

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

27.–30. august 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG 27. august 1991.....	4
Ülemnõukogu juhatajale erakorraliste volituste andmine Ülemnõukogu erakorraliste istungjärgude juhtimiseks	5
Erakorralise istungjärgu päevakorra kinnitamine.....	6
NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta.....	9
Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas	37
NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta.....	61
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG 28. august 1991	67
Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas	67
Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis	84
Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas	95
Ühtse tollisüsteemi rakendamisest Eesti Vabariigis.....	99
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatortena	104
Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis	107
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatortena	112
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG 29. august 1991	125
NSV Liidu riigorganite alluvuses ja halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara ja juhtimise kohta	130
Põhiseaduse Assamblee moodustamisest	141
Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta.....	151
Rootsi välisministri S. Anderssoni sõnavõtt.....	152
Ülemnõukogu tööaja kohta	155
NSV Liidu riigorganite alluvuses ja halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara ja juhtimise kohta	161
Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta.....	163

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG 30. august 1991.....	174
Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta.....	174
Põhiseaduse Assamblee moodustamisest	199
Jõhvi linna rahvasaadikute nõukogu valimispäeva määramise kohta	213
Eesti Vabariigi seaduse "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" eelnõu esimene lugemine	216
Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta.....	218

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

27. august 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu esimees härra Rüütel kutsus oma seadlusega kokku erakorralise istungjärgu. Kas kõik on asunud töökohtadele? Kontrollime kohalolekut. Kohal on 82 rahvasaadikut, puudub 22.

Kolleegid! Juhatust on eelnevalt informeeritud, et valitsus soovib üle anda paketi seadusandlike aktide projekte. Ma paluksin kõnetooli riigiministri asetäitja proua Kilveti!

K. Kilvet

Austatud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Eesti Vabariigi Valitsus esitab teile ja palub võtta kiireloomuliste küsimustena erakorralise istungjärgu päevakorda järgmised Eesti Vabariigi Valitsuse poolt läbivaadatud ja istungil heakskiidetud otsuste projektid. Esiteks, Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "NLKP ja EKP ning ÜLKNÜ ja ELKNÜ omandi ja arhiivide kohta". Ettekande selles küsimuses teeb riigiminister Raivo Vare.

Teiseks, Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste volitustega esindaja kohta Kirde-Eestis". Ettekande selles küsimuses teeb riigiminister Raivo Vare.

Kolmandaks, Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas". Ettekande selles küsimuses teeb riigiminister Raivo Vare.

Ja neljandaks, Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti ühtse tollisüsteemi rakendamisest Eesti Vabariigis. Ka selle ettekande teeb Eesti Vabariigi riigiminister Raivo Vare.

Ma palun võtta need neli otsuseprojekti kiireloomuliste küsimustena erakorralise istungjärgu päevakorda! Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Juhatus pidas nõu vahetult enne tänast istungjärku. Me olime sellisel arvamisel, et kuna tegemist on keerukate, tähtsate küsimustega ja minul olevate andmete järgi on nende dokumentide eelnõud teile välja jagatud, oleks siiski vaja anda saadikutele mõnevõrra aega nende dokumentidega tutvumiseks. Samas oleks ka vaja aega juhatusel päevakorra koostamiseks. Võttes arvesse probleemide tähtsust ja erakorralisust, on ilmselt veel mõningad palved täiskogule. Villu Jürjo, palun!

Ülemnõukogu juhatajale erakorraliste volituste andmine Ülemnõukogu erakorraliste istungjärkude juhtimiseks

V. Jürjo

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Vahetult enne meie kogunemist istus koos Ülemnõukogu juhatus. Juhatuse nimel pöördume teie poole otsuse saamiseks anda Ülemnõukogu juhatajale, tema äraolekul Ülemnõukogu juhataja asetäitjale erakorralised volitused Ülemnõukogu töö juhtimiseks erakorralistel istungjärgudel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Silmas peetakse seda, et juhatusel oleksid erakorralised volitused töö korraldamiseks, mitte seadusloomeks. Selle otsuse vastuvõtmiseks peaks olema kvalifitseeritud häälteenamus, 2 korda rohkem poolt kui vastu. Kas ma võin hääletusele panna? Ma täpsustan veel asjaolusid, et töökorralduse all mõeldakse ajarežiimi, istungite algust ja lõppu, küsimuste esitamise piiranguid, sõnavõttude lõpetamisi – kõike seda, mis on seotud töökorraldusega.

Viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 24.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et anda juhatusle käesoleva istungjärgu juhtimiseks erakorralised volitused? Palun hääletada! Seda ettepanekut on toetanud ka mitmed saadikud, kirjalikud avaldused on mulle juba laekunud. Selle ettepaneku poolt on 73 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 7. Otsus on vastu võetud.

Kolleegid! Juhatuse poolt annan teile alguses mõned teadaanded, mis on vajalikud järgneva töö organiseerimiseks. Nimelt on toimunud muudatused meie saadikurühmades.

Rahvasaadikud Annus, Panfilov, Malkovski, Israeljan, Gussev ja Novohatski esitasid avalduse: "Teeme teatavaks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmetele, et alates 27. augustist lõpetab kommunistliku fraktsiooni saadikurühm oma tegevuse." (Aplaus.) Ma vabandan, Zahharov, härra Panfilov ei ole selles rühmas. Kõik teised kolleegid olid veel oma nime trükitähtedega taha kirjutanud, aga härra Zahharov pani ainult allkirja.

Kolleegid! Loen ette teile veel ühe avalduse: "Tunnustades parlamendi poolt seaduslikul teel vastuvõetud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust riikliku iseseisvuse kohta ning väljendades valmisolekut konstruktiivseks koostööks kõigi Ülemnõukogu saadikurühmadega, samuti seadusandlikuks tegevuseks, et tagada kõigi Eestis alaliselt elavate kodanike poliitiline ja sotsiaalne võrdõiguslikkus, palume registreerida saadikurühm "Kodanikuleppimus" järgmises koosseisus: rahvasaadikud Andrejev, Grigorjev, Jermolajev, Zolin, Kois, Labassov, Menšikov, Novohatski, Sergij, Sovetnikov, Jevstignejev." Selle saadikufraktsiooni esimees on kolleeg Menšikov ja asetäitjad on kolleegid Andrejev ja Kois.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lähtudes juba olemasolevatest volitustest, ma tutvustan teile võimalikku päevakava, täpsemalt öeldes, ajakava. Juhatus arvab, et saadikutel oleks vaja vähemalt pool tundi tutvuda laekunud seadusandlike aktide projektidega. Ma usun, et te vajate seda aega. Sellel ajal paneks juhatus kokku päevakorra projekti ja seejärel asuks täiskogu tööle. Me arvame, et kell 14.00 oleks sobiv teha pooletunnine lõunavaheaeg. Me oleme palunud rakendada meetmeid selleks, et toitlustamine oleks organiseeritud. Pärast lõunavaheaega me töötaksime veel vähemalt paar tundi. Töö lõpetamise osas peame nõu. Tundub, et erakorraline istungjärk kestab vähemalt 3 päeva. Kuid ka selles küsimuses me peame teiega nõu. Võimalik, et tuleb ka kokku võtta vanematekogu. Kas ollakse nõus sellise lähenemisviisiga? Ollakse. Vaheaeg pool tundi. Täiskogu alustab tööd kell 12.48.

V a h e a e g

Erakorralise istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Istungjärgu töö jätkub. Asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 20.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma usun, et te annate andeks, kui ma teile kirjalikult päevakorraprojekti kätte ei jaga, sest kõik päevakorda minevad materjalid on teil käes. Ma tutvustan teile juhatuse ettepanekut päevakorraprojekti kohta. Juhatuse ettepaneku lülitada erakorralise istungjärgu päevakorda otsuseprojektid, mis käsitlevad NLKP ja EKP ning ÜLKNÜ ja ELKNÜ omandit ja arhiive; kohalike omavalitsuste organite tegevust Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas; otsuse projekt Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste volitustega esindaja kohta Kirde-Eestis; otsuse projekt, mis käsitleb ühtse tollisüsteemi rakendamist Eesti Vabariigis ning Põhiseadusliku Assamblee moodustamisega seonduvat. Kas ma võin panna päevakorra kinnitamisele? Heinrich Valk.

H. Valk

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Palume teid võtta Ülemnõukogu erakorralise istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusena alljärgnev otsuse projekt: "Lähtudes nõudest, et loodavasse Põhiseadusliku Assambleesse saaksid valitud kõlbeliselt laitmatu reputatsiooniga inimesed, teeb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Eestis asuva NSVL Riikliku Julgeoleku Komitee esimehele Rein Sillarile ettepaneku avalikustada nende Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete nimed, kes on olnud või on praegu riikliku julgeoleku komitee informaatoreid." Alla on kirjutanud Valk, Leisson, Tamm, Põldroos.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Asi kukkus nüüd vormiliselt väheke valesti välja. Kiireloomulist küsimust saab arutada siis, kui päevakord on kinnitatud ja kiireloomulisena võetakse kõne alla päevakorra täiendamine. Peale kõige muu antakse eelnõud korralikult vormistatult iga istungi eel üle, nagu seda tegi valitsus. Mul on antud juhul ainult selline soovitus, ja seda ka tulevikuks, see osa ei ole erakorraliste volitustega seonduv, see käib ikka reglemendi järgi. Dokument tuleb korralikult ette valmistada, kooskõlastada juristidega, et ta sobiks seadusandlikuks aktiks, ja anda see pidulikult järgmise istungi eel üle. See, mis puudutab sisu, see on juba autorite enda tahteavalduse küsimus. Kolleegid! Päevakorda puudutavais küsimustes me läbirääkimisi ei pea. Võtke reglement ette ja te näete, kuidas asi on paika pandud. Praegu ei ole rohkem selle kohta midagi öelda. Me võime ainult täpsustada neid asjaolusid, mida praegu juhatuse pakub päevakorda. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud rahvasaadikud! Arvestades seda, et meil toimub erakorraline istungjärg, mis kestab kolm päeva, siis oleks ehk otstarbekas panna iga päevakorrapunkt eraldi hääletusele. Ma saan aru, et see ei seostu täielikult meie eelneva töökorra ja reglemendiga, kuid võib-olla oleks siiski mõttekas hääletada läbi iga päevakorrapunkt, kuna need probleemid ei ole omavahel seotud. Tänan!

Juhataja

Kolleegid! Meil ei ole mingit alust, et seda teha. Õigupoolest ma kardan, et me Sergei Petinoviga ei saanud vist päris õieti teineteisest aru. Ma lugesin ette võimaliku teema, mis on esitatud valitsuse poolt, ning ühe teema, mis on juba eelneva Ülemnõukogu otsusega määratud, et ta tuleb järgnevalt istungjärgule, see puudutab Põhiseaduslikku Assambleed. Kui midagi ei ole arusaadav, siis võib esitada küsimusi, näiteks, kas ma mõtlesin mõne sõna valesti välja või midagi sellist, sisulist küsimust me ei aruta. Lepime nüüd kokku, Vladimir Lebedev, et me ei korralda praegu diskussiooni. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Mul on ainult täiendavad täpsustused küsimuse kohta, mis puudutab kohaliku omavalitsuse organite tegevust Kohtla-Järvel, Narvas ja Sillamäel. Selle küsimuse juures viidatakse Eesti Vabariigi prokuröri esildisele, kuid oma paberite hulgas ma ei leidnud seda dokumenti. Kas te võiksite öelda, millal me saame prokuröri esildise? Tänan!

Juhataja

Üks hetk, härra Lebedev, ma väga vabandan, kuid ma ei saanud hästi aru, mis meil puudu on! (Hääl saalist.) Jah, kordame veel kord üle. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Ma täpsustan küsimust veidi teistmoodi. Millises vormis, kas kirjalikult või suuliselt, esitatakse prokuröri esildis? Tänan!

Juhataja

Kolleegid! See küsimus tuleb meil selle punkti arutelu käigus välja. Selle küsimuse esitame ettekandjale. Kui päevakord on kinnitatud ja vastav ettekanne tehtud, siis me võime vastavalt

reglemendile esitada kõik need nõuded, mida Ülemnõukogu soovib. Mina, spiiker, ei ole ju selle projekti autor, minu ülesanne on praegu asi protseduuriliselt läbi viia.

Kolleegid! Kas ma võin panna juhatuse poolt pakutud päevakorraprojekti hääletusele? Niipalju teadmiseks, et me ei nimeta seda istungjärku mitte 47-ndaks, vaid see on erakorraline istungjärk. Järgmine on 47. istungjärk.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada käesoleva erakorralise istungjärgu päevakord? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 78 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 5. Päevakord on kinnitatud.

NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta

Juhataja

Ja nüüd, kui Ülemnõukogu seda soovib, võivad lisaks tulla mõned kiireloomulised küsimused. Lugupeetud kolleegid! Alustame päevakorraga. Esiteks vaatame Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "NLKP ja EKP ning ÜLKNÜ ja ELKNÜ omandi ning arhiivide kohta". Palun kõnetooli härra Vare!

R. Vare

Lugupeetud Ülemnõukogu! Teile on esitatud otsuse projekt "NLKP ja EKP ning ÜLKNÜ ja ELKNÜ omandi ning arhiivide kohta". Nagu te teate, on valitsuskomisjon tegelenud vastavate küsimustega juba mõnda aega. Teile on esitatud vastav otsuse projekt, mis on siiani edasi lükatud n.-ö. paremate aegadele.

Nüüd tuleb Ülemnõukogul arutada ning võtta vastu see poliitiline otsustus. Sisuliselt tähendab selle otsuse vastuvõtmine ja rakendamine, et käivitub ajalooline õiglus. Need küsimused, mis seonduvad materiaalse valdkonnaga, jõuavad ringi- või spiraalipidi tagasi algpunkti. Nimelt sellesse punkti, kus selgub, kui palju on nendes varades kogu rahva panust, riigivara ja vahendeid. Arvestades seda, et ka formaalselt parteikassast tulnud vahendid ei ole tegelikult olnud üksi ja ainult selle partei vahendid, vaid on loodud kogu ühiskonna poolt, siis muutub kõik loodu taas rahva omaks riikliku omandi vormis. Lisanduvad probleemid, mis seonduvad kommunistliku partei olemasoluga, kelle otsesed varalised ja materiaalsed vahekorrad olid ka küllaltki segased. Loomulikult on arvesse võetud ka seda, et mõlemad nimetatud organisatsioonid on taotlenud ja deklareerinud oma õigusjärglust EKP-ga ja NLKP-ga siin meie vabariigi territooriumil. Samas ma kriipsutaksin seda eraldi alla ja palun seda

arvesse võtta, et selle otsuse projekti puhul ei ole tegu umbusalduse avaldamisega iseseisvale EKP-le, kes on vabariigi seadusandluse kohaselt registreeritud, kuulub meie poliitilisse süsteemi täiesti seaduspäraselt ja kes näitas oma head tahet ning kindlust äsja möödunud riigipöördekatse ajal. Kuid samas on loomulikult ka terve rida küsimusi, mis vajavad ülevaatamist. Näiteks kas või kirjastused, aktsiaseltsid ja muud taolised asjad. Tuleb samas arvestada ja p. 1 otsuse projektis seda ka kajastab, seda avaldust, mille tegi EKP Keskkomitee büroo. Ning kui see vara on läinud riigi kätte ja ta on n.-õ. üle vaadatud ja arvele võetud, kuulub loomulikult osa sellest iseseisvale EKP-le, mis läheb tema käsutusse täiel määral tagasi. Need küsimused vaadatakse eraldi läbi.

Mis puudutab õigusjärglust, siis tuleb arvestada, et viimase paari aastaga on toimunud väga mitmesuguseid metamorfoose ning ühene definitsioon täna Ülemnõukogu otsuse tasemel ei ole veel võimalik, küll aga põhimõtte fikseerimine, mis ongi toodud välja punktis 2. Seejuures juhiksin teie tähelepanu sellele, et punkt 2 puudutab seda vara, mis on kas vastavate organisatsioonide või nende õigusjärglaste valduses ühel või teisel kujul, ning ei puuduta seda vara, mis on võõrandatud nende poolt enne selle otsuse vastuvõtmist. Seotud on see asjaoluga, et tsiviilõiguslikult heauskselt omandatud, ma rõhutan, omandatud vara puhul ostu-müügitehingu kaudu ei ole õiguspärane selle tagasinõudmine. Mis puudutab punkti 3, siis see peaks tagama õigluse selles plaanis. Me kõik teame, see ei ole mingi saladus, et sellesama sildi all on toimunud ka meie ühise vara ja vahendite paigutamine mitmesugustesse otseselt omandivormiga mitteseotud vormidesse, nagu näiteks vara kasutamine rendilepingu alusel. Need tuleks loomulikult üle vaadata ja kõik uuesti sõlmida, kusjuures tuleb arvestada, et õiguspäraste tehingute puhul loomulikult ei ole siin mingeid probleeme, need kuuluvad taastamisele. Punkt 4 puudutab arhiive, mis on üks osake meie ühisest mälust, see on üldrahvalik omand ja loomulikult suhe sellesse saab olla ainult ühene. Pakutav lahendusvariant tähendab seda, et see kuulutatakse Eesti Vabariigi omandiks, antakse vastavad kohustused kõigile asjaga seotud asutuste ja organisatsioonide juhtidele, et tagada selle omandi puutumatus ning ka valitsusele kohustus, et ta viiks läbi konkreetse rakendusliku töö. See tähendab seda, et lõpuks ka parteiarhiivid sulaksid ühtsesse arhiivisüsteemi, nagu see peakski olema. Seoses sellega, lugupeetud Ülemnõukogu, ma juhiksin teie tähelepanu veel sellele, et Eesti Vabariigi prokuratuur on teinud ettepaneku valitsusele ja valitsus oma 25. augusti istungil nõustus ettepanekuga võtta kõik need varad kontrolli alla. Arvestades NLKP platvormil oleva parteiorganisatsiooni tegevust, külmutas prokuratuur kõik tema arved kuni eeluurimise lõpetamiseni.

Kokkuvõtteks rõhutaksin veel kord, et kui tervikuna on tegu kogu vara ülevõtmisega riigi omandusse, siis osa sellest varast peab kindlasti tagasi minema iseseisvale registreeritud EKP-le tema põhikirjalise tegevuse jätkamiseks. Ma paluksin teid veel kord suhtuda sellesse eelnõusse kui arutlusobjekti ning langetada oma põhimõtteline, poliitiline otsustus, kas on vaja seda teha või mitte, ja siis alles on mõtet vaielda detailide üle, kuidas seda täpsemalt formuleerida ja millised on siiski need formuleeringud, mis tagavad selle vara säilimise ja arvelevõtu tema edasise saatuse korraldamiseks. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid! Meil on registreeritud 14 küsimuse esitajat. Rohkem me enam ei registreeri. Oleme kokku leppinud. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud Raivo Vare! Nagu ma aru saan, kõik vara, mis on seni olnud NLKP ja EKP või ÜLKNÜ ja ELKNÜ kasutada, antakse nüüd tagasi Eesti Vabariigi omandiks. See on õiguslik akt, järelikult, senine valdamine ei ole olnud õiguslikult pädev. Kui ma kuulsin, et NLKP pangahoiused on nüüd külmutatud ja arveldamine peatatud, kas ei peaks sama toimima ka EKP ja ELKNÜ varadega? Kas me ei peaks käesolevas dokumendis ikkagi seda positsiooni üheselt vaatama, muidugi, ma tahan öelda, et see ei tähenda seda, et see raha peaks kohe kõik riigikassasse minema. Ilmselt tuleks läbi viia inventuur ja seejärel otsustada, mida selle rahaga ikkagi teha. Aitäh!

R. Vare

Ma vastaksin sellele niimoodi: NLKP platvormil oleva organisatsiooni arvete arestimine ei ole otseselt seotud tema vahetu osalemisega riigipöördes. Mis aga puudutab teisi arveid, siis sellist vahetut vajadust neid viivitamatult arestida ei ole ja me peame oma projektis lähtuma süütuse presumptsioonist, kui tohib nii öelda. Tähendab, heausksest eeldusest, et midagi ei kuritarvitata ja registreeritud ning funktsioneerivatel organisatsioonidel peab elu edasi minema.

L. Hänni

Austatud riigiminister! Kas praegusel hetkel on üldse võimalik teha füüsiliselt selgeks NLKP ja EKP vara, s.t. kellele miski vara kuulub? Sama kehtib ka ELKNÜ ja ÜLKNÜ vara puhul. See on esimene küsimus. Ja teiseks. Kas valitsusel on olemas juba plaan, kuidas selle

natsionaliseeritud varaga ümber käia? Te ütlesite, et osa vara on plaanis EKP-le põhikirjaliseks tegevuseks jätta. See näitab, et teatud plaanid on juba olemas. Kas te valgustaksite ka meid selles osas?

R. Vare

Tõepoolest, eristamine on küllaltki keeruline. See on ka üks selliseid motiive, mis on otsuse formuleeringu ja ka selle objekti piiritlemise juures aluseks. See piiritlemine tuleb loomulikult läbi viia, aga seda saab alles teha pärast seda, kui kogu vara on arvele võetud. Nüüd, mis puudutab plaane edasise suhtes, siis ma arvan, et see on selline küsimus, mille lahendab valitsus koos Ülemnõukoguga, arvestades EKP avalduses sisalduvat ning EKP vajadusi ja ettepanekuid. Nii et see on selline küsimus, mille lahendamisele saab tegelikult asuda alles pärast seda, kui on langetatud põhimõtteline otsus. Seetõttu ma ei saa täna teile ette kanda mingitest konkreetsetest plaanidest.

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Otsuse projektis on kirjas, et see vara, mis on olnud parteiorganisatsioonide käsutuses, tagastatakse riigile, aga nagu teada, kuulus ELKNÜ Keskkomitee hoone Kreuksi või nüüd Kentmanni tänav 20 eraisikule ja oli tema poolt renditud USA saatkonnale Eesti Vabariigis. Kas nüüd siis natsionaliseeritakse see vara omanikult teist korda? Teine küsimus seostub Liia Hänni poolt esitatuga ja nimelt plaanidega, kuidas seda vara kasutada. Kas "valgesse majja" läheb vabariigi valitsus, mis on muidugi väga tõenäoline? Kuna EKP loovutab oma vara Eesti Vabariigi Ülemnõukogule, siis minu arvates peaks seda vara jagama ka Ülemnõukogu, aga mitte keegi teine. Tänan!

R. Vare

Mis puudutab esimest ja teist korda natsionaliseerimist Kentmanni tänaval, siis ma ei tahaks selle formuleeringuga põhimõtteliselt nõus olla. Selleks et seda vara tagastada, peab olema keegi, kes selle tagastab. Täna see hoone tegelikult endisele valdajale ikkagi ei kuulu, nii et selles mõttes siin mingisugusest teistkordsest natsionaliseerimisest ja kellegi käest äravõtmisest rääkida ei saa. See ei ole korrektne. Mis puudutab valitsuse üleviimist nn. valgesse majja, siis on see probleem, mida ma puudutasin proua Hännile vastates. Neid asju me peame koos teiega lahendama. Ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et EKP Keskkomitee büroo tegi avalduse, kus ta fikseeris, et anda Ülemnõukogule. See ei ole muidugi kohustuslik. Kohustuslikuks muutub ikkagi vorm siis, kui ta on seadusandja või tema volitatud isiku poolt

vastu võetud. See tähendab, kui tänane otsuse projekt peaks muutuma otsuseks, siis peab seal otsuses see olema juba kajastatud. Kogu minu austuse juures Ülemnõukogu vastu ma väidan, et tehnoloogiliselt ei ole võimalik kogu selle vara haldamine Ülemnõukogu poolt. Seda tasuks lihtsalt silmas pidada. Kui aga Ülemnõukogu arvab teisiti, siis on iseasi.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Meil tulevad selles küsimuses päris kindlasti läbirääkimised ja tõenäoliselt laekuvad parandusettepanekud. Jätkame küsimuste esitamist. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud härra Vare! Mul on teile kaks küsimust. Esimene küsimus. Kas te võiksite mulle veidi selgitada esimese punkti esimese lõigu viimast rida, kus on öeldud, et vabariigi valitsus tagastab EKP valduses olnud endised natsionaliseeritud ja riigi varad? Kas te võiksite mulle praegu öelda, millised objektid on natsionaliseeritud ja millised on riigi omad? Kas küsimus on arusaadav?

R. Vare

Vabandage, ma ei saanud aru, millist rida te silmas peate!

G. Israeljan

1. punkti 1. lõigu viimast rida. Tähendab, millised objektid olid natsionaliseeritud ja millised on riigi omad. Dokumendis on nii kirja pandud. Teine küsimus. Kas te teate, et iseseisev EKP ei omanud NLKP vara? Ilmselt oleks õiglane ja õige arvestada või toetuda NSV Liidu presidendi, NLKP Keskkomitee peasekretäri seadlusele, mis on välja antud veel siis, kui ta sellel ametikohal oli, ning kus on öeldud, et NLKP vara tuleb anda kohalike omavalitsusorganite valdusesse. Aitäh!

R. Vare

Mis puudutab natsionaliseeritud ja riigi vara, siis ma tahaksin siin selgitada, et kogu selle asja taustaks on siiski 1940. aasta ja mõned sellele järgnenud aastad, sest tõepoolest, osa vara lihtsalt natsionaliseeriti ja osa oli juba Eesti Vabariigi vara ning seetõttu võeti need mõisted kasutusele. Kui te arvate, et riikliku vara mõiste peaks hõlmama kõike, mis alates 1940. aastast riigi kätte sattus, siis loomulikult võib ka nii. Kuid mis puudutab seda, mida iseseisev EKP valdas ja mida mitte, siis see tuleb veel selgeks teha. Me ei ole täna siiski kindlalt,

üheselt veendunud, et kogu see vara peaks ikkagi ainult ja ainult kohaliku omavalitsuse kätte jõudma. See võib sinna jõuda pärast seda, kui riik on selle täielikult arvele võtnud, kui pilt on ikkagi selgunud. Edasised käigud hakkavad juba sõltuma sellest, mis pilt meile tegelikult avaneb, sest olge head, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, ja öelge, kellel teist on täpne ülevaade nendest varadest.

T. Made

Austatud Ülemnõukogu esimees! Lugupeetud peaminister! Lugupeetud spiiker ja ettekandja! Just nimelt sellest, millega te lõpetasite, tahaksin ma esitada teile oma esimese küsimuse. Kui suur on NLKP, EKP, ÜLKNÜ ja ELKNÜ põhi- ja käibevahendite suurus, mida me nüüd üle võtame ja kui suured on need pangaarved? Teine küsimus on seoses sellega, et ma tahaksin mõista paremini lugupeetud ja armastatud valitsuse mõttelaadi ja filosoofiat. Nimelt, te ütlesite, et see ei tähenda veel midagi, kui EKP andis oma vara üle Ülemnõukogule. Valitsuse silmis ei maksa see midagi, vaid valitsus paneb sellele käpa peale. Tähendab, teiste sõnadega, kui ma lähen ämma sünnipäevale ja tahan talle kinki viia, siis valitsus otsustab ja annab kingi hoopis tütrele või kuidas? Kolmanda küsimuse esitaksin kui Eesti Ettevõtjate Erakonna esimees. Kas ma saan õigesti aru, et valitsus seab EKP teistest parteidest kõrgemale, andes talle teatud materiaalse baasi tagasi? Kui see on nii, siis ma paluksin nüüd küll otsusesse sisse võtta, et Eesti Ettevõtjate Erakonna arvele kanda 3359 rbl. ja 60 kop. ning 2200 Rootsi krooni, mille ma olen maksnud oma parteis oleku aegade eest liikmemaksuna. Palun see fikseerida täpselt ja kanda EKP arvetelt Eesti Ettevõtjate Erakonna arvele! Ma tänan teid!

R. Vare

Mul on hea meel tõdeda, et härra Made on nagu alati väga efektne oma võrdlustes ja sellistes ootamatutes mõttekäikudes, ja mul on rõõm märkida ka seda, et tegelikult nad ei seonu väga täpselt sellega, mida ikkagi öeldi või vähemalt püüti öelda ja mis on tegelikult asja aluseks. Esimesele küsimusele ma vastaksin, et kui ma seda teaksin, siis ma ütleksin seda teile hea meelega. Mis puudutab teist küsimust, siis härra Made ei kuulanud vist päris tähelepanelikult, ma ei rääkinud sugugi Ülemnõukogust kui ämmast ja ammugi ma ei rääkinud seda, et valitsus ei kavatse seda tunnistada. Ma rääkisin hoopis seda, et see avaldus omandab mingisuguse tähenduse niivõrd, kuivõrd see on aktsepteeritud Ülemnõukogu selles otsuses või mingis teises analoogses otsuses. Ma püüdsin ainult seda öelda. Nii et see võrdlus ei taha hästi klappida ja torkeks valitsuse vastu see hästi ei kõlba, sest see ei ole korrektne. Nüüd kolmandaks, mis puudutab EKP kõrgemale seadmist teistest organisatsioonidest. EKP-l on

oma seaduslik õigus, kuivõrd EKP oli vahetult seotud selle omandiga. Ja see, mida praegu härra Made väitis, oma osamakse parteikassasse, siis ta maksis ju need sinna selle partei liikmena, mitte aga Ettevõtjate Erakonna liidrina, aga võib-olla ta maksis ka veel sellel ajal, olles selle erakonna liider, ma ei tea seda lihtsalt. Kõigi meie või üksikute organisatsioonide või kelle tahes osaku arvestamine on omaette töö, mida täna siin selle laua taga kohe praegu me ilmselt ära ei tee.

H. Valk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud riigiminister! Selles nimekirjas, mis on meile esitatud, puudub niisugune "magus suutäis" nagu Keskkomitee Kirjastus ja selle trükikoda. Kas te oskaksite midagi täpsemalt öelda nende praeguse seisundi kohta? Kas need on juba natsionaliseeritud? Täna teid!

R. Vare

Tegelikult ma mainisin seda kirjastust ka tekstis. Ma ütlesin, et nii mõnedki asjaolud tahavad veel täpsustamist. Jutt on praegu kirjastuse baasil moodustatud aktsiaseltsist, mis väidetavasti on olemas. Seal on mitmesugused osanikud ja nüüd tuleb asjad klaariks teha. Mingisugust loetelu objektidest ei olegi võimalik teile praegu esitada. Ma kaldun arvama, et nii nagu me ei tea summat, nii me ei tea isegi täpselt objektide nimekirju. Kuhu need vahendid kõik on paigutatud, see tulebki nüüd üles leida. Kui seda otsust vastu ei võeta, siis sellist võimalust meil ei tekigi.

J. Liim

Härra juhataja! Härra riigiminister! Austatud kolleegid! Minu teada on olemas terve hulk EKP ja ELKNÜ varasid, mida alates 1988. või 1989. aastast on väga edukalt juba riigistatud ja erastatud või antud aktsiaseltsidele. Kuidas jääb nende varade tagastamisega? Need on sageli ehitatud tollaste rajoonide täitevkomiteede eelarvetest, ehkki väidetavalt on alati raha andnud Moskva, see tähendab NLKP. See on esimene küsimus. Ja teine küsimus. Öelge, palun, kas tänase päeva seisuga on kindlalt kaitstud kõik need arhiivid, mis on tunnistatud punktis 4 Eesti Vabariigi omandiks. Siin ei ole küll loetletud neid arhiive, mis on Eesti Vabariigi territooriumil või käsitlevad Eesti Vabariigi omandi minevikupärandit. Kas need on kindlalt kõik praegu kaitstud ja Eesti Vabariigi Valitsuse kontrolli all? Aitäh!

R. Vare

Mis puudutab neid varasid, mis on ühes või teises vormis võõrandatud ostu-müügitehinguga, siis õiguslikult ei ole siin midagi teha. Muude vormide ja vahekordadega aga on võimalik vastavalt punktile 3 edasi tegutseda ja arvesse võttes ka punkti 2 paigutatud vara, kuulub see omandivorm ikkagi parteile. Ma olen täiesti nõus, et siin on omad probleemid. Ilmselt on peetud silmas ka Saaremaa kaasust. Tõepoolest on selline olukord, kus NLKP omandusse läksid objektid, mis tegelikult ehitati näiteks maakonnaavalitsuse tellimusel ja rahaga ning see kõik vastab tõele. Kuid kui see objekt on seaduspäraselt võõrandatud, siis ei ole mitte midagi teha. Juriidiliselt on see täpne ja korrektne. Nüüd arhiivide kaitstusest. Ma ei oska sellele küsimusele täna vastata, sellepärast ongi siia lülitatud punktid, mis puudutavad arhiive. See on juba valitsuse mure, kuidas ta tagab arhiivide säilivuse. Ma arvan, et me saame selle kõigega ka hakkama, aga selleks oleks vaja ikkagi Ülemnõukogu poliitilist otsust, sest vastasel korral ei ole ju valitsusel alust nende arhiividega tegelda.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Eelmisest vastusest ma kuigipalju juba sain selgust oma küsimuse kohta, mis puudutab samuti arhiivide säilivust. Mul on kuri kahtlus, sest parteikomitee tagauksest tassitakse kiiruga kaste ja dokumente välja. Sellepärast mul see küsimus tekkiski. Pärast on hilja, võib-olla on juba kõik kadunud.

R. Vare

Täiesti õige, sellepärast peabki selle otsusega kiiresti ühele poole saama, see ei puuduta üksnes arhiive.

K. Koha

Lugupeetud ettekandja! EKP avalduse punktis 3 on kirjas, et tagastatav vara on loetletud. Kuid selle vara loetelu ei ole ammendav. Kas te saaksite vastata, millist osa nad siis ei taha ära anda? Siin jääb mulje, et osast varast nad ei taha mingil tingimusel loobuda. Ja siis otsuse projekt, mis meil laual on. Kas me ei peaks seda võtma vastu seadusena? Teiseks, teise punkti teine lõik, kus on pandud Eesti Vabariigi Valitsusele korraldada nimetatud varade haldamine, kasutamine ja käsutamine. Kas Ülemnõukogule jääb pärast selle lõigu n.-ö. kinnitamist Ülemnõukogu poolt mingi osa nende varade kasutamisel, haldamisel jne.? Aitäh!

R. Vare

Loomulikult ei ole see loetelu ammendav ega saagi olla. Ja, ausalt öeldes, ma unustasin ühe asja ütlemast, ma ütlen selle kohe ära. Saage veel ühest asjast aru. Tähendab, tegelikult ei pea see vara igal juhul tulema üle Ülemnõukogu omandusse, sest ka teie tervikuna ja üksikult võttes ei ole omanikud, ega tule see ka valitsuse omandusse. Omanik on sellisel juhul riik, ta läheb riigi omandusse. Ja kes käsutab seda riigi omanduses olevat vara, tekitab nüüd ka järgneva, õigemini kolmanda küsimuse, nimelt Ülemnõukogu osa. See tuleb nüüd paika panna. Me teeme ettepaneku lähtuda tõsiasjast, et tegelikult kõikide muude objektide puhul on kogu riigi vara valdajaks ja käsutajaks valitsus. Kui Ülemnõukogu peab oluliseks või eriliseks seda objektide ringi, mis on seotud NLKP omandusega, ja peab oluliseks, et selle objektide ringi puhul fikseerib ta ennast kui riigivara eraldi käsutajat ja kasutajat, siis on muidugi iseküsimus, kuid see langeks üldisest skeemist välja, see oleks täiesti uudne pretsedent. Sellest on tingitud ka meie poolt pakutud formuleering, mis lähtub lihtsalt eksisteerivast olukorrast kogu riigivara suhtes. Kui vaadata seda formuleeringut, siis loomulikult ei saa Eesti valitsus korraldada seda ilma Ülemnõukoguta ja ilmselt, kui vastavad juhised sisse kirjutatakse või antakse, siis sellega saab edukalt hakkama ka näiteks Ülemnõukogu Presiidium. Ka see on mõeldav. See on juba töö korras lahendatav. Kui aga kardetakse, et valitsus hakkab nüüd mingisuguse parseldamisega tegelema, siis ma julgen teid küll veenda, et sellist mõtet ei ole ega saagi olla. Pealegi ma ütlesin veel kord, et enne me peame koos lahendama kõik need arvelevõtmisega seotud küsimused, mis on ka väga komplitseeritud. Jagada saab ikkagi seda, mis on arvel, ja alles siis võtta vastu otsused. Härra Koha teab ise kõige paremini oma Ülemnõukogu töö spetsiifika tõttu, et seaduse vastuvõtmine nõuab vastavalt reglemendile aega. Kui te olete veendunud, et selle poliitilise otsustuse tegemiseks te vajate nii palju aega, siis ei saa loomulikult keegi teisiti arvata. Me leidsime, et seda aega ei ole.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Kolleeg Leisson tundis huvi üksikisikutelt EKP poolt natsionaliseeritud varade vastu. Kas valitsuses on kõneks olnud EKP poolt 1940. aastal Eesti Vabariigi organisatsioonidelt natsionaliseeritud vara, näiteks Kaitseliidu oma, mis sel ajal oli väga suur? Ja siit ka küsimuse teine pool: kas poleks mõtet ka EKP poolt Eesti Vabariigi organisatsioonidelt natsionaliseeritud varad 1940. aasta seisuga anda üle Ülemnõukogule?

R. Vare

Ma väga vabandan, võib-olla ma ei väljendanud küllalt selgelt! Tähendab, kui me siia programmeerisime sõna "natsionaliseeritud", siis me pidasime silmas igasugust natsionaliseeritud vara. Seega ei olnud juttu ainult üksikisikutelt natsionaliseeritud varast, vaid samapalju ka organisatsioonide omast. Nüüd, tulles selle Ülemnõukogule üleandmise juurde tagasi, ma veel kord ütlen, et riigivara käsutab ikkagi valitsus, aga Ülemnõukogul on õigus anda valitsusele juhiseid. Tähendab, ta võib otsustada, et valitsus peab toimima nii- või naapidi. Kuid see ei lähe Ülemnõukogu omandusse ega ka mitte valitsuse omasse, see on riigi omand. Seetõttu see formuleering – üle anda Ülemnõukogule – ei ole tegelikult korrektne. Mis ei tähenda aga, et Ülemnõukogu ei või otsustada, kellele anda.

P. Lutt

Lugupeetav härra Vare! Ma tuleksin siiski veel tagasi pangaarvete ja raha juurde, see on kõige tähtsam asi. Te ütlesite, et teie ei tea, kui suured on praegu NLKP ja EKP panga- ja valuutaarved, kuid see oleks siiski vaja Ülemnõukogus ette kanda. Ja teiseks, kui te ütlesite, et neid arveid kõiki praegu ei arestita, kuna te olete heausklik ja loodate, et EKP kasutab praegu oma pangas olevat raha lojaalselt, siis mina arvan, et see on küll väga vale samm, sest 52 aasta jooksul ei ole neid arveid ju lojaalselt kasutatud, need arved oleks vaja sulgeda, ja vähemalt Riigikontroll peaks täpselt teadma, kes ja kuidas ning kuhu selle raha kannab. Kui on vaja kanda kuhugi, siis vabariigi valitsus otsustab, et seda raha võib sinna kanda. Aitäh!

R. Vare

Ma ütleksin veel kord, et tõepoolest ei tea. Ma võtan NLKP organisatsiooni arvete suhtes patu endale. Võib-olla oleks pidanud teadma, kuid ma kahjuks ei tea. Ilmselt ei ole neid veel kokku võetud. EKP suhtes ei ole mul ka mingit põhjust teada. Sest seletage mulle ära, mis alusel ma need andmed üldse oleksin pidanud enda kätte saama, mis õiguslikul alusel. Ja seetõttu ma ei saagi neid ette kanda. Küll aga võite neid küsida oma kolleegidelt, kes võib-olla teavad neid asju paremini, kes on otseselt nagu nende käsutajad. Nüüd, mis puudutab arestimist või mittearestimist iseseisva EKP suhtes, siis see on valitsuse poolt pakutud poliitilise otsustuse variant. Kui Ülemnõukogu ei pea seda õigeks, siis tal on õigus teha ka vastav parandus, viidates ajaloole või ükskõik millele. Mingil juhul aga ei saa kogu seda protseduuri kontrollida Riigikontroll ja seda väga lihtsal elementaarsel põhjusel – ei ole otsust kontrollimise alustamiseks. See tähendab, et ikkagi me jõuame tagasi sellesama asja juurde, et

enne on vaja otsustus teha ja siis saab alles rääkida tehnoloogiatest. Loomulikult, kui otsustus on tehtud, saab viivitamatult asuda kontrollima.

V. Väljas

Härra juhataja! Härra riigiminister! Oma ettekandes te ütlesite, et valitsus on taolise otsuse projekti Ülemnõukogule korduvalt esitanud. Tuletan teile meelde, et Ülemnõukogu võttis vastu otsuse tulla partei varade küsimuse juurde tagasi pärast omandireformi vastuvõtmist. Niipalju meeldetuletuseks. Kuid seoses sellega on mul ka küsimus. Nimelt, missugune on Ülemnõukogu õiguskomisjoni ja omandireformi komisjoni seisukoht, sest küsimus haakub meie poolt vastuvõetud seaduse V peatüki § 42 1. ja 2. lõikega, mitte otsusega. Tegemist on mitte pelgalt otsusega varade küsimuses, vaid te mainisite õigesti, poliitilise küsimusega, ning seetõttu jälgitakse seda äärmiselt tähelepanelikult. Kas selle seaduseelnõu ettevalmistamisel on need kaks komisjoni oma seisukoha öelnud? Kui mitte, siis ma palun, et kindluse mõttes meie parlamendi õiguskomisjon ja omandireformi komisjon ütleksid selles osas oma sõna. Teine küsimus. Te mainisite, et Eestimaa Kommunistlikul Parteil kui seaduslikult registreeritud poliitilisel organisatsioonil on oma õigused. Kas te ei leia, et esitades valitsuse poolt seaduseelnõu, oleksite pidanud selle seal ka fikseerima? Kolmas. Nende varade kaitse alla võtmine, mis on loomulikult õigustatud ja muret tekitav küsimus. Ma tahaksin teie kui riigiministri käest küsida, missugusest kaitse alla võtmisest on jutt, kui legaalne ja vabariigis seadusega kaitstud organisatsioon on blokeeritud. Valitsus ei saa ka ise siseneda. Tervishoiuministriesse said töötajad täna hommikul tänu minu saadikutõendile. Võiks öelda, et oli vaja rinnaga pealeminekut.

R. Vare

Mis puudutab õiguskomisjoni ja omandireformi komisjoni seisukohti, siis ma loodan, et need komisjonid oma seisukoha selle arutelu käigus ka välja ütlevad. Küll aga juhiksin tähelepanu siiski sellele, et omandiseadusandluse seisukohast tuleb tuvastada, et tegu on lõppkokkuvõttes siiski natsionaliseerimisotsusega. Kas see natsionaliseerimine on täielik või osaline, see sõltub arvelevõtust, kas kõik võetakse üle või mitte. See selgitatakse juba edaspidise ümberjagamise käigus. Seetõttu ma arvan, et seoses selle otsusega tasuks õiguslike probleemide lahkamisel silmas pidada tausta. Kaasa arvatud ka omandiseadus. Mis puudutab iseseisva EKP või seadusliku organisatsiooni fikseerimist projektis, siis selline võimalus Ülemnõukogul on, kui Ülemnõukogu peab seda vajalikuks eraldi rõhutada. Ma rõhutasin ettekandes, et valitsus ei pidanud seda vajalikuks, kuna lähtus sellest, et ta on seda. Ja kolmas küsimus blokeerimisest.

Terviklik pitseerimine, te nimetate seda blokeerimiseks, on mõnes mõttes paratamatu, sellepärast et oleks siiski täpne ülevaade ja tekiks fikseeritud seis. Kui nüüd otsustus vastu võetakse, siis edaspidise tegevuse, vara arvelevõtu käigus hakkab ka käivituma järgmine protsess. Kuni nad seda ei ole, siis, ausalt öeldes, see on üksjagu siiski ohtlik, vaatamata süütuse presumptsioonile, nagu ma enne ütlesin.

P. Panfilov

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin veidi arendada rahvasaadik Väljase poolt esitatud küsimust. See seisneb selles, et praegu on meil hoopis teine olukord kui näiteks kaks nädalat tagasi. Olgu seal, kuidas on, kuid varandus, mida me täna jaotame, kuulub NLKP-le ja meil on kaks iseseisvat, suveräänset ning rahvusvaheliselt tunnustatud riiki: NSV Liit ja Eesti Vabariik. Kas meil on õigus, kuulutades välja loosungi, et omand on kõige püham, natsionaliseerida teisele iseseisvale naaberriigile kuuluvat vara? Gorbatšovi poolt vastuvõetud otsus ei laiene meile, kuna me oleme iseseisev riik. Sellisel juhul oleks pidanud otsuses olema ära näidatud täpne aadress, kellele ta annab üle NLKP vara Eestis, kas iseseisvale EKP-le või kohalikele omavalitsustele. Kuidas teie kui juristid sellele asjale vaatate? Kas ei tule meil teatud aja möödudes tagastada see vara naaberriigile tema nõudmisel, nii nagu me võtsime vastu otsuse tagastada vara neile omanikele, kellelt see oli omal ajal natsionaliseeritud.

R. Vare

Kahtlemata on situatsioon erinev, ma olen teiega nõus. Järeldused on meil ilmselt erinevad sellest, mis olid täpselt nädal aega tagasi. Natsionaliseerimise otsus on aga täiesti õiguspärane. Ka juriidiliste isikute või organisatsioonide suhtes. Härra Panfilovi küsimuses sisaldus ka vastuolu, mis oli ühtlasi ka vastus – kui ei ole naaberriigi omandiga tegu, on siiski parimal juhul tegu naaberriigi ühe organisatsiooni ehk juriidilise isiku omandiga. Aga ka see on vaieldav. Need on vanad vaidlused, mida ei ole mõtet uuesti alustada. Küll aga härra Gorbatšovi n.-ö. seadlusele viidata loomulikult ei saa, kuigi teie kolleeg härra Israeljan arvas risti vastupidist. Tõepoolest, meie oleme siiski omaette riik ja me ei pruugi seda seadlust arvestada, kuigi samal ajal võime, kui tahame.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Suulised küsimused on esitatud, nii me leppisime kokku, ja nüüd on kaks kirjalikku küsimust.

R. Vare

Ülemnõukogu saadikutelt on laekunud kolm küsimust, nendest üks on härra Aksininilt, mis ei ole otseselt seotud arutletava küsimusega. Märgitakse, et koos selle omandi pitseerimisega on pitseeritud ka veteranide omand: invaliidikäru, isiklikud asjad, humanitaarabi ja saadiku kirjavahetus. Ja härra Aksinin palub lasta teda ja vastutavat sekretäri oma omandi järele nendesse hoonetesse, et see välja tuua. See on küsimus, mis kuuluks nagu töökorras lahendamisele. Kuid on ka kaks otseselt selle arutlusobjektiga seotud küsimust. Esimene on härra Uluotsalt, kus ta teatab, et otsuse projekt läheb tema arvates lahku sellest, mis ma ettekandes ütlesin. Ma pean tunnistama, et ma ei taha sellega nõus olla. Ma ei saa päris hästi aru, milles see lahkuminek siis seisneb, kuid järgnevalt ta ütleb, et ettekande seisukohad on vastuvõetavad ja tuleks korrigeerida otsust vastavalt nendele seisukohtadele. Teine on ilmselt härra Allikult, kus ta küsib, kas meil on olemas Gorbatšovi ukaas, mille alusel see kõik on juba kohalike volikogude omand. Ma ütlen nüüd veel kolmandat korda: see on härra Gorbatšovi ukaas, see ei ole Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus, need on kaks ise asja, seda esiteks. Ja teiseks, puhtnorivalt ja juriidiliselt, volikogudel ei ole mitte mingit omandit, küll aga volikogudel on õigus käsutada teatud omandit. Volikogul endal kui sellisel ei ole omandit. Nüüd on laekunud veel ka kolmas küsimus härra Arjakaselt. Tal on redaktsiooniline ettepanek otsuse punkti 4 juurde. Ma ei tea, kas praegu on vaja seda arutada.

Juhataja

Ei, need tulevad lõppsõnas. Suur tänu, härra Vare! Kolleegid, kuulates ettekannet ja küsimuste esitamise käigus me tõepoolest vist kõik tunnetame vajadust teada saada, milline on meie komisjonide seisukoht. Õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton saatis mulle kirja, kus ta palus anda võimaluse õiguskomisjonile seda küsimust käsitleda. Sellega seoses palub ta ka vaheaega ja kutsub õiguskomisjoni istungist osa võtma ka omandireformi komisjoni liikmeid, samuti härra Varet ja härra Väljast. On ettepanek, et enne vaheaja väljakuulutamist me palume kõnetooli härra Andrus Ristkoki, ning pärast seda ma teen konkreetse ettepaneku vaheaja kohta.

A. Ristkok

Lugupeetud kolleegid! Kiirete sündmuste keerises kipub vahel ununema, et iga inimese jaoks kulgeb aeg ikka omasoodu, päev päeva, aasta aasta järel ning kui see viimane tähtpäev juhtub olema ümmarguse numbriga, siis on kombeks seda ilmtingimata mees pidada. Haldusreformikomisjoni arvepidamise järgi on selline tähtpäev täna meie kolleegil Mart

Madissooni ja minu kolleegid komisjonist volitasid mind küsima mikrofoni just selleks, et talle õnne soovida. Palju õnne, Mart, ja soovitan ka teistel ühineda! (Aplaus.)

Juhataja

Ole meheks, Mart! Kolleegid! On selline ettepanek, et tuginedes eelnevale kokkuleppele, me teeme poole tunnise lõunavaheaja ning 20 minutit palub ka töökoosolekuks aega õiguskomisjon. Kuulutan vaheaja 50 minutiks. Töö jätkub 14.52.

V a h e a e g

Juhataja

Istungjärgu töö jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 20. Lugupeetud kolleegid! Töö korras me selgitasime asjaolusid. Õiguskomisjoni seisukoha ärakuulamisega seoses arvas komisjoni esimees härra Anton, et tema oleks valmis õiguskomisjoni seisukoha ette kandma sõnavõtu vormis, mitte kaasettekandena. See eeldaks, et me küsimusi talle ei esita. Ma palun kõnetooli härra Antoni!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Vaheajal töötas õiguskomisjon ja mul on hea meel tänada, et õiguskomisjoni istungist võtsid osa ka mõned omandireformi komisjoni liikmed ja samuti härra Väljas.

Pärast Ülemnõukogu poolt riikliku iseseisvuse kinnitamist mõõdetakse Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi tegusid mitte ainult poliitilise tahte väljendamise alusel, vaid ilmselt ka selle läbi, kuivõrd õiget poliitilist tahet suudetakse valada õigesse juriidilisse vormi. Õiguskomisjon analüüsis valitsuse esitatud otsuse projekti just sellest vaatevinklist, kuidas on poliitiline tahe valatud juriidilisse vormi. Formaaljuriidiliste kriteeriumide alusel leidis õiguskomisjon, et antud probleemi lahendamiseks on mitmeid võimalusi, neist esimene tähendaks püstitatud küsimuse lahendamist, tuginedes omandiseadusele, teine lähenemisviis probleemi lahendamist omandireformi aluste seaduse alusel ja kolmas lähenemisviis niisugust eesmärki, kus kogu Nõukogude Liidu omand või selle piiritletud osa tunnistatakse Eesti Vabariigi omandiks ja võetakse tegelikult Eesti Vabariigi riigorganite käsutusse.

Mis puudutab esimesena nimetatud lähenemisviisi, mille aluseks oleks omandiseadus, siis leidis õiguskomisjon, et esitatud otsuse projekt on nimetatud seadusega mõningas vastuolus.

Nimelt omandiseaduse § 10, eriti selle lõige 2 sätestab, et vara äravõtmine omanikult võib toimuda ainult Eesti Vabariigi seadusega ettenähtud korras riiklikes või ühiskondlikes huvides selle kohustusliku hüvitamisega. Või siis karistusena kriminaalkuriteo või sanktsioonina administratiiv-õiguserikkumise eest. Kui lahendada püstitatud probleemi, tuginedes omandireformi aluste seadusele, siis leidis õiguskomisjon, et on formaaljuriidiline vastuolu esitatud otsuse projekti ja nimetatud seaduse § 42 vahel. See paragrahv käsitleb vara taasriigistamist ja taasriigistamiseks peetakse nimetatud seaduse tähenduses vara tasuta äravõtmise niisugust juhtumit, kus vara on tasuta üle antud ja seejärel tagastatakse see uuesti Eesti Vabariigi omandusse.

Kolmandana märgitud lähenemisviis, et NSV Liidu omand tuleks kuulutada Eesti Vabariigi omandiks, tähendaks aga kogu projekti põhjalikku ümbertegemist ja asumist hoopis laiemas ringis küsimuste lahendamisele, kui seda projektis tehtud on.

Õiguskomisjon teeb valitsusele ettepaneku teha need mõned vajalikud muudatused ja täiendused, mis viiksid esitatud otsuse projekti kooskõlla kas omandiseadusega või omandireformi aluste seadusega. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Nagu kokku lepitud, küsimusi me ei esita. Avan läbirääkimised. Palun kõnetooli Sergei Petinovi!

S. Petinov

Lugupeetud Ülemnõukogu! Minu esinemine kattub teatud määral õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni poolt väljaõelduga, kuna minu arvates meie käsutuses olev otsuse projekt ei lahenda kõiki varaga seotud probleeme. Asi on selles, et selle küsimuse taga, nagu mulle näib, ei seisa mitte ainult varandusega seotud probleemid, vaid nagu täiesti õigustatult oli märgitud, on see tõsine omandisubjekti õiguse piiramise küsimus. Minu arvates tuleb siin pöörata tähelepanu järgmistele aspektidele. Peale viimast vastuvõetud otsust on Eesti täna *de jure* ja *de facto* iseseisev riik, järelikult peame me teiega täielikult alluma nendele seadustele, mis me ise vastu võtame. Antud otsuse projektis ei arvestata riigi omandusse mineva vara eripärasust. Mis moodustab selle omandi? Täna natsionaliseeritav või, ütleme, riigistatav partei vara koosneb vahenditest, mis omal ajal olid muretsesetud kas riigi, meie vabariigi või põhiliselt inimeste rahaga; ma ei räägi praegu partei liikmetest, vaid inimestest, kes vabatahtlikult maksid liikmemaksu. Tähendab, see omand moodustub vähemalt kahest komponendist. Ma ei räägi praegu tsentraliseeritult paigutatud vahendite osast, sest mulle näib, et enne kui võtta

vastu lõplik otsus, oleks vajalik eraldada need kolm koostisosa. Tähendab, tuleks välja selgitada, mis alusel ja millisel viisil hakatakse tulevikus seda omandit jaotama. Pean märkima, et mulle on juba helistanud partei realiidmed kui kodanikud, kes täna on küllaltki keerulises olukorras, kuna tõesti kerkib üles küsimus, miks peavad need inimesed, kes kuulusid parteisse 20–30 aastat, taluma praegu moraalselt kahju. Ma ei räägi materiaalsest kahjust. Praktiliselt on siin täielik analoogia inimeste omandiõiguste taastamisega, kes olid represseeritud, ainult muidugi palju pehmemas vormis. Inimesed maksid vabatahtlikult liikmemaksu ja loomulikult omavad nad õigust mingile osale, kui mitte omandile, siis vähemalt kompensatsioonile, mis oleks võrdne nende poolt tehtud rahaliste kulutustega. Arvatavasti vajab ka see küsimus lahendamist. Kuna kõike seda teeb riik, siis on ka tõenäoline, et riik peab mõtlema, kuidas kompenseerida nendele inimestele. Mulle näib, et väga tähtis on sotsiaalne suunitlus. Valitsuse otsuse projektist pole võimalik aru saada, milline suunitlus antakse sellele omandile, mis läheb üle riigile. Mulle näib, et me peame teiega muutuma tänasest päevast sõna tõsisel mõttes sotsiaalse kaitse ja õigluse parlamendiks, sellepärast et me hakkasime arutama küllaltki tõsiseid küsimusi. Meil tuleks vähemalt ära märkida, et vastavalt meie otsusele võiks selle omandi üle anda laste- ja tervishoiuasutustele, mingitele heategevuslikele organisatsioonidele jne. Kui valitsus oleks selle liini täpsemalt ära märkinud, siis oleks olnud nähtavasti palju vähem ka küsimusi ja probleeme. Ma tahaksin, et valitsus ei lahendaks mitte üksinda sellist tõsist küsimust, vaid konsulteeriks meiega, Ülemnõukoguga. Sellepärast, et ka meie võiksime anda selle kohta teatud soovitusi. Järgmine aspekt on see, et antud otsus ei puuduta mitte ainult omandit, vaid ta on palju laiemal iseloomul, kuna ta puudutab paljude inimeste saatust, kes täna jäävad töötuks. Niisiis peame me teiega pöörama tähelepanu veel mõningatele meie tööseadusandluse positsioonidele. Nähtavasti tuleb kuskil ära märkida, et seoses partei tegevuse lõpetamisega, mis tegelikult on juba aset leidnud, peavad töötuks jäänud inimesed saama kompensatsiooni vähemalt kolme kuupalga ulatuses. Nad olid tööle palgatud nagu kõik teisedki kodanikud, nad ei ole partei valitud funktsionärid. Kui me ei taha olla eelarvamuslikud, vaid suhtuda neisse kui lihtsatesse inimestesse, kes täpselt samuti täitsid oma tööülesandeid, siis järelikult me peame ilmutama mingil määral hoolitsust nende inimeste eest. Tähendab on vaja, et ka riik võtaks oma kanda teatud hoolitsuse nende eest. Sellepärast et täna, nagu ütles minister Vare, on EKP arve arestitud ja järelikult ei ole neile võimalik ka kuskilt välja maksta töötasu. Meie teiega ei oma õigust rikkuda inimeste õigust tööle. Lõpetuseks ma tahaksin öelda, et otsuse projekti teises lõigus ülalt kolmandas taandreas on kirjas, et tunnistada Eesti territooriumil paiknev vara, sealhulgas asutustesse üleantud või paigutatud vara jne. Kolleegid! Ma juhin

teie tähelepanu sõnale "üleantud". Üldiselt on see kahtlase iseloomuga sõna, sellepärast et üle võib anda väga erinevat moodi, sealhulgas võib vara olla müüdud, kuna see oli veel antud organisatsiooni omand. Sellepärast tundub mulle, et konfiskeerida üleantud ja juba teisele omanikule kuuluvat vara ei ole meil teiega lihtsalt õigus. Kui selle otsuse vastuvõtmise momendiks oli vara üleantud, siis on vara subjekt juba teine, aga mitte see partei. Sellepärast ma tegin otsuse projekti selle redaktsioonilist laadi parandusettepaneku ja tahtsin lihtsalt sellele juhtida teie tähelepanu. Tänan!

M. Laar

Austatud kolleegid! Sooviksin rääkida mitte ainult esitatud seaduseelnõust, vaid ka üleüldisemalt Ülemnõukogu ja valitsuse ette kerkinud probleemidest, sest esitatud eelnõu on lihtsalt väga heaks näiteks meie ühelt poolt üsna optimistlikust ja rõõmuäratavast, teiselt poolt aga küllaltki kurvast olukorrast. On ju meie väljavaated hetkel iseseisvuse reaalseks teostamiseks paremad kui kunagi varem, teiselt poolt, vähemalt mulle tundub ja ilmselt mitmele teiselegi saadikule, et nii Ülemnõukogu kui ka valitsuse tegevus nende väljavaadete realiseerimiseks on olnud viimase nädala jooksul pärast nende otsustavate otsuste vastuvõtmist liiga ebajärjekindel, kõhklev ning vähe tulemusrikas. Ülemnõukogu tegeleb sellega, et arutada, kuidas mõnes dokumendis asendada sõna "ENSV" Eesti Vabariigiga, valitsus viitab Ülemnõukogule, aga dokumentide juriidiline vorm ei kannata kriitikat, on vastuolus Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsustega. Ma pean silmas sedasama hetkel arutatavat dokumenti, mille kohta omandi- ja õiguskomisjon oma hinnangu andis, kuigi selle dokumendi sisu mulle kui üsna veendunud antikommunistile on loomulikult sümpaatne, seda ma ei saa eitada. Alles äsja ma saabusin tagasi Leedust, kus ma viibisin meie Ülemnõukogu delegatsiooni koosseisus. Kahjuks osa Ülemnõukogu saadikuid, keda sinna väga oodati, ei saanud tulla ja selletõttu jäi meie delegatsioon oodatust väiksemaks. Ma ei mõtle siin härra Rüütli ega proua Lauristini, vaid just saadikuid. Vahe Leedu ja meie vahel on suur. Leedu tegutseb tõesti otsustavalt, tegutseb kindlameelselt ja tõhusalt. Seda vaadates ja võrreldes sellega, mis Venemaal toimub, tundub Eestimaal hetkel toimuv mulle üsna traagilisena, sest keegi meist ei tea, kui kaua see soodus olukord, mis tänaseks on välja kujunenud, kestab. Ja on täiesti selge, et kui me praegu venitame, ootame, siis võib see soodus olukord meie jaoks ka otsa lõppeda. Ma tahaksin väga teada, miks ei ole teiste, näiteks Leedu eeskujul hakatud juba üle võtma tolli ja piirivalvet, miks lasti Tartu julgeolekukomiteel, vähemalt osadel osakondadel hävitada oma agentuuri nimekirjad. Neid miksiseid koguneb väga palju ja kõige suurem miks on mul selle taustal see, et miks peab meie valitsus vajalikuks jälle õhutada tüli

Eestis, ma mõtlen siin härra riigiminister Vare 26. augustil antud usutlust Eesti Raadio kaudu, kus teatati, et maine kaotanud Eesti Kaitseliit on alustamas aktsioone enda rehabiliteerimiseks. Mõeldud on siin Kaitseliidu kavatsust võtta needsamad julgeolekukomiteed oma kontrolli alla, selleks et vältida arhiivide hävitamist.

Me kuulsime, kuidas seltsimees Talur, rahulikult uskudes ja andes mõista, et küll Eesti Vabariik temasuguse spetsialisti ka enda teenistusse võtab, teatab, et need dokumendid on hävitatud, mis võib-olla poliitiliselt meid kõige rohkem huvitavad. Sellega ta ühelt poolt astus Eesti seaduste vastu, teiselt poolt KGB uue ülema Bakatini korralduste vastu, kes teatas, et need dokumendid tuleb säilitada ja iga kohalik ülemus vastutab nende eest oma peaga. Ma loodan, et Eesti Vabariigi Valitsus teeb järeldused ja annab seltsimees Taluri Vene NFSV kohtuorganite käsutusse selliste seaduserikkumiste eest. Ja kõige selle taustal ongi seesama dokument, mida me kogu aeg arutame, küllaltki iseloomulik. Kuigi lootust, et midagi seal arhiivides tõesti siiski on säilinud, on paraku vähe, teeb kristlik-demokraatlik saadikurühm mitmete teiste saadikute toetusel siiski projekti järgmised täiendused. Kui Ülemnõukogu seda esimest poolt vastu ei võta, siis me teeme ettepaneku võtta vastu eraldi punkt 4, nii et see otsus puudutaks ainult arhiive. Teeme ühtlasi ettepaneku täiendada teise lõigu lõppu punktis 4 järgmiselt: "... kui Eesti Vabariigi omandi säilimine. Eesti Vabariigi omandi hävitamine või kahjustamine kuulub karistamisele kriminaalkorras." Ja teiseks – sõnastada sellesama punkti viimane lõik järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel võtta viivitamatult oma kontrolli alla ning pitseerida EKP, NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee Eesti NSV osakonnad, prokuratuuri ja siseministeeriumi arhiivide vara ning säilitusüksused."

Usun, et võib-olla on seal veel midagi alles jäänud, aga kui me anname veel aega nende varade hävitamiseks sellise rahuliku nahaalsusega, nagu meie Riikliku Julgeoleku Komitee ülemad seda on kinnitanud, siis ei ole seal varsti enam mitte midagi ja ma arvan, et see pole mitte ainult ajalooline küsimus ega küsimus ajaloole, vaid see on ka paraku küllaltki praktiline küsimus.

Ma tahaksin veel kord kutsuda kõiki saadikuid ja ka valitsust üles lõpetama see omavaheline kisklemine ja tegema antud hetkel tõesti koostööd selle nimel, et Eestit praegusel hetkel edasi viia ja tõesti radikaalselt ja otsustavalt tegutseda nendes suundades, kus see on võimalik. Aitäh!

E. Leisson

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin teiega jagada mõningaid mõtteid. Esiteks tundub, et see otsuse projekt on tehtud ülepeakaela. Isegi minule, kes ma olen

eesti õppekeelega koolis ainult ühe aasta käinud, hakkab kogu see eestikeelne tekst vastu. Teiseks on mitmeid küsimusi, millele ma ei saanud vastust riigiministrilt ja üleldse on hirmus õudne, kui nii lühikest, poolteisekümmel leheküljel olevat otsust peab riigiminister meile 32 minutit seletama. Seejuures ta ei rääkinud meile mitte midagi muud kui seda, mis siia on kirjutatud. See on ikka päris hull asi, kui nii lühikestki otsust me ei suuda eesti keeles ära vormistada. Teiseks on meil olemas niisugune paber päistiitliga "Eesti Kommunistliku Partei Keskkomitee", milles EKP Keskkomitee teeb meile teatavaks oma seisukoha nende varade suhtes, mida ta kavatseb riigile üle anda. Kas selle jaoks oli vaja hakata kirjutama Ülemnõukogu otsust? Võib-olla oleks tulnud Ellamaa komisjonil lihtsalt asuda neid varasid üle võtma ja ongi kogu lugu. Milleks on vaja neid otsuseid?

Teiseks, Tõnu Anton rääkis antud otsuse vormivigadest. Võib-olla oleksid need vormivead kõrvaldatavad, kui tühistada 1965. aasta Rahvamajandusnõukogu otsus tehaste üleandmisest Liidu võimkonda ja ka Eesti Rahvakomissariaadi otsus 1940. aasta 25. septembrist veonduse, laevanduse ja raudteede üleandmisest Liidu võimkonda. Võib-olla me hakkaksime Konstantin Pätsi dekreetide tühistamisest peale, sest Konstantin Päts andis Kaitseliidu varad üle Eestimaa Kommunistlikule Parteile. Eesti Vabariigi Valitsus andis 5. juulil legaliseeritud Eestimaa Kommunistlikule Parteile üle maakondade varasid, hakkame neid tühistama. Ma ei ole jurist, aga ma nõustun Tõnu Antoniga, midagi hakkab siin väga vastu. Kui me nüüd tõepoolest räägime nendest partei varadest ja hoonetest, mis partei on tagastanud riigile, siis võib-olla me peaksime rääkima ka sellest, mis puudutab suuremaid hooned. Maakondades on need juba tükk aega üle antud, peale Tallinna linna kahe rajooni – Mere- ja Kalinini rajooni. Vähemalt on see protsess ikkagi alanud ja ta on paigast nihkunud. Me võiksime siiski rääkida ka sellest, mis otstarbel neid kasutada. Kui "valge maja" jagatakse samamoodi 46 osaniku vahel nagu Kreuksi 20, omal ajal asus seal USA saatkond ja tõenäoliselt on varsti ka USA-l vaja uuesti saatkonda Eesti Vabariigis, siis on ju küll kuri karjas. Võib-olla see "valge maja", mis peaks olema kodurahu ja ka meie pürgimuste, meie lipuvärvi sümbol, tuleks tõesti anda Eesti Vabariigi Valitsusele, aga see maja, mis on praegu meie saadikute maja, anda neile, kes on kõigest ilma jäänud, õigusest oma represseeritud varale – Eestimaa rahvuslikele kultuuriseltsidele. Ka sellest me peaksime siiski rääkima. Nii et see ei ole niisugune probleem, et võtame kätte, lööme EKP gestaapo hoonesse Tõnismägi 16, 1940. aastal valminud majja, kus erineval ajal asusid kaks silmapaistvat organisatsiooni – EKP Keskkomitee ja saksa ajal gestaapo. See ei ole küsimuse lahendus, see on pikk probleemide jada. Ma tänan!

V. Väljas

Härra Ülemnõukogu juhataja! Kolleegid! Täna arutatav küsimus on mitte ainuüksi õiguslikku, vaid poliitilist laadi, nagu riigiminister Vare, esitades valitsuse seisukohta, oma ettekandes parlamendile ka ütles. Seoses sellega tahaksin ma juhtida kolleegide tähelepanu asjaolule, et täna esitatud ja vastuvõtmisele kavandatud otsus kannab iseseisva Eesti Vabariigi sünnimärke. Sellest tulenevalt ei ole meil mitte ükskõik, missugused need sünnimärgid on, kas Eesti Vabariigi nägu ilustavad või seda moonutavad. Sellest lähtudes peame me täna, olles seadusandjad, ennast lahti raputama oma poliitilistest sümpaatiatest ja antipaatiatest ning lähtuma nimelt ühest, õiguslikust seisukohast, sest ka poliitiline lahendus peab lähtuma seaduse ülimuslikkusest. Ma ei hakka teile rääkima, et Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee avalduses on juba partei tahet ja head tahet oma varade edasise kasutamise osas väljendatud. Edasi, me saame öelda, et Eestimaa Kommunistliku Partei, kes on seaduslikult registreeritud ja kes kuulub Eestimaa poliitilisse süsteemi, renomee on selle otsuse projektiga samuti kaalule pandud. Kas me Eesti ühiskonna huvides tahame sellist hinnangut parteile, kes 1988. aasta septembris oma pleenumil ja kahel järgneval kongressil sõnaselgelt deklareeris oma eesmärgi, mille ühiseks nimetajaks on Eesti iseseisvuse taastamine. Ärgem unustagem ära ka seda mitte. Kui me tänase otsusega anname sellele parteile hinnangu, et tema vara väärrib natsionaliseerimist, sundvõõrandamist, siis järeldeb sellest, et me anname tema viimase aja poliitilisele tegevusele samuti eitava hinnangu, mis ei vasta faktidele ega ole tõsi. EKP on tegutsenud seaduslikult registreerituna ega ole läinud vastuollu Eesti Vabariigi seadustega. Selline on ainuvõimalik ja seadusele tuginev järeldeb. Loomulikult, probleem on vaja lahendada ja õigesti ütles õiguskomisjoni nimel tema esimees Tõnu Anton, et see tuleb viia kooskõlla nendesamade seadustega, mida me siin oleme vastu võtnud ja mille poolt hääletanud. Missugune on võimalus? Täna katkestada selle küsimuse arutelu, anda valitsusele aega teha korrektiive sellesse otsusesse ja veel sel istungjärgul see otsus vastu võtta. Sellisel juhul saaks teha parandusettepaneku, mille ma annan edasi, et välistada Eestimaa Kommunistlikule Parteile, mida me tunneme iseseisva Eestimaa Kommunistliku Parteina, väärade tõlgenduste külgekleepimise, võtta otsusest välja sõna "EKP" ja lisada 5. punkt: "EKP varade edasise kasutamisega seotud probleemid lahendada läbirääkimistega EKP ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahel." Ma arvan, et seda ma ei saa öelda ainuisikuliselt, sest partei otsused tehakse vastavalt parteisisesele demokraatialle, mida me oleme sätestanud oma põhikirjas. Sellise garantii korral on Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenum oma otsusega valmis üle andma parlamendi käsutusse kogu vara, mis praegu kuulub Eestimaa Kommunistlikule Parteile. Seoses sellega lahendada küsimused juba detailides Eesti

Ülemnõukogu juhtkonna ja valitsusega. Nii parlamendil kui ka valitsusel jäävad vabad käed selle vara käsutamiseks nimelt nii, nagu seda peetakse vajalikuks.

Ma tahaksin lisada veel ühe isikliku pöördumise teie poole. Kaalugem väga tõsiselt ja väga suure vastutustundega nii seda küsimust kui ka järgnevaid, et Eesti iseseisvuse tunnustamise teel, mis praegu on õnneks ja tänu sellele, et esmasena teda tunnustas Venemaa, võtnud väga laia ulatuse, et me mitte oma otsustega ei veeretaks hädaohtlikke takistusi sellele teele, mis võiks otsustavalt pidurdada seda protsessi. Ma ei tahaks kasutada siin sõnu, et ma hoiatan kolleege selle asja eest, see vast ei oleks eriti kohane, ometi ma käesoleval, väga tõsisel hetkel teist sõna selles osas ei leia. Ma usun, et me leiame mõistliku tee, mis aitab Eesti iseseisva riigi renomee nii sise- kui ka välispoliitilise näo kujundamist, tuginedes demokraatialle ja õigusele, sealhulgas rahvusvahelise õiguse normidele. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas parandusettepanekud tulevad? Aitäh! Jätkame sõnavõttudega. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Ma tahan kolleege informeerida, et õiguskomisjon võttis härra Antoni poolt ette kantud seisukoha vastu häältega 5 : 4. See näitab, et probleem on keerukas ega ole mulle ka küllalt selge. Kuna antud otsuse projekti näol on tegemist natsionaliseerimisega, siis ei saa me siin aluseks võtta omandireformi kui sellist ja ka meie poolt vastuvõetud seadust. Selsamal põhjusel ei saa me tugineda omandiseadusele, kuna seal ei räägita natsionaliseerimisest mitte midagi. Antud juhul on sisuliselt tegemist NLKP omandiga, mida peab iseseisev NLKP enda omaks. Seetõttu ei saa me siin sisuliselt rääkida EKP omandist, mis on praegu nagu NLKP bilansis, kuid EKP on kindlasti siin selles projektis sisse arvatav nimelisena põhjusel, mille tõi juba härra Leisson välja: 1940. aastal anti mitmedki riigi ja teiste organisatsioonide varad üle EKP-le. Seetõttu ma leian, et ka õiguslikust küljest on antud otsuse projekt ebakvaliteetne. Samal ajal olen arvamusel, et antud küsimuse lõplikuks otsustamiseks peaksime ära kuulama valitsuse esindaja lõppseisukoha ja olenevalt sellest tegema enne otsustust vaheaja, et fraktsioonid ütleksid oma arvamuse, kas asi panna hääletusele või viia läbi täiendav analüüs või töötlemine. Aitäh!

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekt, mida me praegu arutame, ei ole mitte eriti täpselt ette valmistatud, kuna arvestamata on jäänud

mõningad momendid, mis on seotud juriidilise isikuga, kellele tegelikult kuulub see vara jne. Samal ajal mulle tundub, et me talitame mõnevõrra huvitavalt noorsoo-organisatsioonide vara suhtes. Siin tekib rida küsimusi, kuigi keegi nendest praktiliselt midagi ei räägi. Niipalju kui mina aru saan, ei ole meil enam leninlikku kommunistlikku noorsooühingut, kuid teisest küljest on momendid, mis on seotud sellega, et selle üleliidulise organisatsiooni näol säilib vara omanik. Täna ÜLKNÜ veel eksisteerib ning seepärast kerkib siin noorsoo-organisatsiooni suhtes üles väga palju paradokse. Mulle näib, et oleks siiski viisakas kutsuda siia vähemalt õigusjärglane ja esitada talle küsimusi, mitte aga vaadata seda küsimust ilma temata. Arvatavasti on selline võimalus olemas ja kõige õigem väljapääs sellest olukorrast oleks see, kui me praegu ei võtaks antud otsust vastu, vaid teeksime selle kõigepealt korda. Ma teen ettepaneku lükata edasi selle otsuse projekti arutelu. See langeb kokku mõningate, siin juba välja öeldud seisukohtadega. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin tähelepanu sellele, et parandusettepanekud tuleks esitada ikka kirjalikult. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma arvan, et täna siin saalis olijatest ei kipu keegi iseseisvale EKP-le hinnangut andma. Selle hinnangu andis presiidium oma kollektiivse otsusega, kui ta registreeris selle Eesti poliitilisse süsteemi. Tahan juurde lisada, et mina ei aidanud vastavat häälekvootti täis saada, minu tingimuseks oleks olnud, et see võib olla registreeritud ainult juhul, kui see toimub üleminekuperioodi ajaks, sest isegi EKP programm on tihedalt seotud üleminekuajaga ja NLKP-ga. Kuid see selleks. Ma tahaksin rõhutada, et praegune protsess, mis toimub mitte ainult Eestis, vaid kogu Nõukogude Liidu territooriumil, on täiesti uues tonaalsuses ja helistikus. See vara, millest selles seaduseelnõus on juttu, on ju tegelikult rahva poolt loodud. See on üldrahvalik omand, see ei ole loodud selle tubli 5000 iseseisva EKP-lase poolt või ükskõik kui palju neid on. Seetõttu on see küsimus hoopis teisest vallast, ja ma arvan, et just see kokkulepe, mida lugupeetud härra Väljas pakub läbirääkimistena iseseisva EKP ja valitsuse vahel, peaks toimuma juba siin saalis, komisjonides või vastavas kooskõlastuskomisjonis, et me taolise otsuse ilma mingisuguse tagamõtteta saaksime vastu võtta. Pealegi, olgem siis ausad ja vaadakem, kuivõrd üks või teine erakond on esindatud parlamendis. Kahjuks pole iseseisval EKP-l fraktsiooni Ülemnõukogus ja seetõttu ei ole ta

ikkagi nii tugev meie poliitilises süsteemis, et talle peaks kuuluma praktiliselt kõigi parteide vara. Kõikide Eesti parteide vara kuulub aga praegu EKP-le, teistel ei ole mitte midagi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lepime kokku niimoodi, et peale Villu Jürjo sõnavõttu tõmbame joone alla. Villu Jürjo.

V. Jürjo

Austatud kolleegid! Mulle tundub, et meie tänased jutud jõuavad ummikusse just sellepärast, et me püüame meeleheitlikult mitte anda hinnangut EKP-le, kuna nad on osanud osa oma vara üle anda selle tingimusega, et nad saavad selle tagasi, kui nad on suutnud endale välja kaubelda teatavad soodustused. Meie tahaksime välja tulla projektiga, et kogu kommunistlik partei kuulutada siiski kuritegelikuks, kuna EKP on oma dokumentides võtnud vastutuse kõigi kompartei tegude eest, seega siis kõik need koonduslaagrid, verevalamised ja kogu see kuritegelik maailm, mida nad on teostanud, enda peale ja jagavad vastutust. Ei ole vahet, kas KPSS või SSKP, ja me peaksime jõudma selleni, et kogu kommunistlik partei oleks Eestis tunnistatud kuritegelikuks ja lõppeks ära see kemplemine, mis on NLKP ja mis on EKP vara, sest Eestile ei ole need organisatsioonid peale kuritegude mitte midagi muud toonud.

Juhataja

Kolleegid! Ma tutvustan teile laekunud parandusettepanekuid. Kuigi sõnavõttudes kõlas mitmesuguseid arvamusi, on laekunud Mart Laari, Jaak Jõerüüdi, Jüri Põllu ja Tiit Kääbini parandusettepanek, mis käsitleb punkti 4 ja nimelt, täiendada teise lõigu lõppu järgmiselt: "... jooksva dokumentatsiooni kui Eesti Vabariigi omandi säilimine." Veel käsitletakse punkti 4 järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel võtta viivitamatult oma kontrolli alla ning pitseerida EKP, riikliku julgeoleku komitee, prokuratuuri, siseministeeriumi jne. arhiivide varad." Praegu ei ole sisusse väga vaja süüvida, kuid ma tahan teile lihtsalt teada anda, millise suunitlusega parandusettepanekud on laekunud. Nüüd veel täiendavalt Vaino Väljase ettepanek, mis puudutab otseselt pealkirja ning punkti 5, et EKP varade edasine kasutamine lahendataks läbirääkimiste teel valitsuse ja EKP vahel. Muid ettepanekuid, mida ma kuulsin sõnavõttudes, minule laekunud ei ole. Tõnu Anton! Kas õiguskomisjoni seisukoht laekub mulle ka kirjalikult? Ootame ära, siis me saame jätkata.

Küsimus on selles, et kui me täna sooviksime katkestada, siis tõenäoliselt ei oleks õige läbirääkimisi lõpetada. Praegu ma teen ettepaneku joon alla tõmmata, see tähendab seda, et hetkeks keskenduda. Vladimir Malkovski! See on protseduuriküsimus, eks ole?

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Ma tegin ettepaneku, et võib-olla oleks vaja kedagi siia kutsuda, selleks et esitada küsimusi. Mulle näib, et Eesti noorsooühingust keegi viibib siin. Ma nägin koridoris Andrei Gaisinit, kuid ma ei tea, mis põhjusel ta siin on. Võib-olla me võiksime ta siiski ära kuulata ja alles pärast seda võtta vastu otsus.

Juhataja

Vladimir Malkovski! Ausalt öeldes, ma ei saanud aru. Korrake palun!

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Ma nägin siin Ülemnõukogu hoones Eesti noorsooühingu esimest sekretäri Andrei Gaisinit. Oleks õigem, kui ta enne otsuse vastuvõtmist ütleks välja oma seisukoha selles suhtes.

Juhataja

Kolleegid! Oma seisukoha sõnavõtu või kõne vormis ütlevad välja saadikud. Loomulikult, me ei keela kaasettekannet, kui see palve on vähemalt korralikult esitatud. Ei, me ei saa kutsuda kõrvalisi isikuid kõnetooli, kui see ei ole kooskõlas meie reglemendi ja parlamendi töötavadega. Minule ei ole keegi isegi taotlust esitanud. Nii, kolleegid, ma loen teile mälu värskendamiseks ette õiguskomisjoni seisukoha ja annan need tutvumiseks selle otsuse eelnõu autorile ja ma oletan, et enne kui me asume otsustama, soovivad eelnõu autorid lõppsõna. On nii? Õiguskomisjon teeb valitsusele ettepaneku viia vastav otsuse projekt kooskõlla omandiseaduse ja omandireformi aluste seadusega või kooskõlastada see uutel alustel. Härra Vare! Ma annan teile üle kõik laekunud ettepanekud ning palun teid kõnetooli!

R. Vare

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Lugupeetud juhataja! Esitatud otsuse projekt, mis oli teile pakutud poliitilise otsustuse tegemise aluseks, on leidnud põhjalikku juriidilist kriitikat. Seoses sellega ma tuletaksin siiski meelde, et tegu on natsionaliseerimisega ehk asjaga, mis sisuliselt seisab väljaspool omandiseadust. Kui selline seisukoht ei ole vastuvõetav, siis

edasine jutt on mõttetu. Õiguskomisjoni ettepanekuga nõustumiseks ei ole põhjust, sest meil on erinevad lähtekohad selle projekti suhtes.

Nüüd hõlma Väljase parandusettepanekud otsuse projektile. Otsuse pealkirjast ja kogu tekstist võtta välja sõnaühend EKP. Me võime võib-olla seda tõepoolest teha, arvestades, et olemasoleva informatsiooni alusel EKP autobaasist me varsti ühtegi kummi ega akut enam ei leia. Toimub lihtsalt vara ärastamine. Samuti lisada punkt 5 – EKP varade edasise kasutamisega seotud probleemid lahendada läbirääkimistega EKP ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahel. Meie pakutud lahendusmudel seda ei eeldanud, kui Ülemnõukogu peab seda oluliseks, siis see on tema õigus niimoodi otsustada.

Härradelt kristlikelt demokraatidelt (siin on ka allkirjad: Jõerüüt, Käbin, Põld, Laar) on saabunud samuti ettepanek teha otsuse projekti täiendused. Punkti 4 teise lõigu lõppu täiendada järgmiselt: "... jooksva dokumentatsiooni kui Eesti Vabariigi omandi säilimine. Eesti Vabariigi omandi hävitamine või kahjustamine kuulub karistamisele kriminaalkorras." Ütleme, et juriidiliselt see ei ole päris korrektne sõnastus, kuid põhimõtteliselt on mõte arusaadav. Lisada veel kord, et kõik see, mis on öeldud siin lõigus, on Eesti Vabariigi omand, ning eraldi sätestada ka vastutus, kuigi siin ma kohe ütlen vastutuse osas, et tegelikult vastutus on juba täna olemasolevas kriminaalkodeksis, siin seda ei pruugi ka isegi omandi kui sellisega seostada, siin võib seda ka teiste paragrahvide alusel võtta. Põhimõtteliselt on see vastutuse küsimus lahendatud, kui Ülemnõukogu peab oluliseks seda lülitada sisse, siis võib seda teha, minu arvates selleks vajadust ei ole. Mis aga puutub sõnaühenditesse "kui Eesti Vabariigi omandi säilimine", siis seda võib tõesti teha ja ma arvan, et see oleks aktsepteeritav. Teiseks on ettepanek sõnastada punktis 4 viimane lõik järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel võtta viivitamatult oma kontrolli alla ning pitseerida EKP, Riikliku Julgeoleku Komitee Eesti NSV osakonna, prokuratuuri ja siseministeeriumi arhiivide varad ning säilitusüksused." Minu arvates kõik ülejäänud subjektid peale EKP ei kuulu antud otsuse reguleerimisvaldkonda, see on esiteks. Teiseks, nende arhiivide säilivuse suhtes on kohustatud prokuratuur ja siseministeerium oma meetmed rakendama ja sellest sõnastusest kumab ka läbi teatud usaldamatus nende Eesti Vabariigi institutsioonide, riiklike institutsioonide suhtes, mis puudutavad Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee arhiive. Need kuuluvad koos selle komitee tegevuse lõpetamisega samuti n.-ö. sekvestri alla ja sellega seoses nende pitseerimine ja kontroll on nagunii valitsuse ülesanne. Sellega tegeldakse. Selletõttu ma arvan, et siin ei ole põhimõttelist vajadust seda rõhutada. Sellisel juhul lisanduks ainult "kontrollile" veel ka "pitseerida". Ma ei tea, kas selleks on vajadust.

Veel on härra Arjakaselt laekunud kaks ettepanekut. Üks on see, et termin "säilitusüksus" ei ole täpne ja see tuleks asendada "säilitusühiku" või "arhivaaliga". Spetsialist ilmselt teab seda paremini, kumb on õigem termin, mina pooldaks säilitusühikut ja olen nõus selle parandusega. Ja teiseks peaks sellesamas punkt 4 1. lõikes lisama sõnad "tunnistada Eesti Vabariigi territooriumil asuvate" ja siis tuleks täpsustada "... NLKP, EKP jne.", nii nagu pealkirjas, arhiivide varad ning säilitusühikud Eesti Vabariigi omandiks. See ettepanek oleks aktsepteeritav. Seega on minul ettepanek, et kui otsus peaks siiski põhimõtteliselt arutusele minema, võtta vastu kaks redaktsioonilist parandust punktis 4, s.o. siis lõikes 1 täpsustada subjektide ring, kelle varade kohta see jutt käib, ning nimetada "säilitusüksused" ümber "säilitusühikuteks". Lõikes 2 lisada pärast sõnu "jooksva dokumentatsiooni" sõnad "kui Eesti Vabariigi omandi säilimine" ning sisuliselt sellega tekstuaalses osas ka piirduda. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma paluksin nüüd hetkeks parandusettepanekud tagasi tuua ja samas paluksin ka ettekandjat jääda kõnetooli! Peame lühikese dialoogi meie kõrgete ametiisikutega. Me leppisime Ignar Fjukiga praegu kokku, et me siiski sõna ei võta. Tõsi, ametlikud sõnavõttud ei ole lõpetatud. Katsume esialgu selgitada mõningaid asjaolusid. Tõnu Anton! Ma paluksin teid sisse lülitada mikrofoni ja ka härra Vare on samal ajal meil kõnetoolis.

R. Vare

Mul on veel üks täiendus. Kas võib?

Juhataja

Tõnu Anton, Raivo Vare! Kas niisugune ettepanek võiks olla tähelepanu vääriv, et me täna siiski katkestaksime selle teema arutelu ning Ülemnõukogu õiguskomisjon ja vabariigi valitsus, keda esindab riigiminister, töötaksid täna selle eelnõu kallal ja me jätkaksime homme? Tõnu Anton! Milline on arvamus?

T. Anton

Projekti esitaja on valitsus ning selles kajastatud probleemi lahendamine on väga kiire. Paraku ei saa õiguskomisjon öelda, et lahendusvariant oleks juriidilises mõttes õige. Nii et ilmselt sõltub see valitsusest, kas peetakse võimalikuks ja vajalikuks projekti juriidilist külge lihvida või arvatakse, et tegemist on liigse ajakaotusega, mis lõppkokkuvõttes toob kaasa suuremaid kaotusi kui võite.

Juhataja

Suur tänu! Härra Vare! Kas oleks mõtet täna töötada selle eelnõu kallal, kooskõlastada niipalju, kui autor seda võimalikuks peab õiguskomisjoniga ja jätkata homme selle otsuse arutamist?

R. Vare

Ma arvan, et selle küsimuse juures tuleb ikkagi tulla tagasi minu väite juurde, millest ma alustasin. Nimelt sellest, et meil on erinevad lähenemisalused. See, mida praegu härra Anton räägib, lähtub tõsiasjast või arusaamast, et peab aluseks võtma omandiseaduse. Ma väidan, et see on väljaspool selle seaduse reguleerimise objekti ja omandiseadus hakka reguleerima suhteid pärast seda, kui see akt on vastu võetud selle vara suhtes, milline selle alla langeb. Seetõttu minu arvates ei ole mingit põhjust asja edasi lükata ja võiks siiski selle otsuse hääletamise juurde asuda, ja ma just tahaksingi teha ettepaneku, mida otseselt saalist ei tulnud, kuid mis tuli väljastpoolt saali. See oleks, et see otsus jõustuks viivitamatult, see tähendab, et sellega on kiire.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Ma lähen siis veel kord tagasi laekunud ettepanekute juurde ja palun valmistuda järgmiseks lõppsõnaks, kus paneme juba parandusettepanekud hääletusele. Viimane sõnavõtt on Arvo Juntilt ja seejärel lõpetame läbirääkimised.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Ma teen ettepaneku arutluse all olev projekt viia vajalikku seisundisse ja veel täna otsustada selle vastuvõtmine, ühtlasi ma toetan härra Vare poolt pakutud täiendust punkti 5 näol. Aitäh!

Juhataja

Milles seisneb konkreetne ettepanek, kuidas seda realiseerida, kas kuulutada vaheaeg?

A. Junti

Juhatajal on volitused. Ma arvan, et õiguskomisjoni esimehe ja ühe esindaja kokkuleppel läbirääkimiste teel.

Juhataja

Arvo Junti soov on tähelepanuväärne, kuid ma pean ikkagi rääkima otsuse projekti autoriga. Härra Vare! Kas te soovite, et ma kuulutaksin vaheaja, ja kui pika? Muidugi on võimalik veel üks variant, kui asjaosalised nõus on, et see toimub töö korras. Tõnu Anton! Kas tuleb kõne alla, kui püütakse täna päästa, mis päästa annab, et me lahendaksime selle küsimuse töö korras ja õiguskomisjon tegeleks samal ajal täiskogus järgmise küsimuse aruteluga ning oleks seotud ka selle küsimusega või pean ma vaheaja kuulutama?

T. Anton

Aitäh valitsusele ja aitäh härra Nugisele sellise võimaluse eest! Õiguskomisjon loomulikult kasutab seda.

Juhataja

Kas vaheajaga või töötame paralleelselt?

T. Anton

On võimalik ka paralleelselt töötada.

Juhataja

Suur tänu! Sellisel juhul ma lähen järgmise päevakorrapunkti juurde ja paluksin asjaosalistel usinalt tööle hakata.

Üks hetk, kolleegid! On laekunud järgmine protseduuriline ettepanek: katkestada antud arutelu kuni homseni. Ma pean selle panema hääletusele, sest asjaosalised kokku ei leppinud ja ise ma seda nõuet ei esitanud, see on saadiku nõue.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 87 rahvasaadikut, puudub 17. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et läbirääkimised on lõppenud, parandusettepanekud on laekunud ja nüüd tuleb hääletusele protseduuriline ettepanek, mida ma peale haamrilööki veel kord kordan.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada antud küsimuse arutelu ja jätkata seda homsel istungil? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 25 rahvasaadikut, vastu on 52, erapooletuid on 7. See ettepanek ei leidnud toetust. Nii et jätkub paralleelne töö.

Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas

Juhataja

Kolleegid! Ma teen ettepaneku jätkata otsuse projekti aruteluga, mis käsitleb kohalike omavalitsusorganite tegevust Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas. Kolleegid! Enne kui me kuulame ettekannet, ma informeeriksin teid nende linnade omavalitsusorganite volikogude poolt vastuvõetud otsustest, õigemini, laekunud telegrammidest.

"Sillamäe Linnavolikogu 1991. aasta 20. augusti otsus. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kuulutas oma otsusega välja Eesti Vabariigi iseseisvuse. Seega jõudis lõpule riikliku iseseisvuse saavutamise üleminekuperiood, mis muudab põhjalikult poliitilist ning õiguslikku olukorda. Lähtudes üaltoodust, peab linnavolikogu vajalikuks kindlustada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja valitsuse seaduste ning otsuste täitmine Sillamäe linna haldusterritooriumil. Arvestades samuti poliitilise platvormi sisu, millelt enamus saadikuid valiti, Sillamäe Linnavolikogu otsustab:

1. Linnavolikogu saadikutel viia läbi kohtumised oma ringkondade valijatega, et selgitada välja arvamus poliitilise olukorra ja linnavolikogu edasise seisukoha kohta. Tulemused arutada läbi linnavolikogu istungjärgul 2. septembril 1991. aastal.
2. Teha linnavolikogu presiidiumile ülesandeks viia sisse vajalikud korrektiivid vabariigi kirderegiooni arengukontseptsiooni põhisätetesse ning kooskõlastada Narva ja Kohtla-Järve linnavolikogudega. Ühtlasi kooskõlastada selles küsimuses korraldatava ühisistungjärgu läbiviimise aeg. Alla kirjutanud Maksimenko."

"Narva Linnavolikogu 1991. aasta 26. augusti otsus.

1. Märkida linnavolikogu ja -elanike poliitilist tasakaalukust kollektiivides ja ettevõtetes riigipöördekatse suhtes NSVL-s.
2. Alates 1991. aasta 26. augustist juhindub Narva Linnavolikogu oma tegevuses Eesti Vabariigi seadustest.
3. Teha ülesandeks linnavolikogu esimehele Tšuiकिनile koos saadikute komisjonidega valmistada ette järgmiseks istungjärguks otsuse projekt volikogu poolt varem vastuvõetud otsuste vastavusse viimiseks vabariigi seadustega.
4. Moodustada koos Ivangorodi ja Leningradi oblasti kohaliku omavalitsuse organite esindajatega ühiskomisjon ettepanekute väljatöötamiseks Vene NFSV ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogule piiriäärse režiimi kohta.

5. Tühistada linnavolikogu 1990. aasta 4. novembri otsuse nr. 3 punkt 4 operatiivstaabi moodustamise kohta.

6. Pöörduda Eesti Vabariigi Valitsuse poole ettepanekuga mitte laiendada valitsuse vastavast otsusest tulenevaid minister Vähi volitusi Narva linnas.

7. Paluda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu koopteerida Põhiseadusliku Assamblee koosseisu esindaja Narva Linnavolikogu poolt."

Ja lõpetuseks – telegramm. "1991. aasta 20. augustil kuulutas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu oma otsusega välja Eesti Vabariigi iseseisvuse. Seega jõudis lõpule riikliku iseseisvuse saavutamise üleminekuperiood. Seoses sellega muutus põhjalikult poliitiline ja õiguslik olukord. Lähtudes ülaltoodust, Kohtla-Järve Linnavolikogu otsustab, et antud otsuse vastuvõtmise momendist muuta ära Kohtla-Järve territooriumil kõik linnavolikogu otsused, mis on vastuolus Eesti Vabariigi seadusandlusega, ja märgib, et Rahvarinde saadikute grupp ei võtnud osa nende otsuste vastuvõtmisest. Kohtla-Järve Linnavolikogu esimehe asetäitja Nael."

Kes teeb ettekande selles küsimuses, kas härra Vare või härra Vähi? Härra Vare.

R. Vare

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lugupeetud härra spiiker! Mul on teile üks palve. Kui teil ei ole midagi selle vastu, siis kas kaasettekandena või minu ettekande täiendusena kuulame ära ka härra Vähi.

Lugupeetud rahvasaadikud! Teile on esitatud arutamiseks Ülemnõukogu otsuse projekt, mis käsitleb kohaliku omavalitsuse organite tegevust Kohtla-Järvel, Narvas ja Sillamäel. Selle otsuse n.-ö. eellugu on tegelikult väga kokkusurutud, paigutatud selle otsuse preambulasse ja ma arvan, et see, mis siia kirja on pandud, ei ole teile sugugi uudiseks. Ma tahaksin märkida ja võib-olla ka rõhutada, et tegu ei ole ainult selle olukorraga ja selle rolliga, milline oli ühel või teisel omavalitsuse organil seoses hiljuti toimunud riigipöördekatsega. Tegu on pikaajalise protsessiga, mille loogiline lõpp on käes. Nimelt nendes kolmes Eestimaa linnas on juba pikemat aega mängitud üldsegi mitte kohalikule omavalitsusele omaseid tõsiseid poliitilisi mängu. Selle tõestuseks olgu kas või praegu minu käes olev kolme linna, põhiliselt volikogude, aga ka linnavalitsuste ja kõigi nende kolme ühiste otsuste loetelu, mis on vastuolus erinevate Eesti Vabariigi seadustega, kusjuures see loetelu tõepoolest puudutab mitte ainult puhtriigiõiguslikke probleeme. Peale selle on siin näiteks 5 Narva Linnavolikogu, 6 linnavalitsuse, 2 Sillamäe Linnavolikogu, 8 Kohtla-Järve Linnavolikogu otsust. Siia võib

lisada ka veel majanduslikku laadi küsimused, mida sageli ei reguleeri seadused jne. Seaduserikkumisi esineb tohutult.

Äsja luges spiiker ette nende volikogude erinevad otsused, mis peaksid nagu lõpetama selle ajalooetapi, mis produtseeris selliseid otsuseid, ja looma eeldused ning võimalused uueks ajalooetapiks iseseisvas Eesti Vabariigis.

Ma ei tea, kuidas arvavad rahvasaadikud, kuid meie arvates ei ole põhjust loota, et edaspidi on võimalik vältida neid poliitilisi keerdkäike. Meil oli ka kohtumisel Narva esindajatega juttu, et näiteks äsjane ettelõpetus otsus sündis ju väga tõsise ja pika võitluse tulemusena, kus kella 10-st hommikul kuni kella 10-ni õhtul võitles volikogu iseendaga ja lõpuks sõlmitud kompromissi tulemusena sündis otsus, mille kallal annab ikka veel tükk aega norida. Tähenduslik on fakt ise, et võitlus käis ikka edasi, ja ma ei välista, et see nii jääbki. Ma sugugi ei arva, et need poliitilised jõud, mis on esindatud täna nendes volikogudes, on jõudnud sellisele arusaamale, mida see reaalne olukord tegelikult tähendab. Võib-olla osa nende esindajatest, sealhulgas nende organite juhid, on nüüd jõudnud sellele arusaamisele, mida ei saa aga kõigi kohta öelda ja siit on võrsumas üks tõsine konfliktide allikas. Ma juhiks tähelepanu, et mõtteviis, mille kohaselt nende omavalitsusorganite enese konstitueerimine riigiorganitena pidevalt toimus, on läbinähtav ka nendes äsjastes otsustes. Ka siin me võime märgata ikka veel seda, et räägitakse riigist riigis. Me võime siin märgata ka seda, et kavatsetakse jätta endale varuväljapääs, nagu näiteks Sillamäe otsuse puhul, kus jäetakse veel võimalus pärast seda, kui valijad ütlevad teisiti, hoopis muuta oma otsuseid, või näiteks Narva otsus, kus iseenesest ilus ja õige idee Jaanlinna ja Narva n.-ö. piirirežiimiga seotud küsimuste läbitöötamisest on väga tervitatav, kuid samal ajal võetakse sisuliselt volitus iseendale, mis on juba riigiorgani prerogatiiv, riigivõimu- ja valitsemisorganite prerogatiiv. Kohtla-Järve Linnavolikogu otsus sellisel kujul ei ole enam kui puhas deklaratsioon, sest tunnistagem ausalt, meile on süüks pandud ka nende linnavolikogude juhtide poolt, et rikume seadusi, ehkki keegi pole näidanud, milliseid seadusi. Minu ees on üsna huvitavaid Narva Linnavalitsuse dokumente, näiteks määrus, mis sätestab finantsküsimusi. See on risti vastupidine vabariigis kehtestatud korrale. Ikka on veel tagasi võtmata näiteks kolme volikogu esimehe poolt allakirjutatud resolutsioon pöördumine härrade Rüütli ja Savisaare poole, kus tuletatakse meelde, et üldiselt on meil "prinarovskaja respublika" kohe tulemas ja kui te kohe midagi ei tee ja meiega kokku ei lepi, siis ta võibki tulla, aga muidu võiks olla see eristaatus ja siis minnakse sellele sujuvalt üle. Nii et tegelikult on ikkagi asi natukene komplitseeritum kui ainult ühe otsuse vastuvõtmine, mis tänases poliitilises olukorras on minu

meelest loomulik. Selles mõttes võib volikogude esindajatega täiesti nõustuda, kes seda nii ka meile on esitanud.

Seetõttu ei pea me võimalikuks poliitilise stabiilsuse ja rahumeelse, kõiki eesmärke ja kõiki seaduse reegleid järgiva tegevuse jätkamist Kirde-Eesti kolmes linnas, kui seal funktsioneerivad edasi need volikogud sellisel kujul, nagu nad on olemas. Loomulikult toob see kaasa küsimuse omavalitsusvõimu vaakumi vältimisest. Sellega seoses on ühtlasi otsusesse programmeeritud, mis peaks selle vaakumi täitma, ja see on valitsuse erakorraliste volitustega esindaja institutsioon, kelleks on nimetatud valitsuse poolt minister Tiit Vähi. Temale oleks abiks staap või töögrupp, mille koosseisu kuuluksid kõikide asjaosaliste esindajad, ja selle staabi ülesandeks oleks siis põhimõtteliste arenguküsimuste läbitöötamine ja lahenduste pakkumine selleks, et valitsuse eriesindaja saaks neid lahendada. Temale allutatakse ühtlasi ka puhtal kujul linnavalitsused ja linnapead, kes täidaksid operatiivse juhtimise volitusi. Igapäevane operatiivne tegevus ja juhtimistöö jätkub ja eriesindaja tegeleb perspektiivsete arenguküsimustega. Vajadusel korrigeerib neid operatiivküsimustes. Kahjuks me ei näe teist võimalust. Poliitikaga tegelemine on algusest peale asetanud volikogud nendes kolmes linnas sellisesse omapärasesse suluseisu ja volikogud kui sellised organid üldse on tegelikult määratletud õiguslikus mõttes kohaliku omavalitsuse seadusega. Seda seadust on nüüd küll nende poolt kõige rohkem rikutud. Riigiõiguslikes küsimustes ma ei ole spetsialist, aga kuskil 2/3 tuleb siin kohaliku omavalitsuse seadusi. Järelikult viited ja kõik need motivatsioonid, mis on välja pakutud seoses kohaliku omavalitsuse otsusega, ei ole tegelikult siin mitte kunagi paika pidanud ja ei ole põhjust arvata, et need hakkavad pidama siis ka edaspidi. Rääkimata muidugi sellest, et on isegi leiutatud veel omapäraseid lahendusvariante, *à la* volikogu esimehe korraldused, mis on kõrgemad kui linnapea omad, ja see on kohaliku omavalitsuse seaduste järgi kõrgeim riigivõimu esindaja kohapeal. Nad muudavad ära näiteks valitsuse määrusi.

Teile pakutud otsuse projekti 6. punktis on fikseeritud ka reformi edasise arendamise ülesanne Kohtla-Järve linnaosas ja ma arvan, et sellel teel on esimene samm juba täna ka astutud, sest enne istungjärgu algust toimunud Ülemnõukogu Presiidiumi istungil taastati Jõhvi linna staatus. See administratiivüksus loodi 1960. aasta 14. aprillil Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega kui mehaaniline konglomeraat üheainsa eesmärgiga, mis on fikseeritud ka selle seadluse preambulas – tagada põlevkivitootmise kompleksi terviklikkus. Kohtla-Järve linnale allutati ka terve rida külanõukogusid ning hiljem toimusid siin veel väikesed ümberpaigutused. Härra Uluots teab kõike seda asja tunduvalt paremini, olles ise selle tunnistaja.

Seoses sellega, et osa ametiisikuid, Kohtla-Järve Rajooninõukogu liikmeid, osales riigipöördes, siis sellest on tingitud ka punktis 1 toodud säte.

Härra Lebedevi küsimusele ette vastates selle esildise kohta pean ma ütlema, et esildis on dateeritud 1991. aasta 26. augustist nr. 15-7/340-91 ja esildisele on alla kirjutanud prokuröri asetäitja Kasesalu. See on adresseeritud Ülemnõukogu Presiidiumile, mitte valitsusele. Selles palutakse anda Ülemnõukogu Presiidiumi nõusolek härrade Aleksandr Tsvinjovi ja Gennadi Smirnovi kriminaalvastutusele võtmiseks.

Mul oleks palve, et rahvasaadikud mõtleksid ka sellele, et tegu on ajutise abinõuga, mis peaks pakkuma lahendusvõimalusi nendele teravatele küsimustele, mis on kerkinud Kirde-Eestis, võimalikult operatiivselt, võimalikult depolitiseeritult. Ma rõhutan: kuni uute valimisteni, mis peaksid olema siis juba määratavad Ülemnõukogu poolt vastavalt kehtivale valimisseadusele. Ajaperiood on muidugi diskuteeritav, kuid tervikuna ma arvan, et kuskil pool aastat, see on maksimum. Selle ajaga peaks normaliseeruma elukorraldus, peaksime jõudma selleni, et me tegelikult ikkagi tegeleme puhtalt sellega, mis on omavalitsuste ülesanne, s.o. inimeste eluolu korraldamine, nendele inimväärse elu pakkumine ja võimaldamine, mitte aga selle vältimine poliitiliste eesmärkide nimel. Valitsuse arvates suudab pakutav mudel seda tagada. Valitsuse eriesindaja härra Vähi isikus on tegu kogenud majandusjuhiga, kogenud valitsuseliikmega, kellel on täiesti selged ja, ma ütleksin, väga inimlähedased põhimõtted kõikide küsimuste lahendamiseks. Kui me tuleme järgmise päevakorrapunkti juurde, siis ma usun, et te ise veendute selles. Seetõttu oleks meil teile palve, et te sellise küsimuse lahendusvariandi võtaksite omaks ja kinnitaksite ning sellel pinnal saaksime me siis tegutseda ka edasi, sest vaadake, valitsuse erakorraliste volitustega esindaja volitused, mis puudutavad riigivalitsemisorganeid, ei ole mingil juhul piisavad, et kõiki küsimusi lahendada, see tähendab, et teatud määral peab tal olema ka kontroll või mõju ka esindus- ja omavalitsusorganite otsustele, kelleks on volikogu. Vastav valitsuse määrus, milles on sätestatud need volitused, on põhimõtteliselt ette valmistatud. See ootab allakirjutamist, sest selle määruse sisu omakorda sõltub sellest otsusest, millise te täna, lugupeetud rahvasaadikud, peaksite tegema. Andkem endale aru, et sellistes küllaltki keerulistes ja mitteordinaarsetes tingimustes peavad lahendusvariandid olema vähemalt samast klassist. Juhul, kui me aga selle ära unustame ja arvate, et miski laheneb iseenesest, siis elu on juba ammu näidanud, et iseenesest läheb asi ainult halvemaks. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Mul on ettepanek, et me piirduksime 12 küsijaga. Meil on vaja veel ära

kuulata mitu kaasettekannet selles päevakorrapunktis. Kaks rahvasaadikut on meil praegu registreeritud kompuutrimälus. Alustame küsimuste esitamist. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin avaldada siirast lugupidamist ja vaimustust härra Vare esinemise kohta ning mul on talle ka küsimus. Niipalju kui mina tean, olete te hariduselt jurist ja te toonitate seda ka kogu aeg. Ma luban seda endale ja tuletan teile meelde NSV Liidu rahvasaadikute staatuse seadusest seda kohta, mis puudutab saadiku kohustustest vabastamist ja tema vastutusele võtmist. Esiteks, 39. leheküljel on kirjas, et saadikul on õigus osa võtta tema saadikupuutumatuses kohta käiva küsimuse arutamisest nõukogus. Siit ka küsimus: kas härra Tsvinjov oli teie poolt kutsutud sellele Ülemnõukogu istungile? Teiseks, ma loen ette järgmise lõigu sellest samast punktist: "Selleks et saada nõukogu nõusolek saadiku kriminaalvastutusele võtmiseks, arreteerimiseks või administratiivkaristuse kohaldamiseks, esitab vastav prokurör nõukogule esildise." Ma ei küsinud asjata, kus on esildise tekst, kuna see peab olema tehtud teatavaks. Kui seda esildise teksti ei ole, siis on lugupeetud ettekandjale palve, et siin viibiks prokurör, sest ma arvan, et tekib palju küsimusi. Küsimus tuleb juriidiliselt korrektselt lahendada, mitte lootma jäädes lugupeetud härra ministri sõnadele. Minister kasutas väga tihti läbipaistvaid, silmanähtavaid moonutusi ja seejuures pööras erilist tähelepanu õigusteadusele, õigusemõistmisele ja seadusele. Kolmandaks, kas on vabariigi prokuröri kokkuvõtet liiduliste tehaste direktorite – Jarovoi, Šepelevitši, Lukoškini, Banasko – vastutusest putši ajal toimepandud toimingute kohta? Ma rõhutan veel kord: kas on olemas prokuröri esildis ja kas kohtu poolt on tõestatud nende süü? Tänan!

R. Vare

Lugupeetud härra Lebedev! Ma väga vabandan, kui ma pidevalt seda tõesti olen rõhutanud, et ma olen jurist. Ma arvan, et ma seda ei ole nii palju, kui ma tahaks. Mis aga puudutab seda teie tsiteeritud sätet, siis me peaksime siin veel vaidlema selle üle, milline staatus meil üldse kehtib sätete suhtes ja millise seadusandliku akti alusel. Kuid isegi oletades, et see on nii, nagu teie pakkusite, isegi sellisel juhul ma ei oska põhjendada härra Tsvinjovi mitteilumust. Minu teada on tal just praegu samal ajal või just äsja peaks olema lõppenud volikogu istung, mis arvatavasti vabastas ta. Nüüd, mis puudutab aga seda esildise olemasolu, siis mul on rõõm tõdeda, et härra Lebedevil õnnestus heita varju minu mõningate sõnade taastsiteerimise abil sellele, mida ma ütlesin, aga siiski mul on käes koopia sellest esildisest. Originaal peaks

olema Ülemnõukogu Presiidiumis, nii et palun pöörduda sinna, selleks et sellega tutvuda, aga ma võin ka loovutada oma koopia, kui teil seda praegu kohe vaja on. Resolutiivosale eelnes ka siiski kvalifitseeriv osa, kusjuures siin sätestatakse, et on tuvastatud osavõtt ja on algatatud kriminaalasi. Kohtuotsust ei ole, aga ma juhin tähelepanu, et kohtuotsus ei ole obligatoorne tingimus selleks, mida teie tsiteerisite selle staatuse seaduse puhul, et taotleda nõusolekut. Mis puudutab kolmandat küsimust, siis ma ei saanud päris hästi aru, kuidas see seondub tänase temaatikaga, sest need direktorid teatavasti töötasid kõik ettevõtetes, mis asusid Tallinnas, ja nende kohta kehtib täpselt samasugune põhimõte, millest ma äsja rääkisin. Kohut loomulikult kellegi suhtes veel ei ole olnud ja ilmselt on see ka arusaadav, aga prokuratuuri poolt on kriminaalasjad algatatud, kui see teid huvitab, aga jah, see on ka kõik, mis ma oskan praegu vastata.

Juhataja

Kolleegid! Praegu me läbirääkimisi ei korralda. Ma ise täpsustan küsimust. Härra Vare! Kas me saame tutvustada vabariigi prokuröri esildist härrade Smirnovi ja Tsvinjovi vastutusele võtmise kohta? Ma arvan, et loeme selle ette.

R. Vare

Eesti Vabariigi prokuratuur (numbrid ma lugesin ette, vast ei hakka neid kordama) Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele härra Arnold Rüütlile. Saadikupuutumatus küsimuse esildis. Eesti Vabariigi prokuratuuris on 26. augustil 1991. aastal algatatud rida kriminaalasju seoses osavõetuga NSV Liidus ajavahemikul 19.–21. august 1991 toimepandud riigipöördekatsest, sealhulgas Kohtla-Järve Linnavolikogu esimehe ja NLKP Kohtla-Järve linna algorganisatsiooni juhi suhtes. Nimetatud ametiisikute osavõtt riigipöördekatsest seisnes järgmises. Kohtla-Järve Linnavolikogu esimees Tsvinjov ja NLKP Kohtla-Järve Linnakomitee I sekretär Smirnov moodustasid 19. augustil 1991. aastal aktiivseks kaasaaitamiseks riikliku erakorralise seisukorra komitee võimuhaaramisele komisjoni, mille nimel kehtestasid Kohtla-Järve linnas erakorralise seisukorra ja võimuhaaramise tagamiseks organiseerisid füüsilise vägivallaga ähvardades infosulu. Seega on kriminaalasja materjalides küllaldaselt andmeid, mis viitavad ENSV kriminaalkoodeksi § 62 lg. 1 ettenähtud kuriteo tunnustele. Nii Tsvinjov, Aleksandr Anatoli p., kui ka Smirnov, Gennadi Pjotri p., on Kohtla-Järve Linnavolikogu saadikud ning kooskõlas seadusega on vajalik kõrgema riigivõimuorgani nõusolek (kõrgem riigivõimuorgan olete teie) nimetatud isikute kriminaalvastutusele võtmiseks. Eeltoodu alusel palun anda Ülemnõukogu Presiidiumi või Ülemnõukogu poolt

nõusolek Tsvinjov, Aleksandr Anatoli p., ja Smirnov, Gennadi Pjotri p., kriminaalvastutusele võtmiseks. Eesti Vabariigi prokuröri asetäitja Kasesalu.

Juhataja

Lepime nüüd niimoodi kokku, et praegu ei ole läbirääkimised, vaid esitame küsimusi. Kui küsimusele ei saadud ammendavat vastust, siis ei ole midagi parata. Ma ütlen veel kord, et see ei ole prokuratuur, ka põiklev vastus võib olla vastus. Ma teen ettepaneku esitada küsimused kirjalikult. (Hääled saalist.) Ma mõtlen, härra Lebedev, et meil on juba poolteise aasta jooksul küllaldaselt kogemusi, kuidas me vastastikku võime oma tööd organiseerida. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja! Lubage esitada härra ministrile mõned küsimused. Esiteks, millistel kaalutlustel nimetati Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste volitustega esindajaks Kirde-Eestis minister Tiit Vähi? Kas selleks oli ainult tema inimlähedus ja kas sellest inimlähedusest on ära jäetud kaks tunduvalt probleemile lähemal seisvat ministrit nagu idaminister Lippmaa ja rahvussuhete minister Kuznetsov? Teiseks, kui Žirinovski pakkus välja meile kuberneriks Alksnise, siis oli see hirmus paha. Kui valitsus pakub välja Kirde-Eestile kuberneriks lugupeetud minister Vähi, siis paistab olema see hirmus hea. Mis on sellel kõigel pistmist demokraatliku arengu teega, mida me oleme siin Ülemnõukogus ja valitsuses nii mitmeid kordi deklareerinud? Tänan!

R. Vare

Esimese küsimuse peale ma vastaksin väga lühidalt. See on nüüd küll valitsuse enda sisemise tööjaotuse küsimus. (Hääl saalist.) Kahtlemata mängisid ka isiklikud omadused siin mingit rolli. Mis puudutab aga teist küsimust, kubeneri ja demokraatia vahekorra, siis vaadake, ega see, et on valitud esindusorgan, ei tähenda seda, et ta tegutseb demokraatia reeglitele vastavalt. See on puhas illusioon, sellepärast et ametikaaslaste puhul on pidevalt näiteid just risti vastupidisest. Igasugused seaduserikkumised on kollektiivselt vastuvõetuna mitte sugugi vähem ebademokraatlikud kui üksikisiku poolt vastuvõetud, nii et selles mõttes ma ei ole päris nõus selle küsimuse korrektse ülespüstitusega või mittekorrektse ülespüstitusega. Ja Alksnisega võrrelda siin muidugi ammugi ei saa. Teiseks, ma juhtisin ka tähelepanu, millest on tingitud sellise eriesindaja vajadus. Kõige muu kõrval on see tingitud ka pidevast konfliktiallikast. See on ajutine abinõu, erinevalt kolonel Alksnise variandist, mis oli programmeeritud alatiseks, niikaua vähemalt kuni need eestlased kõik otsa lõpevad, nagu

lubas endale Žirinovski vestluses või intervjuus. Sellepärast ma arvan, et selle küsimuse puhul ma vastaksin niimoodi: ajutise abinõuna ja mitte sugugi kubneri funktsioonides, sest kui te ikkagi võtate aluseks selle, mis siin on pakutud, siis selline lahendusmudel on vast meie arvates kõige operatiivsem ja samas ka kõige objektiivsem.

Ü. Uluots

Lugupeetav minister! Olge hea ja harige mind veidi. Minu küsimused on puht formaal-juriidilised. Esiteks, kas prokuratuur või mõni parlamendikomisjon on tuvastanud nende kolme linna volikogu osavõttu riigipöördekatsest? Ja teiseks, millise juriidilise aktiga on Ülemnõukogule antud õigus kohalike volikogude laialisaatmiseks ja kui meil on selleks õigus, siis millistele argumentidele peab sellisel juhul toetuma? Tähendab, millistel põhjustel ja asjaoludel on meil õigus seda õigust kasutada? Ma tänan!

R. Vare

Esimene küsimus, volikogude osavõtt riigipöördekatsest. Ma juhtisin kohe oma sissejuhatuses tähelepanu, et selle küsimuse püstitus sellisel kujul ei ole seotud ainult ja vaid riigipöördekatsega. Rääkides kõikidest nendest protsessidest ja vastuoludest, pidasin ma siiski silmas ajaperioodi, mis on pikem kui kolm päeva kestnud riigipööre. Nii et volikogude puhul riigipöörde küsimuse tõstatamine ei ole päris korrektne selles mõttes, et me ei seosta otsust ainult riigipöördega. Ei ole tuvastatud otseselt volikogu kui terviku osalust riigipöördekatstes, küll aga teda esindavate ametiisikute osalus. Mis puudutab teist küsimust – Ülemnõukogu akti või mingi seaduse olemasolu, milline reglementeerib volikogude laialisaatmist –, siis sellist akti otseselt olemas ei ole. Tähendab, neid aluseid kui selliseid ammendava loeteluna antud ei ole. Üks alus on. Kui kahe kuu jooksul kolm korda ei suudeta vastu võtta otsust. Ja muuseas, ka sedapidi võib asja kerkides piisavalt leida näiteid, kus mõnda küsimust on kolm korda otsustatud ja kõik need on seadusevastased, tähendab, Eesti Vabariigi seaduste vastased. Ma ei oska öelda, kas kõikide kolme puhul see kehtib. Ma pean vaatama. Juuras kehtib põhimõte, et kui ei ole reglementeeritud, siis on võimalik reglementeerida üksikjuhtumite kohta käivate aktidega. See tähendab pretsedendi või kaasuse puhul vastuvõetavate aktidega. Loomulikult peavad need olema ainult seadusandja tasemel, neid ei saa sellisel juhul rakendada keegi teine. See on ka üks põhjus, miks otsus on teie ees täna arutusel. Punkt kaks vajab teie nõusolekut.

J. Allik

Lugupeetud härra riigiminister! Kas ma sain nüüd õigesti aru? Meil puudub siiski seadus, mille alusel Ülemnõukogu saab volikogu laiali saata. Tegelikult tahtsin ma küsida midagi muud. Valitsuse poolt esitatud otsuse projektis volikogude laialisaatmiseks ei ole märgitud tähtaega, millal korraldada uued valimised. Tähendab, meestel jääb mulje, et demokraatia likvideeritakse igaveseks. Oma kõnes või ettekandes te ütlesite, et teie arvates võib see kesta umbes 6 kuud. Nii on teie arvates. Milline on valitsuse seisukoht, millal ja mille alusel ja millest lähtudes Ülemnõukogu peaks määrama siiski valimiste tähtaja, muidugi juhul, kui see otsus vastu võetakse, kas kohe koos selle otsuse vastuvõtmisega või peame me ootama härra Vähi mingit ettepanekut mingil ajahetkel või kogu valitsuse seisukohta? See küsimus vajab minu meelest kindlasti selget reguleerimist, kui me seda otsuse projekti arutame.

R. Vare

Te kuulsite, härra Allik, et laialisaatmise seadust ei ole tõepoolest ja kui me lähtuksime nüüd mingist teisest põhimõttest kui sellest, mida ma härra Uluotsa küsimusele vastates esile tõin, siis see tähendaks seda, et siin saalis ei oleks teil suurt mitte midagi teha. Sellepärast, et just nimelt vastu võttes seadusi ja otsuseid, mis käivad valdkondade kohta, mis on ekstrapoleeritud üht- või teistviisi, ainult selliselt te tegelikult ju töötate, mitte seadusandjana. See tähendab, et teil on õigus otsustada küsimusi ka siis, kui nad otseselt seadusega ei ole reglementeeritud. Selline õigus on ainult teil. Nüüd uute valimiste kohta. Ma ei nimetanud mitte juhuslikult siin seda poolt aastat. Arvan, et see pool aastat võiks tõesti võtta ka aluseks ja tänasest päevast lähtudes oleks see siis umbes 2. veebruar. Kuid me ei pakkunud täna seda kuupäeva välja sellepärast, et jätta teile endile võimalus otsustada, millist tähtaega valida, arvestades muidugi ka seda, et valimisseadus kehtestab omad tähtajad. Kiiremini kui nelja kuuga ikkagi hakkama ei saa.

P. Lutt

Härra Vare! Mul on teile paar küsimust. Esimene oleks selline. Nagu me teame, alles hiljaaegu võttis Eesti Vabariigi Valitsus vastu määruse Narva linna erimajanduspiirkonna moodustamise kohta. Kas nimetatud Ülemnõukogu otsus kiirendab või aeglustab seda? Teiseks, möödunud aasta lõpus siinsamas saalis võtsime vastu majanduspiiri seaduse. Koos sellega te ütlesite siin saalis selgelt välja, et Eesti Vabariigi Valitsus garanteerib, et majanduspiir hakkab koheselt tööle. Siia maani ei ole minu teada see siiski toimima hakanud. Kas valitsus lahendab selle küsimuse või ei? Aitäh!

R. Vare

Mul on rõõm tõdeda, et torkimast me ei väsi. Ja ma vastaksin samamoodi. Küsige, palun, suuremate spetsialistide käest, kes on ju rohkem kirjutanud, avaldanud ja esinenud nendes küsimustes kui mina. Mis puudutab teist küsimust, siis ma arvan, et see, mida te praegu ütlesite, kinnitab ju tegelikult ainult minu väidet, mis oli aluseks selle otsuse projekti iseloomustamisel. Ega te härra Lutt ometi ei arva, et valitsus tahtis, et see piir korralikult tööle ei hakkaks? Võib-olla olid selleks siiski mingid teised põhjused. Ja kas ei olekski aeg nüüd mõelda nendele põhjustele, mitte lihtsalt loota sellele, et need põhjused iseenesest kaovad, vaid leida siiski ka võimalused nende vältimiseks, milleks juba see pakutav otsuse projekt suunatud on. Mina arvan küll, et see küsimus laheneb.

K. Koha

Lugupeetud ettekandja! Punkti 3 viimase lause lõpp, kus on kirjutatud: "Töögrupi koosseisu, kuhu siis kaasatakse omavalitsusorganite esindajad", ja punktis 6 on samamoodi "kohalikud omavalitsusorganid". Kas te ei täpsustaks, millised organid? Sest punktis 2 me sisuliselt saadame laiali ühed organid, kuid organeid on kohalike omavalitsuste raamseadusega väga palju. Selline lause või mõiste on liiga lai. Kas ei peaks selles seaduses seda täpsustama? Ja kas valitsuse määrus nr. 35 on tühistatud või tühistatakse? Aitäh!

R. Vare

Punktis 3 on kohalike omavalitsusorganite termini kasutamine tingitud sellest, et ta hõlmab pisut laiemat ringi kui ainult seda kolme linna. Ja teatavasti kohaliku omavalitsuse organi mõiste, äsja te mainisite seda, hõlmab nii volikogusid, esindusorganit kui täitevorganit. Me käsitleme seda probleemistikku, millega töögrupp peaks hakkama tegelema, ikkagi mitte kolme linna spetsiifilise probleemina, vaid terve Virumaa probleemina, mis koosneb mitmest osast: Lääne- ja Ida-Virumaast pluss linnad. Seetõttu peaks sellesse töögruppi lülituma tõepoolest kõikide nende piirkondade esindajaid. Täna siin saalis ette kirjutada, kes nimeliselt või missugused ametikohad peavad olema, on vist keeruline, seetõttu on kasutatud sellist üldliigimõistet – kohalike omavalitsusorganite esindajad. Ilmselt volikogude laialisaatmise korral omavalitsusorganite mõiste nende linnade osas aheneb. Omavalitsusüksuste volikogud võivad siis veel volikogude puhul kõne alla tulla ja ka vastavad linnavalitsused muidugi. Tähendab, see on paratamatu. Siin me peame sellist generaalmõistet kasutama. Mis puudutab aga valitsuse määruse nr. 35 tühistamist, siis ma ei oska sellele küsimusele vastata. Miks peaks see olema tühistatud? See on see vana vaidlus, aga ma teeksin teile veel kord

ettepaneku teritada keelt ja meelt nende vaidluste puhul siiski suuremate selle valdkonna spetsialistidega, kellele ma ennegi viitasin.

V. Malkovski

Lugupeetud härra minister! Kuidas te seletaksite valitsuse küllaltki laia ettepanekute diapasooni, alates vabamajandustsooni loomisest kuni selleni, mida te praegu pakkusite? Teiseks, ma arvan, et te mõistate suurepäraselt Kirde-Eesti probleemi olemasolu. Kuidas te arvate, kas nende otsuste vastuvõtmisega ei suru me probleemi lihtsalt kõrvale ja jätame selle kahe silma vahele? Ja viimane küsimus. Kas teie kui inimene loete neid tegevusi demokraatlikeks? Tänan!

R. Vare

Vabamajandustsoon ja tänane otsuse projekt ning kui lai see koridor siis ikkagi on? Vaadake, ma arvan, et see, mida me täna pakume, on tegelikult Kirde-Eesti probleemi sisulise tunnustamisega seotud. Probleem on olemas. Pakkudes majandustsooni, me ilmselt lähtusime rohkem rõhust majandusele ja ainult sellele, sest poliitilistes mängudes oli administratiivne pool keerulisem. Täna me räägime siiski mõlemast valdkonnast. Ja esitades administratiivse mudeli, peame silmas ka, et see ei ole selleks, et kehtestada ebademokraatlikke valitsemisvorme, vaid selleks, et seda elu edasi viia. See on ka vastus teie kolmandale küsimusele. Kuna kollektiivne mõistus on kahjuks vedanud selles linnas natukene alt, sellises vormis nagu ta oli enne, tuleb kasutada teist kollektiivset mõistuse vormi, milleks on eriesindaja ja tema staap koostöös kõigi asjast huvitatutega, alates linnavalitsusest ja lõpetades üksikkodanike ja ka ühiskondlike organisatsioonide esindajatega. Ja seetõttu ma arvan, et mingil juhul ei ole vastuseks teie teisele küsimusele tegu nurkaajamisega, probleemi edasilükkamisega. Vastupidi. See on katse, ma väga loodan, et Ülemnõukogu saab sellest ka õieti aru, lahendada siiski probleeme inimsõbralikult, depolitiseeritult ja mitte ülepolitiseeritult, nagu see siiani käis, ja lahendada neid võimalikult kiiresti. See on ka minu isiklik positsioon. Kui teil on parem lahendusvariant, jumal hoidku, pakkuge välja, selleks ju see arutelu täna siin ongi.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Vare! Juba ettepaneku fakt ise, määrata härra Vähi omamoodi Kirde-Eesti kuberneriks, kutsub esile mõtte, et transpordiga on meil vabariigis kõik korras. Kuidas teisiti võiks mõista tema määramist niivõrd vastutavale tööle? Nagu me teame, on härra Vähi hea

majandusmees, kuid mulle tundub, et Kirde-Eesti regioon ei ole kunagi halvasti töötanud, tööstusettevõtted on tulnud toime plaaniülesannete täitmisega ja selleks, et lahendada küsimusi, oleks siin rohkem vaja head poliitikut, juristi. Ma ei räägi enam sellest, et õiglasem oleks anda kohaliku omavalitsuse organitele õigus lahendada see küsimus. Seda ma pakkusin välja eelmisel nädalal. Milline on teie arvamus selles küsimuses? Ma arvan, et kõige parem oleks ära kuulata ka härra Vähi enda arvamus. Tänan!

R. Vare

Aitäh! Ma arvan samuti, kuid lubage siiski kommenteerida. Ma ei tea, kust on tulnud selline termin – kindralkuberner. See on muutumas selliseks emotsionaalseks argumendiks, mida ma natukene pelgan, sest seda annab jällegi ära kasutada erinevate poliitiliste jõudude poolt erinevatel eesmärkidel. Mingi kindralkuberneriga tegu ei ole, saage nüüd asjast õigesti aru. Vaadake veel kord volitusi ja uurige asja tähelepanelikult. See on esiteks. Teiseks, ma arvan, et transpordiga on kõik korras. On hea, et härra Vähi on hea majandusmees, sest ma ei ole sugugi veendunud, et Kirde-Eesti majandusprobleemid on kõik nii lihtsad. Just majandusmehel on seal tööpõld eriti lai. See on nagu kinnitus vastusele, mille ma andsin eelmisele küsimusele. Seal on probleemid väga inimlähedased. Ma arvan, et valitsuses on kõik head poliitikud ja härra Vähi kuulub ka kindlasti nende hulka, hea majandusmehena seda enam. Mis puudutab aga õigusteadlaste diplomit, siis vaadake, see on meie rahvuslik tragöödia, riikluse tragöödia, et meil juristidiplomiga inimesi natukene on, aga juriste nende hulgas peaaegu üldse enam ei ole. See on selle nii palju kiidetud ja kaitstud süsteemi üks väljapaistvamaid vilju, et õigusühiskonda me asume ehitama suures osas selleks ettevalmistamata inimestega, nii psühholoogiliselt kui ka hariduslikult. Valikuvõimalused on meil täna väga ahtad. Näiteks sellise problemaatika spetsialiste on väga vähe ja nad ei saa olla juhid, nad saavad olla abilised. Härra Vähi töögrupis on loomulikult mitu meest, kes tegelevad sellega kindla peale. Aga ma usun, et härra Vähi vastab sellele küsimusele ise.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Otsuse projekti punkt 5 räägib linnapeadele õiguste andmisest. Millistest linnapeadest on jutt?

R. Vare

Jutt on Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnapeadest.

J. Reinson

Praegusel hetkel?

R. Vare

Vähemalt esialgu.

J. Põld

Härra juhataja! Härra ettekandja! Mul on küsimus, mis haakub sellesama Narva vabamajanduspiirkonna ideega. Tol korral ma küsisin, kas valitsuse esindaja, linnapea Mižui ei oleks pidanud peatama ebaseadusliku seadusandliku tegevuse volikogu poolt kui valitsuse esindaja. Ma ei oska nüüd öelda, kuidas loogika siin töötab, kui punkt 5 annab nende linnade linnapeadele õiguse otsustada nimetatud linnades küsimusi, mis vastavalt Eesti Vabariigi seadustele kuuluvad kohaliku omavalitsuse organite pädevusse ja kuidas toimub üldse juurdlus nende isikute suhtes tervikuna.

R. Vare

Jah, tõepoolest, härra Põld, teil on õigus. Linnapea kui kõrgem riigivõimu esindaja kohapeal on just see isik, kes on õigustatud protestima vastavaid volikogu otsuseid. Sellist võimalust konkreetne isik ei kasutanud. Kuid samas, kui te peate silmas seda võimalikku ohtu, mis seondub sellisest soovimatusest peatada selliseid poliitilisi otsustusi, siis selleks peab natukene rohkem valdama seda situatsiooni, mis tegelikult eksisteerib nendes linnades, ja kujutama endale selgelt ette, et kõik kolm linnapead on majandusmehed, kelle seisundi tingis tegelikult ikkagi see ülepolitiseeritus ja see meeletu surve, mis paraku formeerus põhiliselt volikogu otsuste kaudu, aga mitte ainult. Majandusmeestena ja samal ajal ka selle valitsuse eriesindaja lähimate abilistena selliste otsuste vastuvõtmisele need linnapead minna ei saa ega ei taha. Ma leian, et tegelikult on see probleem juba möödunud probleem. Ja samas tuleb arvestada ka seda, et kõik need linnaelu korraldavad struktuurid, mis on ju otseselt linnapea funktsioonides, on ülitähtsad praeguses küllaltki keerulises majanduslikus seisus. Nii et praegu me ei tohi linnahaldamisstruktuuri mingil juhul tööritmist välja lüüa.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Praegu meil rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid! Enne kui me asume ära kuulama kaasettekandeid, ma tahaksin tähelepanu juhtida, et juhatus kavatseb tänase istungi kulgu suunata selliselt, et me töötame kuni kella kuueni ja siis katkestaksime antud

päevakorrapunkti arutelu ja katkeb ka eelneva päevakorrapunkti arutelu. Küsimus on selles, et neid ja ka homseid teemasid on vaja põhjalikult ette valmistada. Nagu te näete, on meie seadusandlik tegevus kandunud valdavalt saali ja see ei ole kõige otstarbekam variant. Komisjonides, fraktsioonides on töö tegemata. Ja nüüd kaasettekannete ärakuulamisele. Ma paluksin kõnetooli härra Vähi, ka valitsuse esindajana! Kuid ma juhin teie tähelepanu, et meil on ka kaks kaasettekannet Narvast.

T. Vähi

Väga austatud Ülemnõukogu! Ma arvan, et Kirde-Eesti küsimustega on praegu päevakorras vähemalt kaks probleemi. Esimene on see, et anda hinnang mitteseaduslikule tegevusele juba pika aja jooksul kolme linna volikogude poolt. Ning teine, tõesti planeerida, kuidas lahendada Kirde-Eesti probleemi ja kuidas edasi elada. Ma tahan öelda, et volikogude laialisaatmise põhjuseks on minu arvates siiski see, et volikogud järjekindlalt juba alates 1989. aastast ei täida Eesti Vabariigi seadusi. Selleks et me saaksime üldse luua demokraatiariiki, peame me kehtestama ka sellise seadusliku korra, et kõik füüsilised ja juriidilised isikud austaksid objektiivseid seadusi. Ja ma arvan, et see on eelkõige ka Ülemnõukogu huvides, et Ülemnõukogu rakendaks abinõud, garanteeriks, et kõikides Eestimaa nurkades tõesti täidetakse Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadusi. Teine küsimus on muidugi natuke laiem. Kolme linna volikogud viisid järjekindlalt viimaste aastate jooksul ellu teatud poliitilist kurssi. Ja see poliitiline kurss oli suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse vastu. See kurss oli selline, et sisuliselt jääks kehtima see kord, mis 1940. aastal Eesti Vabariigis vägivaldselt kehtestati. Ja siin on olemas tõesti otsesed näited. Siinjuures ma pean ütlema, et ka täna, rääkides Narva volikogu esimehe härra Tšuikiniga, ta ütles, et nad on oma otsustes lähtunud sellest, et nende jaoks on prioriteetsed olnud Nõukogude Liidu seadused. Ma arvan muidugi, et me peame tõesti otsima teid stabiilsuse saavutamiseks, kusjuures kõige parem oleks, kui antud volikogu liikmed tõesti ise tunnistaksid, et nad on eksinud. Ja muuseas, täna oli see ka Narva volikogu liikmete poolt välja öeldud, et nad on paljus eksinud, palju on valesti tehtud. Aga see tähendab seda, et nad on ka ise jõudnud järeldusele, et nende poolt järjekindlalt ellu viidud poliitiline kurss on olnud vale. Ja minu arvates, kui on olnud tõesti pikaajaline vale poliitiline kurss, siis on kõige mõistlikum, et volikogud ise oleksid jõudnud mehiste otsustele ja nad ise oleksid astunud tagasi. Mitte nii, et Ülemnõukogu poolt neid sunnitaks seda tegema. Kõige tähtsam on siiski see, et kõik täidaksid seadusi, seadused peavad olema objektiivsed ja kui neid ei täideta, siis me peame võtma tarvitusele abinõud, et neid hakataks täitma. Järgmine küsimus on seoses erivolitustega. Ma pean ütlema, et mina näen neid erivolitusi mitte selles,

et täita kubeneri, eriti aga kindralkubeneri ülesandeid, sest mul oli ainult kapteni aukraad ja ma ei sobigi kindralkubeneriks, aga ma arvan, et minu ülesandeks eriesindajana oleks Narvas lihtsalt leida võimalused, et just omavalitsusorganid ja normaalsed haldusstruktuurid saaksid hakata tööle. Valitsuse esindajana ja koostöös oma staabi ning nõuandjatega püüan seda Narvas väga lühikese ajaga teha. Ma ise näeksin niimoodi, et minu tegutsemisperiood Narvas peaks olema üsnagi lühike. Me peaksime tegema selgeks, mis on juhtunud varem, mis on juhtunud kolme päeva jooksul, kusjuures siis kehtestame sellised ajutised haldusstruktuurid ja nende töö, kusjuures järgmine ülesanne peaks olema, et väga kiiresti läheme üle normaalsele elule, see tähendab, et peaksime väga kiiresti valmistama ette uued valimised. Ja ma arvan, et juba täna võiks otsustada, ma päris täpselt ei tea, kui pikk aeg valimisseaduse järgi peab olema, aga ma kujutan ette, et võib-olla kolm kuud. Ma arvan, et võikski praegu kehtestada, et kolme kuu pärast korraldada uued valimised. Kas saata poliitik või majandusmees, see ilmselt jääb Ülemnõukogu otsustada, nii nagu jääb ka see, kas sinna üldse kedagi saadetakse või ei, ja ka see, mida teha volikogudega. Ma tahaksin siiski öelda, et minu arvates räägivad poliitikud väga sageli seda, et nüüd me hakkame ehitama uut elu ja see on hea ja ei ole tarvis karta. See on kuidagi väga üldiselt ja abstraktselt. Ma arvan, et nüüd pärast seda, kui oleme võib-olla kiiremini, kui lootsime, saavutanud selle, et me oleme astunud ja astumas Eesti Vabariiki, peame me kiiresti hakkama välja töötama selle maja projekti, kus me tahaks hakata elama, ja minu arvates peab see olema reaalne projekt. Inimestele ei ole tarvis rääkida, et me elame nüüd hästi, vaid me peame hakkama konkreetseid asju tõesti määrama, kuidas nad Eesti Vabariigis saavad olema. Ja ma arvan, et siin on tarvis tõesti lahendada põhiküsimused, see tähendab põhiseaduse küsimused, samuti tuleb vaadata seda Kirde-Eesti probleemi reaalsena, nii nagu ta on, nii nagu me ta peame üle võtma Eesti Vabariiki astudes, aga see on üldiselt selline reaalne ülesanne. Ma isiklikult tahan öelda, et ma ei toeta Narva erimajandustsooni, olen selle ka varem valitsuse istungil välja öelnud, küll aga toetaksin ma seda, kui Narvas näiteks oleks mõni tootmisharu, mis vääraks toetamist, ning seda tuleks siis ka teha. Ma saan ka sellest aru, et Narva linnas näiteks on olukord, kus üle 90% on vene rahvust, ma arvan, et siin tuleb leida kompromisse, seepärast ei ole näiteks mõtet ka võib-olla sundida 70–80-aastasest inimest õppima kiiresti ära eesti keelt, aga samas me peame leidma ka võimalusi ja tingimusi selleks, et luua normaalsed elutingimused neile, keda on seal ainult 3 või 5 protsenti. Ka see on meie ülesanne. Probleemi lahendust ma näen siiski kohtadel ja mina oma ülesandena üksnes abistaksin neid selles osas, kusjuures, kui rääkisime juba struktuuride loomisest, siis ma arvan, et näiteks ka Ida-Viru maakonna ettepanek anda Jõhvi linnale omavalitsuslik staatus oleks väga tervitatav. Me oleme ju ammu loobunud sellest suurest

gigantomaaniast, et kõik peab olema üheskoos, ja me teame, et Jõhvi ja Kohtla-Järve linnal on ju õige mitu kilomeetrit vaba maad vahel. Siin me peaksime otsima just normaalseid struktuure, normaalseid võimalusi elamiseks ja ma olen ka päris kindel, et Kirde-Eesti probleemi ei saa lahendada lahus Eestist, me peame üldiselt neid probleeme siin koos lahendama. Eesti Vabariiki on hakatud juba tunnustama ja me saame ka nendest probleemidest üle. Tahan veel öelda, et muidugi mul on väga hea meel, et lisaks ühele ametile pakutakse mulle juurde teine ja üsna vastutusrikas. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lepime, kolleegid, kokku, et küsimusi esitavad kolm saadikut: härrad Zolin, Grigorjev ja Sovetnikov.

N. Zolin

Lugupeetud härra spiiker! Ülemnõukogu otsuse konstateerivas osas on kirjas, et "seoses Eesti Vabariigi seaduste ja normatiivaktide korduva ignoreerimise ja mittetunnistamisega Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnavolikogu poolt, aga samuti riigipöördekatse osavõtjate toetamisega" ja edasi vastavalt tekstile. Küsimus on: kas see puudutab kõiki kolme volikogu või ainult Kohtla-Järve volikogu? Järgmine moment. Kas see on kohtu poolt tõestatud?

T. Vähi

Esimene küsimuse pool puudutab muidugi kõiki kolme linnavolikogu, nende süü on faktidega tõestatud. Mis puudutab teist poolt, siis kordan: faktide najal, mitte kohtu korras.

P. Grigorjev

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud härra minister! Võib-olla ei ole minu küsimus päris teemakohane, kuid olles edaspidi pidevalt Narvas, kas te võiksite osutada kaasabi avariilukorras oleva silla remontimiseks, sest kui te olete erakorraline esindaja, siis lasub teil ka vastutus ohutuse tagamisel sellel sillal? Öelge, palun, millal me lahendame ümbersõidutee küsimuse.

T. Vähi

Kõigepealt ma pean ütlema, et ma ei ole veel määratud Ülemnõukogu poolt. Teiseks, praegu on see sild linna bilansis, kusjuures Eesti Maanteeameti poolt on tehtud ettepanek sild üle

anda Eesti Maanteeameti bilanssi, sest ma ise kujutan ette, et mulle endale ei meeldi minna teise inimese korterisse vaipa kloppima, see on ikkagi peremehe enda asi.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Sovetnikovi teine küsimus.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Vähi! Palun öelge, kas te tõesti olete veendunud, et teie määramine valitsuse esindajaks toob stabiilsust Kirde-Eestisse. Tänan!

T. Vähi

Ma olen arvamusel, et Kirde-Eestis tuleb hakata tõesti otsima konkreetset ja praktilist väljapääsuteed ummikust. Teie küsite minu käest, kas see tee on õige. Mina arvan, et Ülemnõukogu oma hääletamisega otsustab selle.

Juhataja

Suur tänu, härra Vähi! Rohkem meil küsimusi ei ole. Ma paluksin kaasettekandeks kõnetooli härra Tšuikini!

V. Tšuikin

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Lubage mul mõne minuti jooksul avaldada meie positsioon ja vastata neile küsimustele, mis täna juba kõlasid, aga samuti neile, mille suhtes täna teil ei ole veel täit selgust. Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe kohaliku omavalitsuse organid töötavad täpselt samuti nagu teiegi, lugupeetud saadikud, uutes tingimustes. Paljud meist teiega, tulles nende saadikupultide ja -laudade taha, ei mõistnud eriti täpselt oma ülesannet. Mõni võttis seda vahel liiga ebamääraselt ja seetõttu ei hinnanud õigesti, reaalselt pinnalt oma võimeid. Seepärast ma tahaksin täna pöörduda teie poole kõigepealt palvega hinnata reaalselt olukorda, kus me praegu asume ja milliseks kujunes see täna välja vabariigis, liidus tervikuna ning maailmas üldse. Selleks et oleks selgus, tahaksin ma vastata küsimusele, kas me tunnistame oma vigu. Jah, ilmselt tuleb meil uuesti vaadata läbi mõned oma varem vastuvõetud otsused ja see on kirjas ka eilse istungjärgu otsuses. Kuid ka teil, lugupeetud Ülemnõukogu ja valitsus, tuleb arvatavasti samuti uuesti vaadata läbi mõned seadusandlikud aktid tänapäeva positsioonilt lähtudes. Näiteks määrus nr. 35, kus on kirjas küsimused, mis on vaja kooskõlastada NSV Liidu valitsusega. Täna on olukord

muutunud ja neid küsimusi ei ole enam vaja kooskõlastada, järelikut tuleb ka teil vastu võtta otsus selle määruse punkti muutmise kohta või mingi muu otsus. Järgmine probleem. Selle perioodi jooksul me tegutsesime NSV Liidu konstitutsiooni järgi, sest paljud küsimused lahenesid *de facto* ja *de jure* loomulikult Moskvast. Ja täna süüdistatakse vahel kohalike omavalitsuste juhte selles, et nad käisid justkui liiga tihti Moskvast. Ma kannan lugupeetud Ülemnõukogule ette, et selle aja jooksul, kui mina olin volikogu esimees, käisin ma üsna tihti vabariigi Ülemnõukogus ja paljud tunnevad mind nägupidi. Mis aga puutub Moskva sõitudesse, siis olin ma seal ainult kaks korda. Üks kord kohtusin Lukjanoviga ja teine kord käisin lahendamas majanduslikke probleeme. Tuletage meelde, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, kui meid täna võib süüdistada sidemetes Moskvaga ja meile püüti külge kleepida isegi silte, nagu me oleksime Moskva käsilased jne., siis ma pean valmistama teile siin väga suure pettumuse. Kuna meie ja linnade volikogude kogu tegevust kavandati nende meeolude järgi, mis valitsesid meie linnade territooriumidel. Kujutage endale ette sellist olukorda. Vabariiklikul ja üleliidulisel referendumil, mis viidi läbi vastavalt 3. ja 17. märtsil, väljendasid meie linna elanikud arvamust, et Eesti peaks olema suveräänse vabariigina NSV Liidu koosseisus. Vabariigi teistel territooriumidel väljendati arvamust, et Eesti peab olema iseseisev vabariik, tõsi, täiesti konkreetselt ei olnud küll öeldud, kuid mitte NSV Liidu koosseisus. Kujutage nüüd endale ette, et Ülo Nugis või Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel ütleksid välja ilma teie osavõtuta, tuginemata vabariikliku referendumi tulemustele, et nad on nõus kirjutama alla liidulepingule. Mis siis nendega juhtuks? Arvatavasti seisaksid nad Ülemnõukogu ees ja teie nõuaksite nende tagasiastumist. Seepärast tegutsesime ka meie vastavalt oma linna elanike arvamustele. Ja täna oleks õigustamatu selle pärast meie üle kohut mõista, et me justkui rikkusime Eesti Vabariigi seadusi. Kokkuvõttes olid need siiski üksnes poliitilised avaldused. Kui me esitasime küsimuse, milliseid vabariigi seadusi meil ei täideta, siis keegi ei vastanud meile. Kas meil Narvas ja Kohtla-Järvel on teised hinnad võrreldes Eestimaa teiste paikadega, tähendab, kas nad on samasugused nagu Leningradis või veel kuskil mujal? Kas makse korjatakse meil Liidu seaduste järgi? Nõustun teiega, et mõnedes ettevõtetes on see tõesti nii, kuid need ja paljud teised küsimused oleksid tulnud ära reguleerida Liiduga, meie neid ei lahenda. Seepärast ma paluksin, lugupeetud Ülemnõukogu, vaadata tänast situatsiooni just nimelt sellest seisukohast, et kuni 20. augustini – ma ei pea silmas 19. augustit, vaid 20. augustit, mil võeti vastu otsus vabariigi riikliku iseseisvuse kohta – oli teistsugune poliitiline olukord, kuid täna on see mõnevõrra muutunud.

Edasi ma tahaksin öelda mõne sõna selle kohta, mis oli välja öeldud mõningates esinemistes, ja nimelt, et ühe päevaga me kohe ei paranda end ning meie otsused on esitatud justkui

katteks, see, et me tunnustame lippu ja muudame oma endisi otsuseid, oleks nagu ajutine kaitse ja et meid ei kujunda enam ümber. Meie veendumused ei muutu paljuski, kuna need tuginevad meie linnaelanike arvamustel. Kui te mäletate, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, esinesin ma teie ees siin vabamajandustsooni küsimuses, siis ma palusin teid jätta kõrvale poliitilised deklaratsioonid, ütlesin, et meil on tulnud aeg lahendada majanduslikke probleeme. Kui te heidate pilgu minu eelmise esinemise stenogrammi, siis tuleb teil ilmselt meelde, mida ma palusin, ja nimelt seda, et oleks vaja seadust meie linnade staatuse kohta, määrusi või seadusi, mis piiritleksid volikogu ja linnavalitsuse vahelisi funktsioone, samuti oleks vaja määrust ja teisi normatiivseid akte, mis reguleeriks kohaliku omavalitsuse organite ja vabariigi kõrgemate valitsusorganite vahekordi. Tänaseni seda tehtud ei ole. Ja kuna selliseid seadusandlikke akte ei ole, siis ei saa meid süüdistada Eesti Vabariigi seaduste rikkumises. Mina näiteks sellega nõus ei ole. Ka mina esitasin endale ja teile küsimuse, milliseid seadusi meil ei täidetud. Tõesti ei täidetud meil kahte seadust ja nimelt seadust riikliku sümboolika, see on juba parandatud, ning majanduspiiri kohta. Linnavolikogu istungil määrati kindlaks, et need kaks seadust ei kehti meie linna territooriumil. Need otsused olid vastu võetud meie elanike mõjul. Ma pean paluma, et Ülemnõukogu ei võtaks vastu täna esitatud otsuse projekti, kuna kardan, et see võib esile kutsuda ebastabiilsuse. Kogu oma senise tegevuse volikogus pühendasin ma sellele, et püsiks stabiilsus, et oleksid lahendatud linnaelanike toiduainetega kindlustamise küsimused ja et oleks, mida selga ja jalga panna. Peale selle lahendasime me ka poliitilisi probleeme, kuna võtsime üldiselt eeskju vabariigi Ülemnõukogult. Võib-olla kuskil me pingutasime üle poliitiliste momentide osas, kuid me elame juba kord sellisel ajal. Kui me võtsime vastu otsuse majanduspiiri kohta, kujunes meil linnas normaalne olukord. Muide, Ülemnõukogu ei ole senini tühistanud meie otsust, kuigi ta oleks võinud seda teha demokraatlikul teel. Eile võeti vastu otsus piir sulgeda. Täna on selle piiri ja erakorraliste volitustega esindajate määramise pärast ning selle tõttu, et eile kõlasid "Aktuaalses kaameras" laused volikogu tagasikutsumise, laialisaatmise jne. kohta, olukord linnas mõnevõrra ebastabiilne ja juba ilmnevad mõningad rahutused. Seepärast ma paluksin tungivalt Ülemnõukogu, nii nagu me juba varem pakkusime, viia läbi dialoog, ja see leidis kajastust ka meie avalduses, mille me avaldasime ning saatsime peaministrile ja Ülemnõukogu esimehele. Kuid 22. juulist, mil me selle kirja saatsime, ei ole senini keegi valitsusest ega Ülemnõukogust meie juures käinud ega vastanud avalduses tõstatatud küsimustele ja ettepanekutele. Ja praegu, esinedes siin teie ees, ütlen ma veel kord, et me oleme alati valmis pidama dialoogi. Hakkame koos tegema, hakkame koos töötama meie valijate hüvanguks. Meil võivad olla erinevad veendumused ja mõttelaadid, kuid vaadagem

nendele momentidele, kus me üksteist mõistame ja hakkame tegema koostööd nendes valdkondades, mis meid ühendab, aga selle, mis meid eraldab, ma arvan, me suudame lahendada konsultatsioonide ja kohtumiste käigus.

Ja lõpetuseks ma tahaksin paluda, et meie pöördumist loetaks normaalsel viisil. Mul on kaasas pöördumine, millele on alla kirjutanud kolme volikogu esimehed, ja me palume vaadata ettepanekut Kirde-Eesti eristaatuse kontseptsiooni kohta. Kahjuks ei pööranud keegi tähelepanu sellele, et just eristaatus ei näe ette mingi eraldi vabariigi moodustamist, vaid nimelt eristaatust vabariigi koosseisus. Keegi ei lugenudki läbi seda kontseptsiooni ja täna öeldakse mulle: Tšuiкин, sa esined ja kutsud üles moodustama Narva-äärset vabariiki. Samal ajal kui meie dokumendis on kirjas, et narvalaste hulgas valitsevad kahjuks (sõna "kahjuks" on millegipärast välja jäetud) mitmesugused meeleolud, inimesed kutsuvad üles moodustama Narva-äärset vabariiki. Taolise vabariigi moodustamine võib esile kutsuda ebastabiilsuse. Seepärast me pakume välja mõnevõrra teise variandi. Ja veel üks moment, ma oleksin tahtnud öelda erakorralise esindaja suhtes. Ma arvan, et me lahendame küsimuse ja ma tahaksin tervitada härra Vähi kui transpordiministri viibimist Kirde-Eestis või konkreetselt meie linnas. Transpordiga seotud probleeme meil jätkub. Neid probleeme jätkub meil ka vabariigis, mis aga puutub teistesse erakorralistesse volitustesse, siis ma arvan, et üksteisemõistmise saavutamiseks oleks parem seda mitte teha. Tänan!

Juhataja

Lepime kokku, kolleegid, et küsimusi esitavad kolm saadikut. Enn Tupp.

E. Tupp

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Mind huvitab Narva volikogu poliitiline otsus Eesti Vabariigi seadustele allumise kohta. Kui palju saadikuid hääletas poolt, kui palju vastu, kui palju oli erapooletuid ja kuidas hääletasite teie ise? Kui te ei pea minu küsimust ebadelikaatseks, siis tänan juba ette vastuste eest.

V. Tšuiкин

Otsuse projekti kohta tervikuna ei ole mul hääletustulemusi. Nagu härra Vare siin ette kandis, käisid suuremad vaidlused esimese küsimuse kohta. Sellepärast, et otsuse esimese punkti kohta oli kolm sõnastust. Kolmekümne seitsmest saadikust viibis kohal 37, hääletusest võttis osa 36 saadikut, esimese sõnastuse poolt hääletas 9 saadikut, teise poolt – 23 saadikut ning selle poolt, et üldse mitte anda hinnangut tegevusele riigipöördekatse ajal, hääletas 4 saadikut.

Vastuhäälte jaotust eraldi ma ei mäleta, kuid tean, et 2 saadikut jäi hääletamisel erapooletuks, sealhulgas mina. Ma selgitan, miks ma otsuse vastuvõtmisel jäin erapooletuks. Olukord oli selline, et otsuse projekti ette valmistanud komisjon nõudis kohe selle variandi hääletamist, ilma et seda oleks võetud aluseks. Mul olid parandused, tõsi, need olid küll tühised, kuid siiski olid. Ka teistel saadikutel olid parandused, seepärast ma tean, et 2 saadikut jäi hääletamisel erapooletuks ja kui ma ei eksi, siis 2 saadikut hääletas vastu.

P. Panfilov

Lugupeetud ettekandja! Öelge, palun, kas teile ei tundu, et need volitused, mis võtab enda peale Vähi ja see, kuidas ta hakkab käituma, sarnaneb riikliku erakorralise seisukorra komiteega, kelle tegevuse me hukka mõistame. Sellepärast, et seal hüljati võim ja võeti vastu diktaatorlikke otsuseid ning tundub, et Vähil saavad olema sellised volitused, mis võimaldavad tal tagandada rahva poolt valitud seaduslikku võimu ja hakata selle nimel dikteerima.

V. Tšuihin

Ka mina esitasin selle küsimuse, kuid vastust ma sellele ei saanud. Lugupeetud saadikud! Millise seadusandliku akti alusel tekib praegu vajadus määrata erivolitustega esindajaid? Nimetage mulle see punkt, paragrahv jne.! Kahjuks ei suuda seda keegi teha. Kas linnas valitseb praegu selline olukord, mis nõuab erivolitustega esindaja kohalviibimist? Ma pean ütlema, et tänase päeva seisuga ei ole linnas sellist olukorda. Selline on minu positsioon ja ühtlasi ka vastus teie küsimusele. Tänan!

P. Lutt

Lugupeetav ettekandja! Mul on teile järgmised küsimused. Oma ettekandes te ütlesite, et lähtusite kogu aeg referendumi tulemustest. Mul on küsimus: kas viimase 3–4 päeva jooksul on toimunud Narvas mõni uus referendum, et teie poliitilised vaated on muutunud? Teiseks, te ütlesite et võtsite vastu viimased otsused seoses sellega, et 20. augustil kuulutati välja Eesti Vabariik. Öelge mulle, palun, kui Eesti Vabariik oleks välja kuulutatud 20. juulil, mida te oleksite teinud siis 19.–23. augustini? Aitäh!

V. Tšuihin

Oma esinemises ma ütlesin, et vaated ei ole muutunud, kuid siiski olemine määrab teadvuse. Olukord meie ümber muutus. Seda esiteks, ja teiseks, kogu selle aja jooksul oleme me mitu

korda pöördunud nii teie, Ülemnõukogu, kui ka riigiorganite poole ettepanekutega, et me tahame läbi vaadata küsimused ja pakkuda välja mitmesuguste probleemide lahendused. Nagu mitmed siin juba ütlesid, ja seda on täheldatud ka mitmetel tasanditel, et on olemas Kirde-Eesti ja sealhulgas Narva probleem. Me püüdsime neid probleeme lahendada ja pakkusime välja ka oma variandi nende probleemide lahendamiseks. Kuid tihti mõlemad pooled mõnevõrra eemaldusid reaalsest pinnast ja vahel võib-olla valitsesid ka poliitilised ambitsioonid.

Teist küsimust ma hästi ei kuulnud, aga ilmselt oli see referendumiga kohta. Referendumit meil läbi viidud ei ole. Asi on selles, et tuleb lähtuda sellest olukorrast, mis praegu linnas valitseb. Nii ma oleksin tahtnud vastata teie küsimusele. Tänapäevase otsuse projekt on tehtud möödunud sündmuste valguses. Ma arvan, et kui neid sündmusi ei oleks olnud, siis normaalses, asjalikus õhkkonnas, läbirääkimiste teel Liiduga, mis juba teatud aja vältasid, oleks ikkagi vastu võetud otsus vabariigi iseseisvuse kohta. Ma arvan, et siin oleks pakutud välja teine otsuse projekt, see, mida te hiljuti vastu ei võtnud. Ümbervalimise, Ülemnõukogu laialisaatmise ja uute valimiste läbiviimise vajaduse kohta. Arvatavasti te oleksite selles olukorras soovitanud ümber valida ka kõik kohalikud volikogud. Seepärast ma näen praegu, et pakutav otsuse projekt on teatud määral loogiline. Kuid miks ainult Kirde-Eesti kohta? Täna!

Juhataja

Suur tänu, härra Tšuihin! Kolleegid! Meil on veel üks kaasettekanne Narvast. Palun kõnetooli härra Murdi!

R. Murd

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Mina olen üks neljast Narva saadikust, kes täna tuli teie palge ette oma murede ja rõõmudega. Mina esindan neljast eesti saadikust ühte, kes on Narva volikogu liikmed. Ja tänapäevane päevakord, mis on pakutud valitsuse poolt Ülemnõukogule, on väga tõsine, kuid see on ka möödapääsmatu, sest see küsimus tuleb ükskord ära lahendada. Eilne Narva linnavolikogu istungjärk, mis kestis hommikul kella 10-st kuni õhtul kella 10-ni, oli väga tõsine katsumus kõigile meie saadikutele. Saadikud olid teinud endale järelduse möödunud päevadest. Oli muutunud õhkkond. Kuid ma ütlesin niimoodi, et kui mina olen Raivo Murd, siis homme ma ei saa olla keegi teine, sest minu mõttelaad on juba selline. Paljudel saadikutel, kes eile püüdsid ennast teisiti esindada, ei tulnud ilmselt see kõik nii südamest kui sunnitud asjaoludest, ja sunnitud olukorrast terves Liidus ja vabariigis. Meie oleme omalt poolt kogu aeg püüdnud meie volikogule ja meie volikogu esimehele härra

Tšuikinile teha ettepanekuid, et Narva volikogu austaks ja tunnistaks Eesti Vabariigi seadusi, et Narva volikogu ja tema juht osaleksid Eesti küsimuste lahendamisel aktiivsemalt. Kuid kahjuks meie pöördumised ei ole jõudnud pärale. Samal ajal peab ütlema, et Narva linna juhtkond suutis tagada sellel raskel perioodil rahuliku meele Narva linnas. See on kahtlemata ka Narva linna juhtkonna teene.

Muidugi on meile selge, et antud situatsioonis volikogu laialisaatmine on äärmuslik küsimus. Kuid meile tundub, et kui härra Tšuikin täna siinsamas saalis ei ütle, et ta tahab tagasi astuda sellelt ametipostilt, siis ilmselt teist varianti Narvas ei ole, kui tuleb volikogu laiali saata ja korraldada uued, demokraatlikud valimised. Narva 49 saadikust üle poolte olid partei liikmed ja tegelikult toimus volikogu töö siiski parteiorganisatsiooni juhtimisel. Ja ma ei ole ka veendunud, et kui meie saadame või teie saadate oma otsusega Narva linnavolikogu laiali, et siis valitakse parem volikogu. Kuid üks on selge, et uus valitav volikogu ilmselt hakkab astuma ühte sammu Eesti Vabariigiga, sest teist teed ei ole. Taganemistee on minu meelest ära lõigatud, need konsultatsioonid, mis toimusid Leningradi ja Moskvaga, ei toimi, sest on olemas Eesti riik, keda on tunnustatud ja seda on teinud ka Venemaa. Seepärast mulle tundub, et see samm, olgugi et ta on karm, tuleb astuda. See on karm paljudele saadikutele, kes on võidelnud Eesti eksisteerimise eest Virumaal. Ilmselt tuleb neil astuda sellisel juhul tagasi ja ei ole selge, kas neid enam valitakse. Kuid teist teed nähtavasti ei ole. Vastuolud Narva linnavolikogu ja Eesti Vabariigi seadustega on ju olemas ja seda eitada ei saa. On ju olemas vastavad materjalid selle kohta ja need on ka minul olemas, millised Narva, Sillamäe ja Kohtla-Järve linnavolikogu seadused on vastuolus Eesti Vabariigi seadustega. Kuid mulle tundub, et kõikidele volikogudele läheneda üheselt ei ole õige. Meie volikogude eksisteerimise aja jooksul on volikogude töös olnud erinevaid liine ja on võetud vastu erinevaid otsuseid. Kuid ilmselt tuleks veel kord põhjalikult kaaluda selle otsuse vastuvõtmisel kõigi linnade volikogude tööd sellel perioodil eraldi. Mis puutub vabariigi valitsuse eriesindaja saatmisse Narva, siis see võib-olla on ebademokraatlik, kuid tundub, et antud situatsioonis ei ole teist teed, et muuta meie volikogu mõtlemislaadi. Ja peab olema ikkagi vabariigi valitsuse esindaja, kes püüaks koos praeguse linnavõimuga tegutseda Eesti seaduste raamides. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, härra Murd! Ettekanne oli selge, küsimusi ei ole. Kolleegid! Lähtudes parandusettepanekutest ja protseduurilistest ettepanekutest, teen ettepaneku antud

päevakorraküsimuse arutelu täna katkestada. Ma paluksin kompuutrimistel välja trükkida kõnesoovijate nimekirja. Sõna soovivad võtta 7 saadikut.

NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta

Juhataja

Järgnevalt ma tuleksin tagasi esimese päevakorrapunkti juurde Kas ollakse nõus? Katkestame praegu Kirde-Eestiga seonduva ja jätkame selle päevakorrapunkti arutelu homme. Ma paluksin uuesti kõnetooli esimese päevakorrapunkti arutelu jätkamiseks härra Vare!

R. Vare

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Redaktsioonikomisjon, mille töös osalesid härrad Anton, Kama, Raidla, Allik ja proua Oviir, arutas pakutud otsuse projekti läbi ja, arvestades neid ettepanekuid, täiendusi ja parandusi, mis olid tehtud eelnevalt, võttis vastu otsuse ja esitab teile otsuse projekti parandatud variandi. Ma paluksin teil võtta endale ette tekst, et oleks mugavam jälgida! Esiteks, pealkiri. Pealkirjast jäetakse välja sõnad "ja EKP ja ELKNÜ ja arhiivid". Pealkiri kõlaks uues redaktsioonis "NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta". Nüüd punkt 1. Leiti, et see sisuliselt ei muuda midagi, ja pakutakse see välja jätta. Seega muutub punkt 2 punktiks 1 ja sellest punktist võetakse välja sõnad: "ja EKP ja ELKNÜ", säilitades ülejäänud tekst. Punkt 3 muutub punktiks 2 ja kõlab järgmises redaktsioonis: "Tunnistada kehtetuks kõik Eesti Vabariigis NLKP ning ÜLKNÜ ning nende õigusjärglaste poolt sõlmitud vara kasutamiseks andmise lepingud." Võetakse jälle maha sõnad "ja EKP ja ELKNÜ" ning lisatakse sõnad "poolt sõlmitud". Selle punkti teine lõik kõlab järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada kolme kuu jooksul seni sõlmitud lepingute läbivaatamine ja vajadusel uute lepingute sõlmimine." Punkt 4 muutub punktiks 3 ja sõnastatakse nii, nagu kõlas härra Arjakase ettepanekus: "Tunnistada kõik Eesti Vabariigi territooriumil asuvate NLKP ja ÜLKNÜ arhiivide varad, sealhulgas säilitusühikud, Eesti Vabariigi omandiks." Ülejäänud selle punkti osad jäävad punkti 4 alla, mille teine lõik algab järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel võtta viivitamatult nende arhiivide varad ja säilitusühikud oma kontrolli alla." Punkti 5 täiendati lausega "Käesolev otsus jõustub tema vastuvõtmise hetkest." Seega on arvesse võetud härra Arjakase mõlemad ettepanekud, samuti härra Antoni ettepanek kooskõlastamise kohta ja härra Väljase ettepaneku esimene osa – võtta välja EKP. Arvestamata jäi ettepaneku teine osa läbirääkimiste kohta. Arvestatud ei ole härra

Zahharovi poolt pakutut, mis nägi ette valitsuse kohustust tagada kõigile parteiorganite töötajatele vastavate kompensatsioonide maksmine seoses organisatsiooni likvideerimisega vastavalt Eesti Vabariigi seadustele. Seda ei olnud põhjust siia eraldi sisse kirjutada, nii nagu meil oli juttu juba ka härra Malkovskiga. See on tegelikult küsimus, mis ei ole nagu Ülemnõukogu põhimõttelise akti lahendamiseks vajalik. Seda lahendab juba valitsus, kui see vajalik on.

Nüüd on härra Petinovi ettepanek välja jätta sõnad "üle antud", kuna tema põhjendus on, et vara on juba varem üle antud, enne otsuse vastuvõtmist, ja see ei ole juba täna nende vastavate subjektide, nende organisatsioonide omand. Küsimus on selles, et üleandmine ei tähenda juriidiliselt omandivormi muudatust, tegu on selle vara osaga, mille üle kontrolli tegelikult säilitavad need vastavad organisatsioonid või nende õigusjärglased. Kui te vaatate seda formuleeringut, siis te näete, et see on see vara, mis on kuhugi paigutatud. Nii et selles mõttes ei ole mingit vajadust maha võtta sõnad "üle antud".

Täiendav punkt oli välja pakutud ka kristlik-demokraatide saadikurühma poolt. Leidsime, et ei ole põhjust eraldi rõhutada, et on Eesti Vabariigi omand, sest eelmine säte oli just selle kohta öelnud, et see on Eesti Vabariigi omand ja mingit põhjust pole seda uuesti korrata. Mis puudutab nende teist ettepanekut sõnastada punkt 4 laiendava tõlgendusega kõikide arhiivide kohta, kaasa arvatud prokuratuuri, julgeolekukomitee ja siseministeeriumi omad, siis jäi seesama seisukoht, millest ma teile tegelikult juba ette kandsin. Seda subjektide ringi ei ole põhjust laiendada. Oli ka ettepanek sõnastada ümber punkti 4 lõige 1, kus on juhtivate või vastutavate ametiisikute kohustus tagada nende korralduses oleva vara säilimine. Ma arvan, et see on sõnastuse küsimus, meie aga jäime selle ettepaneku juurde, mis on teile ette kantud. See sõnastus on natuke parem. Härra Juntilt ja härra Fjukilt laekus ettepanek peatada NLKP, EKP, ÜLKNÜ ja ELKNÜ arveldused vabariigi territooriumi kõikides pankades asuvate pangahoistega. Jätame praegu selle sõnastuse kõrvale, sest terminoloogiliselt on siin ka pisut ebatäpsusi, kuid tegelikult selle otsuse viivitamatu jõustumine iseenesest toob kaasa selle, et kõik need pangaoperatsioonid lähevad riigi kontrolli alla ning antud juhul ei ole sellise punkti vajadust. Loomulikult, kui see 5. punkt, mis pakutakse, ei peaks mingil põhjusel vastuvõetav olema, siis tuleb hakata uuesti seda asja kaaluma. Need on kõik laekunud parandus- ja täiendusettepanekud.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Täpsustame asjaolusid ja värskendame mälu. Läbirääkimised on lõpetatud, seda te mäletate. Nüüd ma paluksin härra Varel hästi kiiresti ette lugeda, kelle

parandusettepanekud need olid, ning kui tekib vajadus, siis võivad saadikud täpsustada asjaolusid.

R. Vare

Härrad Junti, Fjuk, Petinov, Zahharov, Väljas, Anton, Arjakas ja kristlike demokraatide saadikurühm. Ma lugesin kõik nad ette.

Juhataja

Nii. Kas Jüri Reinsonil oli parandusettepanek? Ei olnud. Jüri Reinsoniga ei ole meil praegu võimalik kõnelda. Sergei Petinov täpsustab siin praegu töö korras. Palun kommenteerime Sergei Petinovi parandusettepanekut!

R. Vare

Ma paluksin, et keegi lugupeetud rahvasaadikutest laenaks mulle venekeelse variandi! Tähendab, härra Petinovi täpsustus on järgmine: teksti järgi asendada sõnad "antud üle" pikema tiraadiga "antud üle ajutiseks kasutamiseks või hoiule" ja siis läheb edasi teksti järgi. Mõte on selles, et piiritleda ajaliselt seda üleandmist. See tähendab üleandmist ajutiseks kasutamiseks või hoiule. Ma arvan, et selleks ei ole vajadust. Sest nii nagu ma enne ütlesin, minu arvates see ei ole põhimõtteline küsimus. Võib-olla härra Anton ütleb selle asja kohta midagi. Vaadake, selle kinkimisega on ka nii, nagu on. Ja ma arvan, et selle kinkimise puhul tasub siiski ikkagi veel vaadata seda asja, kas on see õiguspärane või ei. Selle tõttu ma arvan, et siiski see ajutisuse põhimõte ei pruugi ka veel seejuures paika pidada, sest võib ju ka niimoodi trikitada, et anda pidevaks pidevale hoiule või pidevale pidevaks kasutamiseks. Juba üksi selle tõttu ei sobi see sõna "ajutine". Aga piiritleda ainult kasutamiseks või hoiuleandmisega ka vist ei ole õige, sest, ausalt öeldes, ka teised variandid võivad kõne alla tulla, milleks veel võidaks anda. Minu arvates ei ole põhjust seda niimoodi üle täpsustada.

Juhataja

Üks hetk. Kas on nüüd vahekorrad klaaritud? Härra Vare! Kas see on tõlke, redaktsiooni või sisuline küsimus?

R. Vare

See on ikkagi sisuline küsimus, sellepärast et tegu on ikkagi muutmisega. Sisuliselt piiritletakse seda objektide ringi, mis ei ole ilmselt siiski õige.

Juhataja

Autorid ei nõustu härra Petinovi parandusettepanekuga. Seega läheb see hääletusele. Kolleegid! Lepime nüüd kokku, et kõik parandusettepanekud, mis ei ole aktsepteeritud otsuse projekti autorite poolt, lähevad hääletusele. Võtame teised kõik oma tellimused praegu maha. Rohkem meil enam teistega kõnelda ei ole. Protseduurilised ettepanekud on juba laekunud, nii et paluks mitte segada.

Esimesena läheb hääletusele Sergei Petinovi parandusettepanek. Enne viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 25. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas Sergei Petinovi parandusettepaneku sisu on mõistetav? Ei ole. Kas on vaja, et härra Vare veel kord selgitab? Paistab, et on vaja. Härra Vare! Selgitame veel kord.

R. Vare

Härra Petinovi ettepaneku sisu oli selline: täiendada punkti 2 pärast sõnu "üle antud" sõnadega "ajutiseks kasutamiseks või hoiule" ja edasi vastavalt tekstile. Et teil oleks pilt selge, kirjutage see välja nii: "üle antud ajutiseks kasutamiseks või hoiule".

Juhataja

Kas nüüd on mõistetav? Panen hääletusele.

R. Vare

Härra Petinov esitas algselt ettepaneku võtta üldse sõna "antud" maha, sellega komisjon ei nõustunud, ja nüüd ta esitas täiendavalt ettepaneku jätta see sõna sisse, kuid lisada sõnad "ajutiseks kasutamiseks või hoiule".

Juhataja

Kas Ülemnõukogu sai aru Sergei Petinovi ettepaneku sisust? Sai aru. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Sergei Petinovi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 12 rahvasaadikut, vastu 58, erapooletuid 9. See ettepanek ei leidnud toetust.

M. Laar

Austatud härra spiiker! Austatud ettekandja! Kuna Küllo Arjaka paranduste aktsepteerimise tulemusel otsuse projekti tekst konkretiseerus ja muutus, siis võtavad kristlikud demokraadid oma parandusettepaneku tagasi ja esitavad selle edaspidi eraldi. Aitäh!

V. Väljas

Kuna võeti vastu minu parandusettepaneku esimene pool, siis teisest poolest ma loobun. Samas aga, kui EKP on teinud oma avalduse, paluksin ma jätta sisse.

Juhataja

Kuidas autorid suhtuvad Vaino Väljase ettepanekusse?

R. Vare

Tähendab, jätta sisse esimene punkt?

V. Väljas

Mis nüüd maha võeti.

R. Vare

See vast ei ole küsimus. See peaks olema kirjas Ülemnõukogu otsuses ka, sellepärast et tegelikult see on üldtuntud fakt. Selline avaldus on olemas ja see loomulikult läheb ka arvestamisele. Kui komisjon seda arutas, siis sõltumata kõigist teistest asjadest, ei pidanud seda vajalikuks.

Juhataja

Vaino Väljas! Kas paneme hääletusele?

V. Väljas

Motivatsioon on valitsuse esindaja poolt, et temale on see akt niivõrd tuntud, niivõrd selge, et jääb üle ainult aktsepteerida. Muul juhul maha võtta.

Juhataja

Panen hääletusele?

V. Väljas

Ei.

Juhataja

Suur tänu! (Hääled saalist.) Selge. Ma pöördun nüüd täiskogu poole. Kolleegid! Kas on

kellegi parandusettepanek unustatud või jäänud vajaliku tähelepanuta? Ei ole jäänud. Aitäh, härra Vare! Rahvasaadik Annus teeb ettepaneku see otsus vastu võtta nimelisel hääletusel. (Sumin.) Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 20. Vaja on vähemalt 28 rahvasaadiku nõusolek, et otsus vastu võtta nimelisel hääletamisel. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et otsus vastu võtta nimelisel hääletamisel? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 29 rahvasaadikut, vastu 9, erapooletuid 35. Otsus võetakse vastu nimelisel hääletamisel.

Kolleegid! Panen otsuse projekti tervikuna hääletusele, võttes arvesse läbirääkimisi, parandusettepanekuid ja nende aktsepteerimisi. Selleks on vaja 53 häält. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus, mis käsitleb NLKP ja ÜLKNÜ varasid? Ma ei nimeta täpset pealkirja, ma ei kirjutanud üles. Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 76 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid 4. Otsus on vastu võetud.

Homne istung algab kell 14.00. Informatsiooni edastamiseks palun kõnetooli Priidu Priksi!

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Hiljuti viibisid kaks inimest, sealhulgas mina, Ukraina ohvitseride kongressil ja me kohtusime seal praegu legendaarse inimesega, presidendikandidaadiga detsembris toimuvatel Ukraina presidendivalimistel, ühe Ukraina Vabariiklaste Partei esimehega. See partei on üks suurim Ukrainas, tema ridadesse kuulub üle 10 000 liikme. Me kohtusime inimesega, kes oli 45 päeva olnud surmamõistetute kambris ja üldse vangis 27 aastat oma poliitilise meelsuse pärast. Paar päeva tagasi Levko Lukjanenko helistas ja palus edasi öelda eesti rahvale, tema Ülemnõukogule Ukraina Vabariiklaste Partei ja Ukraina Ülemnõukogu Vabariiklaste Partei fraktsiooni õnnitlused Eesti Vabariigi iseseisvumise ja tema tunnustamise puhul Venemaa ja teiste riikide poolt ning toonitas, et Ukraina võib olla ainult iseseisev riik ning Eesti maa ja rahvas on võimelised ukraina rahvast toetama tema püüdlustes. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Nagu öeldud, algab homne istung kell 14. Tänaseks head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

28. august 1991

Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas

Juhataja (Ü. Nugis)

Erakorraline istungjärg jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 85 rahvasaadikut, puudub 19.

Kolleegid! Kinnitatud päevakorrast me jõudsime eile ühes küsimuses otsuseni, aga teise otsuse eelnõu arutelu katkes. See käsitles kohaliku omavalitsuse organite tegevust Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas. Me kuulasime ära ettekanded, esitasime küsimusi ettekandjale, kuid läbirääkimisi veel ei avanud. Minul on üles kirjutatud need rahvasaadikud, kes soovisid kõnet pidada, ja ma teengi ettepaneku avada läbirääkimised ning kõigepealt paluksin kõnetooli pr. Viirelaid!

H. Viirelaid

Lugupeetud spiiker! Austatud kolleegid! Kelle käes on olnud võim pikemat aega Kohtla-Järvel? See on olnud jaroviseeritud lõssenkistide käes. Viimastel aastatel edutati ainult selle jõugu ideoloogiale ustavaid seltsimehi. Pärapõrgust alles-alles Eestisse elama asunud mehi, kes ei teadnud mitte midagi Eesti rahvast, tema kultuurist ega keelest. Need mehed, nõndanimetatud seltsimehed, pandi juhtivatele kohtadele. Mingit tähtsust ei omanud kompetentsus, oluline oli vaid ustavus teatud ideoloogiale. Tooksin ühe markantse näite, ehkki tegemist oli kohaliku inimesega, kes pandi Kohtla-Järve linna haridusosakonna juhatajaks. Tema haridus küündis ainult keskerihariduse tasemele ja ta töötas kaevanduses mäetöölisena. Niisugune inimene juhtis linna hariduselu. Jumal tänatud, et ta ei toppinud oma nina koolide siseasjadesse ega andnud totraid korraldusi, vaid tegeles põhiliselt koolimajade remondiga. Koolidirektorite nõukogu eitavat otsust ei arvestatud, sest otsustajaks oli Kohtla-Järve linna parteikomitee ja tolleaegne täitevkomitee esimees.

Paratamatult tekib küsimus, miks on demokraadid vaikinud. On aga teada, et igasugune avalikustamine lõppes veelgi suurema ahistamisega. Kindlasti mäletate, kuidas praegune kolleeg Koit Raud püüdis televisioonisaates "Vaatevinkel" selgitada tõde meie linna juhtidest.

Moodustati vabariiklik komisjon asjaolude uurimiseks. Komisjoni esimeheks sai Ain Soidla. Ausad inimesed olid tookord naiivsed ja lootsid, et lõpuks ometi lõigatakse paise lahti. Paiset ainult torgiti, mädanik arenes edasi ja laienes. Tookord mätsiti kogu lugu kinni ja tulemuseks oli, et linnavalitsusest tuli lahkuda töölt nendel, kes televisioonisaates esinesid parteikomitee esimese sekretäri ja linnavalitsuse vastu.

Ülirasketes tingimustes on töötanud Kohtla-Järve linnavolikogu saadikud, demokraadid ja mitte ainult saadikud, vaid kogu elanikkond. Kolm aastat võttis aega, enne kui trikoloor leidis oma koha Kohtla-Järve linnahalli ees. Ja sedagi alles mõni päev tagasi. Kohtla-Järve I Keskkooli lipuvardasse tõmmati sinimustvalge lipp 1. septembril 1988. Seda tuli valvata kooliõpilastega nii kaua, kui see lipp väljas oli. Ja pärast seda tulid sellele lipuvardale krambid peale. Nimelt, ta ei püsinud enam sirgena, seda metallist konstruktsiooni painutati iga kord pärast lipu langetamist kõverasse ja tuli jällegi enne heiskamist sirgeks painutada. Miks see nii oli ja kes seda tegi?

Seega toetan valitsuse poolt esitatud otsuse projekti. See tuleb vastu võtta, välja arvatud 2. punkt, mis kõlab nõnda: tunnistada kehtetuks Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnavolikogude liikmete volitused. Eile esines siin hr. Raivo Murd ja leidis, et kui ideoloogiline pea on sealt kõrvaldatud, siis linnavolikogu tuleb oma tööga toime. On teada, et Jõhvi sai eraldi staatuse, tähendab, asjaolud on muutunud pärast seda, kui see otsuse projekt koostati, nii et 2. punkt tuleks ümber vaadata. Ja mitte ainult võtta vastu otsus, vaid see otsus ka kiires korras ellu rakendada.

Lisaks sellele otsusele on kiires korras vaja asuda vabariigi kodakondsuse seaduse väljatöötamisele või selle arutamisele või võtta vastu otsus kodakondsusseaduste aluste kohta. Kallid kolleegid! Minu telefon on olnud täna hommikul ja eile õhtul täiesti punane, sest inimesed vajavad teatud kindlust, vastasleer kasutab praegu seda teadmatuse momenti ära ja tekitab paanikat. Aitäh tähelepanu eest!

E. Leisson

Lugupeetav härra eesistuja! Lugupeetud saadikud! Minu telefon ei olnud punane, sest minu telefon lülitati välja 19-ndal kell pool kümme, enne seda ma sain hoiatuse, et ma olen võetud kirbule, nii et selles suhtes oli mul võimalik iseseisvalt pikemalt järgi mõelda tekkinud situatsiooni üle. Kui me oleksime selle otsuse, mille projekt on meil käes praegu, vastu võtnud 19. või 20. augustil, siis oleks see olnud äärmiselt õigeaegne ja üllas, õigete otsuste tegemisel on tihtipeale hoopis määravamaks see, et neid tehakse õigel ajal. Praegusel juhul oleks see lihtsalt jõudemonstratsioon ja seda olukorras, kus Eesti Vabariigi tunnustamiseks käib lausa

rahvusvaheline võidujooks. Vast nendes tingimustes mingite erivolituste sisseseadmine minu meelest kahjustaks Eesti rahvusvahelist tunnustamist ja meie tulevikku üldse. Kahtlemata tuleb silmas pidada täiesti absurdseks Narva volikogu esimehe Tšuikini arutlust referendumiteemal. Samamoodi võime me arutleda nii: kui meile ei meeldi valitsuse poolt pakutud riigieelarve, siis olgu valitsus lahke ja maksu meile, ma ütleksin mulle, välja sularahas minu osa. Mulle eelarve ei sobi. Nii ei saa käsitleda ka referendumite tulemusi, mis osutusid tõepoolest Eesti iseseisvusele tol hetkel negatiivseteks, et neile oleks sellega antud või osutatud mingid erivolitused. Eestimaa on ühtne ja peab selleks jääma. Ma ühinen Helgi Viirelaiu poolt juba esitatud seisukohaga 2. punkti suhtes. Meil ei ole vaja laiali saata mitte Kirde-Eesti linnade volikogusid, vaid seoses omavalitsusreformiga tuleks meil korraldada üle Eesti kohalike omavalitsuste ümbervalimine, välja kuulutada uued valimised reaalsel tähtaegadel. Kahtlemata on siin meie Ülemnõukogu roll selles segaduses, mis valitses sellel nn. ülemineku- või ülepeakaeldamineku perioodil ja sellele juhtisid meie tähelepanu siit sellelt tribüünilt ka korduvalt justiitsminister Jüri Raidla ja ka ekspert Madis Oviir, et tõepoolest ei ole me ära tühistanud Eesti NSV konstitutsiooni üleminekuperioodil. Nii et niisugune segadus, mida kasutati teatud ringkondade huvides Kirde-Eestis, kahtlemata oli põhjustatud meie mitte just eriti järjepidevast, järjekindlast, sihipärasest tegevusest. Eile härra Murd põhjendas vajadust, õigemini hädavajadust saata ikkagi need volikogud laiali sel põhjusel, et nad koosnevad endistest parteifunktsionääridest. Tõepoolest on see võimas argument. Aga kellest koosneb Ülemnõukogu? Kas meie hulgas ei ole endisi parteifunktsionääre? Ja seepärast on mul väga suur palve või väga tungiv soov, et me korrastaksime oma tegevuse. Ei saa pidada seda normaalseks, kui poolteise aasta jooksul, mis meie Ülemnõukogu on töötanud, Ülemnõukogu kõige suurema, rahvarinde ühenduse liider, aseliider aasta jooksul ei olnud kutsutud ühelegi välisdelegatsiooni kohtumisele. Mitte ainsalegi konsultatsioonile Ülemnõukogu esimehe või juhatajaga. Ja olgu see kas või lihtsaadiku seisukohast, me peame üle saama sellest kastimentaliteedist, et on olemas Ülemnõukogu parem pool, nagu ütles seda Marju Lauristin intervjuus Eesti Raadiotele või suveraadiotele Ülo Nugis. Ülemnõukogu paremad jõud. Näidake mulle neid Ülemnõukogu paremaid ja halvemaid jõudusid, nimetage nad ära. Me peame üle saama sellest ülikute ja mutrikest mentaliteedist, ainult nii saab Ülemnõukogu täisväärtuslikult töötada. Ja veel kord ma tahaksin üles kutsuda Ülemnõukogu nende erivolituste andmisel siiski väga põhjalikult kaaluma, mitte keegi ei ole meid ilma jätnud õigusest tühistada seadusega vastuolus olevate kohalike omavalitsuste otsuseid. Me ei ole ainsatki korda seda kasutanud. No kasutagem seda ning jätkem välja see erakordsete volituste mäng. See, mis Eestis on, ei ole sugugi parem sellest, mida taheti teha Moskvas.

Ja lõpetuseks ma tahaksin öelda, et saagu ennastsalgav töö isamaa hüvanguks normiks, mitte erakordseks nähtuseks.

Juhataja

Suur tänu! Palun kõnetooli Priidu Priksi!

P. Priks

Härra spiiker! Austatud rahvasaadikud! Ma tahaks ka puudutada seda küsimust. Minu jaoks kui Kohtla-Järvelt valitud rahvasaadikule on see väga tähtis. Kas saab kolme Kirde-Eesti linna volikogusid edaspidi usaldada? Minu arvamus on ühene. Ei saa. Seda ei näita ainult viimased sündmused, vaid nende kolme volikogu pikaajaline ja, ma tahan eriti rõhutada, koordineeritud tegevus kõigi otsuste vastuvõtmisel, mis olid vastuolus Eesti Vabariigi seadustega. Kas nüüd kahetsetakse midagi? Arvatavasti, aga ainult seda, et riigipööre ei läinud korda. Nüüd kiiruga muudetakse varasemaid ebaseaduslikke otsuseid, aga siis, kui Ülemnõukogu Presiidium seda ette kirjutas, siis suhtuti nendesse ettekirjutustesse üleolevalt, isegi arutama ei hakatud, võeti nii-öelda teadmiseks. Toon näite Kohtla-Järve linnanõukogu ühest otsusest, mis kujukalt näitab suhtumist Eesti Vabariigi võimuorganitesse. Otsus on vastu võetud 17. juulil 1991: "9. juulil läbiviidud linna partei- ja majandusaktiiv, rohkearvulised kohtlajärvelaste pöördumised, linnanõukogu ja ajaleht "Naša Žizn" ("Meie Elu") kohustavad linnanõukogu võtma vastu linlaste eluliste huvide kaitsele ja sotsiaalse pinge alandamisele suunatud otsuse."

Majandusaktiiv on esimesel kohal. Näiteks punkt 4: "Nõuda Eesti Vabariigi Valitsuselt 1991. aasta 1. augustini tühistada 7%-lise käibemaksu. Kui see nõue ei leia positiivset lahendust, lõpetada 7%-lise maksu vabariigi eelarvesse kandmise ning saadud raha suunata linna arengufondi. Punkt 4.2. Võtta osa NSV Liidu Ministrite Nõukogu kriisiprogrammi väljatöötamisest. Punkt 5.1. Nõuda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi omandireformi seaduse rakendamise kohta" punkti 7 tühistamist. Kuni Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt vastava otsuse langetamiseni peatada selle otsuse punkti 7 toime Kohtla-Järve linna haldusterritooriumil. Punkt 6. Nõuda Eesti Vabariigi Ülemnõukogult ja valitsuselt kuni 1991. aasta 1. oktoobrini maksupoliitika ümbervaatamist, kujundamaks linnade ja maakondade eelarved alt üles. Punkt 10. Toetada Narva Linna Rahvasaadikute Nõukogu otsust tollipunkti likvideerimise kohta Narva linnas, lõpetamaks piirkonna blokaadi Eesti Vabariigi Valitsuse poolt ning kindlustamaks veoste liikumise Tallinna-Leningradi maanteel. Pöörduda Narva ja Sillamäe rahvasaadikute nõukogu poole ettepanekuga kolme päeva jooksul töötada välja ning rakendada abinõud antud otsusepunkti täitmiseks. Vastutus käesoleva

punkti täitmise eest panna linnanõukogu alatisele seaduslikkuse, avaliku korra ja inimõiguste kaitse komisjonile." Velko A. I.

Me oleksime paljud probleemid vabariigis vist palju kiiremini lahendanud, kui seda kolmeharulist ankrut kolme volikogu näol meil pidevalt ei oleks järel lohisenud. Käibe ole läinud isegi juba väljend, et me oleme Bermuda kolmnurgas. Aga kui palju moraalseid kannatusi tuli Kirde-Eesti inimestel taluda volikogude otsuste ja poliitilise demagoogia pärast! Need saadikud, kes kogu aeg võitlesid Eesti Vabariigi otsuste täitmise eest kolme linna volikogudes, tunnevad kohalikku olukorda ja teisi saadikuid nii põhjalikult, et nad on otsustanud, piltlikult öeldes, ennast ohvriks tuua, paludes Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, et need volikogud laiali saadetakse. Narva kohta te seda kuulsite, sama on Kohtla-Järve saadikute palve. Eile siin kõlas küsimus, et kas meil on õigust volikogude saatuse üle otsustada. Arvan, et on küll. Meie siin Eesti Vabariigi Ülemnõukogus oleme kõrgeim võim Eesti Vabariigis ja me peame just nüüd seda võimu rakendama seaduserikkujate suhtes. Ka me ise, Ülemnõukogu, oleme süüdi selles, et me seda meile antud õigust juba üks aasta varem ei kasutanud, kuigi minu poolt olid vastavad seaduse paranduse projektid esitatud. Siis nende arutamine blokeeriti Ülemnõukogu poolt.

Lugupeetud kolleegid! Parandame siis täna selle vea ja lõpetame pahede allika tegevuse Kirde-Eestis. Volikogudel ja rahvasaadikutel ei ole õigust tegutseda põhimõttel, kust tuul, sealt meel. Tulemused on liiga kurvad. Sellepärast ütlen lõpetuseks. Lugupeetud rahvasaadikud! Ärge kahelge kolme volikogu laialisaatmise otsuse vastuvõtmisel! Hullemaks enam olukord enam minna ei saa, kui ta oli siiani nendes linnades ja terves regioonis. Laseme spetsialistidel linnavalitsustes tööle hakata, et keegi neid enam ei hirmutaks ega segaks. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Palun kõnetooli Marju Lauristini!

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Tõepoolest, praegu, selles uuenenud olukorras on meil võimalik otsustada küsimusi hoopis otsustavamalt ja kiiremalt, kui me oleme teinud seda seni, ja mitte ainult sellepärast, et meie enda riigi staatus on muutunud, vaid ka selle tõttu, et väga paljud juured ja sidemed väljaspool vabariiki, mis seni on olnud meile varjatud, on nüüd tänu Moskvale toimunud vandenõu paljastamisele muutunud avalikuks kogu maailmale. Ega asjata ei öeldud, et see, mis toimus 19.–21. augustini, ei olnud mitte kolme päeva küsimus, vaid

ettevalmistused käisid kuude viisi ja haarasid väga suure territooriumi, kogu Nõukogude Liidu armee poolt kontrollitava territooriumi, NLKP poolt kontrollitava territooriumi. Kahjuks säilis Eesti pinnal Kirde-Eestis kuni viimase hetkeni nende organite, organisatsioonide kontroll, kelle võim ülejäänud Eesti territooriumil on juba mõnda aega sisuliselt murtud või kaotamas. Just selletõttu ka nende, praegu kõne all olevate volikogude formeerimine, valimised nendes piirkondades olid tunduvalt teistsuguses õhkkonnas, kui toimusid valimised teistes Eesti linnades ja maakondades. Inimesed seal kohapeal, kus ma olen ka mitmeid kordi käinud, on rääkinud piisavalt avameelselt sellest, mismoodi tegelikult toimus siis valimiskampaania, on rääkinud ka sellest, mismoodi selle tulemusel formeeritud volikogu on kogu õhkkonna selles piirkonnas muutnud inimestele, kelle ellusuhtumine ja soovid mitte ainult eestlaste, vaid ka venelaste hulgas ei vastanud sellisele suunale, sisuliselt tasalülitatuks. Praegu on see vaikiv olek lõppenud ja kindlasti, kui praegu toimuksid uuesti valimised, siis ka nendes piirkondades volikogude koosseis nii nagu kõigis teistes piirkondades oleks hoopis mitmehäälssem, oleks hoopiski enam vastav kogu Eesti arengutasemele. Tõepoolest, kujunes välja pentsik situatsioon, mida võib iseloomustada teatud naljana, isegi sellena, et Eesti ja Venemaa vahele kippus tekkima niisugune, võiks öelda, muuseumiala. Tõepoolest, eripiirkond, mitte selles mõttes, mida meie siin oleme rääkinud, vaid vanade võimustruktuuride säilivuse mõttes. Me oleksime võinud sellest muidugi ka omaette profiiti lõigata, ja teha Lahemaa Rahvusparki kõrvale selline museaalne ala, see oleks võimalus. Ka see oleks võimalus. Kuid kohalik rahvas kindlasti ei taha sellist lahendust. Ja praegu ma arvan, et me peame andma võimaluse tõepoolest kohalikule rahvale otsustada seda küsimust. Kuid seda tehes me peame ka ise järgima neid seaduslikkuse ja demokraatia printsiipe, millele me tahame üles ehitada Eesti Vabariigi mitte tänaseks ja homseks, vaid pikkadeks aegadeks. Meil on üldse praegu selles mõttes väga vastutusrikas aeg, kõik need päevad ja nädalad, kus me võtame vastu otsuseid ja seadusi uues olukorras. Me oleme alles ise seda tasakaalu leidmas ja selle tõttu me peaksime väga tähelepanelikult vaatama neid otsuseid, mida me teeme praegu. Sellest lähtudes mul oleks ettepanek vaadata meile esitatud projekti punkti 2. Kas ei oleks õigem see punkt üldse põhimõtteliselt viia selle punkti järele, kus on juttu uurimiskomisjoni tegevusest? Sest ikkagi lõplikke otsuseid me saame langetada pärast seda, kui Ülemnõukogule on esitatud dokumentaalselt kogu see uurimismaterjal, ja meil ei tule seda mitte väga kaua oodata. Kuid meie tegevuse põhjendatus on sel juhul ilma ühegi lüngata. Ja mul on ettepanek viia siis praegune punkt 2 praeguse punkti 4 järele, tõstes siis vastavalt nende järjekord: punkt 4 muuta punktiks 3 ja sõnastada see selliselt, et me peatame nende volikogude tegevust. Sest siiski meie ei saa volikogude

liikmete volitusi, vähemasti praeguse seadusandluse järgi, kehtetuks tunnistada. Enne seda me peaksime siis vastavad seadused vastu võtma. Aga me saame peatada nende volikogude tegevuse, Ülemnõukogu peab otsustama nende volikogude ümbervalimise, lähtudes sellest, missugune on igas linnas selle komisjoni tegevuse tulemuslikkus. Pärast seda ei ole olukord siiski sama. Kohtla-Järve situatsioon erineb Sillamäe situatsioonist, Sillamäe situatsioon erineb Narva situatsioonist ja nii viisi lihtsalt ühe ropsuga ühteviisi minu meelest neid küsimusi me praegu lahendama ei peaks, kuni veel kõik materjalid ei ole käes. Mis puutub nüüd Kohtla-järvesse, siis siin on omaette olukord seoses sellega, et Ülemnõukogu Presiidiumis kinnitati äsja Jõhvi linnale linnastaatus. Seal on uued valimised vältimatud, kuivõrd tuleb valida Jõhvi volikogu ja tuleb selle tõttu niikuinii valida Kohtla-Järves uus volikogu. Küsimus on tähtaegades ja siin on peale selle veel ka poliitiline taust hoopis teine. See paise lõhkes seal ise väga kiiresti praeguse putši ajal. Samal ajal Kohtla-Järve ja Narva olukord on erinev selles mõttes, et Narvas tundub, et linn ise, linnarahvas, linna demokraatlikud jõud on küpsed tõepoolest hoopis uues situatsioonis jõudude vahekorda ja kogu linna arengut võtma oma kätte. Näiteks mul oli kohtumine Kreenholmis. Pean ütlema, et Kreenholmi rahvas absoluutselt ei toetanud linnavolikogu senist tegevust ja leidis, et nad on seni olnud liiga vähe tooni andvad. Samal ajal Sillamäel, mis on omamoodi nähtus Eesti pinnal, tuleb põhjalikult arutada tema arenguperspektiive. See on tõepoolest väga keeruline küsimus, ühesõnaga, ma teen ettepaneku, et me tuleksime pärast seda, kui me 10. septembril saame komisjoni aruanded ümbervalimiste kohta, tagasi, otsustaksime eraldi iga linna kohta. Ja siis sellest praegusest 4. punktist. Ma arvan, et siia tuleb juurde siiski kirjutada, et me ei uuri mitte ainult seda kolme päeva. Nagu ma ütlesin, juured on palju sügavamal: kõik need plaanid ja projektid, kogu see separatistlik tegevus, kõik see töörahva kommuuni elustamine ja muu. On selge, et nende ideelised isad on sealsamas, kus olid selle putši ideelised isad. Ma arvan, et siia sellesse projekti tuleks lisada, et see komisjon ei uuriks mitte ainult tegevust 19.–21. augustini ja Eesti Vabariigis ainult riigipöörde katse ajal, vaid ka nende volikogu muu tegevuse vastavust Eesti Vabariigi seadustele, et oleks võimalik siiski laiemas kontekstis seda analüüsida. Aitäh! Ma annan parandused üle.

Juhataja

Suur tänu! Palun kõnetooli Vladimir Lebedevi!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma loen ette kaks artiklit inimõiguste ülddeklaratsioonist: "Igal kuriteos süüdistataval on õigus sellele, et teda loetaks süütuks kuni tema süülisuse kindlakstegemiseni seaduslikus korras avalikul kohtulikul arutamisel, kus talle on tagatud kõik võimalused kaitseks." Ma ei loe kogu deklaratsiooni, kolleegid, võite saalist mitte lahkuda. "Igal inimesel on õigus veendumuste vabadusele ja nende veendumuste vabalt avaldamisele. See õigus kätkeb vabadust takistamatult oma veendumustest kinni pidada ja vabadust informatsiooni ja ideid otsida, saada ja levitada igasuguste abinõudega ja riigipiiridest sõltumata ..."

Lugupeetud Ülemnõukogu juhatus! Nagu on teada, oodatakse lähemal ajal Prantsusmaa välisministri hr. Dumas visiiti meie vabariiki. Palun juhatust, väliskomisjoni liikmeid, et ta tingimata leiaks aega kohtuda meie parlamendi opositsioonis olevate liikmetega!

Teine moment, lugupeetud kolleegid. Praegu on algamas see, mis on eesti rahvale vägagi tuttav paljude kolleegide või ka oma vanemate kogemuste põhjal, on algamas sama periood, mida Venemaal alustati 1936. aastal – massirepressioonide ja kohtuväliste tagakiusamiste, "nõiajahi" periood. Ajalugu kordub. Meil vabariigis on tegu just sellise ajaloospiraali keeruga. Ma tahan küsida härra peaministrilt, mis alusel pandi eile toime läbiotsimine teise riigi parlamendi liikme Jarovoi korteris. Kas see on tsiviliseeritud riik, kui võõra parlamendi saadiku äraolekul (ta on Moskvast istungjärgul) pannakse tema korteris toime läbiotsimine? Kes sanktsioneeris hr. peaministri ja tema siseministri sellist tegu? Kas pärast 20. augusti teisipäevast päeva oleme me muutunud Venemaa provintsiks, täites pimesi president Jeltsini ukaase, või me oleme end siiski tunnistanud iseseisvaks riigiks?

Edasi. Meile teadaolevatel andmetel need miilitsatöötajad, kes keeldusid politseis töötamast ja vallandati, ei saa pensioni. Seegi fakt teeb valvsaks. Ma kinnitan veel kord, et vabariigis on kujunemas situatsioon, kus tulemas on diktatuur. Ma ei välista võimalust, et kuu-kahe pärast tuleb kellegi – majandusliku krahhi tulemusel, valitsuskriisi ja kuritegevuse kasvu tingimustes – suur tahtmine kuulutada meil, sõltumatus riigis, välja erakorraline seisukord. Ja meil ongi juba avalikult tehtud algust terrori ja teisitimõtlejate jälitamisega. Diktatuur võib tulla palju varem, kui mõned teist arvavad.

Ma pöördun lugupeetud kolleegide poole: mõistke mind õigesti. Täna käib pressing meie vastu, homme võetakse käsile teid. Puudub garantii, et meil vabariigis ei leidu diktaatorit, kes nõuaks Ülemnõukogu laialisaatmist ja erakorralise seisukorra sisseviimist. Pendel on kaldunud teisele poole ja me kõik peame olema eriti valvsad ning erakordselt tähelepanelikud.

Mis aga otsuse eelnõusse puutub, siis tahan esitada ühe viimase, kümnenda punkti. Arvestades, et valitsuse poolt loodud komisjonidele on omistatud kohtuvõimu tunnused, s.t. mitte ainult teostada juurdlust, vaid ka karistada, ei saa välistada seaduslikkuse rikkumise ja diktatuurielementide võimalust. Seepärast leian, et on tarvis kehtestada range kontroll seaduslikkuse nõuete täitmise üle nende komisjonide töös, et mitte lubada meil vabariigis riigipöördest osavõtnute vastu võitlemise lipu all teisitimõtlemise, igasuguse demokraatia ja opositsiooni hävitamist. Seepärast on tarvis lisada kümnes punkt: "Panna seaduslikkuse kontrollimine kõikide valitsuse poolt loodud komisjonide töös Eesti Vabariigi Ülemnõukogu õiguskomisjonile. Valitsuse poolt loodud komisjonide mis tahes otsused peab sanktsioneerima vabariigi prokurör." Ma annan selle üle eesistujale ning palun redaktsioonikomisjonil minu täiendusettepanek läbi vaadata!

Ning teiseks. Oleks väga tahtnud näha selles kõnetoolis vabariigi prokuröri, et kuulda, milliseid reaalseid fakte on nende kahe inimese vastu, kellest on juttu otsuse eelnõus.

Tahan veel kord pöörduda teie poole, kolleegid, olge valvsad. Enne tegeldakse meiega, siis võetakse käsile ka teid. Tšiili kogemus näitab kujukalt, et enne koristatakse ära kommunistid, siis aga rändavad sama teed ka kristlikud demokraadid. Tänan!

Juhataja (M. Lauristin)

Eilsest on kirjas ka veel saadikud Petinov ja Kuznetsov. Palun, Sergei Petinov!

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud rahvaesindajad! Ma tahaksin sõna võtta selliselt, et võtta maha see emotsionaalsus, mis on tekkinud selle küsimuse arutamisel. Ent tõepoolest, arutatav probleem on sedavõrd vastuoluline, et siin kõlavad sõnavõttud käivad üksteisele täiesti risti vastu. Ja see on vist ka seaduspärane, kuna suhtumine praegu Kirde-Eestis, Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe linnades toimuvasse on loomulikult Ülemnõukogus erinev. Ma tahaksin teile meelde tuletada, et täna vastuvõetav otsus tuleneb ilmselt eilsest Kirde-Eestis olnud situatsioonist. Olen nõus nendega, kes ütlevad, konkreetselt saadik Leissoniga, et olukord ise on kardinaalselt muutunud, Eestis on kehtestatud riiklik iseseisvus. Eesti on muutunud riigiks, järelikult peame me ümber vaatama oma suhtumise kõigesse sellesse, mis toimus eilses Eestis, kes viibis üleminekuperioodis. See üleminekuperiood oli ju paljudel juhtudel vägagi määramatu. Hea oli neil, kes on end juba tunduvalt varem määratlenud, neil on palju kergem, kuid hulga raskem on neil, kellel olid kahtlused, neil, kes veel arvasid, et NSV Liit eksisteerib kui riik, et Eesti on kõiki suveräänseid õigusi omava vabariigina selle riigi koosseisus. Ilmselt

peab ka neid küsimusi mõistma, ja ma paluksin neid arusaamu ja seda ideoloogiat riigipöördega mitte seostada. Need on täiesti erinevad asjad ja ma tahan mõttes need lahutada. Järgmine aspekt, mida peab selliseid otsuseid langetades silmas pidama, seisneb selles, et Kirde-Eestis, kusjuures mitte üksnes Narvas ja Kohtla-Järvel, vaid ka teistes rajoonides tekkinud probleemid on kõik ammu küpsenud, ning meie, kui mäletate, tõstisime kohe, möödunud aasta esimesest istungjärgust peale päevakorda mitmed selle piirkonna eluliselt tähtsad probleemid. Ent me oleme "kangelaslikult" neid probleeme edasi lükanud, sest et meil oli vaja võtta vastu poliitilisi otsuseid ning polnud aega tegeleda selle piirkonna ja samavõrd ka kõikide teiste piirkondade samalaadsete probleemidega. Seepärast tundub mulle, et me oleksime pidanud seda küsimust alustama sellest, et vähemalt enesekriitiliselt tunnistada, et me pole osutanud sellele piirkonnale küllaldast tähelepanu. Kui me oleks tsiviliseeritud parlament, siis ilmselt oleksime me pidanud iga sellise otsuse kohta võtma vastu oma otsuse. Kui me polnud nõus sellega, et ühte või teist vabariigi seadust ei täideta, oleksime me pidanud selliste otsuste toime peatama ning tunnistama need Kirde-Eesti territooriumil kehtetuks, s.t. toimima nii, nagu seda näeb ette seadusandlus. Me oleme teiega koos siiani kogu seda probleemidekoormat kogu aeg uputanud ja nüüd, kui see kerkis pinnale ja kui me tunnetasime endis reaalselt jõudu, siis nüüd muutusime me energilisteks, jõulisteks, jne. Kuid ma tahan hoopis juhtida teie tähelepanu sellele, et see probleemidekoorem on alles. Oma tänase otsusega võime me väga kergelt need sügavale ajada, seda on väga kerge teha, ajada nad võimalikult sügavale ning teha näo, et me oleme nad lahti harutanud ja võtnud vajalikud meetmed. Ei, mingeid meetmeid me sellega ei rakenda, me lihtsalt surume nad mõneks ajaks alla. See on nagu põlevkivibasseinis maa all lõõmav tulekahju, see summutati ära, sealt tuleb ainult suitsu, kuid iga hetk võivad ka leegid uue jõuga lõkkele puhkeda.

Ning viimane, ma ütleksin, et mõneti filosoofiline aspekt. Peab silmas pidama, et ilmselt meie ja teie mõistame demokraatiat erinevalt. Isiklikult mina mõistan demokraatiat esmalt kui rahva võimu. Mõningates täna siin kõlanud sõnavõttudes tegelikult kutsutakse üles rahva poolt valitud rahvavõimuorganid ebaseaduslikuks tunnistama. Kas meil on eriolukord juba käes, ja seda ajal, kui me oleme saanud iseseisvaks? Kuidas võib täna ühe suletõmbega võtta mandaadid rahvasaadikutelt, samasugustelt nagu meiegi siin? Peegeldasid ju need, tol ajal valitud saadikud täiel määral ühiskonnas valitsenud olukorda ning ei maksa arvata, et need saadikud ei muutu. Muutuvad nemadki. Muutub situatsioon, muutub elu, koos sellega muutume ka meie. Võib muidugi praegu selle olukorra tõsta tohutuks riiklikuks probleemiks, kuid mulle tundub, et me peaksime kiiremini mõtlema sellele, kuidas luua selles piirkonnas inimestele normaalsed eksisteerimistingimused. Ja ei maksa praegu selle ümber mingeid

pingeid üles kruvida. Jätta praegu saadikud ilma mandaatidest on sama, mis valimistes osalenud inimestele näkku sülitada. Siin püüti rääkida, et peaks meelde tuletama, kuidas valimised toimusid. Mina võin meelde tuletada, kuidas toimusid valimised teisteski piirkondades, konkreetselt siin, Tallinnas. Võin rääkida sellest, millised rikkumised siin esinesid. Need rikkumised on kõik fikseeritud, ma võin sellest rääkida tund aega, kuid ma vaikin meelega, seda seepärast, et saaks mõistetavaks, et võib olla ka kaks tõde. On olemas üks ja on olemas teine tõde, otsigem siis tõde kuskilt nende vahepealt. Seepärast teen ma ettepaneku talitada järgmiselt: Kui lahendada asehalduriküsimust tingimustes, kui on olemas seaduslikud võimuorganid, siis tuleb täna kindlalt teatada, et Ülemnõukogu viib sellel territooriumil sisse eriolukorra. Teisiti seda seletada pole võimalik, teisiti see ei allu mingile loogikale. Sel juhul tuleb sellest nii ka rääkida. Kui see aga on nii, siis ilmselt peaks selle esinduse kindlustama mitte valitsus, kes peab lahendama majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme, vaid Ülemnõukogu, kui me võtame need territooriumid oma jurisdiktsiooni alla. Nii et te saate aru, et siin on palju vasturääkivusi, mida selles otsuses absoluutselt ei arvestata. Nüüd seoses haldusreformiga. Kohalike omavalitsuste haldusreformi järele on juba ammugi vajadus olemas, kuid ega seegi pole meile uudiseks. Needsamad Kirde-Eesti nõukogud ja ka teised territooriumid on juba ammu pakkunud selle reformi läbiviimist. Lõppude lõpuks tuleb selgelt piiritleda iga organi, alevi-, maakonnavolikogude jne. volitused. Kõik see peab olema selgelt sätestatud. Me pole siiani selle reformiga tõsiselt veel tegelenud. Selliselt peakski fikseerima selle väite, et on vaja tõsiselt eristada kompetentsid, kuna kõik meil asetleidvad korralagedused on tingitud kompetentsi selge piiritluse puudumisest.

Ja lõpuks eelarve kujundamisest. Ilmselt on aeg aru saada, et teenitud raha peavad eelkõige kasutama seda raha oma tööga teenivad inimesed. Kui kaua me veel elame jääkpõhimõtte järgi? Kui kaua veel jaotame lahkelt käel teiste poolt väljateenitud? Hinnaku igaüks oma territooriumil oma tööd ise ja siis see piirkond hakkab arenema. Ja seepärast peaks veel ka selle ettepaneku juurde tagasi tulema, et on vaja ümber vaadata eelarve kujundamise põhimõtted ning kujundada see alt üles, valitsusel aga eraldada raha ülevabariigiliste sihtprogrammide tarvis. Vähemalt majanduskomisjon peaks need ettepanekud läbi vaatama. Miks ignoreeritakse selliselt kõiki ettepanekuid? Ei suuda seda mõista. Kas tõesti isegi siin me peame üksteises mingeid võistlejaid, isegi vaenlasi otsima? Võiks lihtsalt kuulata üksteist ning võtta vastu mingid otsused.

Olen Lebedeviga täiesti ühel meelel selles, et täna peaksime me ilmutama äärmist vaoshoitust, me peame selgusele jõudma, mis riigipöörde ajal toimus, kes ja kuidas oli selles tegev. Mitte iialgi, üheski riigis pole kindrali ja reamehe üle ühesuguselt kohut mõistetud. Ka ei karistatud

neid ühe ja sama karistumääraga. Need, kes olid siin, olid sellest riigipöördest tuhandete kilomeetrite kaugusel ja kindlasti polnud neist ükski otseselt seotud riigipöördega. Ning viimane aspekt, mida tuleb arvestada, on, kas Eestis ikka leidis aset reaalne riigipööre. Jah, võimalik, et oli selline katse, kuid see katse oli sanktsioneeritud keskusest, rääkigem sellest objektiivselt. Vägesid ei toonud sisse mitte Šepelevitš, mitte Tšuiкин, vaid tõid sisse hoopiski teised inimesed. Ka selles me peaksime ilmutama äärmist objektiivsust ja vaoshoitust ning näitama, et me oleme humaansed inimesed. Meie siin oma saadikuterühmaga esitasime otsuse eelnõu selle kohta, et meie humaanse suhtumise väljendamise kõrgeimaks vormiks oma ühiskonda ja inimestesse, Ülemnõukogul aga võimaluseks üles näidata oma kõrget väärikust oleks mitte repressiivsete tegevusvormide sanktsioneerimine, vaid, vastupidi, poliitilise amnestia väljakuulutamise seoses sellega, et vabariigis on toimunud selline tohutu tähtsusega sündmus nagu riikliku iseseisvuse kindlustamine. Muuseas, Leedus just nii tehtigi. Kuulutati sel ajal välja amnestia. Meie, olles saanud iseseisvaks riigiks, astudes rahvusvahelisse ühendusse, alustame seda teed väga hallidest, ütleksin, et näotutest lehekülgedest. Palun teid, mõelgem praegu veel kord kõik koos, kas on praegu vaja taolist otsust või ehk usaldame täna neid, kes eile siin esinedes rääkisid sellest, et on valmis vabariigi seadusi tunnistama ja vastavalt seadusandlusele tegutsema. Ilmselt on meil täielik alus anda neile šanss, selleks et neist tõepoolest saaks Eesti Vabariigi normaalne koostislüli. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Nimekirjas on veel hr. Kuznetsov. Pärast seda läheme tablool olevate kõnelejate juurde.

V. Kuznetsov

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Meile esitatud dokumentides näen ma vähemalt kolme ebaloogilisust.

Esimene. Preambulas öeldakse, et Kirde-Eesti linnad, nende kohalikud nõukogud ei täitnud korduvalt seadusi ning teisi seadusandlikke akte. Kuid nüüd, kui kõik Kirde-Eesti linnad, nii Narva kui Kohtla-Järve ja Sillamäe, on deklareerinud, et nad tunnistavad Eesti Vabariigi seadusi ning kui kolme täitevkomitee kohale on heisatud Eesti Vabariigi riigilipp, siis kas on loogiline karistada neid tehtud vigade eest?

Teine. Ma ei mõista päriselt valitsuse eriesindaja – transpordi- ja sideministri Tiit Vähi volitusi. Dokumentides on öeldud, et ta suunatakse selleks, et stabiliseerida olukord, ent samal ajal pole sõnakestki sellest, et ta suunatakse koostöö eesmärgil, vastupidi, talle on antud

volitused ühtesid või teisi otsuseid tühistada. Ma ei arva, et sellised erivolitused stabiliseeriksid olukorda Kirde-Eestis, seda enam, et see on seal üsna stabiilne.

Kolmas. Tehakse ettepanek pärast kolme nõukogu laialisaatmist korraldada uued valimised. Aga öelge, kas me siis Ülemnõukogus ei kuulutanud uute, nii riigi- kui kohalike võimustruktuuride eelseisvast loomisest? Valimised on juba määratud 1992. aastale. Milleks siis meile veel täiendavad valimised? Kas meil on liigset raha või pole meil olemasolevat raha kuskile panna? Oleme me tuhanded õnnetud ära unustanud?

Teine moment. Ma tahaksin täiendada Narva linnanõukogu esimehe eilset sõnavõttu. Kui toimus hääletamine dokumendi Eesti Vabariigi seaduste tunnistamise kohta tervikuna, siis 37-st kohal olnud saadikust 34 hääletasid poolt, vastu polnud kedagi, kaks jäid erapooletuks, üks, saadik Gorohhov, ei osalenud hääletamises. Te teate, kui suure tähelepanuga jälgitakse sündmusi mitte ainult siin, Baltikumis, mitte ainult meie lähemate naabrite juures, vaid ka USA-s, Suurbritannias, Belgias. Lähipäevadel tuleb siia Prantsusmaa välisminister Dumas. Ma ei arva, et kolmes linna kolme demokraatlikult valitud kohaliku nõukogu, kes esindasid neid valinud valijaskonna huve, laialisaatmise fakt saaks positiivse hinnangu. Ajaloos on taoline analoog olemas, siis kui sajandi alguses aeti Venemaal laiali Riigiduuma ja kui teravalt mõistis tookord selle aktsiooni hukka rahvusvaheline üldsus. Meie ise oleme need meetodid hukka mõistnud, nüüd aga, astudes demokraatlike riikide perre, püüame ise neid rakendada, liiatigi veel olukorras, kui need kolm nõukogu on Eesti Vabariigi seadusi tunnustanud. Kutsun teid üles, lugupeetud saadikud, tõusma kõrgemale kirgedest, isiklikest solvangutest ning mitte lubama ebademokraatlikkust. Ei tohi ületada joont, mis eraldab kindlust võimalikust jäikusest ning julmusest. Ma olen alati püüdnud vastastikust mõistmist saavutada, sellele on püüelnud ka Kirde-Eesti linnad, ja Kirde-Eesti probleemi on siin tihti üles tõstetud.

Ma tervitasin reedel, 23. kuupäeval toimunud delegatsioonide kohtumist. Kohtumine leidis aset Narvas, seal olid ka Ülemnõukogu esindajad. Ma tervitasin nende püüdu saavutada üksteisemõistmine. Eriti mulle meeldis selle delegatsiooni ühe liikme avaldus, milles öeldi, et kui Narva kohale kerkib Eesti riigilipp, siis saavutatakse üksteisemõistmine. Nüüd aga näeme vastupidist. Kus on loogika, lugupeetud kolleegid?

Mulle meeldis ühe saadiku ütlus, kes arvestades auditooriumi koosseisu, esines vene keeles, öeldes: "Elagu Narva – Eesti linn!" Tänutäheks selle kohtumise eest ma jätkaks eesti keeles: "Elagu rahu ja sõprus rahvaste vahel!"

Juhataja

Ja nüüd palun hr. Uluots!

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud seaduseandjad! Minul on täna väga raske rääkida, sellepärast et ma olen praktiliselt kahestunud, lõhki tõmmatud. Ja põhjus on selles, et kui ma tegutseksin südamehääle järele, siis ma läheksin ise ja ajaksin nende kolme linna volikogud laiali. Liiga kaua olen ma seal elanud ja liiga kaua olen ma nende tegevust tundnud. Kuid täna olen mina saadik, täna olen mina seaduseandja. Ja minu põhiliseks kohuseks on jälgida seaduslikkust, ma ei saa rikkuda seadust. Siin majas on seda seaduserikkumist üleliia ja oleks imelik ja vastuvõtmatu, kui ka meie hakkaksime seda tegema. Võttes selle seaduse paragrahvi 2, ei näe ma muid võimalusi selle täitmiseks, kui, esiteks, kuulutada praegu välja Eestis eriolukord. Ja eriolukorra alusel saata laiali kolme linna volikogud. Sellisel juhul me paneksime ennast samale pulgale huntaga. Teine võimalus. Teha parandus valimisseaduses, et meil on see õigus, mida meil praegu ei ole. Seda me võiksime väga ruttu, mõne päeva jooksul teha ja pärast seda, kasutades valimisseaduse parandust, saata need kolm volikogu laiali. Kolmas võimalus on see, kui prokuratuuri taotlusel me võtaksime ära kas pooltel või nii paljudel, kui prokuratuur seda palub ja taotleb, saadikute puutumatus ja sellega nad vabaneksid oma mandaadist.

Kõik need kolm teed ei ole minu arvates eriti praktilised ja täidetavad. Vaadake, siin annab nüüd tunda meie riigiõiguslike aluste puudumine. Meil ei ole õiguskantslerit, kelle kohus oleks jälgida kõikide kohalike omavalitsuste vastuvõetud otsuseid, neid ette kanda parlamendile, kes sellele vastavalt reageeriks. Meil ei ole presidenti, kellel on eriõiguse alusel, nagu see oli 1938. aastal, volitus laiali saata kohalikud omavalitsusorganid, kui seda nõuavad riiklikud huvid. Meil ei ole ühte ega teist, me oleme jooksnud oma õigusliku pealisehitusega ummikusse. Siin istub saadik Narva juhtkonnast. Ennevanasti oli ilus komme – kui ohvitser kaotas lahingu, siis lasi ta ennast maha või talt võeti pagunid. Ma ei taha verd, aga ma arvan, et nende kolme linna juhtkonnad peaksid ise astuma tagasi, aru saades, et nad on lahingu kaotanud. Rahvas ja volikogud leiavad sinna õiged juhid, kes viivad neid volikogusid edasi vastavalt meie seadustele ja meie kohus oleks välja kuulutada kõige kiiremas korras nendes kolmes linnas uued volikogu valimised. Ma ei hakka rääkima praegu siin Kohtla-Järvest ning Jõhvist ning nendest muudest asjadest.

Nüüd edasi. Valitsus palub, et me annaksime hr. Tiit Vähile erivolitused. Ma ei mõista, miks peame seda tegema meie. Seda võib väga hästi teha valitsus oma volituste piires. Kui meie

anname hr. Vähile oma volitused, siis automaatselt anname talle kaudselt ka seadusandlikud volitused selles piirkonnas. Mulle on püütud täna vastu vaielda, aga tegelikult on see nii. Kui me sellega nõustume, siis sellisel juhul tuleb täpselt ära fikseerida tema volitused, kohustused, vastutus ja tema õigused.

Sellega ma täna lõpetan ja ütlen veel kord. Nende kolme linna juhtkond, kus mul õnnestus elada 23 aastat, võtke mõistus pähe, astuge tagasi ja päästke oma linnad ja oma volikogud! Ma lõpetasin.

Juhataja

Aitäh! Ma palun nüüd Tõnu Anton! Ja ühtlasi on vist pärast hr. Antoni sõnavõttu meil tarvilik otsustada läbirääkimiste lõpetamise küsimus. Ma usun, et arvamusi on juba mitmepoolselt avaldatud. Muidugi need, kes on ekraanil, lülitatakse kahtlemata sõnavõtjate hulka. Palun, hr. Anton!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjoni istungil arutati täna läbi valitsuse poolt esitatud otsuse projekt "Kohalike omavalitsusorganite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas". Õiguskomisjoni otsus valitsuse poolt tehtud ettepanekute osas on järgmine.

1. Otsuse punkt 1 sisu vormistada eraldi otsusena, mille arutamiseks teeb ettepaneku prokurör, Ülemnõukogu liikmeile aga tutvustatakse prokuröri esildist.
2. Otsuse punkti 2 sisu juriidilise ebatäpsuse tõttu ja raskuste tõttu leida kavandatavale head õiguslikku vormi, lähtuda vajadusest viia neis linnades või osas neist kiirendatud korras läbi ennetähtaegsed volikogu valimised. Sellise ettepaneku realiseerimisel loomulikult ei tunnistataks kehtetuks nimetatud volikogude liikmete volitusi. Ja volikogud jätkaksid tööd, kuni toimuvad valimised.
3. Otsuse punkti 3 ja järgnevate sisu väljendada otsuse projektis valitsuse erakorraliste volitustega esindaja kohta.

Õiguskomisjoni ettepanekud annan üle Ülemnõukogu juhatusele. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, hr. Anton! Ja kas me saaksime otsustada läbirääkimiste lõpetamise küsimust? Aga enne seda, kui me asume seda hääletama, on mul siin rahva-keskfraktsioonist saabunud juba palve enne teha vaheaeg, enne kui pannakse läbirääkimiste lõpetamine hääletamisele. Kas 3 minutit aitab? 7 minutit palub rahva-keskfraktsioon vaheaega enne hääletamist.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Pärast nõupidamist on rahva-keskfraktsiooni poolt saabunud kirjalik ettepanek meile, millega ma teid tutvustan, s.o. meie edasise tegevuse protseduuri kohta selle küsimuse arutamisel. Rahva-keskfraktsioon paneb ette kuulata ära praegu ennast registreerinud saadikud ja seejärel katkestada selle küsimuse arutamine, et anda võimalus saabunud parandusettepanekute läbitöötamiseks, ning paneb ette moodustada redaktsioonikomisjon koosseisus: Tõnu Anton, Viktor Andrejev, Koit Raud, Raivo Vare ja Ignar Fjuk. Nad töötaksid need ettepanekud läbi ja teeksid siis uue projekti või vastavalt täiendatud projekti. Nii et kõigepealt ma panen hääletusele esimese ettepaneku: pärast praegu registreerunud saadikute ära kuulamist katkestada antud küsimuse arutamine, selleks et moodustada kooskõlastuskomisjon ja töötada siis saabunud ettepanekud läbi.

Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 84 saadikut, puudub 20. Ja nüüd panen hääletusele rahva-keskfraktsiooni ettepaneku katkestada antud päevakorrapunkti arutamine pärast läbirääkimisteks registreerunud, praegusel hetkel registreerunud saadikute ära kuulamist. Kes on selle ettepaneku poolt? Hr. Raud soovib midagi täienduseks öelda? Ei soovi. Palun hääletame antud ettepanekut! Jüri Põld soovib protseduuri kohta midagi veel? Jüri Põld, palun!

J. Põld

Pr. juhataja! Ma teeksin ettepaneku lülitada sellesse redaktsioonikomisjoni ka hr. Valeri Kois.

Juhataja

Me ei ole veel asunud komisjoni moodustama, praegu hääletame alles seda, et katkestame küsimuse arutelu pärast registreerunud saadikute ära kuulamist. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? See ettepanek on vastu võetud, 71 häält poolt, vastu ei olda, erapooletuid on 4.

Ma palun siis, kuulame ära saadikud Sovetnikovi ja Malkovski ning siis asume selle kooskõlastuskomisjoni arutamisele. Härra Põld soovis kõneks sõna. Palun!

J. Põld

Proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma teeksin härra Vähile ettepaneku, mille ma temaga ka kooskõlastasin, et juhul, kui tema poolt moodustatud komisjon hakkab tööle, võiks

Ülemnõukogu liikmetest kuuluda sellesse komisjoni proua Helgi Viirelaid, Koit Raud, Priidu Priks, Valeri Kois ja nende kõrval ka vastavad piirkondlikud Eesti Komitee esindajad. Ja ma annaksin selle ettepaneku juhatajale üle. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Sovetnikov!

S. Sovetnikov

Lugupeetud kolleegid! Ilmselt te mäletate, et otsuse "Riigipöördekatsele kaasaaitamise kohta" eelnõu arutamisel ma tegin ettepaneku, et poliitilise hinnangu kohalike omavalitsusorganite ja üksikute saadikute tegevusele annaksid kohalikud nõukogud ise. Jään oma arvamuse juurde. Kuid ma tahan ka tuua näite sellest, et kiirustada meil pole tarvis. Narva-Jõesuu alevi valijate ja elanike rohkearvuliste palvete kohaselt "Virumaa" saadikurühm, rahvussuhete komisjon ja mina selle esimehena viibisime maikuus alevinõukogu istungjärgul, kus arutati alevinõukogu tööd. Võeti vastu otsus moodustada töö uurimiseks komisjon. Komisjonile anti tähtaeg kuni 15. septembrini, mil toimub Ülemnõukogu Presiidiumi istung ja selleks ajaks peaksid tulemused selguma. Seepärast ma arvan väga õiglane olevat toetada pr. Lauristini selles, et töörühmades, milledest on juttu punktis 4, tegeldaks tõsiselt selle küsimusega ning teha see ülesandeks õiguskomisjonile ning lahendada see küsimus kiirustamata. Tänan!

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Kogu oma tegevuse kestel Ülemnõukogus olen ma korduvalt teile teatavaks teinud Kirde-Eestis valitsevat olukorda ning on olnud ka küllalt tõsiseid ettepanekuid selle probleemi lahendamiseks. Ent kõike seda ei märganud. Ma tean, et paljud Ülemnõukogu saadikud praegu näevad Kirde-Eesti probleemi ning massiteabevahendites mingil määral pakutavate variantidega ka nõustuvad. Ma tean, et Ülemnõukogu saadikud mõistsid ka eriolukorra vajalikkust. Praegu võime me selle probleemi valitsuse poolt pakutud otsustega nurka ajada, teha ta vähem märgatavaks, ent ta jääb. Palun teid tungivalt: asugem siiski selle lahendamisele! Loodan, et vajutades ühte või teist nuppu, te mõtlete sellele, et see probleem jääb kestma. Tänan!

Juhataja

Enne kui me asume moodustama kooskõlastuskomisjoni, ma teeksin teile veel teatavaks rahvasaadik Ants Paju kirjaliku sõnavõtu sisu. Ta nimelt ei saanud tänasest istungist osa võtta

ja ta enne istungi algust toimetas siia oma seisukoha: "Austatud Ülemnõukogu juhataja! Usun, et täna arutusel olev küsimus on olulise tähendusega Eestimaale tervikuna kui ka Kirde-Eestile. Sellest tulenevalt ei pea ma siiski otstarbekaks kolmele volikogule üheselt läheneda. Kohtla-Järvel on oluliselt teised hädad, võrreldes Narvaga, seal on peaideoloogiks volikogu esimees ja tema ümber olevad totalitaarse mõttelaadiga esindajad. Olen Narvas pidanud mitmel-mitmel korral viibima. Narva saadikud on suutelised ise puhastuma, kui volikogu esimees astub tagasi, jõudude vahekord oluliselt muutub ja olukord paraneb. See on pika aja jooksul ja me ei ole seda meelt, et seda saab lahti raiuda." See on härra Paju kirjalik esinemine, mida ta palus teile ette lugeda. Ja nüüd siis asume hääletama redaktsioonikomisjoni või kooskõlastuskomisjoni selle punkti eelnõu kohta saabunud parandusettepanekute läbitöötamiseks. Rahva-keskfraktsioon pani ette, nagu ma juba ütlesin, komisjoni koosseisu õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni, Viktor Andrejevi, Koit Raua, riigiminister Raivo Vare. Ignar Fjuk vahepeal käis ja taandas oma kandidatuuri, aktsepteerides härra Põllu poolt esitatud Valeri Kois'i kandidatuuri. Nii et siis oleks Anton, Andrejev, Raud, Vare ja Kois. Palun, härra Veidemann!

R. Veidemann

Nimetatud komisjoni lisada ka veel Priidu Priks kui Kohtla-Järvelt valitud rahvasaadik.

Juhataja

Aitäh! Lisame ka Priidu Priksi. Niisiis, kas on veel ettepanekuid? Piirdume sellega. Kes on selle poolt, et antud päevakorrapunktis moodustada redaktsioonikomisjon koosseisus Anton, Andrejev, Raud, Vare, Kois ja Priks? Palun hääletada! Komisjon on moodustatud. Poolt oli 65, vastu 1, erapooletuid 7 saadikut.

Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis

Juhataja

Nüüd läheksime edasi meie järgmise kiireloomulise küsimuse juurde, mis on eelmisega seotud. Mitmed saadikud, kaasa arvatud õiguskomisjoni esimees, avaldasid arvamust, et me ei saa teha lõplikku otsustust ka eelmise päevakorrapunkti suhtes, kuni me pole läbi arutanud ka järgmise. See puudutab eriesindaja volitusi Kirde-Eestis ning ka need eelnõud on sisuliselt omavahel niivõrd seotud, et kuulaksime ära ettekande. Palun, härra Vare!

R. Vare

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu! Teie ees on eelmise päevakorrapunktiiga ülitihedalt seotud küsimus. Nimelt, küsimus Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste volitustega esindaja kohta Kirde-Eestis.

Teile arutamiseks väljapakutud mudel saab realiseeruda ainult juhul, kui see on kaetud konkreetsete täitjatega ja konkreetse peatäitjaga, kelleks on välja pakutud Ülemnõukogu otsuse projektis Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste volitustega esindaja institutsioon.

Juhul kui toimuvad mingisugused muudatused selles eelmise päevakorrapunkti puhul pakutud mudelis, siis loomulikult tuleb vastavaid korrektiive viia sisse ka sellesse päevakorrapunkti, otsuse projekti. Milleks on vaja valitsuse erakorraliste volitustega esindajat? Tegelikult sai nii ettekandes kui ka küsimustele vastates ja ka mingil määral hilisemates esinemistes küsimus läbi arutatud. Ma usun, et kallist aega ei ole, lugupeetud rahvasaadikud, mõtet selle ülekordamisega raisata, küll aga arvan, et tasuks siiski juhtida tähelepanu nüüd selle asja nii-öelda vormilisele küljele. Eile kõlas korduvalt selline terminoloogiline ebatäpsus, et tegu on kindralkuberneriaga. Ma juhiksin teie tähelepanu asjaolule, et see ei ole täpne ega korrektne formuleering ning need volitused, millised oleksid sellel meie esindajal, milleks tal on põhimõtteliselt õigus, on toodud ära teile pakutava otsuse projekti punktis 1.

Korda ja stabiilsust tagavates küsimustes on tal õigus vastu võtta otsustusi, mis omavad valitsuse korralduse jõu. See tähendab, et piiritletud on nende küsimuste ring, millistes ta võtab vastu sellise juriidilise, normatiivse jõuga otsuseid, ja see on piiritletud korra ja stabiilsuse nõudega. See tähendab, et küsimustes, mis omavad korraldavat, elukondlikku iseloomu. Sellist vajadust ei tohiks üldjuhul tekkida, kui nad just ei välju sellesama stabiilsuse raamidest.

Teiseks on valitsuse erakorralisel esindajal, erakorraliste volitustega esindajal õigus peatada või tühistada maakonna ja vabariikliku linna linnavalitsuse määrusi. Ilmselt on siin tehniline viga. Maakonnal ei saa olla linnavalitsust, mõeldud on siis linnavalitsusi, määrusi ning linnapea korraldusi. See põhimõte tuleneb otseselt eile maha öeldud nii-öelda mudeli kirjeldusest, mille kohaselt erakorraliste volitustega esindaja omab otsest võimu üle täite- korraldavate struktuuride, mis täna on esindatud linnavalitsuste näol. Ja need linnapead on nii-öelda paremad käed.

Loomulikult peab tal olema ka õigus, lähtudes kodanikeühenduste seadusest, saata laiali ühiskondlikke organisatsioone. Ma juhin tähelepanu, et see ei saa olla automaatne. Jutt on kahest võimalikust variandist. Esimene on see, et tegu on nende ühiskondlike organisatsioonidega, millised on juba vabariiklikul tasandil laiali saadetud või likvideeritud,

kuid mingil põhjusel seda ei teostata nii-öelda lokaalsel tasandil tema tegevuspiirkonnas. See on üks variant. Ja teine variant: kui on tegu mingite regionaalsete organisatsioonidega, mille eesmärgid ja tegevus ohustavad korda ja stabiilsust. Ja neljandaks oleks tal õigus teha kaadrimuudatusi. See eeldab loomulikult väga tasakaalukat lähenemist küsimusele ja selline volitus on vajalik igaks juhuks. Juhul, kui mingil põhjusel vastav linnavalitsuse kaader ei pea kinni vabariigi seadusandlusest, ei täida selle erakorralise esindaja õiguspäraseid korraldusi. Sellisel juhul peab olema tal õigus midagi selle kaadriga ette võtta. See punkt on samuti võetud sisse, arvestades asjaolu, et vastavate linnavolikogude volitused lähevad üle vastavatele linnapeadele, nii nagu eelmise päevakorrapunkti otsuse projektis oli sätestatud. Sellisel juhul on niisugune formuleering korrektne. Kui volikogud jäävad, siis peab siin tegema korrektiive.

Kuna eriesindaja tegevuspiirkonnaks on Virumaa kui tervik, mis hõlmab mitte ainult kolme linna, vaid ka kahte maakonda, siis loomulikult on ka kõikide vastavate administratiivüksuste, riigi- ja kohaliku omavalitsuse organitel, nende territooriumil asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide juhtidel ja ka ametiisikutel kohustus täita kõiki eriesindaja korraldusi ja kaasa aidata tema tegevusele. See on põhimõte, mis peaks olema ka kindlalt sisse kirjutatud. Loomulikult peab see otsus tema vastuvõtmise korral jõustuma viivitamatult.

Kui Ülemnõukogu võtab vastu otsuse vabariigi valitsuse erakorraliste volitustega esindaja kohta, pannes paika need volituste üldraamid, milleks on vaja seadusandja heakskiitu, milleks ei piisa valitsuse kompetentsist, siis selle alusel on valitsusel võimalik vastu võtta valitsuse määrus mis, lähtudes Ülemnõukogu poolt etteantud piiridest, sätestab erakorraliste volitustega esindaja töökorralduse küsimused. See hõlmab kompetentsi lahtikirjutamist, see hõlmab tema juurde moodustatava koordineerimisorgani või staabi koosseisu personaalselt, kuhu ongi siis kaasa haaratud erinevate valdkondade spetsialistide, kelle tegevuse üheks põhisuunaks on antud regiooni probleemidega tegelemine ühel või teisel kujul, ja see haarab kaasa ka küsimused, kuidas korraldada koostöö kohalike omavalitsuste ja nende ühendustega. Näeb ette vajalike vahendite eraldamise, vajalike töötingimuste loomise ja ka otseselt need kohustused, mida valitsuse arvates oleks vaja esimesel etapil vahetult realiseerida. Siin oli palju juttu sellest, et linnavolikogud on võtnud viimastel päevadel vastu mitmesuguseid otsuseid. Nende otsuste vastuvõtmine tegelikult seda situatsiooni ei ole muutnud. Eriesindaja üheks kohustuseks on planeeritud tegemata töö ära teha: tagada koos kolme linnapeaga kolme päeva jooksul selle määruse vastuvõtmisest nende linnade volikogude otsuste, linnavalitsuste määruste, linnapeade korralduste, samuti ka ühisotsuste, neid on ka mitu tükki alates 30. märtsist 1990, esitamine valitsusele selleks, et saaks nende suhtes võtta vastavalt seaduses

ettenähtud korrale seisukoha. Teatavasti on valitsusel võimalik protestida volikogu otsuseid teie ees ja on võimalik peatada või tühistada linnavalitsuste ja linnapeade otsuseid. Samuti tuleb tal kindlasti sel juhul ära teha see töö koos spetsialistide, õigusteadlastega ja anda ühe nädala jooksul juriidiline hinnang kohalike omavalitsusorganite poolt vastuvõetud otsustele. Ettepanekud esitada kas siis Ülemnõukogule või valitsusele. Loomulikult on tema ülesandeks tagada asutuste-organisatsioonide häireteta töö ja vaadata läbi piirkonna haldusterritoriaalsed struktuurid ning esitada vastavad ettepanekud. Loomulikult peab seejuures olema tal abiks mitte ainult ettevõtete, asutuste organisatsioonid, vaid kõik riigiorganid, mis on ühel või teisel kujul vastavas piirkonnas esindatud.

Juhul kui otsus teie poolt vastu võetakse ja see määrus käiku antakse, siis valitsuse eriesindajaks nimetatud minister härra Tiit Vähi on valmis koheselt asuma oma ülesandeid täitma nende volituste mahus. Täna ta töötab probleemistikuga, kuid n.-ö. läbitöötamise etapi käigus. Ta saaks siis oma volitusi asuda realiseerima vahetult kõikides Kirde-Eesti linnades viivitamatult. Ma usun, et selle küsimuse otsustamise juures on Ülemnõukogul tõsine tahtmine siiski mitte ainult abstraktselt arutleda, vaid ka välja pakkuda konkreetseid lahendusteid, mis võib-olla korrigeerivad mingil määral seda pakutavat mudelit, võib-olla annavad uue impulsi selle realiseerimiseks, kuid mis annaksid praktilise tulemuse, sest iseenesest ei juhtu selles elus mitte midagi. Kõik asjad lähevad ainult halvemaks. Ma väga tahaksin loota, et see tõde täna ja nende küsimuste otsustamisel paika ei peaks. Ma täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh, härra Vare! Teile on küsimusi. Ma usun, et ekraanil praegu on kõik küsimuste esitajad.

S. Petinov

Lugupeetud riigimister! Minul on teile kaks küsimust. Esimene on seotud punktiga 1.1, kus te viitate seadusele ENSV valitsusest ning seaduse sellele osale, mis näeb ette sellise valitsemise vormi rakendamist seoses korra ja stabiilsuse kindlustamisega. Te olete seda korduvalt rõhutanud. Seoses sellega on mul küsimus. Kas praegu selles piirkonnas kord ja stabiilsus puuduvad? Minu arvates on viide sellele seadusesätele vähemasti mitte väga korrektne. Ning teine küsimus, mis on jällegi seotud teie viitega sellele Eesti NSV seaduse punktile. Kas teile ei tundu, et järgmised alapunktid, pean silmas alapunkte 2, 3 ja 4, aga samuti punkti 2, ületavad tunduvalt ametlikule esindajale korra ja stabiilsuse tagamiseks vajalikke volitusi? Täna!

R. Vare

Esimese küsimuse suhtes ma väidaksin, et küsimus tema esitamise hetkel oli täpselt selline, nagu ta siin formuleeritud on. Hinnangu andmine sellele, kas olukord on nüüd parem, on minu arvates ka teie asi. Perspektiivide suhtes ütlesin ma oma arvamuse välja juba eile, selle eelmise küsimuse arutelu juures, nähes ette teatud pingete ja konfliktide allikaid ka edaspidi, kui volikogud jätkavad oma tegevust. Ja sellele on ka väga hea tõestus, kui te nüüd kolme volikogu otsuseprojekti, viimast Narva volikogu otsuseprojekti omavahel võrdlete, kus väga pikalt ja põhjalikult arutati just nimelt seda küsimust, mis puudutas esimest punkti selles otsuses. Kolmest erinevast projektist võitis tegelikult see, mis õieti mitte mingisugust hinnangut volikogu tegevusele ei andnud. See, kus hinnati volikogu tegevust kui mitte eriti õnnestunud ja stabiilset, hääletati maha, rääkimata sellest otsuse projekti variandist, kus tauniti seda käitumist. Tähendab, ka passiivsus hääletati maha. Saage nüüd aru, volikogu oli ju passiivne. Nüüd te arvate, et midagi peaks homse päeva jooksul muutuma. Võib-olla. Mis puudutab aga paragrahvil alapunkte 2, 3 ja 4 ja teist punkti, siis ma tahaksin siiski juhtida tähelepanu, et ta ei ületa mitte mingil määral neid volitusi, sellepärast et tegelikult on tegu volitustega, millised on valitsusel põhimõtteliselt olemas ja need lihtsalt delegeeritakse sellele ühele valitsuse esindajale kohapeal, mis ei tähenda seda, et valitsus ei või neid küsimusi otsustada. Nagu te näete esimesest alapunktist, kuuluvad need otsused valitsuse poolt kinnitamisele, nii et mina arvan, et ei ületa oma volitusi sugugi. Tähendab, volituste kogum või tase on siin täiesti korrektne ja piisav.

Juhataja

Palun, Rein Järlik! Aga ma palun nii küsijat kui vastajat arvestada, et kaks minutit on ühele küsimusele ette nähtud aega kokku.

R. Järlik

Pr. juhataja! Lugupeetud hr. riigiminister! Arutatava otsuse projekti saatus sõltub suuresti sellest, millisena võetakse vastu otsuse projekt, mille arutelu me katkestasime ja milles on öeldud, et vabariigi seaduste ja normatiivaktide korduva eiramise ja mittetunnistamise juhtumeid esines ainult Kohtla-Järvel, Narvas ja Sillamäel. See otsuse projekt, mis on meil praegu käes ja arutuse all, paneb üsna ühemõtteliselt ühele pulgale kõik Kirde-Eesti, Ida- ja Lääne-Virumaa kohalikud omavalitsusorganid. Mis te arvate, kuidas võiksid ennast tunda nende kohalike omavalitsusorganite liikmed, kes seni sageli läbi väga suurte raskuste on Eesti Vabariigi seadustest kinni pidanud ja neid jäägitult tunnustanud? Aitäh!

R. Vare

Ma jääksin siiski objektiivsemale pinnale ja tunnetest, emotsioonidest ei oska ma midagi rohkem öelda. Küll aga ma juhiksin tähelepanu, et oleks otstarbekas punktis 1 alapunktis 2 tõmmata maha sõnad "maakonna ja" ja järgmisel real "ning maavanemad". Sellisel juhul see küsimus, sellise kahtluse tekkimine langeb ära. Aga mis puudutab punkti 2, siis ma rõhutaksin sama, mida ma ütlesin eelmine kord: Virumaad tuleb käsitleda kui tervikut. Tähendab, otseseid volitusi, administratiivvolitusi ei pruugi siin selle maakonna puhul loomulikult olla ei Ida- ega Lääne-Virumaa puhul. Kuid küsimusi vaadelda Virumaa kui terviku kompleksi huvides, selline õigus peab tal olema. Sest kui me nüüd elimineerime kolm linna Virumaast ja arvame, et see on lahendus, siis me sügavalt eksime. Need linnad kuuluvad Virumaaga kokku. Seetõttu on ka punkt 2 selline, nagu siin on. Koos vaadeldakse nii linna kui ka vastavaid maakondi Lääne- ja Ida-Virumaal. Aga punkti 1 alapunktis 2 tuleks muidugi need viited maha tõmmata. See on kogemata sisse jäänud.

Juhataja

Aitäh! Palun, Pavel Panfilov!

P. Panfilov

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Mul on teile kolm väikest küsimust. Asi on selles, et kindralkuberner, asehaldur, diktaator, vabariikliku eriolukorra komitee esimees on mis tahes kujul ikkagi üks ja seesama – seaduslikult valitud võimu asendamine keskuse, õigemini, valitsuse poolt määratud diktaatoriga. Kas siis tõesti ei suuda nii väikese Eesti Vabariigi Valitsus lahendada Kirde-Eesti küsimusi ja probleeme, seda enam, et meil on neis linnades ka prokurörid? Teine küsimus. Kas poleks parem selle konflikti lahendamiseks panna kontroll nende probleemide üle Ülemnõukogu Presiidiumile? Ja kolmandaks. Kas poleks selles piirkonnas olukorra stabiliseerimiseks parem saata sinna, kui Ülemnõukogu otsustab, asehalduriks Kuznetsovi, Ivanovi või Petrovi? Mulle tundub, et need nimed sobivad stabiliseerimiseks paremini.

R. Vare

Lugupeetud rahvasaadik! Ju siis tõepoolest me arvame, et Tallinnast on seda protsessi ja seda valdkonda, probleemideringi raske juhtida ja oleks vaja lähendada seda Tallinnas asetsevale regioonile. See ei tähenda sugugi, et see on nüüd automaatne Tallinna diktaat. Teie küsimuses kõlas seesama eeldus, mida nii kaua on ekspluateeritud sellesamas piirkonnas, nendes

samades linnades, rääkides sellest, et see on Tallinna diktaat ja et selle diktatuuri vastu on vaja võidelda. Nüüd, mis puudutab teist küsimist, siis seadusandlik konflikt on ta kaheldamatult. Konflikt seadustega ja konflikt seadusandlike aktidega, mis on seadustest alamalseisvad. Ja seetõttu ma piiritleksin niimoodi – seadusandliku konflikti osas presiidium sellega tegelda ei saa. Võtame näiteks valitsuse määrused, mis on vastu võetud elementaarsetes küsimustes, näiteks kas või eelarvete küsimustes vastavalt eelarveseadusele. Kõik nagu peaks funktsioneerima. Aga ometi võetakse kohapeal vastu otsused, mis kogu eelarve mehhanismi panevad hoopis teisiti käima, sellepärast, et arvatakse, et nendele meeldib nii rohkem. Põhimõtteliselt võib tõenäosusega väita, et iga regioon on piisavalt rahulolematu sellega, mis tegelikult rakendatakse eelarvemehhanismina, sellepärast et seal on piisavalt palju momente, mis ei pruugi meeldida. See ei tähenda aga seda, et ta võtab vastu otsuseid ja asub ellu rakendama neid lahendusi, mis ta ise välja pakub, sülitades selle peale, kuidas asi tegelikult seaduse järgi selles kaitstavas õigus- ja demokraatiaühiskonnas peaks käima. Nii et selles mõttes Ülemnõukogu Presiidium sellisel juhul ei pääse siiski sellest, et ta peab ikkagi kaasama ka valitsust, sest see normatiivbaas, mis on seadustest alamal seisev, on tegelikult nagu valitsuse tegevusvaldkonnas. Mis puudutab aga kolmandat, siis see on valitsuse otsus ja valitsuse sisemise töökorralduse küsimus ja siin kommenteerida mul ei ole mitte midagi.

Juhataja

Nii, nüüd, lugupeetud saadikud, reglemendikomisjon tuletas juba meelde, et ka erirežiimi puhul kehtivad Ülemnõukogu töös vaheaeg nõuded. Vaheaeg 15 minutit. Ja ma teen ettepaneku, et viimane küsija on hr. Kuznetsov.

V a h e a e g

Juhataja

Kohal on 81 saadikut, puudub 23. Jätkame küsimustele vastamist ja ma tuletan meelde, et meil on võimalus veel ära kuulata ka härra Tiit Vähi. Osa küsimusi leiab tema sõnavõtu vastuse. Härra Kuznetsov, palun!

V. Kuznetsov

Lugupeetud ettekandja! Kas eriesindaja määramine tähendab tegelikult eriolukorra kehtestamist Kirde-Eestis? Miks siis sellisel juhul mitte nimetada asju oma õigete nimedega?

Miks pole Narva linnanõukogu pöördumist, kus sisaldus palve mitte laiendada eriesindaja volitusi sellele linnale? Ning kui me juba räägime demokraatlikust ühiskonnast, siis miks kas või näilise demokraatia saavutamiseks mitte arutada Tiit Vähi kandidatuuri nende linnade elanikega? Tänan!

R. Vare

Tuletan meelde, et eriolukorra seadust meil ei ole. Punkti 1 alapunkt 2 eriesindaja kohta ei ole samastatav eriolukorraga. Kui eriolukord on küllaltki spetsiifiline õiguslik keskkond, siis eriesindaja sellises kontekstis, nagu ta teile on esitatud, mitte kuidagi ei vea välja seda taset. Nii et siin ei ole mitte midagi ühist ja ei saa nimetada asju valede nimedega ehk nimetada eriesindajat tegelikult eriolukorraks ja vastupidi. Mis puudutab Narva ettepanekut, siis, esiteks, valitsus esitas oma projekti enne Narva ettepaneku laekumist, teiseks, sisuliselt seda ettepanekut arutate teie siin, see loeti minu teada teile ette, ja kolmandaks, põhjustel, millel ma peatusin oma eelmises esinemises eelmise päevakorrapunkti suhtes, ma seletasin, miks kõik need ettepanekud ja arvamused, mis on veel pealekauba kompromissi tulemus ja ka küllaltki andekalt koostatud, jättes piisavalt palju vaba ruumi, miks nad olukorda sisuliselt veel ei muuda. Võib-olla ma eksin oma hinnangutes, eks teile paistab see asi paremini ja seetõttu võib-olla ma ei olegi pädev sellele küsimusele vastama, sest selle hinnangu peate andma teie ise. Nüüd kolmas punkt – kandidatuuri arutamine. Ega ta juhuslikult siiski ei ole valitsuse eriesindaja. Kui ta oleks rahvasaadik, siis see oleks loomulik. Kui ta on valitsuse esindaja, siis on siiski selline eelnev arutelu kollektiivides minu arvates täiesti tarbetu. Eriti, kui veel arvestada neid küsimusi, näiteks härra Panfilovi enne seda vaheaega esitanud viimast küsimust, millise perekonnanimega peab esindaja olema. Aitäh!

Juhataja

Ma tuletan meelde, et me leppisime enne vaheaega kokku, et härra Zolin on viimane küsija. Kuna me kuulame ära ka härra Vähi, siis härra Jermoškin ja härra Malkovski saavad küsida võib-olla härra Vähilt neid huvitavaid küsimusi. Palun, härra Zolin!

N. Zolin

Proua Lauristin! Härra minister! Kas erivolitustega esindaja määratakse mingiks kindlaks ajaks? On see aeg kuu, kaks, kolm kuud või aasta?

R. Vare

Ma muidugi ei arva, et eriesindaja volituste tähtaja puhul peaks olema tegu kummitootega ja ma arvan, et see oleks seotud siiski kahe võimaliku kriteeriumiga, üks on täna siin ja teie poolt mahapandav tähtaeg, mille suhtes valitsus ei teinud oma ettepanekut väga lihtsal põhjusel, lootes, et teie oskate seda asja paremini hinnata. Mingisuguse seisukoha ütlesin ma välja oma eelmise päevakorrapunkti kõnes, kus nimetasin kuni kuut kuud. Ja teine kriteerium on siis selline, et see võib olla seotud uute valimistega. Ja ma arvan isegi, et sellise ettepanekuga tasuks välja tulla, vähemalt meie praegu komisjonis seda päris tõsiselt arutasime, just nimelt sellist lahendusvarianti. Määrates valimised kindlaks tähtajaks, seatakse ka volituste piirtähtaeg paika.

Juhataja

Aitäh, hr. Vare! Palun nüüd kõnetooli hr. Vähi!

T. Vähi

Austatud Ülemnõukogu! Võib-olla kõigepealt lubate ette lugeda ühe telegrammi, mis on tulnud Kohtla-Järvelt minu nimele, arvatavasti arvestades seda, et valitsus juba oma otsuse teatas: "Kohtla-Järvel lehvib sinimustvalge lipp. Tänan teid! Soovin edu Eesti valitsusele." Ma tahaksin ütelda, et tõesti, valitsuse otsus minu määramisest erivolituste küsimuses oli möödunud nädalal ja selle aja jooksul on juba üsna palju muutunud. Ja ma usun, et ka minul on võimalus sellele kaasa aidata, kuna ma tõesti olen kolm päeva Kirde-Eestis olnud, paljude inimestega ja ametimeestega rääkinud. Kõigepealt, tõesti lehvivad sinimustvalged riigilipud, teiseks, töötab piir, kolmandaks, volikogud on võtnud vastu otsuse, et nad on hakanud ja hakkavad täitma Eesti Vabariigi seadusi. Nii et ma arvan, et tõesti, praegu on käesolev arutelu juba uues situatsioonis. Nende volituste kavandamisel on lähtutud sellest, et kolm linnavolikogu siiski lähevad laiali. Ma arvan, et kõige parem oleks muidugi, nagu üks saadik ütles, et nad oleksid läinud džentelmenlikult laiali ja võib-olla need erivolitused ongi siis määratud, et täita sellist tühimikku ja muidugi oli see mõeldud nii, et kohe tuleks välja kuulutada uued valimised. Esimene seaduse osas volikogude laialisaatmine või nende tegevuse peatamine ei ole praegu otsustatud. Aga seoses sellega, et mõlemad seaduseprojektid on väga seotud, teeksin küll mina praegu ettepaneku katkestada arutelu. Sest kui ei ole volikogude tegevus peatatud ega nad ei ole laiali saadetud, siis minu arvates paljud need erivolitused kaotavad mõtte. Sel juhul tuleks otsida mingit uut moodust ja vormi, kuidas Kirde-Eesti olukorras leida lahendust. Ja tõesti, ka mina toetan, et kõige parem ettepanek oleks praegu, kas siis volikogud läheksid ise laiali või nad saadetakse laiali ja kohe kuulutada

välja uued valimised. Ma arvan, et seda oleks võimalik teha paari kuu jooksul. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Meil on ka küsimusi. Pavel Grigorjev, palun!

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Lugupeetud presiidium! Tookord te üsna huvitavalt keerutasite välja ringteeküsimuses, kuid arvestades seda, kuidas hr. Vare selgitas meile teie volitusi, kas te suudate vahetada välja näiteks Narva Linna Täitevkomitees välja inimesed, kes ei varusta linna suhkruga ja ei ehita ATJ Narva-Jõesuusse? Kas teil jätkub selleks jõudu? Tänan!

T. Vähi

Olen töötanud 20 ja pool aastat sellisel tööol, kus mul on alati tulnud olla selles situatsioonis, kus maksimaalset soovitatavat tulemust ei ole olnud, aga alati on võimalus teha paremini. Ja ma arvan, et mul on senini tulnud päris hästi välja otsustada selle üle, kes töötavad vastu, kes ei saa hakkama ja kes soovivad hakkama saada ja paljude objektiivsete põhjuste pärast ei saa nad seda teha. Ma arvan, et ma ka selles situatsioonis tahan leida mõistust orienteeruda olukorras. Aga muidugi, kaadrivahetus ei ole ette nähtud minu poolt ainuisikuliselt, vaid siiski kooskõlas valitsusega.

Juhataja

Aitäh! Palun, Enn Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud pr. eesistuja! Lugupeetud minister! Kas teie Eesti Vabariigi Valitsuse liikmena, tuginedes oma kõrgele autoriteedile, ei saaks seda missiooni täita ilma nende erivolituste ja erakorraliste lähetusteta? Tänan!

T. Vähi

Ma pean vastama, et ma ise ei ole endale küsinud erivolitusi ja kohta, seoses sellega erinen ma ka nendest, kes Moskvas seda ise võtsid. Küsimus otsustati valitsuse istungil, kus ma ei osalenud. Mis puutub erivolitustesse ja kaasaaitamisse, siis, kahtlemata, me peame

probleemiga tegelema. Kui mul ei ole erivolitusi, siis ma kahtlemata tegelen rohkem probleemidega, mis on mulle määratud põhimääruse ja ameti järgi.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Uluots!

Ü. Uluots

Hr. minister! Ütelge meile puhtast südamest, kas te ise tahate sinna minna või ei taha.

T. Vähi

Eile ma tänasin meeldiva võimaluse eest. Mul ei ole midagi lisada.

Juhataja

Aitäh! Nikolai Zolin.

N. Zolin

Härra Vähi! Ööl vastu 26. augustit ilmus Narva kodukaitse rühm, umbes 100 inimest, kes panid üles tollipunkti. Kas see samm on kooskõlastatud Leningradi oblastiga? Kuidas te hakkate piiräärset kontrolli teostama? Paljud inimesed elavad Narvas, töötavad aga Ivangorodis või töötavad Narvas ja elavad Ivangorodis. Tänan!

T. Vähi

Lisaks eelmisele küsijale: Narva olukorraga on tarvis tegelda ja kui tehakse ülesandeks mulle sellega rohkem tegelda, siis ma ei saa arvestada oma soove, vaid ma lihtsalt pean sellega tegelema.

Mis puutub piiri töökorraldusse, siis Eesti Vabariik on välja kuulutatud ja Eesti Vabariik määrab oma piirirežiimid oma seadustega. Nii et ma arvan, et edaspidi võib-olla on piirirežiimi töö parandamiseks sellised kontaktid ja kooskõlastused vajalikud, aga see on siiski riikidevaheline piir ja minu arvates ei piisa läbirääkimisest näiteks Narva ja Ivangorodi vahel, arvatavasti ka mitte Narva ja Leningradi oblasti vahel. Ma arvan, et selles küsimuses on arutelu riikidevaheline küsimus ja kohalikud võivad sellel arutelul osaleda. Aga see on siiski riikidevaheline küsimus, riikidevaheline piir.

Juhataja

Aitäh! Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Hr. minister! Ülemnõukogu otsuse eelnõus on juttu sellest, et te olete valitsuse erakorraline täievoliline esindaja. Kuidas te ise arvate, kas on vajalik teie kinnitamine Ülemnõukogu poolt ja kas ei teki Kirde-Eestis küllalt ohtlik pretsedent? On ju meil Ülemnõukogu poolt kinnitatud valitsus ja ka teid kinnitab Ülemnõukogu. Kas see ei tekita mingil määral kaksikvõimu?

T. Vähi

Määramine ja volituste andmine on Ülemnõukogu pädevuses. Mis puutub konflikti, siis ma arvan, et Kirde-Eestis on kogu aeg konflikt õhus olnud. Ja ma tahaksin veel kord ütelda, et seaduste mittetäitmisega on kohalikud juhid kogu aeg seda konflikti õhutanud ja võib-olla rohkemgi – šantažeerinud vabariigi valitsust. Arvatavasti on see iseloomu viga, kui konflikt on õhus, siis tuleb ta maa peale tuua. See on parem lahendus, kui ta väga pikalt õhus on. Nii et ma isiklikult ei kardaks konflikte, aga ma püüaks seda konflikti mitte ära hoida edasilükkamine teel, vaid see lahendada.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem küsijaid ei ole. Aitäh, hr. Vähi!

T. Vähi

Ma tänan!

Juhataja

On ettepanek selles päevakorrapunktis läbirääkimisi mitte pidada, kuivõrd eelmises päevakorrapunktis väljendati seisukohti ka selles küsimuses ja praegu ma ei näe ka soovijaid. Nii et me võime asuda otsustama.

Kohaliku omavalitsuse organite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas**Juhataja**

Kuid enne, kui me läheme selle päevakorrapunkti otsuse vastuvõtmise juurde, me ettekandja

soovil läheksime tagasi, jätkaksime eelmist küsimust. Sest põhimõtteliselt on vaja enne see ära lahendada. Samuti on meie kooskõlastuskomisjon töö lõpetanud ja jõudnud ilmselt sellisele seisukohale, mida nad on valmis saalile ette kandma. Ja siis võtaksime ka antud küsimuses otsuse vastu. Sergei Petinov.

S. Petinov

Ma tänan eesistujat! Mulle tundub, et antud küsimuses pole läbirääkimisi tõepoolest vaja avada. Selles ma olen lugupeetud Marju Lauristiniga täiesti ühel nõul. Ent ma tahaksin juhtida tähelepanu probleemile, mida, ma kardan, ei arvestata vajalikul määral. Mulle tundub, et me peame siiski pöörama tähelepanu selle eelnõu õiguslikule küljele. Ma pean silmas esimest punkti. Mulle tundub, et oleks õige seda küsimust arutada ainult pärast eelmises punktis otsuse vastuvõtmist.

Ja lõpetuseks. Ma teen ettepaneku läbirääkimisi mitte avada, vaid anda võimalus teise redaktsiooni kohta teha täpsustusi lühisõnavõttus kohalt.

Juhataja

Kirjalik parandusettepanek on komisjonile edasi antud. Redaktsiooni- või kooskõlastuskomisjon on püüdnud kahte projekti sisuliselt üle vaadata niiviisi, et osa esimesest projektist on viidud teise, nii et ma arvan, et me peaksime ära kuulama selle resultaadi. Praegu ma paluksingi eelmise punkti jätkuks uuesti kõnetooli härra Vare, et esitada kooskõlastuskomisjoni töö tulemus.

R. Vare

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Nagu alati, juhtub valitsuse projektidega nii, et nad pärast kooskõlastuskomisjonist läbi käimist on moondunud ja muutunud. Arvesse on võetud neid arvukaid ettepanekuid, mis on siin kõlanud. Ma loeksin teile ette ja paluksin siis jälgida varianti, mille me välja pakume. Taustaks seletaksin, et mõningad selle teise päevakorrapunkti otsuse projekti punktid tegelikult kuulusid meie arvates rohkem kolmanda päevakorrapunkti otsuse projekti, seega punktid 3, 4 ja 6 rändavad ümbertöötatud kujul järgmisesse otsuse projekti, arvestades, et need puudutavad suuremal määral just eriesindaja volitusi. Seega jääks otsuse projekt tunduvalt lühemaks. Me seda praegu ei käsitleks, komisjon töötab selle teise otsuse projekti tehnilise viimistlemisega. Põhimõtteliselt küsimused on kooskõlastatud ja me oleme valmis väikese ajavahemiku tagant selle ka teile esitama juba pakutavas sõnastuses. Nüüd, tagasi tulles arutatava otsuse projekti

juurde. Preambulas jätta järgmine tekst: "Seoses Eesti Vabariigi seaduste ja normatiivaktide korduva eiramisega ja mittetunnustamisega Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linna volikogude poolt, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab ..." Maha lähevad 3. reast sõnad alates "kuni Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab" sõnadeni "seoses Eesti Vabariigi seaduste ja normatiivaktide korduva eiramisega ja mittetunnustamisega Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnavolikogude poolt, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab ..." Punkt 1 osas on komisjonil ettepanek teha selles küsimuses eraldi otsus pärast seda, kui prokuratuur on vastava ettekandega Ülemnõukogu ees esinenud. Seega, sellisel kujul läheb punkt 1 maha. Punkt 2 muutub samuti ja seetõttu ma kannaksin teile ette uue punkti 1 ja punkti 2 redaktsioonis, mille me pakume. Punkt 1. Määrata ennetähtaegsed Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe volikogude valimised, arvestades asendusvalimisteks kehtestatud tähtaega. Vastavalt kohalike nõukogude valimiste seaduse paragrahvile 10 on Ülemnõukogul õigus määrata ennetähtaegsed valimised. Nende valimiste tähtajad on sätestatud paragrahvis 44, milles asendusvalimiste tähtaeg on määratletud 45 päevaga. Punkt 2. Määrata Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnavolikogude valimispäevaks 20. oktoober 1991. Ma usun, et nende formuleeringutega on vastatud nendele küsimustele, mis tõstatati, ja neist uuesti üle käia ei ole vast seetõttu mõtet. Punkt 3 on endine. Punkt 5 uues sõnastuses. Palun jälgida teksti: "Anda erandina kuni uue volikogu tööleasumiseni Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnapeadele õigus vajaduse korral otsustada nimetatud linnades küsimusi, mis vastavalt Eesti Vabariigi seadustele kuuluvad kohaliku omavalitsuse esindusorganite pädevusse." Sinna otsa tuleb veel ka teine lause. Ja see teine lause on endine punkt 7. See tähendab, et uus 3. punkt formeerub endisest punktist 5 ümbertöötatud tekstina ja punktist 7. Loen uuesti punkti 3 formuleeringu. Punkt 7 jääb täies ulatuses, aga punkti 3 ma loen siis uues formuleeringus ette: "Anda erandina kuni volikogu uue koosseisu tööleasumiseni Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnapeadele õigus vajaduse korral otsustada ..." Edasi teksti järgi ja lõpuks "omavalitsuste esindusorganite pädevus". Esindusorganid on teatavasti volikogud. Kordan veel kord uued momendid. Kui enne oli "anda linnapeadele õigus" kategoorilises vormis, siis nüüd on "anda erandina kuni uue volikogu tööleasumiseni vajaduse korral õigus". See tähendab, et selle punkti alusel neid volitusi linnapead rakendavad tõepoolest sellisel juhul, kui on selleks vajadus, ja n.-ö. erandkorras. See on ka loomulik, sellepärast et kui me võtame aluseks, et valimispäev on juba nii lähedal, siis vast ei tekigi vajadust muu lahendusvariandi järele. Ja loomulikult punkt 8 muutub siis punktiks 4. Seega, punktide arvult muutub otsus täpselt poole lühemaks. Kas jäi midagi ebaselgeks? Ma võin veel kord korrata.

Juhataja

Kas kõik on aru saanud kooskõlastuskomisjoni töö tulemustest? Meil ei ole praegu enam ette nähtud küsimusi. Küsimus on ainult selles, kas ettepanekute tegijatel, kes on teinud täiendusettepanekuid, on pretensioone. Härrad Jermoškin ja Zahharov minu teada ei olnud ettepanekute tegijad. Ei olnud. Palun maha võtta! Kas, hr. Zahharov, on protseduuri kohta midagi öelda? Palun!

N. Zahharov

Et otsustada, kuidas hääletada, pean ma selgusele jõudma küsimuses, millest ma rääkisin õiguskomisjonis ja millest rääkis ka hr. Anton. Mind huvitab õiguslikust küljest, kas p. 1 tähendab seda, et Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe kohalikud nõukogud saadetakse ennetähtaegselt laiali. Seda peab teadma konkreetselt. Kui ei, siis kas need nõukogud peavad funktsioneerima valimisteni või mitte?

R. Vare

Selle küsimuse lahendus peitub punktis 3, kus linnapeadel on õigus vajaduse korral rakendada neid volitusi, mis siin on pakutud. Loomulikult tekib see vajadus juhul, kui mingil põhjusel selle ajavahemiku sees soovivad linnavolikogud siiski oma tegevust jätkates rikkuda midagi, mis on paika pandud seadusandlusega.

Juhataja

Nii. Selge. Ma ei näe, et oleks ettepanekute esitajad rahulolematud. Me võime asuda selle otsuse vastuvõtmisele. Aitäh, hr. Vare! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Kohalike omavalitsusorganite tegevusest Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnas"? Palun hääletada! 53 häält. Poolt on 74, vastu on 1, erapooletuid on 7 saadikut. Otsus on vastu võetud.

Kas kooskõlastuskomisjonil on võimalus otsuse projekt ka kolmandas päevakorrapunktis esitada? Ei ole veel. Siis järelkult me ootame, katkestame, kuni me selle projekti saame.

Ühtse tollisüsteemi rakendamisest Eesti Vabariigis

Juhataja

Läheme edasi päevakorras järgmise punktiga: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Ühtse tollisüsteemi rakendamisest Eesti Vabariigis". Kas ettekandja on valmis? Palun, hr. minister!

R. Vare

Lugupeetud pr. spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma olen järjekordselt teie ees järjekordse küsimusega. Ma ei tea, kuidas teie minust, kuid tunnistan ausalt, et mina teist olen pisut siiski väsinud. Võib-olla mitte teist, vaid nendest tohututest küsimustest, mis kõik on selle arutelu käigus üles kerkinud, ja kõigest sellest küllaltki keerulisest problemaatikast, mida need käsitlevad. Aga sellegipoolest ma olen teie ees küsimusega, mis nõuab teilt teie põhimõttelist poliitilist otsustust, et me saaksime omariikluse küsimustes minna edasi selles konkreetses valdkonnas, mis on selle riikluse üks tunnuseid. Nimelt on valitsusel ettepanek võtta vastu põhimõtteline otsus ühendada Eesti Vabariiklik Tolliamet, mis on teatavasti NSV Liidu tollisüsteemi regionaalne struktuuriüksus, meie riikliku Tolli- ja Piirikaitseametiga. Milleks, see peaks olema päris selge. Igal riigil on olemas oma tolliterritoorium, see tolliterritooriumi režiim võib olla maksimaalselt ühitatud naaberriikide omadega, võib olla n.-ö. sisuliselt vaba, kuid ta on nii seadusandlikult kui organisatsiooniliselt selle riigi poolt paika pandud. Meie tingimustes peaks see olema pärast 19. augusti otsust kindla peale Eesti Vabariik, kelle poolt see on paika pandud. See aga eeldaks meie territooriumil töötavate tolliteenistuste jõupingutuste ühitamist. Loomulikult on vajalik üleminekuetapp, sest havi käsul juhtub ainult muinasjuttudes imeasju, tollitöö on ülimalt spetsiifiline tegevusvaldkond, mis nõuab tõsist ja põhjalikku ettevalmistustaset, mille läbitunnetamine võtab aega. Vaatamata pikaajalisele tolliameti funktsioneerimisele on veel väga palju puudujääke. Oleks vaja tagada vastavate lepete kaudu Nõukogude Liidu vastavate organitega teatud koolitussüsteem, koostöö kõiges, mis otseselt puudutab tolli tegevust. Loomulikult peab olema see põhimõtteliselt fikseeritud, et see koostöö peab toimuma partnerluse alusel, et arvesse võetaks partnerite vastastikused huvid transiidi osas, et see toimuks rahvusvaheliselt aktsepteeritaval tasemel jne., jne. Nii et tegelikult neid detaile on lõpmatult palju.

Seoses sellega kerkib üles küsimus seadusandlusest, millest peaks lähtuma see ühtne tollisüsteem üle Eesti Vabariigi kogu tema piiride ulatuses. Ja siin on nüüd küsimus selles, et väga mitmetes spetsiifilistes tollivaldkondades täna meil tolliseadusandlust ei ole. Alates

sellest, et meil puudub oma tollikodeks. Ja siin saalis on mitmeid rahvasaadikuid, kes võivad seda kinnitada, et tollikodeks on ülimalt tähtis, s.o. tolliteenistuse konstitutsioon, kui soovite, ilma milleta tegelikult väga paljud asjad jäävad ripakile. Teiseks puudub meil veel deklaratsioonide süsteem. Ettevalmistus on tehtud, valitsuse vastav määrus on olemas. Sisuliselt on küsimus rakenduslikus etapis, kusjuures juhin tähelepanu, et see süsteem on juba algselt projekteeritud ühitatavana rahvusvahelise süsteemiga, millega ühines ka Nõukogude Liit. Loomulikult on siin ka terve rida teenistuslikke eeskirju, mille rakendamine täna veel seisab meil ees ja kus tuleks ilmselt arvestada ka Eesti Vabariikliku Tolliameti ehk, nagu rahvasuu ütleb, Arusaare tolli kogemusi. Nii et selles mõttes me oleme situatsioonis, kus üleminekuetapil mitte ainult organisatsiooniliselt, vaid ka seadusandluse valdkonnas peaksime kasutama neid seadusesätteid või tollialast seadusandlust, mis on kehtestatud NSV Liidus, kuid mis ei ole vastuolus Eesti Vabariigi seadusandlusega või mis ei ole reguleeritud Eesti Vabariigi seadusandlusega. Sellest on pärit ka punkt 2. Kogu maailmas on tollitegevus, nii nagu kõik täitevtegevused valitsuse pädevuses, reglementeeritavad valitsusaktidega, välja arvatud konstitutsioonilist laadi seadusandlus *à la* tollikodeks. On mõeldamatu, et näiteks tollitariife kinnitaksid parlamendid, sest see ei ole lihtsalt praktiliselt võimalik. Seega, kogu korraldav tegevus, mis seondub selle ühtse tollisüsteemi rakendamisega, peab olema valitsuse kohustus, mille valitsus oma projektis ka selliselt formuleeris. Tegu on äärmiselt keerulise, kuid vajaliku valdkonnaga. Ja see töö on nii suuremahuline ja keeruline ja aeganõudev, et kohest tulemust loota ei ole. See aga ei tähenda, et me peaksime kaotama sellega aega.

Eelneva tegevuse iseloomustamiseks ütleks niipalju, et meie tolliamet, Tolli- ja Piirikaitseamet on püüdnud oma töö korraldamisel maksimaalselt arvestada rahvusvaheliselt aktsepteeritud toolieeskirju ja seadusandlust. Ja kogu oma tegevust on ta programmeerinud juba pikemat aega sellest lähtudes. Seetõttu see otste kokkuviimine iseenesest ei peaks valmistama erilisi raskusi.

Tehnilised küsimused jäävad poliitiliste otsustuse taha. Selleks on vaja mõlemapoolset poliitilist otsustust, nii teie kui NSV Liidu valitsuse oma. Ja ma arvan, et selleks on eeldused olemas ja NSV Liidu Tolli Peavalitsuse esindajat on oodata vabariiki, selleks et need küsimused läbirääkimiste raames lahendada. Selleks aga, et me saaksime vormistada sellise kokkuleppe, kui see sõlmitakse, on vaja eelnevat poliitilist otsustust, mida me loodame teilt. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kui te peate seda õigeks ja vajalikuks, siis palun teha otsus ja nõustuda ühtse Eesti Vabariigi Tolliteenistuse, täna esialgu võib-olla veel Tolli- ja Piirikaitseameti raames, lähemal ajal siiski eraldi ameti moodustamisega. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! On ka küsimusi. Hr. Leisson, palun!

E. Leisson

Lugupeetud proua eesistuja! Lugupeetav hr. minister! Üksainukene küsimus. Kas seni kehtinud normatiivaktidest piisab Eesti Vabariigi iseseisva tollisüsteemi funktsioneerimiseks? Küsin sellepärast, et mulle tundub, et nagu ei piisa. Tänan!

R. Vare

Olen teiega nõus. Tõepoolest, ilmselt ei piisa ja ei piisa ka Nõukogude Liidu tolliseadusandlusest, mida oleks võimalik kasutada. Ja see tähendab seda, et meil seisab ees väga suur seadusandluse uuendamise või isegi loomise töö. Ma juhiksin aga tähelepanu sellele, et ka tollikoodeksi mustand on juba valminud. Loomulikult tahab see veel palju viimistlemist ja läbitöötamist.

Juhataja

Aitäh! Palun, Peeter Lutt!

P. Lutt

Hr. Vare! Mul on teile küsimus, mida ma täna juba korra teile olen esitanud. Tähendab, siin on otsuses sees, et tollikontrolli teostame ise. Kas Eesti Vabariigi Valitsus on praeguse olemasoleva tolliga kokku leppinud, et see toll ka kuulab tema sõna ja allub mingil määral talle? Ja teine küsimus. Kas tollimaksud, mida tuleb maksta iga päev, laekuvad vabariiki või lähevad ikka veel Moskvasse? Aitäh!

R. Vare

Praegune nn. Arusaare toll loomulikult lähtub eelkõige NSV Liidu seadusandlusest ja vabariigi seadusandlusest niivõrd, kuivõrd seda loetakse mittevastuolus olevaks Liidu omaga. Samas on meil väga mõistev ja asjalik koostöö nendega ja ma arvan, et erilisi probleeme siin tekkima ei peaks. Põhimõtteline NSV Liidu Tolli Peavalitsuse seisukoht oli täiesti positiivne, kuid edasilükkava viitega poliitilise otsustuse vastuvõtmisele. See tähendab, et tegelikuks koostööks ollakse valmis, ollakse valmis pakkuma ka spetsialistide abi jne., kuid ainult sel juhul, kui see on poliitiliselt otsustatud. Ja nagu ma ütlesin, poliitiline otsustus peab olema kahepoolne. Meiepoolset ma praegu teile ette kannangi. Tollimaksu osas on vastus täiesti

ühene. Tollimaks kogu oma summas laekub siiani NSV Liidu riigieelarvesse, mis on põhimõtteliselt lubamatu olukord, arvestades seda, et selle tollimaksu loomisel on küllaltki märkimisväärne osa tegelikult vabariigil. See on vana süsteemi n.-ö. üks tüüpilisi relikte.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud hr. Vare! Täna teid väga mahlaka, värvika jutu eest! Ausõna, teie oskus materjale serveerida tekitab imetlust. Kuid mul on ettepanek. Lugupeetud eesistuja! Küsimus on ilmselt selge, lõpetagem läbirääkimised ja pangem küsimus hääletusele.

Juhataja

Aitäh! Paluksin ettepanekut kirjalikult! Härra Põld. Ei soovi, enam küsimusi ei ole. Aitäh, härra Vare! Sõnavõtusoove ma ei näe ja oli ettepanek, kuna küsimus on selge, läbirääkimisi mitte avada, vaid asuda asja otsustama. Mul ei ole ka härra Tähistet abiks, kes vaataks, kus on kõik saadikud. Kohal on 85 saadikut, puudub 19. Asume otsustama. Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus ühtse tollisüsteemi rakendamise kohta Eesti Vabariigis? Palun hääletada! Poolt on 73 saadikut, vastu ei olda, üks on erapooletu. Otsus on vastu võetud.

Kooskõlastuskomisjon vajab päevakorra 3. punkti osas veel 15 minutit. Ma arvan, et võib-olla peame natukene nõu. Ma informeeriksin teid vahepeal juhatusel saabunud ettepanekutest. Palun, hr. Junti soovib küsida!

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Mul on küsimus, aga mitte tänaste päevakorrapunktide osas, kuid minu arvates on küsimus sedavõrra tähtis, et ma pean vajalikuks praegu Ülemnõukogu aega raisata. Nimelt, ma esitan küsimuse juhatajale ja temale ka kui presiidiumi liikmele. Minu andmetel võttis eile Ülemnõukogu Presiidium vastu otsuse NSV Liidu prokuratuuriorganite eraldamise kohta NSV Liidu vastavast süsteemist. Ja nagu ma olen aru saanud, on seal ka niisugune punkt sees, mis Eesti prokuratuuriorganid on viinud välja protsessuaalselt meie õigusemõistmise süsteemist. See on äärmiselt ohtlik, kui ei järgne teist otsust, millega antakse prokuratuurile teatud funktsioonid õigusemõistmisel. See tähendab, et praeguse otsusega minu arvates on ära võetud võimalus riikliku süüdistuse tagamiseks kohtutes ja ma tahaks selle

informatsiooni kaudu teha presiidiumile teatavaks, et õigusemõistmisel on tekkimas äärmiselt mittevajalik ja tohutut segadust tekitav auk. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, hr. Junti! Kas teil oleks võimalik see oma informatsiooni selliselt vormistada, et me saaksime näiteks homme kompetentsemate isikutega siinsamas saalis seda arutada? Võib-olla me kutsuksime kas Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri hr. Almanni või kellegi teise, kes suudab sellele küsimusele vastata ja öelda, mida me peaksime tegema. Ma ei ole kompetentne sellele vastama.

A. Junti

Täiesti nõus, aga eelnevalt oleks hea, kui ma saaksin seda otsust ise näha, kas see informatsioon on täpselt nii, nagu ma praegu ette kandsin.

Juhataja

Jaa. Olge kena, pöörduge hr. Propsti poole. Hr. Made, palun!

T. Made

Austatud eesistuja! Kuna juba siin küsimuste peale läks, siis kuluaarides liigub jutt, et presiidiumi on võtnud vastu otsuse saata hr. Nugis erivolitusega kuuks ajaks Ameerika Ühendriikidesse. Kas presiidiumi liikmed ei valgustaks ka Ülemnõukogu täiskogu, mis erivolitused ja mis funktsioonid jäävad siis näiteks hr. Jaaksonile?

Juhataja

Ei. See informatsioon ei vasta tõele. Hr. Nugisele ei ole antud mitte mingisuguseid erivolitusi. Hr. Nugisele on antud tema ametikohast tulenev õigus esindada Ülemnõukogu, esinedes Ameerika valitsusasutustes, Kongressis ja Senatis.

Ma tahtsin teid informeerida, lugupeetud saadikud, laekunud ettepanekutest, mida on juba suur hulk. Siin on saabunud ka protest hr. Panfilovilt, nagu ma aru saa. Ma loen selle ette: "Palun juhatajal katkestada saadikuid, kes oma sõnavõttudes lubavad endile selliseid väljendeid nagu "jõuk", mida äsja kasutas üks saadikuist, naisterahvas, pedagoog. Ma kutsun kõiki saadikuid üles taktitundelisusele!" Loomulikult, me peame kõik olema taktitundelised, ainult ma antud juhul siiski pööraksin tähelepanu ka tõlkele. Ei ole võimalik eesti keeles väljendatud mõtete tõlke eest vastutada inimesel, kes ei rääkinud vene keeles. Sõna "šaika" on

ilmselt ebatäpne tõlge üldse antud juhul, Aga me peame ka meie tõlkide koormust arvestama, sünkroontõlge on väga raske ja võib-olla alati nad ei leia kõige paremat väljendit.

Nüüd, praegu on siia laekunud järgmised ettepanekud: lisaks meie juba kinnitatud kiireloomulistele küsimustele, arutada veel kiireloomulisi küsimusi, kusjuures me peame teiega praegu ilmselt nõu pidama, kuidas me seda tööd nii korraldame, et oleks prioriteetid silmas peetud, arvestades, et ka homseks on ilmselt tulemas uusi kiireloomulisi küsimusi. Kõigepealt laekumise järjekorras. Hr. Lebedev on esitanud projekti ja palub kiireloomulisena arutada ettepanekut anda amnestia kõikidele isikutele, kes isiklikult Eesti pinnal võtsid osa riigipöördest. See projekt on ka laiali jagatud. Me võiksime kohe vastu võtta ka otsuse, kas täiendada päevakorda hr. Lebedevi poolt esitatud ettepaneku arutamisega.

Palun, kes on selle poolt, et täiendada meie istungi päevakorda kiireloomulise küsimusega poliitilisest amnestiast ühiskondlikele organisatsioonidele, ametiisikutele, kodanikele, keda süüdistatakse riigipöördekatsest osavõtnute toetamises? Palun hääletada! Poolt on 12, vastu 53, erapooletuid on 6. Saadiku ettepanek ei leidnud toetust.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatoritena

Juhataja

Siis on meil juba üleeilsest hr. Valgu ettepanek. Siin on mitte ainult Valk, siin on härrad Valk, Leisson, Tamme ja Põldroos. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatoritena. See on otsuse projekt, mis eeldab, et me esitame vastava järelepärimise Riikliku Julgeoleku Komitee esimehele. Te olete kõik selle projektiga tuttavad, see on laiali jagatud. Kas me saame panna selle hääletusele? Kuidas? See peaks olema laudadel juba eilsest peale. Hr. Lebedev, palun!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja! Austatud kolleegid! Mul on meie fraktsiooni nimel ettepanek panna küsimus päevakorda lülitamisest nimelisele hääletamisele. Tänan!

Juhataja

Hr. Lebedev! Palun esitada ettepanek kirjalikult! (Hääled saalis.) Mul on juba seesama

ettepanek hr. Põllu poolt. Hr. Põld teeb ettepaneku korraldada selles küsimuses, kas võtta see päevakorda, nimeline hääletamine. Palun, hääletame ettepanekut hääletada nimeliselt saadikute Valgu, Leissoni, Tamme ja Põldroosi ettepaneku päevakorda võtmist! Palun hääletada! Kes on selle poolt, et hääletamine teha nimeliselt? Nimelise hääletamise poolt on 66, vastu 3, erapooletuid on 7 saadikut. Hääletamine toimub nimeliselt.

Kes on selle poolt, et kiireloomulise küsimusena võtta päevakorda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatoritena? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 77, vastu on 1, erapooletuid on 3 saadikut. Päevakorda on täiendatud.

Nagu ikka kiireloomuliste küsimuste puhul, ma paluksin ettepaneku esitajaid tulla kõnepulti oma projekti kaitsma. Palun, kes teist neljast on valmis? Hr. Valk, palun!

H. Valk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! On selge, et uude riiklikku situatsiooni üleminekul me peame vabanema kõigist neist meie elu senini negatiivselt mõjutanud mitte ainult struktuuridest, vaid ka nendest struktuurides osalenud Eesti elanike sellealasest jätkuvast tegevusest. Seetõttu ongi niisugune otsuse projekt teile esitatud, kusjuures me loomulikult teame, et see ei ole sugugi lihtne ülesanne, kuna esiteks meil ei ole mingit garantiid, et me Eestis paiknevalt NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komiteelt need andmed saame. Nagu te võisite lugeda Rein Sillari ajaleheusutlusest, ta ütles, et ükski julgeolekuamet maailmas ei avalda oma agentide nimesid.

Praegune situatsioon on küll veidi teistsugune. Esiteks on seesama praegune julgeolekukomitee esimees ütelnud, et ta allub Eesti Vabariigi seadustele. Teiseks, me teame, et julgeoleku arhiiv on praegu pitseeritud, või vähemalt see osa, mis sellest on säilinud. Seetõttu on võimalik siiski mingitele andmetele juurde pääseda. Kas seda teeb meie otsuse põhjal Rein Sillar või anname selle kohustuseks mõnele teisele kõrgele Eesti ametiisikule, ma arvan, et see selgub meie otsuse projekti arutelus. Eile oli mul isiklik jutuaajamine selles küsimuses Rein Sillariga ja ta ütles – vähemalt praegu –, et ta ei avalda neid andmeid, viidates eelkõige sellele, et nende andmete avalikustamine toob kaasa tragöödia paljudesse perekondadesse. Ma olen sellega nõus. Üldse on see ääretult delikaatne probleem, sest me teame analoogilistest juhtumitest endistes Ida-Euroopa sotsialismimaades, kus see põhjustas küllaltki ränki konflikte ja puhtinimlikke tragöödiad. Seetõttu ma arvan, et me peamegi seda praegu teile esitatud projekti üsna põhjalikult vaagima ja otsima parimat võimalust, milles me suudaksime vältida Eesti ühiskonda tabavat šokki ning võimalikke dramaatilisi konflikte, sest

me teame seda, olles elanud kogu elu selles riigis, et julgeolekusüsteem oli küllalt põhjalikult imbunud kõikidesse meie elusfääridesse. Seetõttu võib oletada ka, et informaatore hulk on piisavalt arvukas. Teiseks ei ole meil mõtet vastu võtta sellist otsust, mida me ise täita ei suuda, see tähendab, kui tõepoolest Eestis paikneva NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee esimees või teised ametiisikud keelduvad nende nimekirjade avaldamisest ning kui mõnel teisel meie poolt volitatud või kohustatud kõrgel ametiisikul ei õnnestu samuti arhiivides neid nimekirju leida või, ka on jutuajamisel meil niisugune kolmas võimalus olnud, et riikliku julgeoleku komitee töötajad võivad tahtlikult ette sööta valesid andmeid, mis võiks põhjustada eriti ebasoovitavaid tagajärgi, siis nagu sellestki juba näete, on siin ohtusid väga palju ja ka takistusi väga palju.

Vahepeal on nii projekti autorid kui ka teised projektist huvitunud Ülemnõukogu saadikud teinud mõningaid täiendusi teie ees laual olevasse projekti. Esiteks on tehtud ettepanek, et see ei puudutaks mitte ainult Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmeid, vaid kõiki Eestis elavaid inimesi, eeldusel, et vältida tulevastesse Eesti Vabariigi riigivõimu-, omavalitsus- ja seadusandlikesse organitesse ja samuti Eesti välisesindustesse sattumast inimesi, kes senini on sellist ametit pidanud, kuna praeguse Eesti Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi koosseis on küllaltki kitsas, võrreldes kogu Eesti elanikkonnaga. Nüüd, lähtudes sellest, on esitatud ka arvamus, et selliste andmete saamisel, ühesõnaga, informaatore nimekirja saamisel tuleks see nimekiri salastada ja anda näiteks Eesti Vabariigi ülemkohtule, mille kolleegiumi esimees määraks isiku, kelle valdusesse see nimekiri jääb. Selle juures informeeritaks Eesti elanikke, juhul kui keegi praegustest või endistest informaatortest kavatseb kandideerida omavalitsusorganitesse, riigivõimuorganitesse, seadusandlikesse organitesse või Eesti Vabariigi välisesindustesse. Seda nimekirja omaval isikul on õigus niisugusel juhul selle isiku nimi avalikustada. Juhul kui see, ütleme, informaatorena sildistatav inimene leiab, et see on vale, siis on loomulikult õigus otsida kaitset kohtuorganitelt ning sellisel juhul juba tuleb alustada vajadusel kas või kohtuprotsessi nende andmete esitanu kohta, on see siis julgeolekukomitee töötaja, keegi nendest või ka meie poolt volitatud isik, kes julgeolekukomitee arhiivist vastavad andmed on leidnud. Me teame, et mõnedes endistes Ida-Euroopa sotsialismimaades on niimoodi toimitud ja seetõttu on see äärmiselt ebameeldiv protsess kulgenud seal ka valutult või, ütleme, väiksema valuga ning ei ole põhjustanud ühiskonnas ebasoovitavaid šokke ja vastastikuseid sõdimisi, süüdistusi jne., mida iseenesestmõistetavalt kõik see endaga kaasa võib tuua. Nii et juba praegu on minu poolt teile kuuldavaks tehtud otsuse projekt üsnagi põhjalikult juba muutunud ja ma loodan, et teie poolt tehtud ettepanekute põhjal leiame ehk sobivaima lahenduse. Täna teid!

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Mul on teile niisugune ettepanek. Enne kui me asume küsima härra Valgult neid paljusid küsimusi, mida saadikud on valmis esitama, tuleksime tagasi, katkestaksime praegu selle punkti.

Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis

Juhataja

Meil on üks kiireloomuline küsimus pooleli, kooskõlastuskomisjon on oma projektiga valmis, me saaksime võtta vastu otsuse ja siis tulla tagasi selle praegu esitatud ettekande juurde. Kas ollakse sellega nõus, kas ettekandja on nõus? Aitäh, härra Valk! Minge siis oma kohale. Kõik, kes praegu on registreerunud, jäävad arvuti mälli. Ma paluksin härra Vare ette kandma otsuse projekti!

R. Vare

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Kooskõlastuskomisjon töötas läbi ka teise otsuse projekti, mis seondub Kirde-Eesti problemaatikaga, see on siis Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis. Ma loodan, et teil on tekst käepärast. Me muutsime pealkirja ja pakume välja pealkirjaks "Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja", ma usun, et see on natukene parem, sest see võtab "erakorralise" sõna pahamaigulisuse, eriti pärast viimaseid sündmusi, maha. Nii et "erivolitustega esindaja", mitte "erakorraliste volitustega esindaja".

Juhataja

Kuidas see vene keeles oleks – "osobõi"?

R. Vare

"Osobõi". Siin ei muutu midagi. Ei, muutub küll– "tšrezvõtšainõi" asemel "osobõi", jumala õige, jah. Palun vabadust! Edasi. Punktis 1 olemasolevat teksti täiendasime. Esimesed kolm rida: "Kinnitada Kirde-Eesti piirkonnas korra ja stabiilsuse tagamiseks kuni Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnavolikogude uue koosseisu esimese istungjärguni valitsuse erivolitustega esindaja (edaspidi *eriesindaja*)" ja edasi teksti järgi. Punkti 1 alapunktis 2, nii

nagu ma enne juba ütlesin, on tehniline aps "maakonna ning maavanema", need sõnapaarid tuleb maha võtta ja tekst kõlab järgmiselt: "Peatada või tühistada vabariikliku linna linnavalitsuse määrusi ning vabariikliku linna linnapea korraldusi." Lisada alapunkt 3 punkti 1, muutes järgnevate alapunktide numeratsiooni vastavalt 4-ndaks ja 5-ndaks. Ja see uus alapunkt 3 kõlaks järgmiselt: "Esitada vajaduse korral Eesti Vabariigi Ülemnõukogule ettepanekud Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe volikogude peatamiseks." Mul on siiralt kahju, et härra Zahharov seda rõõmusõnumit ei kuule, sest see küsimus, mille ta täpsustavana mulle esitas, oli just nimelt selles samas asjas. Alapunktid uue numeratsiooni järgi 4, endine 3, uue numeratsiooni järgi 5, endine 4, jääksid teksti osas samasuguseks. Eelmisest otsusest tuleks üle täiesti punktid 3 ja 4, kui te võtate eelmise otsuse projekti kätte, see on siis omavalitsusorganite tegevuse kohta. Kas on vaja neid ette lugeda, nad on täiesti üksüheselt ülevõetavad? Need muutuvad siis punktideks 2 ja 3. Olemasoleva otsuse projekti punkt 2 muutub punktiks 4, pärast uue numeratsiooni järgi punkt 4 tuleb 5. punktiks eelmisest otsuse projektist, ma pean silmas Kirde-Eesti kohaliku omavalitsusorganite tegevusest punkti 6, mis puudutas haldusreformi Kohtla-Järve linnas, ja olemasolev punkt 3 muutub punktiks 6. Kokku tuleb siis 6 punkti ja 1. punktis viis alapunkti. Kas on vaja korrata midagi?

Juhataja

Kas saadikud said aru, mismoodi see otsus välja näeb? Said. Siiski on küsimusi. Palun, härra Allik ja härra Maarend!

J. Allik

Lugupeetud härra Vare! Ma ei saanud aru, kas praeguse otsuse projekti 1. punkti alapunkt 4, et see kuberner võib ainuisikuliselt vabastada ja ka määrata linnapead ja linnavalitsuse liikmed, jäi alles või?

R. Vare

Tähendab, nüüd on see uue numeratsiooni järgi punkt 5, eks?

J. Allik

Kas see on alles?

R. Vare

See on alles.

Juhataja

Ja härra Maarend tahtis samuti küsida. Palun härra Maarendile mikrofoni! Ekraanil on meil härra Valgu ettekande küsijad.

A. Maarend

Mul on küsimus, mispärast on jäänud sisse mõiste "Kirde-Eesti", kui me räägime Virumaast. Kirde-Eesti kui etnograafiline mõiste tuleks asendada administratiiv-haldusliku mõistega "Virumaa". Jutt on ju kogu Virumaast, nagu ma aru saan.

R. Vare

Ma juhiksin tähelepanu, et korra ja stabiilsuse küsimus puudutab siiski Kirde-Eestit. Virumaa on laiem küsimuste kompleks, mis ei seonu otseselt korra ja stabiilsusega, pigem ta seondub otseselt korraldusliku tegevusega, mille vahetud seosed on nii tihedad. Kui Ülemnõukogu peab seda oluliseks, siis seda on võimalik ettepanekuna hääletada.

Juhataja

Nii. Kas härra Maarendil on kirjalik parandusettepanek? Ma tuletan meelde, et kirjalikud parandusettepanekud kuuluvad hääletamisele. Härra Allikult tuli kirjalik ettepanek paragrahvi 1 4. punkti kohta, nimelt, ametist tagandamise kohta. Härra Telgmaa soovib samuti küsida.

J. Telgmaa

Täna! Ma arvan, et peaks lisama veel ühe punkti, et kohustada Eesti Vabariigi Valitsuse eriesindajat kindlustama ennetähtaegsete valimiste läbiviimine ranges vastavuses kohalike nõukogude valimiste seadusega.

Juhataja

Palun kirjalikult!

J. Telgmaa

Jah.

R. Vare

Kui ma tohin kommenteerida, siis ma ütlen, et see kohustus on tegelikult asi, mis eriesindajat ei peaks puudutama. Vajadust selleks küll ei ole.

J. Telgmaa

Aga mis põhiüritus seal meil muu on, valimised on ju põhiüritus, mida seal tuleb läbi viia.

R. Vare

Kuni valimisteni on vaja veel elada.

Juhataja

Kas härra Telgmaa nõuab oma ettepaneku hääletamist?

J. Telgmaa

Jah, loomulikult.

Juhataja

Palun andke härra Telgmaa ettepanek siia! Tundub, et uuenenud projekt on saadikutele arusaadav. On saabunud kolm parandusettepanekut kirjalikult. Nagu nimetasin juba, härra Allik teeb ettepaneku võtta välja paragrahvi 1 punkt 4. Härra Telgmaa ettepanekut te kuulsite, lisada valimiste korralduse kohta, ja härra Maarend teeb ettepaneku asendada Kirde-Eesti mõiste Ida-Virumaaga. Nüüd me võiksime asuda hääletama, kui ei oleks tulnud ettepanekut saadikurühmalt "Kodanikuleppimus" ehk "Graždanskoje soglasije" võtta viis minutit, et seda projekti veel arutada. Ja härra Pöld soovib ka veel midagi ette panna. Härra Pöld, palun!

J. Pöld

Ma tänan! Proua juhataja ja härra ettekandja! Kas ei oleks võimalik siiski korrektset teksti hääletada, sest praegu on uued ettepanekud ja asi tundub, et läheb nii ebaselgeks, et enam ei tea, mida sa hääletad?

Juhataja

On ettepanek lugeda terve tekst parandatud kujul tervikuna uuesti ette.

J. Pöld

Jaa, nende parandusettepanekutega, mis on laekunud.

Juhataja

Ja parandusettepanekute suhtes, kas ettekandja mõnda neist aktsepteerib? Vaheaeg viis minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asume siis otsustama. On ettepanek, et härra Vare loeks teksti täielikult ette. Kas on saalil seda soovi?

R. Vare

Juhin tähelepanu, et vaheajal me saavutasime kahe ettepaneku autoriga ka kompromissi, kolmandat, hr. Maarendit, lihtsalt ei ole olemas. Tähendab, esimene ettepanek, mis puudutab endist punkti 4, nüüd 5. Ma siiski loeksin vähemalt selle punkti uuesti ette, see kompromiss seisneb selles, et Ülemnõukogu prerogatiiv on vastava maavanema või linnapea paikapane, seetõttu eriesindaja volituseks oleks vastava ettepaneku tegemine Ülemnõukogule, ülejäänud osas aga saaks ta vabastada ja kohale määrata kõiki muid asjamehi. Ja kõlaks see niimoodi: "Teha Ülemnõukogule ettepanekuid vabariikliku linna linnapea vabastamise kohta ametist ning otsustada abilinnapea ja linnavalitsuse liikmete ametikohalt tagandamise ja ametikohale ajutise määramise küsimused."

Juhataja

Aitäh! Kas härra Allik on nõus sellega? Nõus. Härra Telgmaa ettepanek.

R. Vare

Härra Telgmaa ettepanek oli eraldi rõhutada vajadust, et eriesindaja vastutaks valimiste läbiviimise eest. Me jõudsime siiski kokkuleppele, et kuna olemasolev valimisseadus näeb ette terve suure mehhanismi, mis peab tagama valimiste läbiviimise, ei ole mingit põhjust eraldi rõhutada ühte ametiisikut. Sellisel juhul on suur oht, et ta jääbki ainsaks vastutajaks valimiste läbiviimisel, mis on tegelikult tunduvalt suurem töö.

Juhataja

Selge. Härra Telgmaa on rahul? Aitäh! Nüüd on jäänud üks parandusettepanek, härra

Maarendi oma, asendada mõiste "Kirde-Eesti" mõistega "Ida-Virumaa". Nagu ma aru sain, siin te kompromissi ei leidnud.

R. Vare

Ei olnud võimalik. Rõhutaksin siiski, et jutt on täiesti spetsiifilisest mõistest, ma ei näe mingit põhjust, miks peab kirjutama "Virumaa".

Juhataja

Ida-Virumaa on siis laiem mõiste kui Kirde-Eesti? Selge. Kas paneme hääletusele härra Maarendi ettepaneku? Teda ennast ei ole. Ma ei tea, kas ta nõuab hääletusele panekut või ei nõua. Kas keegi teab, kus on härra Maarend? Hääletame ära, jah. Kes on härra Maarendi ettepanekuga nõus? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 15 saadikut, vastu on 5, erapooletuid on 17. Ettepanek ei leidnud toetust.

Asume nüüd projekti hääletamisele tervikuna. Kas on vajadust selle täielikuks ettelugemiseks? Ei ole. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis"? Palun hääletada! Poolt on 62 saadikut, vastu on 5, erapooletuid on 16. Otsus on vastu võetud.

R. Vare

Täna konstruktivse koostöö eest!

Juhataja

Aitäh, hr. riigiminister!

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informatoritena

Juhataja

Jätkame hr. Valgu ettekande arutamist. Paluks ettekandja uuesti kõnetooli! On hulgaliselt küsijaid. Enne kui hr. Valk siia kõnetooli jõudnud on, ma tahaksin teiega nõu pidada tööaja suhtes. Kuidas on arvamused? Nagu te näete, meil on praegu suur hulk küsijaid ja juba on ka kõnesoovijaid. Mismoodi me oma tööaja korraldaksime? Kuidas? On ettepanek küsimused

ära kuulata ja arutelu jätkata homme. Kas ollakse niisuguse küsimuse esitusega nõus? Aitäh! Teeme siis niiviisi. Kes on selle poolt, kuna see on siiski reglemendiga määratud tööaeg, et me siiski neid asju võiks koos otsustada, et täna töötada kuni küsimustele vastamise lõpetamiseni? Otsustame ära, töötame nii kaua. Palun, hr. Kork!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma tervitan väga teie initsiatiivi Eesti Vabariigi võimu- ja valitsusorganite puhastamisel. Kuid mul on mõned küsimused selle konkreetse otsuse kohta. Kõigepealt, miks te arvate, et me saame kohustada Rein Sillarit ja tema ametkonda, kes pole Eesti Vabariigi ametkond, võib-olla me saaksime teha talle ettepaneku? Teine küsimus. Kas väljend "julgeolekukomitee informatorid" on täielik loetelu? Täna "Päevalehes" olid näiteks informatorid ja agendid, võib-olla on veel mingi kolmas või neljas või viies nimetus. Jah "koputaja" ka veel. Kas ei tasuks konsulteerida spetsialistidega selles küsimuses? Ja kolmandaks. Kas te esitaksite või on autoritel konkreetsed ettepanekud teises lõikes ettepanud erapooletu komisjoni liikmete osas? Aitäh!

H. Valk

Mis puutub esimesse küsimusse, siis selle seaduseprojekti autorid lähtusid eeldusest, et hr. Sillar, nagu ta ise ütles hiljaaegu, allub Eesti Vabariigi seadustele. Siis ka meie Ülemnõukogu otsus, mis ei ole küll seadus, kuid siiski seadusandja poolt esitatud, mahub selle nõusoleku sisse. Kuid muidugi, seda tuleb veel Rein Sillariga täpsustada, mina siin tema eest kõnelda ei saa. Mis puutub nüüd terminisse "informatorid" või "agendid" või "koputajad", siis ma tõesti ei tunne seda süsteemi, et ma oskaks vahet teha, kes on kes, või on seal lisaks veel mingeid aunimetusi või ametinimetusi. Ma jään praegu lihtsalt selle vastuse võlgu, kuna meie rahva keelepruuk on ühene. Aga võib-olla tõepoolest julgeolekutöötajad teevad vahet agendi ja informatori vahel. Ka seda tuleb sellisel juhul nende meestega täpsustada. Ja mis puudutab nüüd seda erapooletut komisjoni, siis siin on laekunud juba ettepanekuid, et seda komisjoni mitte teha. Sellisel juhul taandub lugu n.-ö. ühiskonna enesepuhastusele. Kui on teada, et nimekirjad on olemas, ühe konkreetse ametiisiku käes, siis iga mees või naine, kes on niisugust ametit pidanud, loomulikult kõhkleb, enne kui ta esitab oma kandidatuuri tulevasse riigivolikogusse või seadusandlikku assambleesse või Inglise suursaadikuks või Eesti suursaadikuks Inglismaal. Muidugi, meie ei saa vältida seda, et meile esitatakse ebatäiuslikud andmed. See tähendab, et informatorite nimekiri, mis meieni või ühe konkreetse ametiisikuni lõpuks jõuab, et see on puudulik ning sinna nimekirja mitte kantud isikud on omakorda

informeeritud ja neid võib niimoodi siiski tulevasse riigivolikogusse valida. Praegu meil ei ole tõepoolest mingit niisugust kaitsemehhanismi, mis kõike seda välistaks. Nii, palun järgmine!

Juhataja

Hr. Made, palun!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleeg Valk ja kõik, kes te selle asja üles tõtsite! See on äärmiselt tänuväärne ja vajalik töö, sest loodetavasti teie jõupingutus kannab vilja ja saab asjad ühele poole. Kuid minu küsimus on niisugust laadi. Põhimõtteliselt on ju see inimeste ring avalikult teada, kes on olnud siis KGB informaatoreid või agendid või koputajad, need on kompartei endised liidrid, komsomolitegelased, valitsusasutuste tegelased, loomulikult diplomaatilises korpuses olnud inimesed, ettevõtete, teadusasutuste juhid, majandite juhid, laevakaptenid, loomulikult juristid, teadustöötajad, kõrgkoolide õppejõud, loomeliitude juhid ja nende parteiorganisatsioonide funktsionärid ja kahtlemata kõik inimesed, kes on välismaal käinud, need on avalikud agendid. Nendega on lihtne. Nendega me saame, lugupeetud kolleeg, juba täna ühele poole ja karistame nad ära. Mul on nüüd niisugune ettepanek, et siin saalis saadikute hulgas tõuseksid püsti need inimesed, kes sellesse nimekirja ei kuulu, mis ma Ülemnõukogule lugesin, ja vast nende kohta me palume Sillarilt informatsiooni, kas nemad mitte ei ole salaagendid, sest nemad on Eesti Vabariigile kõige kahjulikumad. See on siis esimene palve komisjonile, et ta selle asja läbi viiks siin saadikute hulgas. Kas seda ei võiks nii teha? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Eesti Kongressi ja Eesti Komitee liikmete hulgas on palju inimesi, kes on vangis olnud, karistatud olnud. Kui me loeme raamatuid, Solženitsõnit või Barronit või teisi, kes on kirjutanud KGB-st raamatuid, siis on öeldud, et just nimelt vangilaagrites on väga palju inimesi värvatud KGB teenistusse. Kas me ei peaks ka selle küsimuse lahti mõtestama Ülemnõukogu initsiatiivi kaudu? Ma tänan!

H. Valk

Aitäh! Nii, kolleeg Made esitas väga võluva ettepaneku, kuid kahjuks ei ole minul sellist võimu ega arvatavasti ka pr. Lauristinil, millega nüüd paluda või soovitada või sundida seda ilusat protseduuri läbi viima, mida Made pakkus. Nii et ma kahjuks ei saa seda realiseerida siin. See on väljaspool meie volituste piire. Nüüd mis puutub teise küsimusse, vangis olnud isikute kohta, siis nagu ma oma jutu alguses ütlesin, on tehtud juba ettepanek, et laiendada seda inimeste ringi mitte ainult praeguste Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete hulgas,

vaid et me saaksime andmed kõigi Eestis tegutsenud ja tegutsevate informaatrite kohta. Mille alla mahuvad loomulikult siis ka need, kes on vangis olnud või lähevad vangi või kõik, nii et siin on võimalusi mitmeid.

Juhataja

Ma paluksin nii küsijal kui vastajal vaadata kella. Hr. Made! Küsimus kestis poolteist minutit, hr. Valgu vastus 3,5 minutit. Reglement näeb ette, et kokku on 2 minutit ühe küsija küsimusele ja vastusele. Palun, hr. Tupp!

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud hr. Heinz Valk! Ma pean siiski natukene oma küsimust selgitama. Mulle tundub, et Põhiseaduslikku Assambleesse valitavad inimesed peavad saama Riikliku Julgeoleku Komitee hr. Sillari soovitusel. Ma loodan, et saate minust aru, sest Riikliku Julgeoleku Komitee omab infot ja desinfot seinast seinast. Minu arvates pole olemas garantiid saadava info adekvaatsuses. Ja kui projekti autorid arvavad teisiti, siis paluks teada, kus, kes või mis annab selle garantii selles adekvaatsuses. Tänan!

H. Valk

Muidugi projekt, nagu ta teil ees on, ei garanteeri seda millegagi, kuid nagu ma oma sissejuhatavas sõnavõtus ütlesin, tuleb meil siia projekti sisse viia vastav täiendus, millega valeinformatsiooni andnud isikuid on võimalik süüdistada ja alustada kohtuprotsessi. Muidugi, see võib Eestis kõik kohtud järgmiseks 20 aastaks tööga täita, nii et ta vast ei ole kõige kindlam garantii, kuid eks meil tuleb siis koos midagi välja mõelda, mis meile kas või teatud tõenäosuse annaks.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Priks!

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas te ei arva, et julgeolekus oli ja on nii palju võimekaid inimesi, kes tundsid muret sellepärast, et näiteks nendes nimekirjades oleks Heinz Valgu nimi, kelle tegevuse eest ma võin pea anda, ja samas oleks vastaspoollel üheks suureks Eesti patrioodiks näiteks Jevgeni Kogan, kellest ma ei tea midagi?

H. Valk

Täna selle eest, et sa oma pea minu eest pakkusid! Kuid nagu ma juba tõesti seda ütlesin, ei ole sugugi välistatud, et juba ammu on valmis ka nii-öelda valenimekiri, mida võidakse meile ette sööta, nii et siin tuleb tõenäoliselt siiski mingisugune kontrollimehhanism luua, mis seda kontrolli teostaks. Samas ma oletan, et nimekirja kantud isikute andmete kontrollimine julgeoleku arhiivides on niisugune meeletu töö ja enne on meil valitud uus Riigikogu ja kõik saadikud välismaale määratud, kui see töö lõpule jõuab. Nii et kaheldamatult tuleb siin mingil määral jätta otsad lahti ja esialgu vähemalt usaldada meile esitatavaid andmeid.

Juhataja

Aitäh! Palun, hr. Järlik!

R. Järlik

Austatud pr. juhataja! Lugupeetud hr. ettekandja! Selle otsuse järgi tuleb välja, et kõlbeliselt laitmatu reputatsiooni ainsaks mõõdupuuks on mittekuulumine KGB informaatore hulk. Teatavasti hoiatas Kalle Muuli ajakirjandusseadust käsitledes juba mõni aega tagasi, et tulevasse kõrgemasse seadusandlikku kogusse võib saada valitud ka näiteks narkomaan või krooniline alkohoolik. Teiseks, tähendab, kas sellel kõlbeliselt laitmatul reputatsioonil ei ole siiski hoopis laiem tähendus kui ainult kuulumine selle ametkonna informaatore hulk? Teiseks. Selle otsusega on pandud Põhiseadusliku Assamblee moodustamisele tingimus. Seda ei saa moodustada enne, kui meil on olemas informatsioon Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete sellekohase staatuse kohta. Ja kas see ei lükka valimisi, Põhiseadusliku Assamblee valimisi liiga kaugesse tulevikku, sest meil ei ole mingit garantiid, millal see informatsioon Riikliku Julgeoleku Komiteest laekub, kui ta üldse laekub? Ja kolmas küsimus. Kas teile ei tundu, et sellise otsuse vastuvõtmine hakkab sarnanema Eesti Komitee julgeoleku likvideerimise toimkonna moodustamisega, mis moodustati Tiit Madissoni juhtimisel, mis teatavasti ei likvideerinud midagi, küll aga likvideeris KGB ühe oma arhiivi? Aitäh!

H. Valk

Täna! Loomulikult ei ole kõlbelisuse piirid määratletud sellega, kas inimene on olnud koputaja või mitte. Aga teiseks, ma ei saa ka sellest esitatud projektist välja lugeda, et siin on niimoodi fikseeritud, et sellega ongi ühe või teise kodaniku kõlbelisus määratud. Kuid et ta sinna alla mahub, selles vast ei kahtle keegi. Loomulikult puudutab see nii hr. Järliku teist kui

ka kolmandat küsimust. Kui Rein Sillar vastab meile ühemõtteliselt, et tema ega tema kaastöötajad ei avalda mitte kunagi seda nimekirja, siis iseenesest mõistetavalt kaotab ka meie projekt mõtte ja seetõttu tulebki nendel, selle otsuse autoritel, uuesti Rein Sillariga ühendust võtta, et saada täpne vastus asjale, sest jälle niisugust tühist paberit, mis toimima ei hakka, nii nagu hr. Järlik vihjas Eesti Komitee juures olnud KGB likvideerimise komisjoni tegevusele, tõepoolest meil vaja ei ole. Kuid ma ütlen, et me peame katset tegema vähemalt, et kuhugigi edasi minna. Saame seekord vastu näppe, siis tõmbame tagasi, katsetame teine kord uuesti, kuid kunagi see tuleb siiski läbi viia.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja ettekandja! Möödunud neljapäeva ennelõunal esitasin analoogilise pöördumise Ülemnõukogu Presiidiumile ja kolmele komisjonile, need olid siis eetika-, kaitsekomisjon ja õiguskomisjon, et arutataks taolist probleemi saadikueetika koha pealt, s.o. koostöö KGB-ga. Kahjuks neljapäeval presiidiumi koosolekut millegipärast ei toimunud, kuhu see pidi esitatama, ja ka teisipäeval presiidiumil ei arutatud seda. Teie hulgas on ühe komisjoni esimees. Kas riigikaitsekomisjonis on seda asja arutatud kitsamas ringis? Ning teiseks, ütlesite, et seda oleks vaja assamblee valimisel ja edaspidi. Kuid kas ei võiks alustada juba varem? Näiteks, et kuu aja jooksul lahkuksid need Ülemnõukogu liikmed, kes tunnevad, et nende minevik on selle koha pealt must. Ja mis te arvate, kui tihedaks või hõredaks meie saal jääks? Aitäh!

H. Valk

Esimesele küsimusele ma palun vastata Rein Tammel. Kuna juba laekunud parandusettepanekutes on tehtud niisugune ettepanek, et see haaraks mitte ainult Põhiseadusliku Assamblee valimisi, mis oli esialgses variandis, vaid kõiki tulevasi Eesti riigiametisse puutuvate isikute kandideerimist, siis mahub hr. Petersoni arvamus kõigiti selle alla. Selle ettepaneku teine pool oli soovitada vabatahtlikult Ülemnõukogust lahkuda nendel, kes oma südame musta tunnevad olevat. Ma arvan et kui meie hulgas keegi niisugune on, siis usutavasti on ta süda nii must, et ta seda Petersoni üllast ettepanekut ignoreerib ja kuu aja jooksul mitte kuskile ei lähe. Sundida me selleks teda ei saa.

Juhataja

Aitäh! Hr. Grigorjev, palun!

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Pärast kolleeg Made nii suurepärase küsimuse laskun mina olmetasandile. Kas on see koostöö või mitte, kui mu tütre mees on KGB kaastöötaja ning me periooditi kohtume temaga suvilas ja joome koos pitsi viina? Kuidas seda situatsiooni hinnatakse? Tänan!

H. Valk

Küllap me oleme kõik siin, vähemalt täiskasvanud inimesed Eestimaal, juttu ajanud kas teadmatult või ka teades vastasvestleja ameteid, üsna mitmetegi KGB töötajate-informaatoritega. See on üsna tõenäoline, kuid jällegi kahjuks puudub mul täpne informatsioon KGB süsteemi kohta, mille tõttu ma ka ei tea, kas informaatoreid tööle asudes on andnud mingisuguse kirjaliku kohustuse või on sõlmitud temaga mingi leping või mil moel see on fikseeritud, see on mulle täielikult teadmata. See on ainult oletus, mis vajab iseenesestmõistetavalt täpsustamist ja kontrollimist.

J. Liim

Teatavasti juba pikemat aega see julgeolekumeeskond töötab oma materjalide sorteerimise ja mujale toimetamisega. Pealegi, viimastel päevadel on alustatud tõsist kütmist selle asutuse ahjudes. Kas sa ei arva, et juhul, kui midagi avalikustatakse, siis tehakse seda valikuliselt? Suured kalad jäävad tundmatuks. Kas sa suudaksid kommenteerida? Tänan!

H. Valk

Ma sellest juba täna rääkisin. Tõepoolest, meil ei ole mingit garantiid praegu, et meile esitatakse täielik informaatorete nimekiri. Teiseks ei ole ka mingit garantiid selles suhtes, et niisugused andmed enam üldse KGB arhiivis olemas on. Nii et kõik need asjad vajavad töö käigus alles täpsustamist, kontrollimist. Praegu ma tõesti hr. Liimile vastata ei suuda. Ja vaevalt et siin saalis keegi seda suudab teha.

Juhataja

Hr. Sovetnikov, palun!

S. Sovetnikov

Lugupeetud hr. Valk! Kas teile ei tundu imelik, et ühelt poolt me lükkasime täna tagasi hr. Lebedevi esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu üldiselt humaanse otsuse eelnõu ühiskondlike organisatsioonide poliitilisest amnesteerimisest, teisest küljest aga te ilmutate humaansust KGB kaastöötajate ja agentide vastu ning panete ette mitte avaldada nende nimesid, kuna see tooks kaasa tragöödiaid perekondades? Ma muidugi olen perekonnatragöödiate vastu, kuid siin midagi ei klapi.

H. Valk

Kõigepealt ma vastaksin teisele küsimusele. See esialgne otsuse projekt lähtus võimalusest või soovist, et Põhiseaduslikku Assambleesse valitaks kõlbeliselt laitmatu reputatsiooniga inimesi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete hulgast, Eesti valitsuse hulgast sinna ei valita. Seetõttu esialgne projekt Eesti valitsust ei puuduta, kuid hilisemates parandusettepanekutes, nagu ma olen mitu korda juba ütelnud, on tehtud ettepanek, et see otsuse projekt haaraks kõiki Eesti elanikke, mitte ainult Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi. Mis puutub nüüd esimesse küsimusse humaansusest ning kõigest muust niisugusest, siis see on tõepoolest nii kibe ja teiselt poolt delikaatne asi, et minu arvamuse põhjal me peame siiski sellele lähenema mõistvalt. On ettepanek, et see ühiskonna enesepuhastus toimuks inimestes endis. Teades, et minu andmed on ülemkohtus vastava isiku käes, ma ei hakka kandideerima ei vabariigi valitsusse, ei parlamenti ega kuskile mujale. Siin on antud võimalus ka ühiskonnal endal iseendaga hakkama saada ilma vägivaldse sekkumiseta, ilma niisuguste igasuguste valuliste võteteta. Ma julgen oletada, et see on võib-olla kõigist võimalustest siiski kõige inimlikum ja võib-olla ka kõige tulemuslikum.

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Allik!

J. Allik

Lugupeetud härra Valk! Ma võtan selle küsimuse arutelust osa vaid eelkõige seetõttu, et mind riivas väga vabariigi ajakirjanduses ilmunud härra Rein Sillari isiklik arvamus, et nende nimekirjade mitte teatavakssaamine on eesti rahva enda huvides. Mina, ilmselt nagu ka teie, oleme vastupidisel arvamusel, nende teatavakssaamine peaks olema just eesti rahva huvides. Ja seetõttu ma tahaksin selle küsimuse arutelust võtta osa täiesti konstruktiivselt, mitte nalja tehes. Nüüd teie ettepanek, et moodustataks erikomisjon, kellele need andmed

avalikustatakse, viib meid teatud mõttes halba lõpmatusse. Siis tuleks moodustada erikomisjon, kes määratleks selle erikomisjoni liikmete reputatsiooni. Mida sel juhul teha? Kas te oleksite nõus sellise ettepanekuga, et kõik nimekirjad esitada? Ma arvan, et sel puhul julgeolek seda ei tee. Julgeolekust tõenäoliselt saab ikka materjali konkreetsele küsimusele vastates kellegi konkreetse inimese kohta. Aga kas te oleksite nõus selle parandusega, kui me kohustaksime Rein Sillarit esitama nende Eesti Komitee, praegu Eesti Komiteest Ülemnõukogu liikmete, edaspidi siis Riigikogusse kandideerijate kohta need materjalid Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehele, asetades nagu tema siis kahtlusaluste ringist välja? Kuskil me peame selle murrangu tegema, kas me asutame mingi komisjoni või määrame ühe isiku. Ja edasi, ma olen väga nõus ka teie lähenemisega, et nende avalikustamine on probleem ja seda ilmselt on vaja teha perekonnaliikmetele mõeldes. Aga üks inimene peaks seda teadma, ja ma arvan, et sellise otsuse vastuvõtmine Ülemnõukogus oleks igatahes väga kasulik ja puhastav Eesti ühiskonnale.

H. Valk

Täna, härra Allik, toetuse eest, et te jagate minu seisukohti selles küsimuses! Et see asi eesti rahva huvides on ja kogu meie nõrga ja noore riikluse huvides, see on selge. Jättes selle süsteemi siiski edasi toimima ja seda mitte kõrvaldades, me ei saa olla kindlad ei oma riigi ega rahva tulevikus. Rein Sillari väide, mida ta ka minuga vesteldes ütles, et see põhjustab tragöödiad paljudes peredes, ma usun seda, et see on ääretult ebameeldiv, eriti silmas pidades noori, nende isikute lapsi, kellest võiksid saada ju täisväärtuslikud Eesti riigi kodanikud, kuid niisuguse plekiga koos võib nende saatus osutuda üsnagi neist mitteolenevalt isegi traagiliseks. Selle koha pealt ma tõesti jagan Rein Sillari arvamust. Nüüd härra Alliku ettepanek, et piirduda praeguse Ülemnõukogu koosseisuga ning neid puudutavad andmed läheksid Ülemnõukogu esimehe kätte. Minul isiklikult ei ole selle vastu midagi. Muidugi, me peame enne seda härra esimehelt küsima, kas ta niisugust ränka koormat tahab oma sahtlis või raudkapis hoida, kuid see on muidugi üks, võib-olla isegi kõige lihtsam etapp sellel teel. Võib-olla me peaksime selle oma otsuse projekti jagama täidesaatvas osas mitmesse etappi, et esialgu avalikustaks või teatataks Ülemnõukogu esimehele Ülemnõukogu praeguse koosseisu hulka kuuluvate informaatorite nimed ja sealt edasi minnes juba laiendaksime neid andmeid kõikide Eesti elanike kohta. Ka niisugune käik on võimalik. Vähemalt see on jõukohasem. Kui suudame Rein Sillariga kokku leppida selles, et need andmed tõepoolest jäävad salastatuks härra Rüütli juures, võib-olla ta sellisel juhul isegi nõustub, vastupidi oma senistele väidetele, meie palvele vastu tulema.

Juhataja

Härra Valk! Ma endiselt palun piirduda kahe minutiga!

J. Pöld

Austatud ettekandja! Mul on päris mitu küsimust täienduseks kolleeg Tiit Madele. Mida kavatsetakse ette võtta selle teenindav-tehnilise personaliga, kes on valmistanud ette senise Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi valimised? Kuidas kavatsetakse kasutada neid arhiive, mis on selles firmas käibel aastast 1890 jne.? Kuidas kavatsete kasutada prokuratuuri, kohtu, siseasjade osakondade jm. pagulasarhiive ja neid arhiive, mis on olemas idaaladel? Ka kui te suudate neile küsimustele vastata, siis ma arvan, et Põhiseadusliku Assamblee liikmeiks võib jääda vaid venekeelne elanikkond, s.t. kolonisaatorid. Ja võite tõepoolest hüüda ükskord: "Me võidame ükskord niikuinii!" Aga selleks on vaja kõigepealt Robespierre'i ja tema giljotiini.

H. Valk

Mitte valida inimest, kes ei oska eesti keelt. Kuid teie ettepanekud, mis käsitlevad kas või prokuratuuri-, kohtu-, väliseestlaste arhiivi või nende kasutamist, on väga teretulnud ja ma arvan, et kui see töö ükskord tõepoolest käivitub, ma julgen oletada, et see töö niipea lihtsalt ei käivitu, siis iseenesest mõistetavalt tuleb kaasata ka neid.

Juhataja

Nii. Ma tuletan meelde, et me esitame praegu küsimusi, mitte ei esine sõnavõttudega. Hr Pöld esines sisuliselt sõnavõttuga. Palun, hr. Mets!

T. Mets

Lugupeetud ettekandja! Nagu paistab, suhtume naerulsui ja mängleva kergusega rohkem kui delikaatsesse probleemi. Siin toodud ettekandja arvamuse kohaselt annab nimekirjade avaldamine tööd pikkadeks aegadeks. See on oma olemuselt täiesti vastuvõtmatu uue Eesti staatusega. Siin ma tahan tuua kolleegidele näiteks Kreeka, kus kaua kestis kodusõda. Peale aastaid kestnud kodusõda valitsus võttis vastu otsuse kodurahu säilitamise nimel kõikide ...

Juhataja

Hr. Mets!

T. Mets

Ei, ma küsin kohe, küsin kohe. Kohe küsin. Tähendab, heakene küll, ma kohe lõpetan, mul on kaks minutit aega. Võttis vastu otsuse.

Juhataja

Härra Valgul on kaks minutit aega teile vastamiseks.

T. Mets

No Valk vastab lühidalt, ma kasutan ära poole ta ajast. Puudutati toimikute hävitamist. Tähendab, kas ei oleks reaalne see, et lähitulevikus astub ametisse Eesti julgeolekuteenistus? Ja kas meie hakkame nüüd ära võtma sellise ebamäärase toiminguga tema professionaalset tööd? Kas ikkagi sellele ametile võib jääda ka edaspidi tegevusväli?

H. Valk

Austatud kolleeg! Teie arvamus, et me käsitleme seda probleemi naerulsui, ei ole täpne. Ma ei taha siin teie ees seista tõesti Robespierre'ina. Selle tõttu võib-olla ka vahest naeratan. Kuid ma tean oma hinges, et see on ääretult valus ja delikaatne küsimus. Me peame selle niikuinii ükskord lahendama, ükskõik siis mil moel. Kuid oodata niikaua, kuni asub tööle Eesti julgeolekuteenistus, siis selle ajaga on toimunud uued Riigivolikogu valimised ja me ei tea, kui palju on sinna jälle sattunud inimesi, kes hakkavad selle Riigivolikogu tööd takistama, pidurdama jne., nii nagu on juhtunud meie kõrge koguga. Seetõttu ma arvan, et on asjast vaja varem kinni haarata.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Minu esimene küsimus tuleb mõnevõrra hilja, kuid siiski. Te ei oska paljudele küsimustele vastata, sest teil puuduvad teadmised KGB-st, te ei ole seal töötanud. Kas teie ei peaks kõigepealt kohtuma KGB juhtkonnaga, et saada vastavaid teadmisi? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Siin on paljudel väga suur mure, et KGB esitab sihilikult valeandmeid. Loomulikult, see eesmärk tal ka on. Selle vältimiseks me peaksime võtma vastu väga range erietsuse ja see kõlaks järgmiselt: kui KGB töötaja on sihilikult välja andnud valeteateid, kuulub ta mahalaskmisele. Just nimelt. (Hääl saalist.) Ma näen, et ainult see võimalus paneks neid tõsiselt mõtlema.

Juhataja

Ma veel kord palun, et me ei esitaks ettepanekuid küsimuste vormis! Me ei vaja uusi ideid, vaid me küsime nende kohta, mis meile on esitatud.

H. Valk

Jaa, loomulikult, hr. Kass, ma olen täna mitu korda seda ütelnud, et tuleb rääkida nii Rein Sillari, võib-olla ka teiste julgeolekuametnikega, keda ma ei tunne ja kelle nimesid ma ei oska siin kasutada. Seda tuleb kindlasti teha, kuna siin on niipalju lahtisi otsi. Mis puutub andmetesse, siis ma tuletan veel kord meelde, et otsuse projekti täiendustes on öeldud, et neid andmeid ei avalikustata, vaid need jäävad ühe ametiisiku hoiule, vastutusele. Selge, et mina ei ole niisuguste võimetega ega vaevalt keegi teine siin saalis istujatest, kes suudaks julgeolekukomitee viima õigete andmete esitamiseni, kuid mis puutub surmanuhtlusse, siis mina jätan küll igasuguse kommentaari lisamata.

Juhataja

Palun, hr. Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud ettekandja! Nagu ma sain aru teie vastusest Jaak Alliku küsimusele, te üldiselt toetasite teda. Sel juhul on mul küsimus. Kas teile ei tundu, et saadikud, kes keelduvad assambleesse kandideerimast, võivad sattuda kahtluse alla, et neil miski pole puhas? Teine küsimus. Mind muutis väga valvsaks teie fraas selle kohta, et kui see saab nii olema, siis paljud noored inimesed ei saagi saada Eesti Vabariigi täisväärtuslikeks kodanikeks. Kellele, kelle lastele te vihjate? Ning kolmas küsimus. Võite pidada seda naljaks, kuid assotsiatsioonid tekivad. Kas teile ei tundu, et tuleks teha järelepärimine psühhoneuroloogia dispanserile, kes assambleesse pretendeerivatest Eesti Komitee ja Ülemnõukogu liikmetest seisab või on seisnud nende juures arvel? Tänan!

H. Valk

Hr. Lebedev! See, kui keegi inimestest ei esita oma kandidatuuri mõnda ametisse või riigi- või seadusandlikku organisse, kui ta kelleski selliseid assotsiatsioone äratav, no palun väga, no mis lõppude lõpuks sellest juhtub. Teie põhimõtete järgi ei tule valimistest ega millestki üldse midagi välja. Iga inimene on ikka iseenda eest väljas ja niipalju peab mehel südamekõvadust olema, et teha üht või teist liigutust. Mis puutus nüüd lastesse või noortesse,

siis võib-olla te saite minust valesti aru. Ma ütlesin: kui praegused lapsed hakkavad koolis ja igal pool endaga kaasas kandma seda plekki, et nende isa või ema on informaatore, see on iseenesestmõistetavalt nende jaoks suur tragöödia ning, teades laste küllaltki suurt julmust mitmesuguste niisuguste ja teiste nähtuste puhul, võib see tõepoolest põhjustada tarbetult paljude inimeste saatusele vägagi olulisi tagajärgi. Seetõttu ma kaitsengi seda seisukohta, et neid nimesid ei avalikustata. See on ka üks põhjustest. Kuid mis puutub hullumajasse, siis noh, see ei kuulu antud küsimuse arutellu üldse, see on juba teine seaduseelnõu, mille võib hr. Lebedev esitada, et kontrollida meie kõigi vaimset seisundit. Palun väga, kui teil on selles osas kahtlusi, siis võib initsiatiivi üles näidata!

J. Põld

Kahjuks ei saanud ma oma küsimusele vastust ja seepärast ma paluksin, Heinz, võib-olla oleks võimalik, kui keegi ettepaneku autoritest minu küsimusele vastaks veidi laiemalt. Ma pean silmas kolleeg Leissoni või kolleeg Tamme, sest asi ei ole tõesti mäng.

H. Valk

Hr. Põld! Teie esitatud küsimusele mul ei olnud ju võimalik vastata, mis puudutab tehnilist personali jne. See, kui me taotleme kõigi Eestis elavate informaatore kohta andmeid, haarab juba loomulikult neid inimesi ka. Või kui te soovite, et siin kasutataks nende puhul mingisuguseid teisi lähenemisi, siis see tuleb juba sellesse otsuse projekti ettepanekuna sisse viia. Praegu ma lihtsalt ei suuda eristada ühte teisest, mille poolest nende süü on eriline või suurem. Ma ei oska tõesti sellele küsimusele vastata.

J. Põld

Kahju. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Tundub, et teile on kõik selge ja, nagu väljendas ka ettekandja, see projekt vajab täiustamist ja täpsustamist. Ma teen ettepaneku praegu katkestada selle küsimuse arutamine, kuni ka projekti autorid on täpsustanud oma ideid. Praegu on juba registreerunud sõnavõtjad hr. Sirendi, Tarand ja Leisson. Võib-olla nad võtavad kontakti ettekandjatega ja me tuleme selle küsimuse juurde tagasi siis, kui see on arutamiseks küpsem. Vahepeal nähtavasti peaks ka õiguskomisjon sellega tegelema. Aitäh!

H. Valk

Tänan!

Juhataja

Me jätkame homme kell 10. Ma võin juba ette öelda, et meil on mitmeid uusi ja kaalukaid kiireloomulisi küsimusi ootamas. Palun, kes on selle poolt, et katkestada antud küsimuse arutelu? (Küsimus saalist.) Siis, kui õiguskomisjon on asja arutanud ja kui projekt on küpsem. Palun, kes on selle poolt? Palun hääletada! Ettepaneku poolt oli 59, vastu ei olda, erapooletuid on 4. Sellega on antud küsimuse arutelu katkestatud.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

29. august 1991

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame meie erakorralise istungjärgu viimast tööpäeva täna. Palun, kohaloleku kontroll! Kohal on 76 saadikut, puudub 28.

Eilse tööpäevaga me peaaegu ammandasime kiireloomuliste küsimuste paketi, tänaseks on jäänud Põhiseadusliku Assambleega seonduvad dokumendid. Ma usun, et need on saadikutele laiali jagatud. Peale selle on valitsusel ja rahvussuhete komisjonil meile täna üle anda kiireloomulist arutamist vajavad eelnõud. Palun, pr. Kilvet!

K. Kilvet

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Eesti Vabariigi Valitsusel on teile edasi anda kaks otsuse projekti, mida oleks vaja arutada kiireloomuliste küsimustena. Esimene on Eesti Vabariigi Tööstusministeeriumi poolt ettevalmistatud projekt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse kohta liiduliste organite alluvuses, halduses või juhtimisel olevate Eesti Vabariigis paiknevate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide kohta. Ettekande selles küsimuses esitab tööstusminister hr. Jaak Tamm. Teine on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu

otsuse "Eesti Vabariigi kaitseväge moodustamise kohta" projekt. Nimetatud küsimuses teeb ettekande riigiminister Raivo Vare. Aitäh!

Juhataja

Kas projektid on laiali jagatud?

K. Kilvet

Projektid peaksid kohal olema, aga laiali jagatud ei ole.

Juhataja

Kohe jagatakse laiali. Palun, Enn Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud pr. eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Rahvussuhete komisjoni ülesandel tahan ma üle anda Eesti Vabariigi rahvusrühmade kultuuriomavalitsuse seaduse eelnõu. Vajadust anda kõigile Eestimaa rahvusvähemustele kultuurautonoomilised õigused tunnistati 1918. aasta veebruaris. Kui Eestimaa Päästekomitee kuulutas välja Eesti iseseisvuse, kuulutati välja ka saksa, vene ja rootsi rahvusest inimeste kultuurialase omavalitsuse põhimõte. Põhjalikult tegeldi rahvusvähemuste õiguste kaitse küsimusega aastatel 1920–1923. 12. veebruaril 1925. aastal Eesti Vabariigi Riigikogu poolt vastuvõetud vähemusrahvuste kultuuriomavalitsuse seadus osutus igati läbimõeldud aktiks, mis muutmatult kehtis kuni 1940. aasta bolševistliku riigipöördeni ja mida Euroopas teatakse kui oma aja ühte eesrindlikumat. Käesoleva seadusprojekti aluseks on seesama 1925. aasta Eesti Vabariigi Riigikogu seadus. Eesmärgiks oli aga ka võimalikult täpselt arvestada demograafilisi ja teisi muutusi, mis on Eestis viimase 50 aasta jooksul aset leidnud. Tahtsime luua seadusandliku mehhanismi kõigi rahvusrühmade liitmiseks ühtseks kultuuriliseks tervikuks. On selge, et Euroopas ei mõistetak스 täna mõnel pool Eestis täheldatavat kultuurilise segregatsiooni püüet, vaid ainult eestlaste kui rahvusenamuse ja kõigi vähemusrahvuste loomulikku koostööd. Käesolev seadusprojekt ei lähe vastuollu rahvusvaheliselt tunnustatud inimõiguste, samuti etniliste, usuliste ja keeleliste vähemusrahvuste kaitse kokkuleppega. Eelnõus kasutatakse mõistet "rahvusrühm", ent koostajad ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu rahvussuhete komisjon jätavad lõpliku otsustuse Ülemnõukogu saadikutele. Seadusprojekti koostamise käigus on arvestatud Eestimaa Rahvusvähemuste Ühenduse, Eesti Vabariigi Valitsuse teadusekspertiisikomisjoni ja rahvusvahelise ekspertiisi täiendusi ning parandusi. Tänan!

Juhataja

Aitäh! See projekt on juba saadikutele välja jagatud. Ei ole veel? Siis palun välja jagada!
Palun, Mart Laar!

M. Laar

Austatud kolleegid! Austatud proua juhataja! Kristlike demokraatide saadikurühmal on au esitada kiireloomulise küsimusena Ülemnõukogule arutamiseks eelnõu projektiliste sammude kohta Eesti iseseisvuse taastamisel. Kristlik-demokraatlik saadikurühm, olles mitu korda arutanud praegu Eestis kujunenud olukorda, on paraku jõudnud veendumusele, et meie liikumistempo ja meie liikumissuund pole just see mis vaja. Eesti on oma naabritest õige selgelt maha jäänud. Et meie liikumist kiirendada ja talle selgem suund anda, selleks nimetatud projekt ette valmistatud, tõlgitud ja paljundatud saigi. Nüüd on see valmis laialijagamiseks. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem praegu ettepanekuid ei ole. Kuna projekte praegu alles jagatakse, on juhatusel ettepanek kohe alustada tööd fraktsioonides ja komisjonides. Tutvuksime tunni aja jooksul kiireloomuliste projektidega ja koguneksime siia saali uuesti kell 11. Tahaksin siiski täpsustada, miks seda eelnevat arutamist tarvis on. Mul on niisugune ettepanek, et nendes küsimustes, mis on praegu kiireloomulistena esitatud, kuulame arutelul kõigepealt ära fraktsioonide seisukohad. Seejärel tulevad sõltumatute saadikute arvamused. Nii saame ehk vältida saalis improviseerimist, mis meie töö väheefektiivseks muudab. Seetõttu palun kiireloomulised projektid praegu fraktsioonides läbi arutada ja leppida kokku, kes fraktsioonist sõna võtab! Koguneme siis saali kell 11.

Palun istuge tagasi kohtadele, lugupeetud saadikud! Te näete, et on uusi sõnavõtjaid. Palun, härra Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Ma protesteerin niisuguse subjektiivse valiku vastu, kellele sõna anda ja kellele mitte. Ma saan aru küll, et on erakorraline olukord jne., kuid ma tahaksin meelde tuletada, meil jäi eile üks küsimus pooleli ja me leppisime kokku, et täna hommikul alustatakse sõnavõttudega. Paluks siis vähemalt informeerida täiskogu põhjustest, miks proua Lauristin ainuisikuliselt muudab meie kokkuleppeid. Ja veel: ka eile esitati kaks kiireloomulist seaduseelnõu. Palun täiskogu informeerida, miks nende juurde üldse ei tulda ja

kas need ei tulegi päevakorda! Ausalt öeldes, proua Lauristin, teie kõrval kujutame nagu ka meie siin endast üht-teist. Teine küsimus. Väga kena on muidugi, kui fraktsioonid tööle hakkavad, kuid meil on 49 täiesti sõltumatut saadikut, kes kohe hakkavad avaldama oma arvamust ühe, teise või kolmanda eelnõu kohta. Mul on ettepanek mingil ajal ka komisjonid kokku võtta ja kuna meie töökorralduses valitseb praegu kaos, siis üleüldse täna plenaaristungil mitte töötada, vaid tulla kokku homme. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Made! Mul on kahju, et te ei mäleta, et me hääletasime eile saalis arutusel olnud küsimuse katkestamise ja mitte edasiarutamise poolt. Ja mis puutub töökorraldusse, siis tõepoolest on juhatajale istungil erivolitused antud ja töökorraldus on täiesti tema kompetents. Sõltumatute saadikute kohta ma juba ütlesin, et pärast fraktsioonide esinemist saavad nemad samuti oma arvamust väljendada. Ja ma usun, et ka sõltumatutel saadikutel on võimalik oma mõttekaaslastega omavahel kokku leppida. Palun, härra Tarand!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja ja väga kallid kolleegid! Made juba rääkis ja me näeme ka oma silmaga, et meie saalis valitseb suur organiseerimatus, mis on hakanud kogu meie tööd sellel kiirel ajal takistama. Me peame nüüd aja üheks hetkeks maha võtma ja muutma kaks reglemendi punkti. Vastava eelnõu ma andsin üleeile reglemendikomisjoni esimehe Jaak Alliku kätte. Palun teil nüüd end ette valmistada selleks, et pikemad põhjendused ma võtaksin ette siis, kui asi päevakorda tuleb. Aga mida enam me oma poliitilise struktuuri korraldamisega venitame, seda vähem meil edu oma riigi loomisel on. Meil on vaja ikkagi töötada nii, et igaüks teab ka, mida ta teeb. On mõttetu, et 50 sõltumatut saadikut käib puldis ja meile sajab kaela küsimuste rahe. Kaks päeva me oleme seda juba näinud. Nii et palun seda kõigil arvesse võtta ja see küsimus võimalikult kiiresti päevakorda lülitada!

Juhataja

Aitäh! Ma soovitsin sõltumatutel saadikutel osa võtta nende fraktsioonide koosolekutest, mis teile on n.-ö. hingelähedasemad.

J. Põld

Austatud juhataja! Mul on teile säärane küsimus. Mida peavad nüüd tegema liberaalid, kes on jaotunud komisjonidesse? Meil on nüüd nii palju projekte arutada, neid on terve pakk laua peal. Mis me siis nüüd teeme?

Juhataja

Ma usun, et te lahendate selle küsimuse omavahel. Palun, koguneme saali kell 11!

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Püüame tööd jätkata. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 saadikut, puudub 31. Kõigepealt ma informeerin teid juhatajale saabunud ettepanekutest.

"Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Seoses rohkete parandus- ja täiendusettepanekutega ning lähtudes vajadusest arutada meie otsuse projekti Ülemnõukogu õiguskomisjonis, teeme ettepaneku lükata otsuse projekt KGB informaatore koht aruteluks Ülemnõukogus järgmisele istungjärgule." Alla on kirjutanud Heinz Valk. Ma palun, hääletame selle siis läbi! Tõepoolest, eile oli tegemist minu ettepanekuga ja see jäi läbi hääletamata.

Kes on nõus eile poolelijäänud kiireloomulise küsimuse arutelu katkestamisega kuni järgmise istungjärguni? Palun hääletame! Selle ettepaneku poolt on 58, vastu on 3 ja erapooletud on 4 saadikut. Ettepanek võeti vastu, arutelu on katkestatud.

On tulnud ka kiri Villu Jürjo ja Tiit Made allkirjaga. "Väga austatud juhataja! Tuletame meelde, et eilsel istungil esitas väliskomisjon kiireloomulise küsimusena otsuse projekti välisriikide parteide tegevuse kohta ja kristlikud demokraadid alternatiivsena otsuse projekti kommunistliku partei kohta Eesti Vabariigis. Palume nimetatud projektid hääletusele panna!" Loomulikult mitte projektid, vaid nende päevakorda võtmine. Siin on mul teile teatada järgmist. Me arutasime seda küsimust Ülemnõukogu esimehega. Kuna tegemist on tõsise poliitilise küsimusega, tegi hr. Rüütel ettepaneku, et see suunatakse eelnevalt arutamiseks Ülemnõukogu Presiidiumi istungile, mis toimub täna. Tema arvates presiidium võiks teha omapoolse projekti ja seda võiks saalis arutada järgmisel istungjärgul.

T. Made

Austatud proua juhataja! Kas see tähendab seda, et eelnõude esitajad peavad täna presiidiumi istungist osa võtma? Kas ma saan õigesti aru, et tegu on varjatud kutsega? Aitäh!

Juhataja

Minul ei ole õigust kutsuda kedagi presiidiumi koosolekule. Ma arvan, et me saame päeva jooksul seda küsimust täpsustada ja ma ütlen teile seda päeva lõpul. Ma isegi ei tea, mis kell täna presiidiumi istung on, tean vaid, et härra Rüütli on väga pingelised vastuvõtud. Teeme nii, et päeva lõpul räägime sellest. Palun, härra Uluots!

Ü. Uluots

Presiidiumi liikmena ma toetan proua Lauristini ettepanekut.

Juhataja

Aitäh! Kes on sellise lahenduse poolt, et nimetatud kiireloomuline küsimus võtta arutusele pärast probleemi läbiarutamist Ülemnõukogu Presiidiumis? Palun hääletada! Poolt on 58, vastu 1, erapooletuid ei ole. Seega, praegu seda päevakorda ei võeta.

NSV Liidu riigiorganite alluvuses ja halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara ja juhtimise kohta

Juhataja

Läheme nüüd nende küsimuste juurde, mis meil juba päevakorras on. Kõigepealt hääletaksime läbi nende projektide päevakorda võtmise, mis meile täna üle anti. Kes on selle poolt, et võtta istungjärgu päevakorda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus liiduliste organite alluvuses või halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis paiknevate ettevõtete, asutuste, organisatsioonide kohta? Selle esitas kiireloomulisena vabariigi valitsus. Palun hääletada! Poolt on 61, vastuolijaid ja erapooletuid ei ole. Küsimus on päevakorda võetud.

Palun, kas härra Uluots tahab oma seisukohta avaldada enne ettekannet? Ettekandja härra Tamm nimelt on saalis. Palun!

Ü. Uluots

Me arutasime oma fraktsioonis seda küsimust ja leidsime, et enne kui tuua ta saali ette, peaks asja arutama majanduskomisjon. Tuleks teha teatud statistiline analüüs. Muidu juhtub nii, et ettekandja tuleb meie ette ja meil ei ole mingit võimalust kontrollida ettekande tõesust. Nii et pakun välja anda asi kõigepealt arutada majanduskomisjonile. See on ametlik ettepanek. Kui tahate, ma toon ta kirjalikult.

Juhataja

Sellega me satume teatud vastuollu reglemendiga. Sest kui me oleme midagi päevakorda võtnud, siis peab kohe järgnema ka arutelu. Me võime aga arutelu katkestada ja kuulata hiljem täpsustatud seisukohti. Seepärast teeksin siiski ettepaneku kuulata hr. Tamme ettekanne enne ära. Ja siis palume majanduskomisjonilt kaasettekannet ja teeme selleks vaheaja. Me saame katkestada mis tahes küsimuse arutelu just täpselt nii pikaks ajaks, kui on vaja. Palun, hr. Tamm!

J. Tamm

Austatud saadikud! Ma alustaksin sellest, et püüan natukene hajutada hr. Uluotsa skeptitsismi. Asi on tegelikult nii, et selles dokumendis, mille projekt teile laiali jagati, ei sisaldu sisuliselt ühtegi uut momenti. Kõik asjad, mis siin kirjas, on Ülemnõukogu enda poolt mitmes dokumendis juba vastu võetud. Näiteks kas või meie suveräänsusdeklaratsioon 16. novembrist 1989, mis kuulutas kogu Eestis oleva vara vabariigi omandiks, või Ülemnõukogu 20. augusti otsus Eesti riiklikust iseseisvusest ja omandiseaduse § 35. Samuti on meil olemas Liidu Ministrite Nõukogu, Läti Ministrite Nõukogu ja Eesti valitsuse ühismäärus 17. veebruarist 1990 vabariikide majandusliku iseseisvuse kohta. Selle alusel on juba üleliidulise alluvusega ettevõtted toodud Eesti vabariigi juhtimise alla. Nii et ma kordan veel kord: selles dokumendis ei sisaldu ühtegi põhimõttelist uut momenti. See koostati vaid vajadusest viia asi praktiliselt kiiremini edasi. On hea, kui meie käes on üks selge dokument, mis on koostatud ka juriidiliselt korrektselt. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Hr. Tamm! Teile on ka küsimusi. Pavel Grigorjev, palun!

P. Grigorjev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Mulle teeb muret Balti Soojuselektrijaama rekonstrueerimine. Pärast selle otsuse vastuvõtmist tuleb see täielikult teha Eesti eelarvest. Kas me tuleme sellega toime? Teine küsimus on seotud Narva-Jõesuus asuvate kalamajanduse ministeeriumi filiaalidega. Need on liidulise alluvusega asutused, Venemaa ettevõtete omand. Kas see otsus laieneb ka nendele? Tänan!

J. Tamm

Kõik, mis puutub energeetikasse, nii põlevkivi kaevandamisse kui elektri tootmisse, kindlustatakse majanduslikult praegu ainult vabariigi poolt. Eesti valitsus on tõstnud nii kaevurite kui ka energeetikute töötasu, samuti on ta leidnud raha selleks, et antud tootmissfääri arendada. Liidu ametkondadelt ei saa me mingit majanduslikku, sh. ka tehnilist abi. On kasutatud tänu põlevkivi ja elektri hinna tõusule laekuvaid summasid. Nüüd konkreetsete ettevõtete omandist. Kindlasti on vabariigi valitsusel võimalik selle dokumendi alusel asuda vastavaid läbirääkimisi pidama. Nii et ma konkreetsetelt, mis saab ühest, teisest või kolmandast objektist, ei taha praegu vastata. Valitsuse seisukoht on selge: me üritame kokkuleppele jõuda sellisel viisil, et kõik, mis paikneb Eestis, kuuluks vabariigile ja oleks vabariigi omand. Samal ajal me ei pretendeeriks omandile teiste liiduvabariikide territooriumil. Kuid see on küsimus, mis tuleb lahendada läbirääkimistel Liiduga, seejuures nähtavasti mitmesugusel tasemel – nii lugupeetud komisjoni tasemel, mida juhatab hr. Nugis, kui ka valitsuse, ministeeriumide ja üksikettevõtete tasemel. Ja selle töö läbiviimiseks me vajaksimegi antud rakenduslikku otsust.

Ü. Uluots

Härra minister! Ma võin hääletada teie poolt esitatud otsuse projekti poolt ainult tingimusel, kui te praegu ütlete, kui palju see paber maksab. Ja teiseks, teie ettekanne oli väga vasturääkiv. Kõigepealt te ütlesite, et siin ei ole mitte midagi uut, need otsused on kõik meie poolt vastu võetud. Ja ometi esitatakse veel mingisugune lisadokument. Ma ei saa aru, mispärast valitsus ei või tegutseda juba olemasolevate otsuste põhjal. Tähendab, ma kahtlen selle otsuse vajalikkuses. Nii et, palun, kaks küsimust!

J. Tamm

Antud paber maksab täpselt sama palju, kui maksavad kõik Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsused ja seadused. Ma arvan, et sellisel juhul maksab ta sama palju, kui maksab meie

suveräänsusdeklaratsioon. Hr. Uluots kindlasti ei kutsu meid üles 16. novembril vastuvõetud suveräänsusdeklaratsiooni revideerima. Samal ajal me kõik saame aru, et puhtjuriidiliselt on suveräänsusdeklaratsioon natukene küsitava väärtusega. Õnneks on omandiküsimust käsitletud ka teistes dokumentides. Ja mina küll ei suuda oma lühikeses ettekandes olulisi vastuolusid leida. Ma kordan veel: selles dokumendis sisalduvad seisukohad on Ülemnõukogu enda poolt juba varem vastu võetud. Meil on vaid ettepanek esitada selle kõige kohta vastav koonddokument, kus on selgelt, ühetähenduslikult, juriidiliselt korrektselt väljendatud Ülemnõukogu poolt juba varem väljaõeldud seisukohad. Ülemnõukogu võib sellest muidugi loobuda, kuid ma loodan, et te ei toeta vähemalt hr. Uluotsa mõtet, et me peaksime asuma varasemate dokumentide sisu revideerima.

Juhataja

Ma paluksin küsimused ja vastused siiski reglemendi raamidesse jätta. Palun, härra Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra minister! Paluksin sellega seoses natukene informatsiooni. Kas te nimetaksite need peamised dokumendid, millega aegade jooksul on meie ettevõtteid Liidu alluvusse üle antud? Ja teine küsimus. Kui palju ettevõtteid, organisatsioone, asutusi selle täna vastuvõetava otsuse alla läheb? Kui paljude ettevõtete staatus sellega muutub? Kolmas küsimus on, mis saab nendest liiduettevõtetest, mis viimase 40–45 aasta jooksul on Eestisse rajatud ja mis meile pole seega kunagi kuulunud? Aitäh!

J. Tamm

Ma kõigepealt pean teilt vabandust paluma! Minu kaasettekandja pidi täna olema härra Raidla, kuid ettenägematute asjaolude tõttu jõuab ta Tallinnasse alles tunni aja pärast. Püüan siis ise mingi vastuse anda, niipalju kui ma seda mitte juristina suudan. Põhiliselt anti Eesti Vabariigis olnud tööstus Liidu ametkondade juhtimise alla Eesti NSV Rahvamajandusnõukogu otsusega. See oli vist aastal 1964. Ja seal on sõnaselgelt öeldud, et ettevõtted antakse üleliiduliste ametkondade juhtida. Omandist ei ole selles otsuses sõnagi. Justiitsministeerium on kontrollinud kõiki dokumente, mis võiksid puudutada Eesti varanduse üleandmist Liidu omandusse, ega ole leidnud ühtegi sellist. Nii et sisuliselt me ei ole andnud ühtegi vabariigis paiknevat objekti Liidu omandiks. Lahtine on vaid raudteeküsimus, sest raudtee kohta võeti otsus vastu 1940. aastal. Seda asja praegu täpsustatakse. Nii et omanduse üleandmist tegelikult toimunud ei ole. Liidu ametkonnad on juhtimise alla andmist

ühepoolselt tõlgendanud uute omandisuhete tekkimisena. Kui palju on organisatsioone ja asutusi, keda otsus peaks puudutama? Ka sellele on mul natukene raske vastata, kuna see küsimus väljub tööstussfääri raamidest. Asi puudutab peale tööstuse veel küllalt palju teisi rahvamajandusharusid – merelaevandus-, kalatööstust; samuti mitmesuguste asutuste filiaale, sealhulgas uurimisasutuste omi. Arvan laias laastus, et see arv peaks olema 150 kuni 200. Mis puutub Eestisse rajatud ettevõttesse, siis see on kindlasti väga tõsine läbirääkimiste küsimus. Võimalikud on mitmesugused lahendused. Ühelt poolt tuleb tõepoolest arvestada ka Liidu huvisid ja tema teatud õigust selles küsimuses kaasa rääkida. Näiteks Sillamäe keemiatehas on rajatud ainult liiduliste ametkondade rahaga ja sääraseid tehaseid on teisigi. Põhimõtteliselt võiks siiski välja pakkuda sellise lahenduse, et Eesti ei pretendeeriks Liidus paiknevatele varadele ja ka vastupidi, teised vabariigid ja ka Liit tervikuna ei pretendeeriks varadele Eestis. Muidugi on selle vahekorra klaarimine ülikomplitseeritud ja viib nii või teisiti küsimuseni, mis raha eest on ikkagi tekkinud näiteks kaitserajatised või sellised suured objektid nagu BAM ja paljud teised. Ilmselt on nende rajamiseks ka Eesti andnud tunduvalt rohkem, kui ta Liidu riigieelarvest ise saanud on. Nii et sisuliselt võiks Eesti ligikaudse arvestuse alusel pretendeerida 2%-le Liidu varadest. Kui läbirääkimistel võetakse vastu meie pakutud lähtepunkt, loetaks ka kõnealused tehased ja muud objektid Eesti Vabariigi omandiks.

N. Zahharov

Lugupeetud härra minister! Teatavasti on natsionaliseerimise pikaajaline protsess, seda enam, et läbirääkimised on kaua kestnud. Kas te peate vajalikuks teha antud seaduseelnõusse täiendus nende liiduliste ettevõtete omandi üleandmise kohta, kes kuuluvad assotsiatsiooni ja on NSV Liidu omand? Vastasel juhul võib see komplitseerida nende ettevõtete tööd ja raskendada läbirääkimisi Liiduga antud küsimuses. Tänan vastuse eest!

J. Tamm

Ka sellele küsimusele vastates ma rõhutaksin erinevust kahe asja vahel. Üks küsimus on omand, teine küsimus on juhtimine ja kolmas küsimus on majanduslikud seosed. Mitmesugused assotsiatsioonid, mille liikmeks on praegu tõepoolest ka Eesti territooriumil paiknevad ettevõtted, on vabatahtlikud majandusühendused. Ja me usume, et meie ettevõtted võtavad edaspidigi osa rahvusvahelisest koostööst nii ida kui lääne suunas. Seega, meil ei ole põhimõttelisi vastuväiteid ettevõtete osalemiseks mitmesugustes ühendustes, liitudes, assotsiatsioonides. Omandiküsimusega see otseselt seotud ei ole. Ühte liitu võivad kuuluda ka eri omandivorme kasutavad ettevõtted.

Juhataja

Palun, hr. Uluots, teine küsimus!

Ü. Uluots

Hr. minister! Ma vormistan oma küsimuse ümber, et te sellest aru saaksite. Mulle nimelt tundus, et te ei saanud sellest aru. Ma küsin otse: kui suur on nende ettevõtete põhikirjafondide summa, mida antud dokument hõlmab? Ja kui te seda numbrit ei tea, siis, andke andeks, ei tee see teile au. Ülemnõukogu ette tulles peab seda teadma.

J. Tamm

Hr. Uluots! Ma pean teile ütlema, et ma tõepoolest ei saa seda numbrit nimetada. Kordan, jutt ei ole ainult Eesti tööstusest, vaid ka merelaevandusest, raudteest ja paljudest teistest objektidest.

Ü. Uluots

Te olete ju ettekandja, te tulite siia seda dokumenti kaitsma. Te peate kõike teadma.

Juhataja

Hr. Uluots! Väitlused kohapealt ei ole reglemendis ette nähtud.

J. Tamm

Ma arvan, et hr. Uluotsal on täielik vabadus valida, kummale nupule ta hääletamisel suvatseb vajutada.

P. Jermoškin

Lugupeetud härra minister! Te olete palju tegelnud koondise "Eesti Põlevkivi" probleemidega. Te teate, et enamik selle koondise ettevõteteid kasutab seadmeid, mida me saame Ukrainast ja Venemaalt. Te teate ka, kui kulunud need on. Mulle näib, et kui natsionaliseerimise korral ei rakendata abinõusid nende normaalseks funktsioneerimiseks, siis mõne kuu pärast võivad paljud Eesti põlevkivitööstuse ettevõtted seisma jääda. Kas te ei arva, et käesoleva otsuse 3. punkti oleks vaja täiendada järgmise lausega: "Eesti Vabariigi Valitsusel tagada läbirääkimiste teel Venemaaga, Ukrainaga jt. nende ettevõtete normaalne funktsioneerimine, kelle töö oleneb tarnetest, mis tulevad teistest vabariikidest"?

J. Tamm

Ma jagaksin selle probleemipüstituse kaheks. Esimene on puhtrakenduslik probleem, kuidas säilitada mitte üksnes "Eesti Põlevkivi", vaid ka teiste ettevõtete varustus- ja muud majandussidemed. Oleme "Eesti Põlevkiviga" tõsiselt sellel teemal nõu pidanud. Kujunenud situatsioonis vanad varustuskanalid enam ei tööta. Isegi kui Liidu plaanikomitee ja varustuskomitee meile mingisuguseid masinaid eraldaksid, ei anna tootjaettevõtted neid meile enam niisama üle. Me peame tõesti astuma otsestesse majanduslikesse läbirääkimistesse ja taotlema vastavate lepingute sõlmimist nii Vene Föderatsiooni kui Ukrainaga. Kuid eelkõige on vaja lepinguid "Eesti Põlevkivi" ja vastavate tehaste vahel. Töö selles suunas on ka olnud küllalt edukas. Ma usun, et kasutades ka Eesti Kaubavahetuskomitee võimalusi, suudame sel moel "Eesti Põlevkivi" vajaliku tehnikaga kindlustada. Ka "Eesti Põlevkivi" juhtkond on jõudnud äratundmisele, et vanad teed enam ei aita, meil tuleb koos otsida uusi võimalusi. Nüüd põhimõtteline küsimus: kas peaks valitsus tööstusettevõtete kindlustamise toormega enda peale võtma? See tundub mulle siiski küsitav ja seda põhjusel, et see ei ole üheski turumajandusmaas nii. Kui Eesti tahab saada arenenud tootmismaaks, siis ettevõtte peab saama vabalt oma toodangut realiseerida, turgu otsida, seadmeid osta ja ka hindu määrata. Kindlasti, Eesti Vabariigi Valitsus ja tema organid, ütleme, ministeeriumid, püüavad võimaluste piires tööstusküsimuste lahendamisele kaasa aidata. Seda eelkõige laiemate lepingute sõlmimisega nii vastavate ministeeriumide kui ka valitsuste vahel, kuid põhimõtteliselt peab raskuspunkt edaspidi jääma ettevõtetesse.

A. Novohatski

Täna spiikrit! Lugupeetud härra minister! Sillamäe põlevkivikeemiatehas on sõjatööstuskompleksi ettevõtte. Ta on tihedalt seotud teiste vabariikide territooriumil asuvate ettevõtetega. Ma pean esmajärjekorras silmas toorainet. Praegu meil pole veel turumajandust, me ainult räägime sellest. Sõjatööstuskompleksis aga käib kõik veel 100-protsendiliselt riikliku tellimuse alusel. Sillamäe ettevõtte tarnib valmistoodangut Jaapanisse ja teenib valuutat. Seal töötab ligi 5000 inimest. Kas pärast selle otsuse vastuvõtmist ei või juhtuda, et ettevõtte jääb tooraineallikatest ilma ja 5000 inimest jääb tööta? Me jääme sellest valuutast ilma ja pealegi tekib suuri sotsiaalseid probleeme. Täna!

J. Tamm

Kindlasti tuleb meil lahendada ka Liidu sõjalis-tööstusliku kompleksiga seotud küsimused. See ei puuduta üksi Sillamäe tehast, vaid ka näiteks "Dvigateli", Pöögelmanni tehast ja

paljusid teisi. Näeme lahendust sellest, et tuleb pidada läbirääkimisi selle üle, kas neil pole võimalik teatud tellimuste täitmist jätkata, kui see on otstarbekas. Me oleme realistid ja saame aru, et ettevõtetel on raske kiiresti ümberprofileeruda ja et meie naaber idas vajab seda toodangut. Kui me kokkuleppele jõuame, siis teatud aja jooksul vastava toodangu valmistamine ja müük jätkub. Kõik sõltub nüüd eelkõige Moskva ministereeriumidest. Minu asetäitja härra Galkin sõidab homme näiteks tehase "Dvigatel" tootmisprogrammi jätkumise üle läbi rääkima Moskvasse NSV Liidu aatomitööstusministeeriumi. Mis puutub konkreetselt Sillamäe tehasesse, siis ma olen tolle ettevõtte suhtes küllalt suur optimist. Usun, et me jõuame kokkuleppele ka praeguse tootmise jätkamise osas. Kindlasti ei jäeta 5000 töölist tööta. Ka praegu olemasolevate tootmisjääkide töötlemiseks on olemas liin ja muud võimalused. Sillamäe koondises on võimalik toota haruldasi metalle tunduvalt suuremas koguses, kui on terve Nõukogude Liidu vajadus, ja ta võib katta küllalt suure osa kogu maailma haruldaste ja puhaste metallide vajadusest tervikuna. Näiteks on neid väga tarvis püsimagnetite valmistamiseks, mis on maailmas praegu väga levinud. Arvan, et me ühiselt suudame Sillamäe kombinaadi hea käekäigu tagada mitte halvemini kui Liidu ministeerium.

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Uno Anton! Ja Kaido Kama on viimane küsija.

U. Anton

Lugupeetud minister! Mu küsimus puudutab ka eelnevat. Nimelt, et seda otsust vähegi ellu viia, on vaja informatsiooni, ja just selle sõjatööstuskompleksi kohta. Kas teie käsutuses on praegu piisavalt informatsiooni, et seda otsust täitma hakata? Ja kui ei ole, siis kas seda on võimalik hankida? Muidu me võime otsuse vastu võtta, kuid me ei suuda seda realiseerida. Vastavaid kurbi kogemusi juba on.

J. Tamm

Kui küsimus on Liidu sõjalis-tööstusliku kompleksi tellimustes antud tehastele, siis ma pean teile ütlema, et nende maht ei ole märkimisväärselt suur. Näiteks mõningad numbrid. Tehase "Baltijets" tellimustest on umbes 5% seotud n.-ö. kaitsevajadustega. "Dvigateli" puhul on see protsent umbes 20, samuti Pöögelmanni tehases. See tähendab, et lõviosa tehaste toodangust on ikkagi tsiviilse loomuga. Usun, et kogu selle probleemi saab läbirääkimiste teel lahendada. Ja, austatud saadikud, ma loodan, et see ei takista teid praegu vastu võtmast eelkõige poliitilist

otsust. Sest selle poliitilise otsuse alusel on meil võimalik asuda läbirääkimistele majandusküsimuste lahendamiseks.

K. Kama

Härra minister! Mul on kaks küsimust. Ühte siin juba riivamisi puudutati, aga ma tahaksin selget vastust saada. Kas nimetatud otsus hõlmab ka Nõukogude armee vara, kaasa arvatud relvastus? Ja teine küsimus: kas see otsus hõlmab Liidu valitsemisorganite alluvuses olevat vara ka sel juhul, kui need organid ise baseeruvad Eestis, aga nende vara on Eestist väljas, nagu näiteks merelaevandus jne.?

J. Tamm

Esimesele küsimusele vastates palun lubage mul veel kord üle lugeda selle dokumendi teksti 1. punkti lõpp. Pean tõepoolest nõustuma, et antud redaktsioonis teksti järgi kuuluks ilmselt ka sõjaväe vara Eesti Vabariigi omandusse. Teeksin ettepaneku, et Ülemnõukogu võtaks selle suhtes kindla seisukoha. Projekti koostajad seda igatahes silmas ei pidanud. Mis puutub merelaevandusse, siis see küsimus on lihtne. Laev võib sõita laial maailmamerel ja erinevates sadamates olla, ent ta on ikkagi registreeritud oma kodusadamas. Ja see käib ka nende laevade kohta, mis on registreeritud Eesti Merelaevanduses.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsijaid ei ole. Tänan, hr. Tamm! Kõik ettepanekud, mis siin küsimustest koorusid, paluksin teha kirjalikult ja anda ettekandjale, et ta saaks lõppsõnas oma seisukohta avaldada! Suulised soovid ei tule arvesse. Nüüd on mul küsimus majanduskomisjonile. Hr. Uluots väljendas soovi seda projekti veel arutada, aga mingit kirjalikku ettepanekut mul selle kohta ei ole. Palun, hr. Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Hr. Uluots avaldas siin oma isiklikku arvamust, nagu te aru saate. Kui otsuse projekt ilmub hommikul lauale, siis on selge, et komisjon ei ole seda arutanud. Ma arvan, et küsimus ei ole praegu tõesti eelkõige majanduslik, selle otsuse hind on tõepoolest meie iseseisvus – kas me tahame oma riiklikku iseseisvust kinnitada või mitte. Kui saal seda soovib, võiks projekti vahepeal arutada Ülemnõukogu õigus- ja eelarve-majanduskomisjon koos. Minu isiklik arvamus aga on, et Ülemnõukogul tuleks see otsus siiski kindlasti vastu võtta. Aitäh!

Juhataja

Nüüd peaksin küsima ka hr. Antoni seisukohta, sest te viitasite õiguskomisjonile. Palun, Tõnu Anton!

T. Anton

Pean vajalikuks, et eelarve-majanduskomisjon ja õiguskomisjon saaksid nimetatud projekti läbi arutada. Me palume selleks 20 minutit.

Juhataja

Seega, õiguskomisjon ja majanduskomisjon paluvad 20 minutiks vaheaega. Hr. Reinson soovib veel midagi ette panna.

J. Reinson

Lugupeetud pr. juhataja! Ma tahtsin küsida, kas ei ole enne vaja ikkagi selgusele jõuda, milline on Ülemnõukogu arvamus.

Juhataja

Kaks komisjoni tahavad projekti arutada ja ma arvan, et Ülemnõukogu formeerib oma arvamuse pärast seda, kui me kuulame ära nende komisjonide seisukoha.

J. Reinson

Komisjonid pole seda soovi avaldanud. See oli hr. Antoni isiklik seisukoht.

Juhataja

Me võime kohe hääletamise teel otsustada, kas rahuldame õigus- ja majanduskomisjoni esimehe palve 20 minuti jooksul seda projekti arutada. Kas hr. Uluots soovib enne hääletamist protseduuri kohta midagi öelda?

Ü. Uluots

Enne hääletamist paluvad sõltumatud demokraadid 20 minutit vaheaega.

Juhataja

Ei. 20 minutit vaheaega fraktsioonile küll ei saa anda.

Ü. Uluots

Teie ei saa seda piirata.

Juhataja

Fraktsiooni nõupidamiseks 7 minutit, mitte rohkem, muidu me venitame oma tööpäeva täna lõpmatusse.

Ü. Uluots

Me ei ole võimelised selles 7 minutiga otsusele jõudma.

Juhataja

Fraktsioonidele oli antud võimalus arutada asju hommikul 45 minutit. (Hääled saalis.)

Nii et kui kristlikud demokraadid nõustuvad 7 minutiga, siis ...

Ü. Uluots

Ei nõustu. Ma võtan oma ettepaneku maha.

Juhataja

Hääletame nüüd härrade Veetõusme ja Antoni ettepanekut. (Hääled saalist.)

Palun, kes on nõus sellega, et katkestada arutelu kuni õigus- ja majanduskomisjoni seisukoha ärakuulamiseni 20 minuti pärast? Poolt on 51 ja vastu on 5, 2 on erapooletud. Vaheaeg kuni kell 12.10.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadikud! Jätkame istungit. Kohaloleku kontroll. Kohal on 75, puudub 29 saadikut. Vahepeal on kaks komisjoni asja arutanud ning nendelt on saabunud kirjalik ettepanek jätkata arutelu pärast sõnavõtude lõppemist, andes otsuse projekti autoritele 45 minutit aega projekti koos komisjonide esindajatega redigeerida. Kama, Jevstignejev, Anton ja Veetõusme oleksid siis see väike töörühm, kes koos ettekandjaga projekti lõplikult redigeeriks. Kõigepealt avan läbirääkimised. Kes soovib sõna? Nagu öeldud, saavad kõigepealt oma seisukohta avaldada fraktsioonid, kellel oli võimalus omavahel konsulteerida.

Näib aga, et ei fraktsioonide esindajad ega ka üksiksaadikud sõna võtta ei soovi. Seega, läbirääkimisi ei tule ja paluks siis nimetatud isikutel töö korras kokku istuda. Meie tuleme selle projekti juurde tagasi 45 minuti pärast.

Põhiseaduse Assamblee moodustamisest

Juhataja

Eilsest on meil päevakorras Põhiseadusliku Assamblee moodustamine. Kaitseküsimuste projekt, mille valitsus samuti kiireloomulisena on esitanud, ei ole meil veel päevakorda hääletatud, ka puudub praegu ettekandja hr. Vare, kes mulle teadaolevatel andmetel võtab kell 13 vastu Rootsi välisministri Sten Anderssoni. Kuna meil on üks päevakorrapunkt veel läbi arutamata, paluksin ettekandeks kõnetooli hr. Jüri Rätsepa. Läheme siis päevakorrapunkti nr. 5 juurde.

J. Rätsep

Lugupeetud pr. juhataja! Austatud kolleegid! Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee moodustamine tõusis päevakorrale seoses meie eneste otsusega 20. augustist 1991 "Eesti riiklikust iseseisvusest". Selle otsuse resolutiivosa 2. punktis on kirjas assamblee moodustamise üldpõhimõte: Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamiseks ning rahvahääletusele esitamiseks moodustada Põhiseaduslik Assamblee, mille koosseis kujundatakse delegeerimine teel Eesti Vabariigi kõrgeima seadusandliku riigivõimuorgani, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi kodanikkonna esinduskogu, Eesti Kongressi poolt. Sellega on fikseeritud sättes sisalduv üldpõhimõte, et assamblee moodustatakse kahe nimetatud esindusorgani poolt. Tänapäevaks on teie laudadele jõudnud jällegi meie endi poolt moodustatud töörihma poolt ettevalmistatud kahe otsuse eelnõud. Üks neist on Põhiseadusliku Assamblee valimise kohta ja teine Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannete ning töökorralduse kohta. Rõhutaksin kohe seda, et kõik sõlmküsimused on läbi arutatud ja kooskõlastatud Eesti Komitee juhtkonnaga. Nüüd nendest eelnõudest lähemalt.

Kõigepealt paluksin teid arutelu käigus mitte orienteeruda nendele eelnõudele, mis on esitatud juba varem. Arutluse aluseks on just need projektid, mis nimelt täna teie laudadele jõudsid. Esimesena kommenteeriksin otsust Põhiseadusliku Assamblee valimise kohta. Vastavalt kokkuleppele Eesti Komiteega oleks Põhiseaduslik Assamblee 60-liikmeline, kusjuures Ülemnõukogu valib enda liikmete hulgast sinna 30 ja Eesti Komitee 30 inimest. See arv on

läbirääkimistel Eesti Komiteega üks vaidlusteema. Töörühm arvas, et piisaks 50 liikmest, Eesti Komitee aga arutles isegi 80-liikmelise koosseisu üle. Leppisime siis kokku, et sinna võiks kuuluda mõlemale poolele vastuvõetavalt 60 inimest. Nüüd kriteeriumid kandidaatide ülesseadmiseks. Kandidaatide ülesseadmine on vaba, Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi ühisliikmed võivad kandideerida oma valikul vaid ühes esinduskogus. Arutluste käigus oli kaalumisel ka kolmas staatus, s.t. Eesti Komitee ja Ülemnõukogu ühisliikmed. Sel juhul oleks 60-liikmeline koosseis moodustunud niimoodi, et 20 liiget valinuks Eesti Komitee ainult oma liikmete hulgast, 20 Ülemnõukogu ainult omade hulgast ja kolmas kategooria oleks 2 mandaadiga isikud, need, kes on samasuguselt Eesti Kongressi ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmed. Leppisime siiski kokku märgatavamalt lihtsamal mudelil. On ka põhimõtteline kokkulepe, et valimised toimuvad proportsionaalsel meetodil, kusjuures konkreetse valimissüsteemi kasutamise, samuti kandidaatide esitamise ja valimise aja määravad kaks esinduskogu iseseisvalt. Valimistulemused tehakse kindlaks ja kuulutatakse välja üheaegselt 7. septembril ja häälte lugemine on avalik. Selgituseks niipalju, et tolle kuupäeva määrab Eesti Kongressi toimumine. Teatavasti on Eesti Komitee oma valimiskorra juba kindlaks määranud ja välja kuulutanud on ka, et nende kandidaatide esitamise tähtaeg on 7. september kell 12. Ülemnõukogu tulemused selguvad võib-olla mõnevõrra varem, ent pitseeritud kastid avatakse 7. septembril päeva teisel poolel. Häälte lugemise juures võivad olla kummagi poole esindajad. Töörühm ei jõudnud üksmeelele ühes vaidlusküsimuses, mis tuleb lahendada siin saalis. Punkt 4 käsitleb juba otse Ülemnõukogu tegevust selles küsimuses ja jätab hääletamise tulemusena välja selgitada, kas valimine toimub üksiku ülekantava hääle meetodil või piiratud hääle meetodil. Seejuures on igal valijal praegu projekti järgi 5 häält, aga asjatundja Peet Kask, kes on ka komisjoni liige, arwab, et kui koosseis on 60-liikmeline, siis peaks olema 6 häält. Nii et ma paluks valmis olla paranduseks: 5 asemel 6.

Ülemnõukogu kandidaatide esitamise korda reguleerib 5. punkt, mille kohaselt kandidaate saab esitada kella 12-ni 4. septembril. Valimised ise viiakse läbi 4. septembril õhtusel istungil. 6. punkt näeb ette, et Ülemnõukogu liikmed peavad andma allkirja kirjalikule nõusolekule, mille tekst on järgmine: "Kandideerides Põhiseadusliku Assamblee liikmeks, nõustun Põhiseadusliku Assamblee ülesandega töötada välja iseseisva Eesti Vabariigi põhiseadus ja kohustun valituks osutumisel aktiivselt osalema Põhiseadusliku Assamblee töös." Minu arvates on see säte vajalik sellepärast, et ta rõhutab, mille jaoks see assamblee ikkagi moodustatakse. Assamblees ei ole vaja muude huvidega oponente, ei ole vaja neid, kelle eesmärgiks ei ole Eesti iseseisvus, ei ole vaja neid, kes oma vastuteggevuse või passiivsusega häirivad assamblee tööd. Niipalju selgituseks selle eelnõu kohta.

Nüüd teisest eelnõust. Otsus "Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest" reguleerib minu arvates optimaalsel määral assamblee tegevuse protsessuaalse külje. P. 1 piiritleb Põhiseadusliku Assamblee pädevuse. Seda pädevust on aga vaja piiritleda ilmselt nii Eesti Kongressi kui ka Ülemnõukogu huvides, et põhiseadusliku assamblee liikmetel ei kujuneks arusaam, et nad moodustavad mingi superparlamendi. Niisugusest tulemusest ei ole arvatavasti kumbki pool huvitatud. Kumbki osapool on tunnetanud oma funktsioone praeguses kujunevas Eesti Vabariigis ja teab, millega piirdub nende pädevus.

Sellepärast ongi öeldud, et Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee on normi loova õigusega organ, kelle ülesanne on välja töötada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu.

Selle üle võib tekkida poleemikat Eesti Komiteega, kuna viimane on kujutlenud Põhiseadusliku Assamblee funktsioone mõnevõrra laiemana. Seda kogu on seostatud ka kodakondsus- ja valimisseaduse põhimõttelise väljatöötamisega. Meie töörühma seisukoht on niisugune, et selle assamblee tegevus siiski piirdub puhtalt põhiseaduse ettevalmistamisega rahvahääletuseks. Kodakondsus- ja valimisseaduse väljatöötamine on aga teist laadi tegevus. See on selgelt seadusandlik töö, mis ei saa lahendusena ette näha rahvaküsitlust või referendumit.

Teine punkt sätestab, et Põhiseaduslik Assamblee tuleb kokku 1 nädala jooksul pärast selle moodustamist Ülemnõukogu esimehe kutsel. Tehniliselt tagab assamblee töö Ülemnõukogu kantselei. Esimest istungit juhatavad kuni assamblee juhataja valimiseni Ülemnõukogu juhataja ja Eesti Kongressi esimees.

Nüüd ma paluksin töögrupi nimel keskenduda ettepanekule teha viimases lauses parandus. Töörühma üldine seisukoht on, et see viimane lause võiks kõlada niimoodi: assamblee tööd juhatab Eesti Vabariigi justiitsminister ametikoha järgi. Püüan mõne sõnaga selgitada, miks niisugune säte on minu arvates parem. Võidakse väita, et justiitsminister ei ole kummagi esinduskogu liige. Ma arvan, et see ei sega teda assamblee töö üldisel juhtimisel. Justiitsminister on oma ameti järgi kujuneva Eesti Vabariigi õiguskontseptsiooni üldjuht ja tema määramine etteotsa väldiks ehk täiesti mõttetu vaidlusi selle üle, kumma esinduskogu esindaja peaks olema assamblee juhataja. Samal ajal on assamblee töö korraldamisega seotud terve rida materiaalseid kulutusi, mille ulatust peaks kindlasti piiritlema Eesti Vabariigi Valitsus. Seega, justiitsminister oleks igati sobi ametiisik, seda enam, et niikuinii peaks teistsugust assamblee tööd juhtima jurist, kes teab põhiseaduse koostamise tehnoloogiat. Järgmine punkt sätestab Põhiseadusliku Assamblee liikmele makstava kompensatsiooni. Töörühm pidas otstarbekaks, et kõigile assamblee liikmetele peaks makstama päevaraha, olgu

nad siis ükskõik kummast esinduskogust või milliselt töökohalt tahes. Päevaraha ei maksta lihtsalt assamblee liikmeskonda kuulumise eest. Iseenesest mõistetavalt kompenseeritakse mujal elavate assamblee liikmete sõidukulud.

Nüüd veidi sellest, kuidas assamblee töö toimuma hakkab. Sobiv töörežiim oleks arvatavasti selline, et töö assamblees algaks siinsamas Ülemnõukogu istungitesaalis neljapäeva õhtupoolikuti, jätkuks reedel ja lõppeks laupäeva õhtul. Niisugune töösükkel võimaldaks inimestel täita ka oma kohustusi põhitööl. Muidugi röövib see nende inimeste vaba aega ja seda kõike peaks arvestama päevaraha suuruse määramisel. Töörühma meelest võiks see olla umbes 50 rubla. Too raha ei oleks päevaraha selle üldises tähenduses, see oleks ühtlasi ka nende isikute töötasu. 4. punkt sätestab, et Põhiseadusliku Assamblee sisemine töökorraldus otsustatakse lihthäälteenamusega, ja siin ei ole midagi kommentaariks lisada. On olnud ettepanekuid selle kohta, et 5. punktis sätestatud tähtaeg võiks olla lühem. Selle üle peame nüüd kõik mõtlema. Töörühma poolt ette pandud tähtaeg arvestab ka võimalikku rahvusvahelist ekspertiisi. Kuid muidugi võib rahvusvaheline ekspertiis toimuda ka pärast seda, kui assamblee on seaduseelnõu Ülemnõukogule üle andnud. Igal juhul tuleb aga ekspertiis teha enne hääletust. Kui valitakse viimane võimalus, võiks tähtaeg lõppeda ka novembriga. Paluksin 5. punkti formuleeringut siiski kaaluda teistsugusena, kui ta on esitatud projektis. Ta võiks olla täpsem niisugusel kujul: "Ülemnõukogule esitatakse põhiseaduse eelnõu, mille esitamist pooldab enamik assamblee liikmetest. Ülemnõukogu vaatab läbi ja otsustab eelnõu rahvahääletusele andmise." Selline formuleering oleks ilmselt täpsem ja jätaks asja enne rahvahääletusele andmist Ülemnõukogu otsustada. Kiire töö tuhinas ei pannud töörühm tähele seda, et piiritlemata on assamblee tegevuse lõpp. Selle tõttu pakuksin nüüd välja ka 6. punkti ja seda järgmisel kujul: assamblee tegevus lõpeb põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele paneku päeval. Või teine võimalik variant: rahvahääletuse või seaduseelnõu Ülemnõukogule üleandmise päeval. Nende variantide vahel on sisuline erinevus. Ühel juhul me eeldame, et Ülemnõukogule esitatud projekt on kohe nii küps, et edaspidiseid arutlusi Ülemnõukogu ja assamblee vahel enam ei tule. Kui aga assamblee tegevus lõpeb rahvahääletusele paneku päeval, siis on enne võimalik seda kogu veel kokku võtta ja jätkata arutlusi assamblee ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vahel. Niisugused on põhiprobleemid, mida töörühma liikmed on arutanud.

Juhataja

Aitäh Jüri Rätsepale! Alustame küsimusi. Esimene on Illar Hallaste. Palun!

I. Hallaste

Austatud spiiker! Austatud ettekandja! Mul on mitu küsimust. Kõigepealt, millest lähtuti kuupäeva 31. detsember määramisel? Kas ei tuleks kõne alla näiteks 1. või 15. november? Teatavasti, töö planeeritakse just nii pikaks ajaks, mis ette antakse, ja ta saab tavaliselt valmis mõni päev pärast tähtaega. Nüüd teine asi. Mispärast peaks Põhiseadusliku Assamblee kokku kutsuma ainult Ülemnõukogu esimees? Kui on tegu pariteetsel alusel moodustatud organiga, siis võiks seda teha nii Ülemnõukogu kui ka Eesti Kongressi esimees. Ja miks peaks meie määrama nende spiikri, ehk nad saavad ise sellega hakkama. Ja veel üks küsimus: kas ma sain teist õigesti aru, et otsuse projekti punkt 4 a variandis on 6 häält 5 hääle asemel? Ja veel üks küsimus: kellega Eesti Komiteest sees projekti kooskõlastatakse? Aitäh!

J. Rätsep

Kolleeg Hallaste! Kuupäeva küsimust ma juba valgustasin ja mul ei ole sellele midagi olulist lisada. Kui me ei orienteeru rahvusvahelisele ekspertiisile, siis on võimalik seda kuupäeva ettepoole tõsta. Assamblee ise oma töö jaoks ilmselt nii pikka aega ei vaja. Töörühm lähtub esialgu kohesest rahvusvahelisest ekspertiisist, aga seda varianti mina isiklikult eriti ei toeta, sest ekspertiisidele kulub tavaliselt väga kaua aega ja praegu sel juhul taotletakse ekspertiisi ilmselt väga mitmel tasandil ja väga mitmel pool. Osa neist võib oma otsuse öelda enne tähtaja saabumist, osa võib ka hiljemaks jääda. Nii et põhimõtteliselt ei ole minul isiklikult midagi ka 1. novembri vastu, nagu ma juba ettekandes märkisin. Võib olla ka 15. november, sel juhul ei lähe rabelemiseks. Spiikri küsimust aga ma lihtsalt väga paluksin mitte politiseerida. Konkreetsel juhul on minu arvates tegemist kõigi poliitiliste jõudude poolt üsna hinnatud juristiga. Edasi on kõik lahtine ja oleneb sellest, millised jõud selle lühikese aja jooksul veel seda kohta ehk täitma hakkavad. Töö sujub kahtlematult paremini, kui seda juhatab täiesti neutraalne tegelane, kes ei kaitse kummagi poole huve. Seda ma paluksin arvestada, see on lihtsalt elukogemus. Vaheldumisi istungeid juhatades on ühel päeval saali meeleolu ühesugune, teisel päeval teistsugune. Järgmine vastus: kuus häält on õige arv. Ma võib-olla eriti selgelt seda ei öelnud. Eesti Komitee juhtkonnast rääkisin mina isiklikult telefoni teel Tunne Kelamiga, kes minu arusaamise järgi arutles neid teemasid Eesti Komitee büroos samal ajal viibinud Vardo Rumesseniga. Nii et nende kahe Eesti Komitee tegelase nõusolek on olemas. Ma paluksin tungivalt arvestada kogu seda keerukust, mis niisuguseid läbirääkimisi iseloomustab! Kui iga kahe tunni tagant mõne küsimuse üles kerkides jälle kokku ajada kummagi poole pädev esindusorgan, siis minu arvates seda põhiseadust ei tule nii peagi. Tunne Kelam oli nõus 60-liikmelise koosseisuga ja ka pakutud valimispõhimõtetega ja

nii mõnegi põhimõttega veel. Meie kõige sisukamast töökoosolekust võttis osa ka Mart Laar, kas aktsepteeris mõndagi küsimust ka Eesti Komitee seisukohalt. Samuti võttis nende eelnõude redigeerimisest osa Eesti Komitee liige Rein Taagepera.

E. Leisson

Lugupeetud Jüri Rätsep! Mind huvitab töökorralduse eelnõu 2. punkt. Ma pean tunnistama oma tumedust, aga mina ei tea, kas Eesti Kongressil on esimees. Ma igatahes ei ole kunagi sellest kuulnud, ma tean, et on olemas Eesti Komitee juhatuse esimees. Teine küsimus on teise projekti kohta ja puudutab kandidaatide ülesseadmist. Siin on kirjas, et see on vaba. Kas vaba tähendab seda, et seatakse üles istungjärgul või lihtsalt töö käigus? Ja kolmas küsimus: kas vabariigi valitsusel on ka mingisugune sõnaõigus selle eelnõu ettevalmistamisel? Aitäh!

J. Rätsep

Ma kõigepealt tänan kolleeg Leissonit ilmse trükivea ülesleidmise eest! Kongressi esimeest ei ole olemas, aga Eesti Komitee esimees küll. Ma lihtsalt ei tea, kas tegu on eksitusega käsikirjas või masinakirjas. Vaba tähendab seda, et asi on reglementeerimata, ja ma ei saagi praegu sellele vastata. See võib toimuda ükskõik millises vormis, milles me ise kokku lepime. Kitsendusi ei ole ja see on isegi väga hea, sest paljudel juhtudel on meie tööd takistanud meie enda sätestatud kitsendused. Valitsuse esindatuse kohta mul midagi lisada ei ole, kuid kui saal suhtub mõistvalt minu ettepanekusse assamblee töö juhtimise kohta, siis on valitsus sel moel esindatud. Ja ma arvan, et meie praeguses poliitilises situatsioonis oleks see tark tegu. Sel juhul ei saa valitsus meile ette heita, et vaat teil töö ei edene, te olete oma põhiseaduse projektiga jälle meie tegevusel jalus jne. Mulle isiklikult meeldib võimude lahususe printsiipi rõhutada ja see samm annaks ka võimalusi mõistvaks koostööks esinduskogude ja täidesaatva võimu vahel. Siiski ei peaks me antud juhul justiitsministrit käsitama eelkõige valitsuse esindajana, vaid lihtsalt õiguspoliitika juhina rahvusvaheliselt juba tunnustatud Eesti Vabariigis. Nii et ma näen selles sammus katset depolitiseerida esinduskogude tegevust. Peale selle tuleb valitsusega kooskõlastada kulutused, sest tegu on jällegi seadusega, mille kohta kolleeg Enn Leisson võib küsida, kui palju see paber maksab. Seda ma praegu vastata ei oskaks, selle peavad lahendama valitsus ning meie eelarve- ja majanduskomisjon.

T. Made

Austatud eestistuja! Lugupeetud kolleeg! Ma olen alati olnud seda, meelt, et iseseisvuse eest tuleb maksta. Nüüd on see maksmine leidnud teatud vormi teie ettepanekus – 50 rubla kuus.

Ja maksab Eesti rahvas eelarve kaudu. Tähendab, maksavad need, kes on asjast kõige rohkem huvitatud. Kuid 50 rubla on tühine raha, see on ainult 150 grammi head Prantsuse konjakit kuus. Kas teile ei tundu, et need summad peaksid olema oluliselt suuremad – see stimuleeriks neid inimesi, kes assambleesse valitakse, iseseisva Eesti nimel intensiivselt töötama? Teine küsimus on: kas te olete pidanud arvet, kui palju on meil Ülemnõukogus juriste, kes võiksid oma panuse assamblees anda? Kas neid on üldse 30 siit võtta? Au ja uhkuse pärast ju sinna mõtet minna ei ole. Ja kui palju on neid Eesti Kongressis? Mina pakuksin siiski töögrupp võimalikult väike teha, sest mida väiksem ...

Juhataja

Hr. Made! Ettepanekud tulevad sõnavõttudes. Praegu on küsimuste esitamine.

T. Made

Jaa, seda ma tahangi teha, lugupeetud Marju Lauristin. Küsimusi võib ju esitada mitmel viisil. Niisiis, küsimus on: kas te ei arva, et võiks panna hääletusele teie variandi 40 või 50 liiget? Aitäh!

J. Rätsep

Seda nn. päevaraha oleme me töörühmas arutanud ainult põhimõtteliselt, mitte konkreetse rahasummana. Ja ettekandes ma lihtsalt pakkusin mõtlemiseks välja 50-rublase summa, mis oli töörühmas ka jutuks. Ma arvan, et see töö on nii materiaalselt tasuv kui annab ka tunnustust. Selle summa üle on aega veel mõtelda. Kindel on see, et inimeste vaev tuleb kompenseerida. Mis puutub koosseisu suurusse, siis ma juba ettekandes ütlesin, et Eesti Komitee pidas vajalikuks 80 liiget. Meie arvasime, et 50 oleks küllalt. 60 on siis nüüd täiesti tüüpiline kompromissi tulemus. Võib-olla osa neist osutub ülearusteks inimesteks, kahtlemata kujunebki assamblee töö nii, et tegelikult koostab põhiseaduse teksti tosinkond inimest. See on paratamatu. Aga ka 40 inimest ei saa üht teksti koos koostada, igaüks vaid saab omi mõtteid avaldada. Mis puutub juristidesse nii Ülemnõukogus kui ka Eesti Komitees, siis me lugupeetud kolleeg Madega mõlemad teame, kui kehvad on need lood nii siin kui seal. Siiski on meie hulgas väga hinnatavaid reaalteaduste esindajaid, nagu Liia Hänni, Peet Kask jt., kes põhiseaduse küsimustes orienteeruvad praegu igal juhul paremini kui Tartu Ülikooli diplomiga juristid keskmiselt. Nii ei diplom ei määra veel Põhiseadusliku Assamblee liikme kvaliteeti.

Juhataja

Aitäh! Ja hr. Allik, viimane küsija.

J. Allik

Lugupeetud härra Rätsep! Te olete kahtlemata leidnud väga sobiva inimese assambleed juhtima ja ma olen igati nõus ka selle argumentatsiooniga, mis te tõite. Kuid ma siiski ei saanud päris hästi aru, kas see variant on kooskõlastatud Eesti Komiteega või mitte. Kui asi ei ole Eesti Komiteega kooskõlastatud, siis on minu meelest väga ebasoliidne, kui me ühepoolselt määrame ära selle assamblee juhataja. Pealegi on teie esitatud argumendid loogilised, et need võiksid ju ka assambleel kohe heakskiidu leida ja assamblee võiks ise paluda härra justiitsministri ennast juhatama.

J. Rätsep

Ma juba nimetasin, et ma pakun selle variandi välja kui alles viimase poole tunni jooksul tekkinud idee. Olen nõus, et ei olnud soliidne seda siin esitada, aga meil ei ole praegu aega ja võimalusi iga nüansi kooskõlastamiseks. Selleks ei ole meil isegi tööorganit loodud. Ja ma oma eilse kogemuse järgi tean, kui raske on Eesti Komitee juhtivaid tegelasi kiiresti kätte saada. Kuna see küsimus täna siiski päevakorda tuli ja avanes sobiv võimalus see ettepanek teile teha, siis ma ta ka patuga pooleks esitasin. Ma loodan, et Eesti Komitee vabandab sellise omavoli pärast.

Juhataja

Aitäh, härra Rätsep! Küsimusi enam ei ole. Nüüd tahaksin Ülemnõukogu informeerida ühest asjaolust, mis meie tööd täna mõjutab, et siis kokku leppida järgnevas töökorralduses. On tulnud teade, et kell 13.30 tuleb meie ette esinema Rootsi Kuningriigi välisminister Sten Andersson, kes külastab Eestit teatavasti seoses Rootsi otsusega taastada diplomaatilised suhted Eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahel. Nii et me peaksime praegu korraldama oma töö niiviisi, et me oleme valmis pool kaks härra Anderssoni ära kuulama. Kuna meil on praegu pooleli eelmise küsimuse kohta otsuse ettevalmistamine, siis ma tahaksin teada, kas töörühm on oma töö lõpetanud või ei. Nad on saalist kadunud, järelikult nad siis vist veel töötavad. Siis on mul ettepanek avada läbirääkimised hr. Rätsepa ettekande põhjal. Seejuures on teada, et täna me seda küsimust ei lõpeta, kuna juba ettekandest selgus, et on asjaolusid, mida peab veel täpsustama. Tärmin on meil teada, nii et Ülemnõukogu võiks omapoolse esinduse valida 4-ndal. Selle aja jooksul saame hästi kandidatuuride üle järele mõelda. Praegu

näib niiviisi, et saadikud vajavad kõigi nende mõtete seedimiseks ja läbiarutamiseks veel aega. Kes on selle poolt, et päevakorraküsimuse arutamine katkestada ja jätkata seda järgmisel istungjärgul, s.o. esmaspäeval? Palun hääletada! Poolt on 43, vastu on 4, 1 on erapooletu. Arutelu katkestatakse.

Hr. Põldroos! Kas te tahate midagi öelda protseduuri kohta?

E. Põldroos

Lugupeetud pr. juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ütlesin paar sõna meie töökorralduse kohta. Ma hääletasin kahetsusega otsuse vastu arutelu katkestada. Meil tõesti ei ole nii palju aega, et me võiksime nende asjata küsimustega aega viita. Kui me arutelu aga juba katkestasime, siis teeksin ettepaneku kuulutada homme päev tööpäevaks ja jätkata tööd selles küsimuses homme.

Juhataja

Missugune on saadikute seisukoht? Kuna meil on erakorraline istungjärg, mille reglementeerimine on meie enda kättes, siis me võime nii teha. Kahtlemata me saame homme veel tööd jätkata, aga ma arvan, et me ei saa seda praegu nii järsku teha, võib-olla me vajaksime natukene aega järelemõtlemiseks selle üle, missugune on sel juhul meie homsete võimalike küsimuste loend. Palun, Mart Madisson!

M. Madisson

Lugupeetud juhataja! Ma arvan, et enne kui otsustada homme tööpäev, oleks vaja otsustada tulevase nädala töö. Me pole selle kohta veel otsust langetanud, aga kuna see on reglemendiväline, tuleks seda teha.

Juhataja

Väga õige. Härra Nugis tõstis selle küsitluse enne ärasõitu ka üles. Ta arvas, et järgmine nädal peaks olema lisaistungjärg. Meil on ju vaja lõpetada eelarve ja muud asjad, aktsiisid jne. Nii et järgmine nädal oleks rahaasjade otsustamise nädal ja seda ettepanekut pooldab ka juhatus. Seda arutades me küll veel ei teadnud, et tuleb erakorraline istungjärg. Oli plaanis, et see nädal töötavad rahaküsimuste kallal tihedalt komisjonid. Aga ma loodan, et komisjonid on saanud juba see nädal töötada ja töötavad ka homme veel. Nii et juhatuselt on ettepanek, et järgmine nädal oleks ka töönädal. Härra Allik soovib öelda midagi.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Kuna need küsimused juba jutuks on, siis ma tahaksin öelda, et reglemendikomisjonil on ette valmistatud kaks otsuse projekti meie töö süsteemipärasemaks ja efektiivsemaks muutmiseks ja me palume võtta nad kiireloomuliste küsimustena päevakorda.

Juhataja

Niisiis, kes on selle poolt, et järgmine nädal oleks töönädal? Palun hääletada! Vaja on kvalifitseeritud hääleteenamust. Selle otsuse poolt on 54 saadikut, vastu on 1, erapooletu: samuti 1. Otsus on vastu võetud.

Mis puutub homsesse, siis täna me ei ole asunud veel valitsuse esitatud teise kiireloomulise küsimuse arutamisele. Ära tuleb ka kuulata reglemendikomisjoni ettepanekud, ja veel on kristlik-demokraatliku fraktsiooni kiireloomuline küsimus. Ma ei tea nüüd, kas me langetame homse kohta otsuse pärast seda, kui me oleme tänase tööpäeva lõpetanud. Paneksin ette töötada täna kella kolmeni. Presiidiumi koosolek on kell 4 ja seal me saaksime langetada otsuse homse kohta, nähes, kui kaugelt täna oleme jõudnud. Mis puutub majandusprojektidesse, siis härra Veetõusme ütles, et majanduskomisjon tahaks siiski neid järgmine nädal arutada. Härra Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Lauristin! Lugupeetud kolleegid! Mul on üks palve ja ühtlasi ka ettepanek töö korraldamise kohta järgmisel nädalal. Teatavasti algab 2. septembril uus õppeaasta, esimene õppeaasta taasiseseisvunud Eestis. Võib-olla on mõttekas, kui kõik Ülemnõukogu saadikud läheksid koolidesse, kõrgkoolidesse, tehnikumidesse, kolledžitesse. Noored hakkavad ju uut Eestit üles ehitama. Kui meil on vähe aega, siis võime järgmisel nädalal ka 6. septembril töötada. Tänan!

H. Eller

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Põldroos tõstatas väga olulise küsimuse. Võtsime otsuse Põhiseadusliku Assamblee moodustamise kohta vastu 20-ndal. Pakutud valimiskord ei ole suuri vaidlusi tekitanud ja ma panen ette selle ära hääletada. Otsustame asja ära ja kodus mõtleme järele, keda sinna kandidaatideks esitada. Milleks meile veel 2–3 päeva mõtlemiseks? Ja veel sellepärast homme kokku tulla, et hakata ühte asja hääletama. Lahendame küsimuse ära.

Juhataja

Aitäh! See nüüd küll otseselt ei puudutanud küsimust, kas me homme peaksime töötama või mitte, sest on ka muid lahtisi küsimusi.

H. Eller

Põldroos pakkus välja homme töötada.

Juhataja

Ma arvan siiski, et assamblee moodustamise kohta kerkis täna terve rida lahtisi küsimusi ja seepärast peaksin õigeks anda mingisugunegi järelemõtlemise aeg. Kõigepealt ehk hr. Põldroos teeb kirjaliku ettepaneku homse päeva kuulutamise tööpäevaks läbi hääletada. Ja enne hääletamist teeme ehk väikese vaheaja, et seda asja arutada.

Nii. Kas see otsuse projekti siluv töörühm on nüüd saalis? Aeg on ammu täis. Ma palun saadikutel mitte saalist lahkuda, kohe tuleb kauge külaline. See ei ole soliidne, kui sel ajal tekib edasi-tagasi jooksmine. (Hääled saalis.) Ma palun saadikutel saalis olla! Loodan teie mõistvale suhtumisele. Ma ei taha alustada uut küsimust enne hr. Anderssoni tulekut, kuna see läheb otseülekanndesse. Meil ei ole mõtet siis ettekannet katkestada ja muud taolist teha. Nüüd on selgunud, et töökomisjon veel töötab. Nad ei ole saanud ühendust justiitsminister härra Raidlaga, kelle arvamust nad tahavad ka teada. Seega ei saa praegu alustada selle otsuse vastuvõtmist.

Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta**Juhataja**

Ilmselt on meil praegu 5 minutit aega. Kas härra Allik saab viie minutiga tutvustatud reglemendikomisjoni ettepaneku? Palun siis seda kõnetoolist teha, mitte rõdult!

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Rahvast on küll vähe. Ja ma saan aru, et kui väliskülalised saabuvad, siis me katkestame kohe automaatselt.

Juhataja

Jah, siis me kohe katkestame.

J. Allik

Võiks kella anda küll, rahvast on nii vähe, et ei tasugi eriti rääkida. Lugupeetud saadikud! Need kaks projekti, mis on teie lauale ilmunud, on esitatud reglemendikomisjoni poolt. Härra Menšikov ei olnud hommikul kohal ja seetõttu sain ma temaga konsulteerida alles praegu. Aga mina ja härra Kask olime jõudnud üksmeelsele seisukohale, et meie töö ei ole viimase kahe päeva jooksul sugugi eesmärgipärane ega viljakas olnud. Ometi rahvas ootab just nüüd, et ta oleks eesmärgipärane ja väga viljakas. Millised on siis põhitakistused? Üks asi, mis meid segab, on see, et tulles istungile me ei tea täpselt, mida me arutame, me ei oska fraktsioonide tööd planeerida. Samal ajal otsustasime juba kevadel ja ka augustis, et rida küsimusi tuleb 45., 46., 47. istungjärgu päevakorda. Muutunud situatsioonis on nüüd aga üles kerkinud hoopis tähtsamaid küsimusi. Seetõttu peame vajalikuks, et juhatus, vanematekogu ja valitsuse esindajad koostaksid järgmise istungjärgu alguseks septembrikuu tööplaani niipalju, kui see on võimalik. Tuleks läbi vaadata Ülemnõukogu ajagraafik, et me esmaspäeval teaksime, kui pikad on me istungid selle nädala jooksul. Muidugi jääb alati võimalus neid pikendada, aga oleks hea, kui tekiks mingi normaalne töörütmi. Tuleb teha seadusprojektide ja otsuste loetelu: mida me septembris arutame esimesel, mida teisel, mida kolmandal nädalal. Nii saaksid fraktsioonid ja muidugi ka komisjonid täpselt selle graafiku alusel tööle hakata. Ilmselt on septembris vaja vastu võtta väga palju olulisi dokumente. Ehk tuleb ühtede dokumentide vastuvõtmist kiirendada, mõnede seaduseelnõude koostamist aga annab vahest edasi lükata, kui need nii olulised ei ole. Seda kõike kajastab teile ettepandud projekti punkt 2. Teine moment, mis tööd takistab, on see, et mitmetel asjaoludel tuleb palju projekte Ülemnõukogu ette üsna toorel kujul. Neid tuleb saalist saadikufraktsioonide poolt kiireloomuliste küsimustena ja tuleb ka valitsuse poolt. Ma ei tahaks valitsust siiski kuidagi süüdistada, temal on samuti väga kiire, kuid ...

Rootsi välisministri S. Anderssoni sõnavõtt

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meie istungile on saabunud Rootsi Kuningriigi ametlik delegatsioon eesotsas välisminister hr. Sten Anderssoniga. Ma tervitan hr. Anderssoni südamest ja palun teda kõnetooli!

S. Andersson

Proua juhataja! Austatud parlamendi liikmed! Mul on suur rõõm ja suur au rääkida teie ees siin vaba Eesti parlamendis.

Kui pimeduse jüngrid, kommunistlikud riigipöörjad Moskvast olid täna 10 päeva tagasi võimu võtnud, siis küsisime me endilt, kas kell pööratakse nüüd tagasi, kas külm sõda algab uuesti. Me küsisime endilt, kas inimeste vabadusiha surutakse tankide alla, kas see uputatakse verre. Me küsisime endilt, kas kõik see, millesse me olime lootnud: rahu, rahulik kooselu, relvastuse vähendamine, pingelõdvestus – kas kõik see vahetatakse välja nende vastandite vastu.

Ja kõigi rootslaste mõtted läksid meie naabrite juure Läänemere teisel kaldal: kas nad jälle satuvad nõukogude võimu raevu ja rünnete alla?

Kuid kõik läks teisiti. Juba kolme päeva pärast oli sündmuste näitelava täielikult muutunud. Rahutused läksid üle juubeldusteks. Nende inimeste juubeldusteks, kes vapralt seisid tankide ees rahu, vabaduse ja demokraatia nimel. Mehed ja naised olid valmis ohverdama oma elu ja mõned neist pidid seda ka tegema.

Pärast järgmist 3 päeva, kui me olime saanud ühe positiivse signaali teise järel – see oli pühapäeva hommik –, jõudsime Ingvar Carlsson ja mina kokkuleppele. Nüüd võime lõpuks ometi tunnustada Eesti, Läti ja Leedu riiklikku iseseisvust. See oli üks rõõmupäev, kuid veel tugevamad olid meie tunded, kui me teisipäeval, 2 päeva tagasi, võisime selle otsuse valitsuses lõplikult vastu võtta. Samal hetkel, kui koosolekuhaamer valitsuse istungil lauale lõi, heisati välisministeeriumi ees 3 Balti riigi lipud. Inimesed hõiskasid, naersid, nutsid ja õnnitlesid üksteist. Sel hetkel olin ma välisministrina loomulikult rõõmus. Kuid ma mõtlesin tagasi ka sellele päevale 1941. aastal, kui tolleaegne Rootsi koalitsioonivalitsus tunnustas Eesti, Läti ja Leedu annekteerimist. Minu vanematel oli sõpru Eestis ja nad olid paadipõgenikena üle Läänemere tulnud. Ma raevutsesin koos nendega ja olin vihane, et valitsus säärase otsuse tegi. Ma olin tol ajal 17-aastane ja hukkamõistmine, ka oma valitsuse otsuste hukkamõistmine käis mul lihtsalt. Kuid ka Rootsi oli tol ajal ohustatud. Me olime kommunistidest ja natsidest ümber piiratud ja kui ma sain veidi vanemaks, mõistsin juba paremini, millest lähtus Rootsi valitsus oma otsuse tegemisel. Nende pikkade aastate jooksul, mis on mööda läinud, on meil olnud liiga vähe kontakte rahvastega, kellega meil on kunagi olnud väga lähedane koostöö ja kellega meil on ühine ajalugu – rahvastega Eestist, Lätist ja Leedust.

Läänemeri on meie ühine meri, kuid Läänemeri on meid ka lahutanud. Seda on teinud erinevad ühiskondlikud süsteemid. Kuid rahvaste igatsust vabaduse järele ei saa lämmatada.

Glasnosti ja perestroikaga avanesid uued võimalused ning kontaktid on muutunud järjest soojemaks ja tihedamaks kõikidel tasanditel. Kogu aeg oleme me austuse ja imetlusega jälginud teie jõupingutusi iseseisvuse saavutamiseks ja teil on olnud kogu rootsi rahva tugi selles. Riigipäev ja valitsus on selles toetuspoliitikas üksmeelsed olnud. Ja nüüd, lõpuks ometi, on Rootsi ja teised riigid võinud minna kaugemale ainult sümpaatia näitamisest ja toetuse deklareerimisest. Me võime tunnustada Eestit kui suveräänset riiki. See samm sai võimalikuks tänu faktile, et meie arvates on nüüd Eesti valitsusel kontroll oma territooriumi üle. See oli viimane neist kriteeriumeist, mida Rootsi alati jälgib, kui küsimus on riikide iseseisvuse tunnustamises. Need kriteeriumid tulenevad rahvusvahelisest õigusest. Kuna me ise oleme väike riik, siis on meil eriti tähtis neid reegleid järgida, olenemata sellest, kas see riik, mida me tunnustada soovime, on väike või suur.

Eile külastasid Stockholmi Eesti, Läti ja Leedu välisminister. Koos kirjutasime alla lepingule, milles on öeldud, et alates nüüdsest on meil vastastikku pealinnades diplomaatilised esindused. See oli pidulik ja rõõmus hetk. Täna siin Tallinnas olen ma saanud fantastilise vastuvõtu osaliseks ja ma tunnetan seda sümpaatiat ja sõbralikkust, millega mind on vastu võetud. Ja samuti nagu Lennart Meri elas üle tugevaid tundeid sel hetkel, kui ta nägi Eesti lippu heisatavat Rootsi välisministeeriumi ees, sama tugevaid tundeid elasin mina üle siis, kui mind täna hommikul Tallinna saabudes võttis vastu Rootsi suursaadik. Rootsi lipp on siin Tallinnas lehvinnud juba kaks aastat, aga Rootsi suursaadikut ei ole siin olnud juba 50 aastat. Seepärast soojendas see vastuvõtt mu südant väga.

Ma olen uhke, et Rootsi suursaadik on esimene, kes esitab oma akrediteerimiskirjad vaba Eesti, Eesti Vabariigi presidendile. See loob hea aluse meie tulevaseks koostööks.

Nagu te kõik teate, elab Rootsis mitmeid tuhandeid eestlasi. Paljud neist tulid põgenikena sõja ajal ja said meilt varjupaika. Nemad ja nende lapsed ning lapselapsed on teinud märkimisväärsed jõupingutusi Rootsi arendamiseks. Viimaste aastate jooksul on elavnenud ka reisimine üle Läänemere. Kontaktid on mitmekordistunud, sõprus ja üksteisemõistmine on paranenud. Viimase 12 kuu jooksul on Tallinnas meie konsulaarbüroos välja antud vähemalt 25 000 viisat Rootsi ja varsti, ma loodan, on reisimine päris vaba.

Ka Riias ja Vilniuses on Rootsi suursaadik kohal, koostöö mitmel alal võib alata otsekohe. Suhted Eesti ja Rootsi vahel on eriti soodsad. Mõlema rahva dramaatiline käekäik on meid liitnud. Juba keskajal oli olemas Rootsi asustus Lääne-Eestis. Rootsi suurriigi ajal 1561. ja 1710. aasta vahel olid mitmed Eesti osad Rootsi krooni alluvuses. Tartu ülikool asutati 1632. aastal Rootsi kuninga Gustav II Adolphi poolt. Ka selle hoone ajaloos on väike osa Rootsit. Tuntud Rootsi arhitektid osalesid selle projekteerimise võistlusel, seda siiski võitmata. Pärast

sedal ajaloolist nädalat, mille me oleme läbi elanud, alustame uut ja lootusrikast lehekülge Rootsi-Eesti ajaloo raamatus. See on kindlasti täis tööd, tööd mõlemal pool Läänemerd. Rootsil ei ole mitte ainult saatkond siin Tallinnas, Rootsil on ka üksmeelne rootsi rahvas, kes ei soovi midagi nii palju, kui ulatada sõbrakäsi üle Läänemere. Palju on juba käimas ja palju rohkem on tulemas. Muu hulgas selle ühise koostöökomisjoni raames, mille me oleme otsustanud luua.

Koostöö ei kujune mitte mingil juhul ühepoolseks. Suur hulk rootslasi külastab Eestit, et osa saada eesti kultuurist, muusikast, laulust ja folkloorist. Juhtivad eesti kirjanikud – nii ajaloost tuntud kui kaasaegsed – on võitnud järjest kasvava lugejaskonna Rootsis.

Kallid sõbrad! Rootsi valitsusjuht Ingvar Carlsson ütles eile pärast seda, kui oli tehtud otsus tunnustada Eestit iseseisva ja suveräänse riigina, et see oli kõige rõõmustavam ja positiivsem otsus, mille Rootsi valitsus võib-olla üldse kunagi teinud on. Mis võib mulle lihtsam olla kui tema arvamusega ühineda. Eesti rahva valitud esindajad, võtke vastu minu kõige soojemad edusooovid Rootsi riigipäeva, valitsuse ja rahva poolt! (Aplaus.)

Juhataja

Lugupeetud härra minister! Eesti Ülemnõukogu, Eesti rahva esindaja palub eesti rahva nimel teil anda edasi meie tänu rootsi rahvale ja Rootsi riigile selle toetuse eest, mida me oleme tundnud kogu aja, selle tunnustuse eest, mis me nüüd oleme saanud. Me täname teid!

Ülemnõukogu tööaja kohta

Juhataja

Nii, meie jätkame oma tööd. Kõigepealt peaksime vastu võtma otsuse tänase tööaja kohta. Nagu ma ütlesin, ettepanek on töötada kella 3-ni, sest kell 4 koguneb presiidium. Ja lähtudes sellest, palju me selle ajaga jõuame ära teha, otsustame siis homse töö. Hr. Jõerüüt, palun!

J. Jõerüüt

Lugupeetud pr. juhataja! Tööaja kohta olin ma just läkitamas teile oma kirjalikku ettepanekut. Nüüd teen selle suuliselt. Ma teen ettepaneku töötada täna nii kaua, kuni on vastu võetud otsus, mis puudutab meie osa Põhiseadusliku Assamblee moodustamisel.

Ü. Uluots

Mul on palve – ja see pole üksi minu palve –, et me tuleval nädalal alustaksime tööd teisipäevast. Seda seoses asjaoludega, mis on seotud esimese koolipäevaga. Pr. Lauristin! Kas on vaja kirjalikku ettepanekut teile või mitte?

Juhataja

See ettepanek oli ka hr. Sovetnikovi sõnavõttus. Me paneme selle hääletusele. Kas tänase tööaja kohta on veel ettepanekuid? On seega kaks ettepanekut: töötada täna kella kolmeni ja teine, töötada täna senimaani, kuni on vastu võetud otsus Põhiseadusliku Assamblee kohta. Viimane eeldaks seda, et ma peame nähtavasti tegema ka mitu vaheaega, kuna ilmselt tuleb siis kohale kutsuda ka eelarvekomisjoni ja valitsuse esindajad. Hr. Raidla peaks ütlema oma sõna ja Eesti Komiteega oleks vaja ka vahepeal kontakti saada. Ma julgeksin seetõttu väljendada oma isiklikku seisukohta, et meil ilmselt oleks mõistlikum teha selleks kõigeks vahe ja jätkata kas või homme. Hr. Annus.

L. Annus

Lugupeetud proua Lauristin! Lugupeetud kolleegid! Teen ettepaneku panna hääletusele töötada täna kuni kella kolmeni. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! See ettepanek on juba tehtud ja ma panen selle hääletusele. Niisiis, kes on juhatuse ettepaneku poolt täna töötada kella kolmeni? Palun hääletada! Poolt on 47, vastu 3, erapooletuid 10. Otsus on vastu võetud.

Nüüd homsest. Kuna on selge, et täna me esitatud küsimusi läbi arutada ei jõua, kes on selle poolt, et me jätkaksime tööd homme kell 10? Tööaja lõpu me otsustaksime homme, lähtudes sellest, kuidas töö edeneb, kuid ma paneksin ette, et mitte rohkem kui kella kaheni. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 25, vastu 30, erapooletuid 11. Saadikud ei soovi homme töötada, ettepanek ei leidnud toetust.

Nüüd ettepanek järgmise nädala tööaja kohta. Oli ettepanek, et töö algaks mitte esmaspäeval, vaid teisipäeval. Härra Kama, palun!

K. Kama

Mul on ettepanek, et homme töötavad komisjonid kõigi nende dokumentide kallal, mis praeguseks meie laudadele jõudnud. Praegu on suure saali tegevus takerdunud selle taha, et komisjonid ei ole saanud neid asju läbi töötada.

Juhataja

Mul jääb ainult toetada härra Kama ettepanekut, see ei vaja nähtavasti hääletamist. Komisjonid korraldavad oma töö ise. Härra Pöld, palun!

J. Pöld

Kas ei oleks mõeldav tulla kokku täna kell 5 või 6? Kas me ei võiks ka täna töötada paar tundi kauem? See on ka üks võimalik variant.

Juhataja

Tänase tööpäeva suhtes me juba hääletasime. Härra Kostabi, palun!

H. Kostabi

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Homse töö vastu hääletati põhiliselt sellepärast, et paljudes maakondades on homme volikogude istungid ja paljud saadikud on kohustatud ka sealt osa võtma.

S. Petinov

Lugupeetud proua Lauristin! Teen ettepaneku alustada kolmapäeval.

Juhataja

Niisiis, järgmise nädala kohta on praegu ettepanek alustada teisipäeval ja hr. Petinov teeb ettepaneku alustada kolmapäeval. Pidades siiski küllalt tõsiseks soovi olla esimesel koolipäeval kodukohtades, paneksin hääletusele ettepaneku alustada teisipäeval. Kui see ei lähe läbi, siis jääb hääletada tavaline algus, s.o. alustada esmaspäeval. Ja kui ka see ei lähe läbi, siis võtame arutusele hr. Petinovi ettepaneku. Hr. Elleril on veel üks ettepanek. Palun!

H. Eller

Lugupeetud kolleegid! Teeksin ettepaneku määrata istungi alguseks kell 12. Siis me saaksime teisipäeval kohale sõita, muidu peame ikka esmaspäeval ära tulema.

Juhataja

On ettepanek alustada järgmisel nädalal teisipäeval kell 12. Hr. Kork soovib veel midagi öelda. Palun!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Paluks seda täpsustada! Ka ei saa nii hääletada. Kas me hääletame tööaja algust või plenaaristungi algust? Need on erinevad mõisted. Tööaeg on ka töö komisjonides ja kõik muu.

Juhataja

Kuna meil on sessiooniväline istung, siis me peame seda käsitama kui reglemendis mittefikseeritud. Järelikult, me saame otsustada mõlemat, nii tööaja algust kui ka plenaaristungi algust. Kui te arvate, et töö peaks algama enne plenaaristungit, näiteks kell 10, siis me võime seda sätestada. Ma sain aru, et hr. Eller pakub plenaaristungi alguseks kell 12. Komisjonid võiksid muidugi ise otsustada, millal nemad töötavad. Kas hr. Rätsepal on veel ettepanek sama asja kohta? Me räägime praegu ainult teisipäevasest päevast.

J. Rätsep

Ma esitaksin uutel asjaoludel uue ettepaneku. Ilmselt me teeme endale esmaspäeva vabaks. Ent Põhiseadusliku Assamblee valimine toimub meil ju juba 4-ndal. Et siiski jõuda kogu küsimusteringi lahendamata, teeksin sellesama nihke tõttu ettepaneku uuesti arutada homse tööpäeva küsimust. Ma arvan, et me võiksime teisipäeval lähedasti kell 12 alustada, kui me homme teeksime tööd.

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid! Ma tõesti ei saa aru, mis toimub. Meil on praegu tähtis iga tund, me peame tegutsema, teine pool ei maga. Meie aga arutame, kas me jätame vahele päeva või kaks või kolm või tuleme tuleva nädala lõpus kokku. Ma olen tõesti hämmeldunud, mis siin praegu toimub. Tänan!

Juhataja

On ettepanek hääletada ümber homse töö küsimus. Ma paluksin seda ettepanekut kooskõlastada reglemendikomisjoniga ja esitada see kirjalikult! Tegemist on ju tehtud otsuse ümberhääletamisega, ilma et sellel oleks n.-ö. formaalset motivatsiooni. Palun, härra Made!

T. Made

Austatud proua juhataja! Kas järgmiseks nädalaks on planeeritud kiireloomuliste küsimuste arutelu või me saame arutada järgmisel nädalal ka neid probleeme, mis pooleli on? See tähendab, kui suur meie töökoormus järgmisel nädalal võiks olla? Aitäh!

Juhataja

Meie töökoormus järgmisel nädalal on väga suur, sest esiteks on sinna planeeritud kõik need eelarve ja maksude küsimused, millega tegeleb majanduskomisjon. Ja teiseks on vaja lahendada mitu kiireloomulist küsimust. Nii et järgmise nädala töökoormus on väga suur. Härra Järlik tahab veel midagi lisada. Palun!

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Teen ettepaneku panna hääletusele hoopis ettepanek töötada täna pärast Ülemnõukogu Presiidiumi istungi lõppemist, näiteks alates kella 6-st või kella 7-st. Ja olla siin seni, kuni oleme vastu võtnud otsuse Põhiseadusliku Assamblee kohta.

Juhataja

Kas härra Uluots soovib midagi öelda hääletamisprotseduuri kohta? Palun mitte enam sisulisi ettepanekuid!

Ü. Uluots

Ma olen veendunud, et me teeme täna presiidiumis tööd vähemalt kella kümneni.

Juhataja

Härra Uluots! Ma võin teile öelda kindlasti, et me ei tee tööd kella 10-ni. Kell 8 algab Rootsi delegatsiooniga pidulik õhtusöök ja selle tõttu ei ole härra Rüütlil võimalik juhatada presiidiumit kella 10-ni.

Ü. Uluots

Teie juhatate.

Juhataja

Ei, mul ei ole neid volitusi. Aga pidulik õhtusöök puudutab härra Rüütli, mitte teisi. Nii et me saame kindlasti peale presiidiumi lõppu tööd teha, kui me nii otsustame. Härra Veetõusme.

A. Veetõusme

Ma väga vabandan, lugupeetud Marju Lauristin, aga sellel juhul ma teen ettepaneku presiidium ära jätta. Seda on ju ka enne juhtunud. Praegu tuleb ju niimoodi välja, et 60 või 70 saadikut peab ootama pisut rohkem kui 10 inimese järel.

Juhataja

Presiidiumi ärajätmine ei kuulu meie pädevusse, selle kutsub kokku Ülemnõukogu esimees. See ei ole võimalik. Palun, härra Kork!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Arvestades enne teie poolt mulle antud vastust, palun tungivalt kasutada termini "töö" asemel "plenaaristung". Teie väljendit kordab ju osa ajakirjanikke ja see levib nii rahva hulgas. Ma ei saa hääletada, kui te panete hääletamisele "töötamise" ja mitte "plenaaristungi".

Juhataja

Hea küll. Ma tänan märkuse eest ja panen hääletusele selle, kas me teeme täna õhtul alates kella 6-st plenaaristungi. Palun hääletada! Poolt on 32, vastu 18, erapooletuid 12.

Kuna vaja oli kvalifitseeritud häälteenamust – kaks korda rohkem poolt kui vastu –, siis ettepanek ei leidnud toetust.

Ja nüüd panen siis hääletusele ettepaneku töötada homme hommikul kella 9-st. Palun hääletada! Poolt on 37, vastu 18, erapooletuid 3. Ettepanek leidis toetust, homme algab plenaaristung kell 9.

Otsustame nüüd ära järgmise nädala, et oleks selge, mismoodi me töötame. On ettepanek teha plenaaristung teisipäeval alates kella 12-st. Härra Põld! Kas te soovite teha lisaettepanekut?

J. Põld

Ma tahaksin tehtud otsust protestida, sellepärast et Tallinna inimestel on võib-olla tõepoolest väga mugav tulla homme hommikul kell 9 siia. Kas täna tõesti ei suudeta presiidiumi istungit kas ära jätta või lühendada?

Juhataja

Härra Pöld! Otsus on vastu võetud. Palun, kes on selle poolt, et tulla järgmisel nädalal plenaaristungile teisipäeval kell 12? Poolt on 47, vastu 27, erapooletuid 4. Ettepanek on vastu võetud.

Usun, et tööaja pikkuse me otsustame teisipäeval ja arvan, et see tööaeg võib olla küllaltki pikk. Nüüd minul on küsimus härra Allikule. Kas härra Allik on nõus katkestama oma ettekande, et me asuksime poolelijäänud otsust vastu võtma? Härra Tamm on saalis ja ma usun, et on võimalik see otsus vastu võtta.

J. Allik

Ma teen muidugi nii, nagu Ülemnõukogu juhataja soovib, kuid ma juhin tähelepanu, et kui härra Andersson oleks saabunud veerand tundi hiljem ja me oleks selle otsuse vastu võtnud, siis me oleks praegu võitnud kolmveerand tundi. Sest siis poleks seda arutelu, mis siin viimased pool tundi käis, lähema kuu aja jooksul Ülemnõukogu täiskogul toimunud.

Juhataja

Härra Allik! Me ei ole seda otsust veel vastu võtnud, seepärast jätaksime ehk kõik "oleksid".

NSV Liidu riigiorganite alluvuses ja halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara ja juhtimise kohta

Juhataja

Palun, kes teeb nüüd ettekande töökomisjoni tulemuste kohta? Kas härra Tamm? Palun!

J. Tamm

Lugupeetud saadikud! Võttes arvesse maksimaalselt kõiki parandusettepanekuid ja täiendusi, on töökomisjon jõudnud järgmise redaktsioonini. Loen selle teile ette, märkides ära tehtud muudatused. Esimene muudatus puudutab otsuse pealkirja, see kõlaks järgmiselt: "NSV Liidu riigiorganite alluvuses või halduses olevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara ja juhtimise kohta". Seega on muudetud algus. "NSV Liidu riigiorganid" "liiduliste organite" asemel, välja on jäetud "nende juhtimisel tegutsevate" ning sõna "paiknevate" on asendatud sõnaga "asuvate". Peeti ka otstarbekaks vahetada ära punktid

1 ja 2. Seega, otsuse projektis olev punkt 2 tuleks lugeda punktiks nr. 1. Ning 1. punkti lõppu tuleb järgmine täiendus: "Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada nimetatud ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide juhtimine." Endises punktis 1 tuleksid järgmised muudatused: 4. reas pärast § 35 märkimist võtta maha tekst kuni sõnadeni "NSV Liidu omandusse", s.o. 3 rida. Seega, jääb välja tekst "ning arvestades asjaolu, et Eesti Vabariigi territooriumil paiknev riiklik omand pole õigusaktide alusel kunagi üle läinud NSV Liidu omandusse". Järgmisel real pärast sõna "on" lisandub sellele "Eesti Vabariigi territooriumil asuvate". Loeksin segaduste vältimiseks ette punkti teksti tervikuna: "Vastavalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 20. augusti 1991. aasta otsusele "Eesti riiklikust iseseisvusest" ja tuginedes Eesti Vabariigi omandiseaduse §-le 35, on Eesti Vabariigi territooriumil asuvate NSV Liidu riigivalitsemisorganite alluvuses või halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vara Eesti Vabariigi omand." Sellele punktile on ka täiendus, seal tuleks juurde järgmine tekst: "Eesti Vabariigi Valitsusel lahendada NSV Liidu Kaitseministeeriumi ja temale alluvate struktuuriüksuste omanduses või käsutuses oleva vara kuuluvuse küsimused." Punktis 3 on samuti mõningad muudatused. P. 3 1. reas ja 2. rea alguses on välja jäetud sõnad "korraldada käesoleva otsuse täitmine" ning pärast sõnu "määrates kindlaks" on lisandunud "Eesti Vabariigi omandusse võetud asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide". Pärast sõna "organisatsioonide" on välja jäetud "nende liitude, assotsiatsioonide ja muu sellise". Ja on ka mõned redaktsioonilised või keelelised täpsustused. Loeksin nüüd selle punkti tervikuna ette: "Eesti Vabariigi Valitsusel määrata kindlaks Eesti Vabariigi omandusse võetud asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide vara koosseis, võttes arvele ka väljaspool Eesti Vabariiki asuvate NSV Liidu ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide Eesti Vabariigis paiknevate filiaalide ja struktuuriüksuste vara ning lahendada koostöös NSV Liidu riigivalitsemisorganitega vara ülevõtmise korralduslikud ning tehnilised probleemid." Kas on tarvis veel kord tekst lõppkujul ette lugeda?

Juhataja

Kas saadikud nõuavad, et tekst veel kord otsast peale ette loetaks? Kõik on selge. Kas on parandusettepanekuid, mis ei ole leidnud kajastamist ja mida palutakse hääletada? Kas komisjonil on selliseid kirjalikke ettepanekuid? Härra Tamm.

J. Tamm

Härra Põllu ettepanek on arvesse võetud.

Juhataja

Härra Põllu ettepanek on arvesse võetud. Kas härra Põld on sellega nõus? Ei näe härra Põldu. Kas võib nüüd otsuse projekti hääletusele panna? Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 saadikut, puudub 27. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Liiduliste organite alluvuses või halduses olevate või nende juhtimisel tegutsevate Eesti Vabariigis asuvate ettevõtete, asutuste, organisatsioonide kohta" redaktsioonis, mis on pakutud kooskõlastuskomisjoni poolt? Palun hääletada! Poolt on 68, vastu on 1, 1 saadik on erapooletu. Otsus on vastu võetud.

Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta

Juhataja

Nüüd tuleme tagasi poolelijäänud küsimuse juurde. Tuletan meelde, et reglemendi kohaselt võib reglemendikomisjon mis tahes hetkel esitada oma ettepanekuid ja me oleme kohustatud need ära kuulama. Palun, härra Allik! Ma palun saadikuid tähelepanelikult kuulata, see ei ole mitte ainult formaalne küsimus, mille üle härra Allik arutleb.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Ma loodan, et vahepeal toimunu andis meie ettepanekule toetajaid juurde. Ma kordan selle otsuse sisu lühidalt punktide kaupa üle. Põhjenduse, miks seda vaja on, ma rääkisin ära. 1. punkt annaks vanematekogule volitused kõigepealt määrata meie tööaeg kuni oktoobrikuuni. Meie nõuame, et me teaksime istungjärgu alguses, mis kell ja kui palju on täiskogu istungeid, millal töötab komisjon. Nii saab planeerida ka fraktsioonide tööd. Edasi annab see punkt vanematekogule õiguse eelnevalt läbi arutada kõik ettepanekud kiireloomuliste küsimuste päevakorda võtmiseks, tulevad nad siis saalist või valitsuselt või mujalt. Praegu ei tegele sellega keegi, juhatusel neid volitusi ei ole. Praegu nad tulevad automaatselt täiskogu ette hääletusele, olukorras, kus me ei ole jõudnud isegi projektiga tutvuda. Nüüd oleks siis selle kuu jooksul selline kord, et kiireloomulise küsimuse arutab läbi vanematekogu. Kui see tema arvates ei ole kiireloomuline, siis seda üldse päevakorda ei võeta. Kui see on ka vanematekogu arvates kiireloomuline, siis selgub seal kohe ka see, millised on erimeelsused ja kui reaalne on, et projekt võiks Ülemnõukogus kohe läbi minna. P. 3 annab vanematekogule õiguse kohe moodustada ka kooskõlastuskomisjon, et meie ette saabuks projekt võimalikult kooskõlastatult. Samuti võib ta suunata küsimuse kohe täiskogule

või mõnda Ülemnõukogu komisjoni arutada. P. 2 nõuab siis prioriteetsete otsuste, küsimuste nimekirja, mida me peaksime septembrikuu jooksul arutama. Kuna me tuleme kokku alles 3-ndal, on mul ettepanek 3-ndaks planeerida juhatuse, vanematekogu ja valitsuse esindajate ühine pikem istung, et meie töö selleks kuuks korrektselt planeerida. Mina tõlgendaksin seda punkti ka nii, et läbivaatusele kuuluvad kõik need otsused, millega me oleme juba septembrikuu eelnevalt täis planeerinud. P. 3 kehtestab saadikurühmade ametlikele esindajatele õiguse läbirääkimistel eeliskorras sõna saada. Hiljem võivad sõna saada muidugi kõik saadikurühmade liikmed, kuid kõigepealt peaksime ära kuulama saadikurühmade ametlikud arvamused projekti kohta. Praegu on tõesti probleem, et vist ligi 40 saadikut ei ole üheski saadikurühmas. Neid eirata ei saa, aga raske on kutsuda vanematekogule ka kõik 40. Meil on ettepanek kutsuda kohale üks esindaja igast parteist, kelle esindajat vanematekogus ei ole. Tähendab, neil on siis lisaks isiklikule positsioonile seljataga veel vähemalt mingi partei arvamus selle aja kohta. Punkt 5 ja 6 ilmselt kommentaari ei vaja. Kogu selle projekti eesmärgiks on teha meie töö suures saalis praegusel väga kiirel perioodil vähem juhuslikuks ja rohkem ettevalmistatuks. See projekt ei kanna mingeid poliitilisi eesmärke kedagi eelistada või kellegi osa vähendada. Ma arvan, et selle peaks enne ära otsustama, kui me selle teise eelnõu juurde läheme.

4. punkti parandused olid siis 2. september teha 4-ndaks ja ka muuta sõnastust. Ma pakuks sellises sõnastuses: kutsuda vanematekogu töös nõuandva häälega osalema esindaja igast Eesti Vabariigi ametlikult registreeritud parteist, kellel on saadikud Ülemnõukogus, kuid kes on vanematekogus esindamata. Vanematekogu juhatab loomulikult Ülemnõukogu juhataja.

T. Made

Austatud juhataja! Lugupeetud hr. Allik! Miks kutsuda need inimesse vanematekogusse nõuandva häälega? Miks mitte nad normaalselt vanematekogu koosseisu lülitada?

J. Allik

Hr. Made! Kui te selle ettepaneku teete kirjalikult, siis me paneme selle loomulikult hääletusele. Kuid meie loogika lähtus sellest, et saadikurühma esindaja esindab siiski vähemalt kuut Ülemnõukogu saadikut, kuid see partei esindaja võib antud juhul Ülemnõukogus esindada ka ainult Ülemnõukogu.

T. Made

Aga sellisel juhul vanematekogu sellisel kujul, nagu ta praegu on, ei ole õige, sest meil on ju ainult 6 saadikurühma. Siis tuleb vanematekogu uuesti komplekteerida.

J. Allik

Ei, vanematekogu on saadikurühmade esimeeste kogu. 6 või 13, see ei muuda asja. Praegu on 6, homme on juba võib-olla 7 või 5. Igal juhul on ta siiski ainukene organ, mis organiseeritult esindab fraktsioonidesse kuuluvate saadikute arvamust.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Punktis 1 fikseeritakse, et kiireloomulised küsimused otsustab ainuisikuliselt vanematekogu. Ma ei näe mehhanismi, kuidas saaks üldkogu teada, mis küsimus üldse esitati. Kas ei peaks ikkagi välja mõtlema mingi tasakaalustusmehhanismi, et ka üldkogu saaks oma arvamust avaldada? Sest ega vanematekogu, anna oma ausalt aru, siiski üldkogu ei peegelda, pooled saadikud ei ole seal ju esindatud.

J. Allik

Kõigepealt ei ole muudetud reglemendi seda sätet, mis nõuab eelnõu esitamist saali ees. Nii et informatsioon jääb. Teiseks esindab vanematekogu praegu minu teada siiski üle 60 saadiku, mitte poolt või alla poolt. Ja ka härra Tarand ütles täna hommikul selgelt, et me peaksime võtma tarvitusele abinõusid, et elavdada fraktsioneerumist. Teistsugust abinõu ma ette panna ei oska. Praegu näeb see tekst jah ette karmi korda, et päevakorda võtmise otsustab vanematekogu. Kui soovitakse, võib seda leevendada nii, et kooskõlastusel tuleb küsimus hääletusele täiskogu ees. Selline variant on võimalik, kui tehakse vastav kirjalik ettepanek.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Ma ei tea, ma juba palusin kirjalikult kahe fraktsiooni – sotsiaaldemokraatide ja rahva-keskfraktsiooni nimel enne esimese projekti otsustamist vaheaga. Härrade Made ja Kassi jutust tuleneb, et ei ole meie poliitiline struktuur saadikutel sugugi selge. Kui me hakkame sellises olukorras hääletama, tuleb ilmselt halvem tulemus. Nii et paluksin 7 minutit!

Juhataja

See tuleb enne seda, kui me asume hääletama. Praegu esitame küsimusi. Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! See projekt, mis meile on laudadele jagatud, on väga tore ja tervitativ. Ma tahaksin vaid teie käest küsida, kas oleks mõeldav p. 4-s jätta välja sõnad "ametlikult registreeritud". Põhjendan kohe, mispärast. Probleem on selles, mida tähendab see "ametlikult registreeritud". Näiteks, konservatiivne rahvaerakond, keda esindab siin Ülemnõukogus Kaido Kama, on registreeritud ainult Eesti Komitee juures. Samas ma pean siiski vajalikuks, et Kaido Kama selles vanematekogus osaleks. Kas ei võiks neid sõnu välja jätta või tõlgendada neid selliselt, et ka Eesti Komitee juures registreeritud partei on ametlikult registreeritud partei? Aitäh!

J. Allik

Mina isiklikult oleks selle väljajätmisega nõus, kui hr. Kask ja hr. Menšikov vastu ei vaidle. Kui vaidlevad, siis nad ehk vaheajal ütlevad.

T. Anton

Üks üldine ja üks konkreetne küsimus. Esiteks, kui palju muutuvad Ülemnõukogu juhatuse funktsioonid? Ja teiseks, projekti punktis 3 antakse küsimuste arutamisel kõnelemise eesõigus saadikute ametlikele esindajaile. Kas selline eesõigus jääb ka alaliste komisjonide esimeestele või mitte?

J. Allik

Esimesele küsimusele vastan: juhatuse funktsioonid ja õigused ei muutu üldse, sest juhatus ei tegelnud praegu kiireloomuliste küsimustega, juhatus ei tegelnud tööpäeva muutmisega. Need olid mõlemad täiskogu prerogatiivid. Vanemnõukogu esindab võib-olla üsna täielikult saali meeleolusid, on ju fraktsiooni esimees ja fraktsiooni liikmed vahetult seotud. See on minu arvamus. Ja teine vastus: ka komisjonide esimehed saavad loomulikult sõna eelisjärjekorras.

A. Novohatski

Lugupeetud ettekandja! Kas juhatus ei tule oma ülesannetega toime? Kas ta ei tee tööd või on mingi muu põhjus? Ma ei saa sellest asjast kuidagi aru.

T. Anton

See küsimus vajab täpsustamist. Punkt 1 järgi antakse just nimelt Ülemnõukogu vanematekogule edaspidi õigus koostölastada päevakord. Päevakorra formeerimisega tegeles siiani siiski juhatus.

J. Allik

Hr. Anton! Te praegu tsiteerisite esimest lauset. Järgmine lause täpsustab, mis küsimustes – nimelt ainult kiireloomulistes küsimustes. Terve päevakorra koostölastamine ei ole vanematekogu kompetentsis.

T. Anton

Tekstist see välja ei tule.

J. Allik

2. punkt lahendab selle ära. Mõeldud on nii, et juhatus, vanematekogu ja valitsus koostaksid meile kogu kuuks sisulise päevakorra. Kui siit loeb välja teisiti, võime selle kohe parandada.

Juhataja

Kas hr. Anton saab oma ettepaneku kirjalikult formuleerida? Praegu enam küsijaid ei ole. On aga avaldatud soovi läbirääkimistes osaleda ja on tulnud ka kirjalikke ettepanekuid. Aitäh, hr. Allik! Palun, Peet Kask!

P. Kask

Kallid kolleegid! Austatud juhataja! Nende probleemide hulk, millega meil lähematel nädalatel ja kuudel tuleb kiireloomuliselt tegelda, kasvab kahtlemata iga päevaga. Ja selle projekti põhiidee on, et meil on vaja leida mingi mehhanism selleks, et vältida saalis tavaks saanud ajaraiskamist. Viimane tuleneb paratamatult praegustest demokraatlikest reeglitest – kõigil on õigus sõna saada, päevakord formuleeritakse ühiselt jne. Saame lähematel aegadel oma töö kiirust tõsta demokraatia arvel. Mul on mõned väga konkreetsed ettepanekud, mis natukene lähevad küll sellest otsusest mööda.

Esiteks, ma arvan, et kõige suuremaks ajaraiskajaks siin saalis on need kiireloomulised küsimused, mis tulevad saali enne, kui nad on läbi arutatud üheski komisjonis. Me peaksime kehtestama reegli – ja mitte ajutiselt, vaid alaliseks –, et kõik küsimused tulevad täiskogu arutusele alles pärast läbiarutamist juhtivkomisjonis. See hoiab meil aega kokku ja see ei ole

ka ebademokraatlik samm. Aga kui me tahame veel kiiremini töötada, siis võiksime tõepoolest anda mingisugusele väikesele kogule õiguse panna päevakorraküsimused tähtsuse järgi järjekorda. Seda ei saa tõepoolest täiskogus teha, selleks peab olema hästi silme ees kogu see küsimustik, mis parasjagu oma järjekorda ootab ja mille kohta on projektid valminud.

Ma arvan, et meil ei ole vaja selleks uusi organeid leiutada, selleks tööks sobib juhatus väga hästi.

Seega on mul konkreetne parandusettepanek: kehtestada kord, et kiireloomulised küsimused tulevad sel ajavahemikul Ülemnõukogu päevakorda Ülemnõukogu juhatuse otsusel ning neid arutatakse täiskogus pärast läbiarutamist juhtivkomisjonis. Tänan!

Juhataja

Aitäh, hr. Kask! Enne kui hr. Tarand tuleb kõnetooli, ütleksin teie loal ühe vahemärkuse, tegemist on minu sõnavõtuga. Mulle tundub, et me peaksime sellel kiirel ajal ka juhatuse tööd intensiivistama. Juhatus peaks olema koos mitte kord nädalas, vaid iga tööpäeva lõpul. Ainult see võimaldaks päeval kogunud kiireid küsimusi operatiivselt lahendada. Palun, hr. Tarand!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Eriti lugupeetud kolleegid! Kaks seaduseelnõu, mis reglemendikomisjon on esitanud, on väga tihedasti seotud. Võib-olla ma natukene ruttan ette, aga tahan veel enne vaheaega öelda, et minu arvates vanematekogu ei peegelda enam elu. See selgus juba juuni lõpul valitsuskriisi ajal. Ma üritasin sellest ka kirjutada, aga sain aru, et asja mõte ei jõudnud pärale. Küsimus on selles, et kui me teeme valitsuskoalitsioone – nüüd või tulevikus –, siis see vajab poliitilist kokkulepet, see on kõigile selge. Juunikuuks oli olemasolevatest kadunud 3 fraktsiooni, nüüdseks on kadunud 5 või 6 fraktsiooni. Seega on vanematekogu poliitiline esindatus meile kõigile äärmiselt segane. Keda esindab kadunud fraktsiooni vanem, kes seni inertsist vanematekogus edasi käib? Ja kuna hääletamised on veel salajased, siis mingit vastutust üleski saadik selle tohuvabohu eest ei kanna, mis kokku tuleb. Jaak Allik esitas sõltumatute saadikute kellegagi liitumise idee. See oleks hädavajalik, siin ei ole midagi vastu vaielda. Sellepärast ma lihtsalt esitan üleskutse: kas ei oleks siiski mõeldav, et me nüüd selleks tühiseks ajaks, mis Ülemnõukogu veel koos istub, seda ei saa olla enam üle aasta, siiski ei seoks ennast ajutiselt mingi fraktsiooniga? Moodustame kas või mõne uue. Kui me ikkagi nüüd omaette riiki teeme, siis me peaksime pisut teadma, keda me õieti esindada tahame. See ei tähenda mingisse parteisse astumist. Aga kui nii paljud jäävad sõltumatuks ja näiteks 45 inimest käib üldkogu ees alati oma platvormi põhjendamas, siis

minu arvates läheb see riigi ehitamine küll väga aeglaselt. Nii et fraktsioneerumine, olgu ajutine või koalitsioonilepingu alusel, on asi, mis tuleks lähema 2 päeva jooksul ikkagi ära teha.

Kuidas aga garanteerida avalikustatus, see puutub juba järgmisse eelnõusse. Kui valmis nimekirjad, millistes gruppides me töötame, keda me volitame ennast esindama vanematekogus, siis võiks läbi minna ka Jaak Alliku projekt. Aga seni tuleb ilmselt toetada selle parandamist.

Juhataja

Mul on hr. Tarandile siiski palve. Meil on päevakavas ka reglemendi parandus ja kuna teie ettepanek käib sellesama päevakorrapunkti kohta, äkki te siiski hoiaksite aega kokku ja iseloomustaksite kohe ka teist projekti. Ma saan teie sõnavõtust aru, et asi on omavahel seotud.

A. Tarand

Väga hea. Kui see luba antakse, siis teen seda meeleldi. Minu esitatud projektis on kaks punkti, nagu näete. Esimene on, et iga fraktsioon peab esitama oma platvormi. See ei pea olema mingi pikk parteiprogramm, aga põhiseisukohad peaksid olema selgelt välja öeldud. See, mis meid seni ühendas – võitlus iseseisvuse eest –, on teatavasti ära kadunud, nüüd oleks vaja määratleda järgmised rahvast huvitavad põhiküsimused. Ma ausalt öelda eriti ei usu, et me saame praegu enamuse fraktsioneerumisega hakkama. Kui see nii on, jääb ainsaks võimaluseks Ülemnõukogu tööd parandada see, et muudame reglemendis hääletamiskorda. Kogu sotsialismileer kannatas ühe häda all, mis on meil kõigil väga sügavalt kontides, ja see on harjumus, et me eriti oma töö eest ei vastuta. Kui ka Ülemnõukogu jätkab siin Eesti rahva silme all samas stiilis, et teeme küll midagi, aga saadik oma valijate ees ei vastuta, ebaõnnestuvad meil surmkindlalt ka järgmised valimised. Inimesed ju ei tea, mille poolt keegi saadikutest otsustavates küsimustes on hääletanud. Seega tuleb salajane hääletamine peaaegu kaotada. Ülemnõukogu esimees, Ülemnõukogu juhataja, tema asetäitjad, ilmselt ka komisjonide esimehed ja teised ametimehed Ülemnõukogus võivad siiski seda salajaselt teha, sellega olen nõus. See kõik aga tuleb ilmselt veel arutluse objektiks. Igatahes ilma sellise paranduseta on kogu ühiskonna areng äärmiselt tõsiselt häiritud. Rahval on vaja teada meist igapähe hääletamisi. Aitäh!

Juhataja

Tundub, et küsimusi ei ole. Niipalju kui mina esitatud parandustest aru saan, valitseb ka reglemendikomisjonis endas praegu sisuliselt kaks seisukohta. Ma ei näe muud võimalust, kui reglemendikomisjon peab võtma kõik need parandused ja muud ettepanekud ning tegema lõpliku otsuse, mida ta meile hääletuseks pakub. Kas vanematekogu või juhatus – kumb peab siis need volitused saama? Kas härra Allik ja Kask on nõus, et nad peaksid kõigepealt omavahel seisukohad kooskõlastama, või panen ma lihtsalt parandusettepanekud hääletusele? Härra Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Ma lihtsalt tahan küsida. Kas me paneme praegu hääletusele selle projekti, mida kaitses Jaak Allik, või mõlemad üheaegselt? Kui esimese, siis mul pole küsimusi, kui aga teise, siis ma tahan sõna võtta. Tänan!

Juhataja

Meil on praegu päevakorras kaks projekti ja kaks ettekannet. Esimese kohta on küsimused ja sõnavõttud tehtud, teise kohta mitte. Kui teil on sõnavõtt, siis loomulikult me kuulame selle ära. Hr. Allik soovib ettepanekut teha. Palun!

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Meil on kaks täiesti erinevat projekti, millest teist ei ole veel päevakorda võetud. Teise puhul on samuti ettekandjaks reglemendikomisjon. Te palusite hr. Tarandil oma ettepanekut kommenteerida. Reglemendikomisjoni ettepanek tema omast mõnevõrra erineb. Me ei ole aga teises punktis ettekannet ära kuulanud ega ka üldse läbirääkimisi avanud. Mis puutub esimesse projekti, siis palusid fraktsioonid enne selle hääletamist vaheaega. Ka reglemendikomisjon tuleb vaheajal kokku ja pärast seda ütleb oma sõna.

Juhataja

Hr. Allik! Mis puutub teise projekti, siis selle kohta ei ole mulle esitatud mingisugust teist paberit peale selle, mis hr. Tarand esitas.

J. Allik

Hr. Tarand rääkis sõnavõtus oma ettepanekust reglemendikomisjonile. Teine eelnõu kannab pealkirja "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muudatus". See on teine päevakorraküsimus. (Hääl saalist.)

Juhataja

Hr. Allik! Teie poolt esitatud küsimus saab meil olla päevakorras ainult seoses sellega, et reglemendikomisjonil on õigus esitada reglemendi täiendusi ja parandusi. Nii me kokku leppisime ja selles korras te saite ka sõna.

J. Allik

Kaks eelnõu on.

Juhataja

Täpselt. Kui reglemendikomisjon soovib lisaks hr. Tarandile teise eelnõu kohta esitada veel kaasettekande, siis palun!

J. Allik

Praegu kohe?

Juhataja

Praegu kohe, sest tegu on ühe päevakorrapunktiga: reglemendiküsimused.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud saadikud! Tegu on siiski kahe seadusandliku algatusega, millel kummalgi oma pealkiri. Aga muidugi on nad sisuliselt seotud, ega ma selle vastu ei vaidle.

Härra Tarand rääkis põhimõtteliselt oma ettepaneku ära. Me kaalusime seda ja jõudsime arvamusele, et praegu läheks läbi ilmselt ettepanek ära kaotada nii salajane kui nimeline hääletamine. Härra Tarandi ettepanek nimelise hääletamise kaotamist ei sisalda. Nimeline hääletamine võiks jääda ainult kõigi Ülemnõukogu poolt valitud ja kinnitatud ametiisikute valimisel, kinnitamisel ja vabastamisel. Lisaks ma vabandan, kiirustamise tõttu on § 10 uues reglemendis muutmata. Seal on kirjas, et saadikute kohaplaani tablool avaliku hääletamise kulgu ei esitata, tulemused saab alles pärast hääletusaja lõppu. Hääletamise nimekirja trükkis ei

avaldata, aga igal Ülemnõukogu liikmel on õigus tutvuda raali mälus fikseeritud avaliku hääletamise tulemustega. Täpselt nagu praeguses reglemendis. On aga laekunud härra Käbini parandus, kes soovib selle korra muuta tagasi selliseks, nagu ta meil oli. Tähendab, et pidev hääletuse kulg oleks tablool näha. Me ei saa seda toetada puhttehnilistel põhjustel. On ju teada, et tabloo ümberehitamisega läks aega kaks nädalat ja rohkemgi. Aga muidugi, härra Käbin võib nõuda oma paranduse hääletust.

Ka pakkus härra Käbin parandust, et Ülemnõukogu liige väljendab oma arvamust poolt või vastu hääletades, erapooletuks olemise võimalus jääks ära. Seda samuti niimoodi toetada ei saa. Aga kui härra Käbin nõuab, siis me paneme ka selle hääletusele.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud härrad! Lugege palun tähelepanelikult läbi redaktsioonikomisjoni esitatud seaduseelnõu teine osa, kus määratakse kindlaks hääletamise kord. Seal on juttu kõigi Ülemnõukogu poolt valitud või kohale määratavate ametiisikute valimisest, kinnitamisest ja kohalt vabastamisest. Järelikult kuuluvad sellesse inimeste ringi peale Ülemnõukogu liikmete kogu valitsus, Eesti Panga juhid, prokurörid jne. Ma ei mäletagi enam, kui palju inimesi on siin ametisse määratud ja ametist vabastatud.

Lugupeetud härrad! Kui me praegu säilitame sellise korra, et valitsus määratakse salajase hääletusega, siis jõuame jälle tagasi sellesse olukorda, milles oleme praegu. Me ei saa nii mitte kunagi luua koalitsioonivalitsust. Kui me ei ole veel jõudnud niikaugele, et valida juhtkonda avalikult, inimesele näkku vaadates tema poolt või vastu hääletades, siis Ülemnõukogus oleme kohustatud valitsust lahtise hääletusega kinnitama. Lugupeetud härrad! Tuletan teile meelde, et seaduseelnõu valitsuse moodustamise korra kohta esitati teile juba kevadel, ja nüüd, augustis, arutame me seda veel kord. Kui nüüd võtame vastu redaktsioonikomisjoni paranduse sellisel kujul, siis me blokeerime kogu seaduseelnõu. Seepärast peame hästi järele mõtlema.

Ühinen härra Tarandi arvamusega fraktsioonide kohta ja juhin teie tähelepanu sellele, et meie töö ei ole siin viljakas, kui ta ei ole avalik. Valitsuse moodustamise kord tuleb otsustada lahtise hääletusega. Seepärast teen redaktsioonikomisjonile ettepaneku sõnastada see paragrahv järgmiselt: "Hääletamine on lahtine. Salajane hääletamine toimub ainult Ülemnõukogu ametiisikute ametisse valimisel, kinnitamisel ja vabastamisel. Kõik ülejäänud määratakse kohale ja vabastatakse lahtise hääletusega." Tänan!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Tahaksin väga lähedalt puudutada kahte momenti. Esiteks jätkan sealt, kus Valeri Kois pooleli jäi, või, õigemini, kordaksin tema mõtte üle. Kõik hääletamised peavad olema avalikud, eranditult. Seda esiteks.

Ja teiseks, selles reglemendikomisjoni poolt pakutud pikas eelnõus vaidleksin ma punktile 4 küll vastu. Kuna tegu on kiireloomuliste küsimustega, siis meil ei ole vaja Ülemnõukogu kõrvale mingisugust teist, laiendatud kogu, kuhu kutsutakse ka inimesi nõnda-öelda tänavalt. Selle moodustamine iseenesest välistab kiireloomulise küsimuse realiseerimist kiireloomulisena. Püüame hakkama saada ikkagi praeguste jõududega. Kui sõltumatud saadikud leiavad vajaliku olevat, moodustavad nad mingi grupi ja saadavad ka oma esindajad sellesse kogusse, kes otsustab. Nii et ma mingil juhul ei poolda eelnõu punkti 4. Aitäh!

A. Zõbin

Lugupeetud härrad! Tahaksin öelda, et koalitsioonivalitsuse loomine on võimalik ainult juhul, kui on ette nähtud, et hääletatakse tervikuna kogu valitsuse poolt. Juhul kui mõni ametiisik valitsuses teisega asendatakse, on peaministri esitatud kandidaadi poolt hääletamine ka usaldusavaldus peaministrile. Kui eraldi iga ministri poolt hääletada, siis ei saa kunagi luua koalitsioonivalitsust. Antud juhul ei ole minu meelest mõtet rääkida lahtisest või salajasest hääletamisest. Mitte alati ei anna lahtine hääletamine ja demokraatia positiivset tulemust teatud küsimuste lahendamisel. Tänan!

Juhataja

Reglemendikomisjonile on juba saabunud kirjalikke ettepanekuid mõlema projekti kohta. Nagu me näeme, nad on tõesti omavahel seotud. Sest vanematekogu roll sõltub sellest, kuidas me lahendame saadikurühmade küsimuse. Paluksin siis reglemendikomisjonil homme hommikuks jõuda niisuguse projektini, mille me saame homme hääletusele panna. Kuna küsimused ja sõnavõttud on läbi, lõpetan ma läbirääkimised selles küsimuses.

Lugupeetud saadikud! Homme me jätkame. Ja jätkame nende küsimustega, mis meil täna olid esitatud. Esimesena on riigiminister Vare ettekanne.

**EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK
NELJAS ISTUNG
30. august 1991**

Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta

Juhataja (M. Lauristin)

Tere varahommikust! Katsuge töökohad sisse võtta ja vaatame, kuidas on lugu kohalolekuga. Kohal on 60 saadikut, puudub 44. Ülemnõukogu on arutlusvõimeline. Kuidas meie otsustamisvõimega on, seda näeme edaspidi.

Kõigepealt on ettepanek võtta kiireloomulisena päevakorda eile valitsuse poolt esitatud eelnõu Eesti kaitseväge moodustamise kohta. Ettekandjana on pakutud riigiminister hr. Vare ja kaasettekanne on Ülemnõukogu kaitsekomisjoni esimehelt hr. Tammelt.

Palun hääletada selle küsimuse päevakorda võtmine! Teeme veel uue kohaloleku kontrolli. Kohal on 63 saadikut, puudub 41. Ja kes on selle poolt, et nimetatud küsimus kiireloomulisena päevakorda võtta? Palun hääletada! Päevakorda võtmise poolt on 52, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 3. Küsimus on päevakorda lülitatud.

Palun, hr. Vare!

R. Vare

Teie ees on valitsuse poolt kiireloomulise küsimusena esitatud Ülemnõukogu otsuse projekt, mille sisu on täpselt kajastatud juba selle pealkirjas.

Vist on arusaadav meile kõigile ja, nagu ma näiteks oma eilse päeva kontaktide ajal veendusin, täiesti selgelt mõistavad seda ka meie territooriumil tegutsevate relvajõudude tippülemad, et Eesti riik on sündinud ja et see Eesti riik vajab ka relvastatud kaitseväge. See saab olla ja peab olema üksnes kaitseiseloomuga. Asjade käigu kohta võib teha mitmesuguseid prognoose. Võib näiteks eeldada, et lahendame kõik küsimused Nõukogude Liidu ja Venemaaga rahumeelselt. Ent seejuures ei tohi jätta arvestamata, et üsna tõenäoliselt siiski meie idanaabri kriis süveneb. See tähendab automaatselt ka võimuvõitlust ja kõike sellega kaasnevat. Samuti on vähemalt paari viimase aasta sündmused andnud tunnistust ka sellest, et meie oma territooriumil tegutsevad mitmesugused jõud, kellel on üks eesmärk: töötada iseseisvuse vastu. Nad on erineva organisatsioonilise alluvuse ja

konspireeritusastmega, kuid oma organisatsioonilt küllaltki lähedased. Samuti võib karta, et praegune vaikelu on ajutise iseloomuga, tingitud teatud ümbergrupeerumisest ja ehk ka poliitilisest šokist, mis on järgnenud ebaõnnestunud riigipöördele. On ainult aja küsimus, millal Eesti iseseisvuse vastu suunatud tegevus taastub.

Tõenäosus, et meid rünnatakse suurte jõududega, on välistatud. Kõne alla tulevad vaid väiksema koosseisuga teostatavad ründed. Kuid kui tegu on piisavalt ettevalmistatud inimestega – ja me teame, et neid meil siin on –, siis on nad üliohtlikud. Kuna kõik see võib toimuda juba lähimatel kuudel, siis ei ole meil arvatavasti aega pikalt mõelda ja arutleda, kuidas, mis järjekorras sellega tegelema hakata. On vaja võtta vastu sisuline poliitiline otsus ja hakata kohe tegutsema. Täna teile pakutud projekt eeldab kaht põhimõttelist otsust, mis peaksid võimaldama edasi tegutseda.

Esimene põhimõtteline otsus on, et me vajame kaitset, teine, et me seejuures kasutame ära organisatsioonilised struktuurid, mis on juba olemas, ning valmistame ühtlasi ette ka uued. Valitsus seega leiab, et ei ole mõtet alustada tühjalt kohalt. Tuleb kohe asuda tegutsema, seda enam, et mingid võimalused meil selleks on. Kui need kaks küsimust, millest esimene on põhiline, teine juba nii-öelda sellest tulenev, on lahendatud, võime rääkida kõigest muust. Kas või nõuda, et valitsusel tuleb viivitamatult tagada territooriumi kontroll nii- või naasugusel moel või veel midagi taolist.

Teile esitatud Ülemnõukogu otsuse projektis on pakutud järgmist lahendust. Riigi- ja piirikaitseameti koosseisus luuakse ühiskondliku julgeoleku regulaarreserv. Praegu seda formeeritaksegi. Too reserv saaks endale kaitseväge funktsioonid vähemalt nii kaua, kuni on loodud täielik hierarhiline sõjaväeline süsteem. Esialgu oleks need mehed vabatahtlikud, kuid ma arvan, et lähemal ajal saaks selleks kasutada ka Nõukogude armeest tagasitulevaid noormehi. Nimelt on ka meie kohta olemas Liidu kaitseministri direktiiv, milles oli juttu Leedu puhul.

Kaitseväge oleks allutatud erakorralise kaitse-nõukogu üldjuhtimisele, vahetut juhtimist teostaks peastaap. Valitsuse määrusega on juba moodustatud regulaarreserv ja regulaarreservi peastaap, pakume neid struktuure kui esialgset lahendusvarianti. Paralleelselt võiks aga valmistada ette traditsioonilise juhtimisstruktuuri, mis põhineb kindlal kaitseministeeriumil ja ehk ka kindralstaabil. Seetõttu on projekti lülitatud ka punkt 3, mis näeb ette, et seda paralleelset tööd peab kiiresti tegema.

Ma olen sügavalt veendunud, et praktikas annab tulemusi ainult selline lahendusvariant. Kõik teised teed, *à la* teeme kohe ära, on pigem populistlikku ja poliitilist laadi ning tulemust anda ei suuda.

Oma ameti tõttu olen mina, õigemini on Riigikantselei teatud määral olnud ka mitmesuguste säärase süsteemide inkubaator, mis iseseisvas riigis on vajalikud, kuid mida Eesti NSV-s ei olnud. See inkubaatorirool on mulle õpetanud, et ei ole võimalik hüpata üle oma pea. Selle kohta on piisavalt näiteid. Võtame kas või tolliameti. Struktuur, mis selleks loodi, ei hakanud funktsioneerima, sest ta oli katmata organisatsiooniliselt, seadusandlikult ja nii edasi. Tegelikult ta eksisteeris selleks, et lihtsalt olla. Kui mu mälu mind ei peta, esitasid ka lugupeetud rahvasaadikud möödunud sügisel majanduspiiri arutelul küsimuse, milleks üldse see tolliamet. Üleeile õhtust alates on siis olemas teie poolt vastuvõetud otsus ja nüüd me teame, milleks ta on olemas. Läks tükk aega, et see struktuur välja arendada. Ja ikkagi ta veel ei rahulda. Seetõttu rõhutaksin veel kord vajadust kasutada ära olemasolev organisatsioon ja kiiremas korras selle baasil ning paralleelselt vastavat seadustikku koostades lahendada ka küsimus juba klassikalisest juhtimisstruktuurist.

Ma palun teid, lugupeetud rahvasaadikud, võtta see otsus vastu juba täna, vajadus selleks on täiesti ilmne. Ja iga päev, mis me kaotame, võib meile kurjalt kätte maksta. Valitsusel tuleb samal ajal tegelda ka lepinguprobleemidega. See tähendab tegutsemist eelkõige Moskva suunas, et luua vajalik taustsüsteem. Eelsoodumus on selleks, ma ütleksin veel kord, väga hea. Nii Balti sõjaväeringkonna kui piirivalveväe ülemad on näidanud üles täielikku arusaamist sellest, mis on toimunud. Nad on astunud omalt poolt täiesti usumatuid samme. Kuid lõppkokkuvõttes oleneb kõik ikkagi meist. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Asume küsimuste juurde. Palun, Tõnis Mets kõigepealt!

T. Mets

Härra Vare! Mul on teile üks küsimus. Nimelt, praeguseks on oma struktuurid nii Kaitseliidul kui Kodukaitsele. Meie poliitiline olukord on aga väga järsult muutunud ja ma usun, et seda poliitilist rivaalitsemist nende vahel ei ole enam vaja. Mil määral on võimalik kujundada neist kahest organisatsioonist üks ühtne riigikaitseorganisatsioon? Siiamaani on ju nende juhtkondade liikmete vahel arusaamatusi olnud. Kas see barjäär on ületatav?

R. Vare

Loomulikult on, ainult ma juhin tähelepanu kahele asjaolule. Esiteks, Kodukaitse funktsioonid ei ole riigikaitse iseloomuga, see on õiguskorraldusorganisatsioon siseministri valitsemisalas. Teiseks: Kaitseliit kui organisatsioon juriidiliselt Eesti Vabariigis praegu ei

eksisteeri. *De facto* on ta küll olemas ja ta on lülitatav Eesti kaitsesüsteemi, kui ta konstitueerub seadustikule. Selleks on põhimõtteliselt tingimused olemas, puudub võib-olla vajalik tahe. Õigemini, ma ei taha olla ülekohtune ja loodan, et nüüd ehk on see tahe tekkinud.

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Esimeses punktis te rääkisite ühiskondliku julgeoleku regulaarreservist. Sellest ma saan üht-teist aru. Edasi on öeldud, et talle tuleb anda Eesti kaitseväge funktsioonid. Kas tänase päevaga need funktsioonid kas või ajutiselt on kuskil kirjas või ei ole? Aitäh!

R. Vare

Kaitseväge funktsioonide all on mõeldud otseselt regulaarväele iseloomulikke funktsioone. Need on sõjaväelise iseloomuga ja selliste funktsioonide kirjeldust meil täna ei ole. Aluseks on võetud arusaam, mis eksisteeris Eesti Vabariigis.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Vare! Paluksin teid täpselt selgitada, mida kujutab endast ühiskondliku julgeoleku reserv. Võib-olla oleks siiski vaja see mõiste just esimeses punktis dešifreerida. Tänan!

R. Vare

Mida otsuse projekti kirja panna, see on, lugupeetud rahvasaadikud, loomulikult teie otsustada. Kuid ma ei ole päris veendunud, et sellel on vaja spetsiifilisel kujul kirjeldada organisatsioonilist struktuuri. Kaitseväge reserv on moodustatud vastavalt valitsuse määrusele ja kujutab endast regulaarüksust, mis koosneb esialgu vabatahtlikest. Vabatahtlikest tervetest meestest vanuses 18–30, kes on valmis nii relvata kui relvaga kaitsma õiguskorda, seaduslikkust. Aga kui te otsustate nii, nagu pakutud p. 1-s, siis ka täitma riigikaitsealist funktsiooni, niikaua, kuni on loodud regulaarne Eesti kaitseväge.

J. Pöld

Proua juhataja! Härra ettekandja! Mul on teile terve rida probleemseid küsimusi, mõned neist on juba kõlanud. Ka mind huvitab, mis on ühiskondlikud julgeolekureservid, kuidas nad on tekkinud ja kuidas neid on võimalik äkki muuta Eesti kaitsevägeks. Teine küsimus: kas te väidate, et ei ole olemas Kaitseliitu kui organisatsiooni? Ja kui, siis mis alusel te seda väidate?

Kas selle tõsiasja alusel, et Kaitseliit ei allu härra Andrus Öövelile ja härra Raivo Varele? Kui te olete lugenud "Postimeest", siis te teate, millest see konflikt on tekkinud. Kodukaitse ja Kaitseliit on lõhenenud just nimelt kolme persooni eriti terava konflikti tõttu. Neist üks olete teie, teine on lugupeetud härra peaminister. Täna hommikul sõitsime mööda Tallinna linna professor Rein Taageperaga, sõitsime ka mööda Tina tänavat, kus Eesti Vabariigi politseinik peksis maas lamavat verist inimest. Politseinik oli venelane, maaslamaja eestlane. Eestlane tõusis püsti ja ütles, et ta on poolteist tundi verd jooksnud, kus on kiirabi ja kas see on taasloodud demokraatlik Eesti Vabariik. Millist põhiseaduslikku konstitueerimist te Kaitseliidu puhul silmas peate? Ja kui politseis toimuvad sellised asjad, andke andeks, härra riigiminister, siis ei saa öelda, et valitsus on korra taganud ja riigi kindlustanud. Mõelge nende asjade üle veidi sügavamalt.

Juhataja

Kas see oli küsimus, hr. Pöld? Ma paluksin väga praegu mingeid sõnavõtte koos küsimustega mitte esitada. Sõnavõttude aeg tuleb.

R. Vare

Ma siiski prooviksin vastata, sest siit kumas läbi samuti eelmine küsimus ja ka ühe rahvasaadiku pöördumine minu poole. Esiteks natuke ühest minu avaldusest, mis kõlas Eesti Raadios. Ma juhiksin tähelepanu, et esimeses küsimuses kõlanud formuleering "Taas luua kaitseväge" reservist ei ole päris täpne. Reservile antakse kaitseväge funktsioonid nii kauaks, kuni kaitseväge taas luuakse. Tähendab, organisatsioonilise struktuurina on reservil regulaarne iseloom ja ta võib muutuda kaitsevägeks. Kas ta just täies koosseisus kaitsevägeks jääb, kui kaitseväge organisatsiooniline struktuur on taas loodud, see on iseküsimus. Aga see võimalus on olemas. Ma saan sellest küsimusest aru ka niimoodi: on olemas illusioon, et kaitseväge on võimalik luua Kaitseliidu baasil. Ma väidan, et see ei ole võimalik. Kaitseliidu tänane struktuur sellisel kujul, nagu ta *de facto* eksisteerib, ei võimalda luua regulaarväge. Kaitseliit oli juba oma põhikirjalt teist laadi organisatsioon. Saage aru, need on ju kaks ise asja. Ja hr. Pöld riigikaitsekomisjoni liikmena peaks seda paremini kui mina teadma.

Teiseks juhiksin tähelepanu sellele, et ma ei saanud hästi aru, mis lõhenemisest hr. Pöld rääkis. Lõhenemist ei ole olemas. On loodud organisatsioonid, millest üks on seadustatud vastavalt Eesti Vabariigi seadustikule ja allutatud riigivõimu- ja -valitsemisorganitele. Teine on aga deklareerinud algusest peale, et ta seda ei ole. Samuti on deklareeritud erinevaid eesmärke. Üks on sõjaväestatud, teine korrakaitsealine. Lõhestatusest siin juttu ei saa olla, eriti

veel hr. Vare või Ööveli pärast. Varel ei ole ju Kaitseliidu härrade suhtes mitte mingisuguseid volitusi ega õigusi, samuti nagu muuseas ka Kodukaitse suhtes. Küsimus ei ole siin sugugi persoonides, vaid hoopis muus. Kogu oma austuse juures Eesti eksiilvalitsuse vastu pean ma ütleva, et deklareerides oma allumist eksiilvalitsusele, deklareeritakse ühtlasi oma allumatust kohalikule omavalitsusele. Vähe sellest, ideoloog Mosin esineb selliste avaldustega, et neile tuleb jõuga ära panna, kui nad ise aru ei saa, et peavad ära minema. No vabandage väga, suhtumine saab siin olla tõesti ainult ühene. Ja nüüd on minul küsimus, kes mida ja keda lõhestab. Avaldust, mis ma tegin raadios, ma tagasi võtta ei kavatse. Ma olen selles veendunud, mul on selleks piisavalt andmeid. See, mida kirjutas "Rahva Hää", osaliselt tõepoolest kajastab seda, millele ma tuginesin, kui ma seda väitsin. Ja kui siia lisada ka veel eriline huvi mõningate objektide vastu seoses viimase aja probleemistikuga, siis ma arvan, et seletus, mille andis hr. linnapea Hardo Aasmäe, oleks ka avalikuna täiesti omal kohal.

Mis puutub sellesse väga emotsionaalsesse kirjeldusse seigast professor Taagepera juuresolekul, siis poliitilise argumendina see ei kõlba mitte millekski muuks kui miitinguks, mida me ka pidevalt peame. Lugupeetud inimene on tunnistajaks, kuidas eraisik politsei käest peksa saab. Ja seejuures kindlasti venelane peksab eestlast ja veel poolteist tundi ja keegi kiirabi ei kutsu. Ma arvan, et ka vastupidi oleks tegu täpselt samasuguse sigadusega. Ja ma väga kahtlen, et härrad Kaitseliidust oma tänase töökorralduse juures on võimelised selliseid ekstsesse vältima, küll aga võivad nad tõepoolest situatsiooni muuta vastupidiseks. Kui isegi politsei on täna selline, nagu ta on, siis pole mingit põhjust uskuda, et Kaitseliidu koosseis parem on.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas te võite öelda, kui palju inimesi on selles regulaarreservis, kui palju on neil relvi, kas nad paiknevad kodudes ja võivad ka relvi kodus hoida ja kas on lähikuudel võimalik neile relvi juurde saada?

R. Vare

Praegu käib registreerimine, seetõttu ma teile lõplikke arve ei saa öelda. Meie prognoos on selline, et seal peaks olema umbes 600–800 inimest. Ja on kasarmurežiim, mitte mingisugust kodurežiimi. Loomulikult tuleb nad relvastada. Relvi täna praktiliselt pole, see ei ole mingi saladus. Relvaprobleemiga loomulikult tegeldakse, oma abistava käe on valmis ulatama ka Nõukogude armee. Aga see nõuab teatud kokkuleppeid. Kõiki samme, mis selles suunas astutakse, on vahest natukene vara valgustada. Täiendust on aga loota. Küsimus kodudes

relvade hoidmisest langeb ära, sest kodudes hoiavad relvi mitte regulaarüksuste liikmed, vaid territoriaalmiilitsasüsteemi kuuluvad isikud.

J. Liim

Hr. Vare! Te rääkisite tagasitulevatest poistest. Et see asi on juba nagu organiseerimisel ja et neid hakatakse kasutama nüüd meie kaitsesüsteemis. Küsimus on selles, kas uues kaitsesüsteemis arvestatakse ka äsjust teenistust Nõukogude armees. Teiseks tahan veel puudutada Kaitseliitu. Ma arvan, et teie vastus ei olnud sugugi vähem emotsionaalne kui Jüri Põllu küsimus. Millist rolli, milliseid õigusi te Eesti kaitsesüsteemis Kaitseliidul ette kujutate? Kui me kuulutasime välja Eesti Vabariigi järjepidevuse, siis on sellel alusel olemas ka Kaitseliit. Sellega tuleb leppida ja arvestada tema jõudusid Eesti kaitsesüsteemis. Seejuures minu arvates siiski kaitseministri alluvuses. Kõik kaitsejõud peaksid siiski olema ühes alluvuses. Kas te oskate sellele vastata? Tänan!

R. Vare

Arvan, et just tagasitulnud poiste teenistusaega tuleks arvestada. Ma ei oska öelda, kas nüüd päev-päeva arvestuses, sest vastavaid normatiivdokumente veel ei ole, aga seda tuleks siiski arvestada. Olen täiesti nõus, et kaitsejõud peaksid olema koondatud ühte. Aga nad peaksid lähtuma väga lihtsast põhimõttest, nimelt, et nad tõepoolest tegutsevad ühe eesmärgi nimel ja ühtse organisatsiooni raames. Kaitseliidul on samasugune koht, nagu tal oli Eesti Vabariigis, täiesti mõeldav ja täiesti olemas. Ta on vägagi vajalik. Kuid see eeldab elementaarset koostööd ja selle tunnustamist, et reaalselt võimu Eestis teostab Ülemnõukogu ja sinne valitsus. Kui lugupeetud Ülemnõukogu arvab, et võimu peaks teostama eksiilvalitsus ja Kaitseliidu kaudu näiteks oleks võimalik ka tagada eksiilvalitsuse reaalne võim Eestis, siis on muidugi iseküsimus.

M. Laar

Austatud härra minister! Mul oleks samuti mitu küsimust. Jätkan natuke samadel teemadel. Kõigepealt tahaksin küsida, kas ma sain härra Vare jutust õigesti aru, et Ülemnõukogul oleks õige aeg tühistada 1940. aastal vastuvõetud seadused, millega Kaitseliit keelustati, ja anda talle tagasi ka kogu Kaitseliidu kuulunud vara. See on esimene küsimus. Teiseks. Võib-olla ma eksin, aga minu teada oli Kaitseliidu ja Kodukaitse vahel sõlmimisel üks kokkulepe. Kas teil on sellest andmeid ja kui on, siis kelle vastuseisu taha see kokkulepe pidama jäi? Kolmandaks tahaksin esitada küsimuse sellesama raadioesinemise kohta. Seal öeldi, et

Kaitseliit on ennast kompromiteerinud. Kas Kaitseliit kompromiteeris ennast 19.–20. augustil k.a. või millised tõendid selle kompromiteerimise kohta herra ministril tuua on? Ning neljandaks, seoses selle müstilise julgeolekureserviga: kas see projekt kooskõlastati ka Ülemnõukogu kaitsekomisjonis, enne kui see välja käidi, ja milline on olnud üldse valitsuse kaitsekontseptsioonialane koostöö Ülemnõukogu vastava komisjoniga? Aitäh!

R. Vare

Konstitueerimine tähendab seda, et organisatsioon lihtsalt registreeritakse vastavalt olemasolevatele seadustele. Mis puutub aga Ülemnõukogu otsusesse, siis see võib ju käia tagasiandmise kohta, kuid see ei käi tema tegevuse kohta. Nii et konstitueerimine tähendab eelkõige registreerimist. Kui Ülemnõukogu peab vajalikuks tühistada kõik kõnealused aktid, siis mis saab mulgi selle vastu olla. Vara tagastamisega nagunii hakkama ei saa, sest vara oli Eesti Vabariigi Kaitseliidul tõepoolest nii palju, et tänane Eesti Vabariik ei suuda seda tagastada kõige parema tahtmise korral. Küll aga oleks kasulik, kui me selle vara kas või osalt kätte saaksime. Nii et ma veel kord kriipsutan alla: registreerimine vastavalt kehtivale seadustikule. Seda ei ole just väga palju nõutud, aga selleks on Kaitseliidul vaja teha teatud sisemine poliitiline otsustus. Täna aga võib teda vaadelda ka kui potentsiaalset paralleelvõimustruktuuri. Kahjuks on see nii ja aade kui selline ei maksa seejuures mitte midagi. Ülemnõukogu on sellest mängust väljas, sama ei saa aga öelda Eesti Komitee kohta. Nüüd koostööst ja kokkuleppest. Koostöö ja kokkulepe on lokaaltasandil olemas. Näiteks meie piirikaitse tegevuses on Kaitseliit täiesti edukalt osalenud ja mingit probleemi ei ole. Saage aru, see on poliitiline, mitte organisatsiooniline probleem ja seetõttu ma väidan veel kord, et seda kokkulepet ei aja nurja mitte paha Savisaar, paha Vare ja veel mõned vastikud valitsuse tegelased, kes ei taha Kaitseliidust mitte midagi teada. Kokkulepet ei luba sõlmida siiski elementaarsed riigi ülesehituse põhimõtted. Ja kui neid aktsepteerivad mõlemad pooled, ei tohiks mingisuguseid takistusi olla. Praktiliselt on võimalik kõiki asju lahendada nii, nagu konkreetsete projektide puhul seni on toimunud. Nüüd kompromiteerimisest. Ma ei mäleta täpselt raadiovestluses öeldut, aga üldiselt ma süüdistasin seal teatud poliitilisi jõude selles, et esimestel putšipäevadel neid ei olnud näha ega kuulda. Alles hiljem hakkasid nad arendama tormilist tegevust. Tõin siis tõesti näiteks Kaitseliidu. Miks ma seda ütlesin, lugege kolmapäevasest "Rahva Häälest". Seal pani täpselt sama mõtte kirja korrespondent, kellega mul ei ole sellel teemal isegi mitte vestlust olnud. Juhin tähelepanu, et see ei ole minu poolt organiseeritud artikkel, annan selle peale ausõna. Ja viimane küsimus. Julgeolekureservi loomise projekt oli tõepoolest ka komisjonis arutusel. Komisjoni seisukohad aga kannab

vahest ette selle esimees. Projekti initsiaator oli valitsus. Vahepeal aga loeksin ette ühe huvitava asja. Siin on üks väikene Taagepera märkus. Härra Taagepera kirjutab: viibisime koos Jüri Põlluga 30. augustil purjus eestlase ja vene keelt kõneleva politseiniku lähedal. Põld ütles, et nägi peksmist, mina samal ajal ei näinud. Kui me niimoodi ajame ka Kaitseliidu asju või ükskõik milliseid muid Eesti riikluse jaoks üliolulisi asju, siis ei ole millestki rääkida.

N. Aksinin

Lugupeetud minister! Te esitasite oma ettekandes tegelikult sõjalise doktriini. Igal juhul Eesti Vabariigi kaitsejõudude loomise ja tegevuse programmi. Mul on kolm küsimust. Esiteks. Kas on olemas praegu reservväelaste arvestus? Kui ei ole, milline on siis sel juhul teie suhtumine sõjakomissariaatidesse ja kas te kavatsete taolised moodustised luua? Teiseks. Kas te orienteerute Lääne või Ida relvastusele? Ja kolmas küsimus. Kas komplekteerumine toimub üleüldisel või vabatahtlikkuse põhimõttel, kas kasutusele võetakse kasarmu- või politseivariant?

R. Vare

Lugupeetud hr. Aksinin! Minu arvates sõjalise doktriini mõõtu ei andnud minu esinemine kuidagi välja, nii kurb kui mul seda ka tunnistada ei ole. See oli pigem kantud arusaamast, et meil on tõepoolest asjaga kiire. Sõjaline doktriin aga eeldab perspektiivset plaani pikema aja peale, ent võtaks samas arvesse praegust väga kiiresti muutuvat poliitilist olukorda. Arvan, et need doktrinaarsed variandid, mis on välja töötatud, on tegelikult kõik juba vananenud. Nad ei klapi ülikiirelt muutuva tegelikkusega. Seetõttu ma ei tahaks nõustuda, et tegu oli doktriiniga. Tegu oli katsega kirjeldada esimesi samme. Teie küsimused, hr. kindral, olid tõepoolest sõjaväeliselt täpsed ja ma vastaksin ka võimalikult lühidalt. Eesti riigiorganite otseses alluvuses olevate reservväelaste arvestus praegu puudub ja see on suur miinus. Andmed on küll olemas sõjakomissariaatides, ent see on teine küsimus. Ma arvan, et komissariaatide süsteemi lülitamine Eesti Vabariigi alluvusse on hädavajalik, need tuleb kohe reorganiseerida ning kogu arvestus viivitamatult üle võtta. Ja ma usun, et see küsimus on ka lahendatav, seejuures poliitiliste vahenditega, vastava kokkuleppega. Nüüd tehnika ja relvastuse küsimus: kas Ida või Lääs? Esiteks ma ütleksin, et maailma parim automaat on Kalašnikov. Teiseks ütleksin, et selle valiku otsustavad meie võimalused ja meie vajadused, seda ei määra poliitika. Arvestades möödunut on selge, et igal juhul tuleb kasutada Nõukogude laskerelvi. Vähemalt regulaarosades. Mis puutub aga muusse tehnikasse ja relvastusse, siis kõik oleneb meie majanduslikest võimalustest. Täna maksab kõige närusem – vabandust väljenduse eest –

piirivalvekaater näiteks vähemalt 2,8 miljonit. Ja ma olen alati öelnud nii siin kui mujal, et iseseisvus on üks kuradima kallis lõbu. Seetõttu määravad meie võimalused. Teadupärast armastavad kogu maailmas parlamendid eriti põhjalikult tegeleda kahe eelarveartikliga, mida käsutab valitsus – talle ju mujalt raha ei tule –, üks on kaitsekulud ja teine on administratiivkulud. Nii et see probleem jääb ükskord teie otsustada. Aga võimalused on tänast majandusseisu arvestades küllaltki ahtad. Nüüd sellest, milline variant – kasarmu- või miilitsavariant – kasutusele võtta. Ma arvan, et tegelikult on vajalikud mõlemad, see tähendab segavarianti. Regulaarjõud kasarmurežiimiga, pluss miilits, kellel on relvad kodus. Aitäh!

P. Grigorjev

Lugupeetud härra minister! Mul on kaks küsimust. Kas poleks mitte lihtsam praegu tugevdada ja kas või Euroopa standardite järgi varustada politseid, et kuritegevuse kasvu pidurdada? Kas meie ajateenijate tagasikutsumine Nõukogude armeest tähendab seda, et kutsutakse tagasi ka Eestist pärit ohvitserid? Tänan!

R. Vare

Ma juhiksin tähelepanu sellele, millest juba Kaitseliiduga seoses sai räägitud. Politsei ja Kodukaitse funktsioonid on siiski teistlaadsed kui regulaarväel. Politseiga tuleb paralleelselt nagunii tegelda ja seda küllaltki tulemuslikult ka tehakse. Kuid see ei tähenda, et ei peaks tegelema nende küsimustega, mida me täna arutame. Teine küsimus. Selles dokumendis on ka punkt, mis puudutab just neid ohvitseri, kes on Eestist pärit. Kui nad soovivad tagasi tulla, siis see neile võimaldatakse. Ma kriipsutan alla, et ohvitseride puhul kehtib põhimõte: need, kes soovivad. Ajateenijate puhul on totaalsuse põhimõte: isegi kui ei taha, ikkagi saadetakse tagasi.

G. Ahaladze

Lugupeetud härra minister! Kas Nõukogude Liidu Kaitseministeeriumiga ja muu juhtkonnaga peetakse läbirääkimisi materiaalse baasi, kasarmute ja polügoonide tulevase kasutamise üle? Tänan!

R. Vare

Tõepoolest, läbirääkimised käivad ja peaksid lähematel päevadel järsult intensiivistuma. Nii et läbirääkimiste objektiks on ka materiaalne baas. Ma usun, et oleme valmis mõneks küllaltki kiireks kokkuleppeks, kuid materiaalne baas tervikuna on muidugi väga keeruline küsimus.

Täna aga näiteks võime tõsimeelselt rääkida sellest, et me mitte ainult ei võta teatud objekte üle, vaid ka kasutame neid, mis üle ei tule. Kasutame neid kas või samaks väljaõppeks. Selleks on Šapošnikovi ja Bakatini tasemel eelkokkulepped olemas.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimused on ammendunud. Aitäh, härra Vare! Sõna kaasettekandeks saab Ülemnõukogu kaitsekomisjoni esimees härra Rein Tamme. Enne aga hoiatan saadikuid, et on saabunud veel üks alternatiivne projekt. Selle kohta teeb kaasettekande hr. Enn Tupp.

R. Tamme

Lugupeetud juhataja! Auväärsed kolleegid! Veel enne suvepuhkust esitas riigikaitsekomisjon Ülemnõukogule arutamiseks otsuse projekti Eesti Vabariigi kaitsejõudude taasloomise kohta ja samas ka seaduseelnõu kaitseministeeriumi moodustamise kohta. 1. augustil informeeris valitsus Ülemnõukogu kirjalikult vajadusest saada nendes küsimustes seisukohavõtuks lisaaega. Ülemnõukogu juhatus ka arvestas selle sooviga. Meile kõigile teadaolevalt on poliitiline situatsioon oluliselt muutunud ja Eesti riiklik staatus saanud uue kvaliteedi. Sellest tingituna on komisjoni otsuse projekt tänaseks mõningal määral vananenud. Seetõttu arutas riigikaitsekomisjon valitsuse poolt eile esitatud Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi kaitseväge moodustamise kohta väga tähelepanelikult. Riigikaitsekomisjon on järgmisel arvamusel.

Esiteks. Otsuse punktis 1 on lähtutud ühiskondliku julgeoleku regulaarreservi olemasolust riigi- ja piirikaitseameti koosseisus. Sellele soovitakse anda Eesti kaitseväge funktsioonid. Riigikaitsekomisjonile tundub, et regulaarreserv on ebamäärane termin. Komisjon teebki ettepaneku, et otsuse punkti 1 tekst kõlaks järgmiselt: "Taasluua Eesti Vabariigi kaitsejõud." Selles sisalduks Ülemnõukogu poliitiline otsus vastavuses tänase päeva nõuetega. Samas annaks see võimaluse laiendada otsust konkreetsete lisadokumentidega. Parandusele vastavalt tuleb ka otsuse nimetuses p. 2 muuta, asendades sõna "kaitseväge" sõnaga "kaitsejõududega". Miks komisjon peab vajalikuks selline parandus teha? Esiteks. Päevapealt ei ole võimalik kaitseväge moodustada. See vajab hulka organisatsioonilist ja tehnilist eeltööd. Teiseks on meil juba praegu olemas struktuure, mida tuleb käsitleda ühise nimetaja all "kaitsejõud". Näiteks piiriteenistus, organisatsioon Kodukaitse, politseireserv, nähtavasti loodav päästeteenistus. Ja ei saa unustada ka, et meil on olemas organisatsioon Kaitseliit, mis loodi Vabadussõja käigus ja jätkas oma tegevust uuesti pärast 1924. aasta detsembrikuu kommunistliku riigipöörde katset.

Meil oleks õige vastu võtta selline poliitiline otsus, milles sisalduks koht ka Kaitseliidu jaoks. Tingimusel loomulikult, et ta sõnaselgelt tunnistab praegu rahvusvaheliselt tunnustatavat Eesti Vabariigi riigivõimu.

Me ise peame selliseks tunnustamiseks tingimused looma. Me hindame kõrgelt seda koostööd, mida on kodanikualgatuse korras moodustatud kaitseformeringud, see on Kodukaitse ja Kaitseliit, maakondades teinud. See koostöö on tegelikult olemas ja ta on paljudel puhkudel olnud edukas.

Seega me arendame sihikindlalt edasi, ütleme siis, rahvusliku konsolideerumise protsessi, mis ju tegelikult on viljakalt alanud suunavõtmisega Põhiseadusliku Assamblee moodustamisele. Otsuse punkti 1 sisust tulenevalt on loomulik lisada punkt 2 järgmises sõnastuses: "Kehtestada üldine kaitseteenistuskohustus." Sellest oli saalis ka juba juttu. Selle punkti lisamine lahendab ka tööteenistuse probleemid, mida omavalitsused juba rohkem kui aasta üles tõstnud on.

Komisjon nõustub otsuse projekti p. 2-ga, millega sätestatakse kaitsejõudude üldjuhtimise allutamine Eesti Vabariigi erakorralisele kaitsenõukogule.

Uue põhiseaduse vastuvõtmiseni on see loomulik lahendus. Mingi täiendava, seega sisuliselt paralleelse struktuuri loomine selleks otstarbeks on tarbetu.

Komisjon kiidab heaks otsuse punkti 3, millega nähakse ette 1. oktoobriks 1991 ette valmistada Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi loomine. On selge, et rahvusvaheliselt tunnustatava Eesti Vabariigi kaitsevaldkonda kuuluvaid küsimusi ei saa edukalt lahendada Riigikantselei osakonna tasemel. Selleks tuleb kiiresti luua asjakohane täitevvõimu struktuur ministeeriumi näol. Riigipöördekatse ja sellele järgnenud sündmused on tõstnud Eesti rahvusliku julgeoleku küsimuse täiesti uuele tasapinnale nii ülesannete mõttes kui nende täitmise poliitiliste võimaluste mõttes.

Eesti iseseisvuse rahvusvaheline tunnustamine võimaldab rakendada ka rahvusvaheliselt tunnustatud abinõusid iseseisvuse kaitseks ja territooriumi kontrollimiseks. Veel enam, riigi iseseisvuse tunnustamine isegi kohustab meid selleks.

Diplomaatiliste, poliitiliste ja majanduslike abinõude kõrval eeldab iseseisvus ka teatud relvastatud kaitsejõudusid kodanike ja riiklike struktuuride kaitseks.

Viimaste aastate sündmused on näidanud, et Balti riikides tegutsevad mitmesuguse operatiivalluvusega, kuid poliitiliselt lähedase orientatsiooniga struktuurid. Võib karta, et nende praegune passiivsus on tingitud vaid poliitilisest šokist ja ajutiselt paralüeeritud juhtgruppidega sidemete kaotamisest. Keegi ei saa anda garantiid, et meie ja ka demokraatliku Venemaa vastu suunatud tegevust õnnestub paralüeerida ainult diplomaatilis-poliitiliste

vahenditega. Seega, minimaalsete relvastatud kaitsejõudude loomine vastab nii Eesti kui ka meie naabrite huvidele, viimaste suhtes on see isegi meie kohus.

Lõpetuseks annan edasi riigikaitsekomisjoni otsuse, et esitatud paranduste vastuvõtmisel komisjon toetab valitsuse otsuse projekti ning kutsub üles fraktsioone ja teisi komisjone seda otsust toetama. Palun tungivalt Ülemnõukogu liikmetel otsuse poolt hääletada!

Mul on võimalus teid informeerida ka Tallinna volikogu eile tehtud sellesisulisest otsusest. Volikogu leiab, et Ülemnõukogu pakilisemaid ülesandeid Eesti Vabariigi taastamisel on võtta vastu otsus kaitsejõudude loomise kohta.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et hr. Tammele küsimusi ei ole. Aitäh, hr. Tamme! Nüüd paluksin Enn Tupil tutvustada töörühma nimel nende projekti. Ma tuletan meelde, et see komisjonidevaheline töörühm oli loodud Ülemnõukogu otsusega.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Nagu juhataja märkis, loodi aprilli alguses komisjonidevaheline töörühm, mis pidi selles segadikus, mis meil toleiks ajaks kujunenud oli, korra looma. Esitatud oli kaitseseaduse projekt, Jaan Lippmaal aga üle antud ajutise ajateenistuse seaduse eelnõu. Tulemused pidime valitsusega kooskõlastatuna esitama plenaaristungile. Saimegi oma tööga maha ja selle projekti sisu kajastub tegelikult osaliselt ka valitsuse projektis. Oleksime nende projektidega varem Ülemnõukogu ette tulnud, kuid valitsuse liigne ettevaatlikkus takistas. Võib-olla oli põhjus selles, et valitsusel oli asjast rohkem informatsiooni. Kardan siiski, et see liigne ettevaatlikkus on meilt palju aega röövunud. Mõne sõnaga sellest, mida meil tegelikult vaja oleks. Meil oleks vaja selliseid kaitsejõude, mis oleksid umbes poole jalaväebrigaadi suurused: 600 kuni 1000 meest. Ja need mehed oleks võimalik saada sellest samast reservist. Me dešifreerisime tükk aega, mida valitsuse projektis tähendab see ühiskondliku julgeoleku regulaarreserv. Need 300 000 inimest, kes on läbi teinud teenistuse Nõukogude armees, on meie ühiskondliku julgeoleku reserv, millele me saame toetuda. Regulaarreserv sellest on nii palju, kui me jõuame relva alla võtta ja ette valmistada.

Riigikaitsekomisjon tegi valitsuse projektis parandusi. Kui need parandused sinna sisse lähevad, muutub projekt tunduvalt. Tahaksin rõhutada, et see kõik läheb tõesti väga kalliks. Rootsi näiteks kulutab oma neutraalsuse hoidmiseks 2,5–3% eelarvest, Soomes on see arv

kuni 1,5%, Taanis 1,3%. Meie eelarvet igaüks teab ja võib välja arvutada, mitu miljonit see Eestis välja teeks. Esialgu me kindlasti ei saa niisuguste summade peale minna. Nagu juba rõhutatud, kaitsejõudude loomine on pikaajaline protsess. Loeks nüüd teile ette töörühma koostatud otsuse projekti.

Otsuse pealkiri on "Eesti Vabariigi kaitsejõudude taasloomisest". Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab:

1. Taasluua Eesti Vabariigi kaitsejõud koosseisus: kaitsevägi, piirivalveüksused, päästeteenistuse sõjaväestatud üksused, kaitsejõudude reserv ja kodanikualgatuse korras tegutsev vabatahtlik riigikaitsealine organisatsioon.

2. Eesti Vabariigi kaitsejõudude üldjuhtimist teostab Eesti Vabariigi Erakorraline Kaitsenõukogu.

3. Eesti Vabariigi kaitsejõud komplekteerida üldise kaitseteenistuse kohustuse alusel.

4. Eesti Vabariigi Valitsusel:

4.1. Esitada 1991. aasta 1. oktoobriks üldise kaitseteenistuskohustuse seaduse eelnõu.

4.2. Valmistada 1991. aasta 1. oktoobriks ette Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi loomine.

4.3. Alustada läbirääkimisi NSV Liidu valitsusega:

1) NSV Liidu Siseministeeriumi ja tsiviilkaitsestaabi alluvuses olevate Eesti territooriumil paiknevate vägede koheseks ületoomiseks Eesti Vabariigi alluvusse;

2) Eesti Vabariigi territooriumil ajutiselt dislotseeruvate NSV Liidu vägede staatuse väljatöötamiseks.

Teatud mõttes projektid seega kattuvad. Seepärast on mul ettepanek teha kooskõlastuskomisjon. Sinna võiksid kuuluda esimese projekti esitaja, praeguse projekti esitajana mina ja riigikaitsekomisjoni esimees ja hr. Vare valitsuse poolt. Saalist võib-olla tuleb ka lisaettepanekuid. Üldiselt aga arvan, et nõnda jõuaksime ehk ühisele keelele ja saaksime projekti lõpuks Ülemnõukogu täiskogule esitada. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Siia on juba saabunud veel valitsuse projekti paranduse ettepanekud. Hr. Tupp! Üks küsimus veel. Ma sain teist niimoodi aru, et te ei pea oma otsuse projekti alternatiivseks. Te ju ei nõua selle hääletusele panemist alternatiivina, vaid leiate, et on võimalik kokku panna üks ühine projekt. Kas ma sain teist õigesti aru?

E. Tupp

Ma usun, et süntees saab parem.

J. Põld

Austatud juhataja ja austatud ettekandja! Mul on rida küsimusi. Esiteks. Kas ühiskondliku julgeoleku regulaarreservi võib arvata ainult need eesti soost mehed ja naised, kes on teeninud Punaarmees või võib arvestada ka selle jõuga, mis on meil olemas eksiilis? Teiseks. Mida teie kui valitsuskomisjoni liige olete teinud selleks või kas on üldse midagi tehtud selleks, et läbirääkimisi pidada näiteks eksiilvalitsuse sõjaministri hr. Toomepuu või tema esindaja Jüri Estamiga, kes tõesti on oma ala professionaalid? Kolmandaks. Mis on siiski Nõukogude Liidu relvajõudude praegune staatus? Ma kahtlen, kas me nii kiiresti muutunud situatsioonis saame veel kasutada neid termineid, mida läinud aasta suvel, sügisel, selle aasta kevadel. Ilmselt tuleks kõigepealt nõuda kohe ründevägede väljaviimist. See oleks elementaarne tegur oma territooriumi üle kontrolli kehtestamisel. Aitäh!

E. Tupp

Kui küsija lubab, siis ma alustaksin lõpust. Punktis, mis käsitleb staatust, on ründevägede kiiremas korras väljaviimine juba automaatselt sees, me ei hakanud seda eraldi välja tooma. Pärast konsulteerimist eksperdiga leidsime, et sõna "staatus" määrab selle juba iseenesest ära. Võrus paiknev langevarjurite polk, samuti Viljandis paiknev teine eriotstarbeline polk tuleb loomulikult võimalikult ruttu välja viia. Mis puutub kontaktidesse hr. Toomepuuga, siis need on olnud muide väga viljakad eelmisest sügisest peale. Meie reserv on tegelikult ju kõik läbi teinud Nõukogude sõjalise ettevalmistuse. Nõukogude relvajõududes valitsev militaarne mõtlemine on oma jälje jätnud. Ja küsimus on nüüd selles, milline on tulevikus meie kaitsejõudude militaarne mõtlemine. Ma leian ise, et õige oleks leida sulam. Kuigi Nõukogude relvajõudki muutuvad, on seal siiski säilinud nn. Kurski kaare doktriin. Mis tähendab: mida rohkem, seda parem. Ja samal ajal võib-olla jäetakse niisugused peenemad asjad vaatamata, kui täpsemalt öelda. Aga nüüd vastus esimesele küsimusele. Kas eksiilis elavad Eesti Vabariigi kodanikud võivad meie kaitsejõududes teenida? Ma ei näe selleks mingit takistust. Kui me oleme kuulutanud välja riikliku iseseisvuse, siis on see täiesti normaalne asi.

Juhataja

Aitäh! Hr. Põld! Te olete ammendanud selles päevakorrapunktis oma küsimuste limiidi.

J. Liim

Me oleme siin mitu korda küsinud Kaitseliidu kohta. Ma tahaksin ka, hr. Tupp, kuulda teie arvamust Kaitseliidu ja tema perspektiivide, õiguste ja tema kasutamise kohta. Ja kas teile isiklikult oleks vastuvõetav näiteks hr. kolonel Toomepuu kandidatuur Eesti kaitseministri koha peale? Kuna tema ei ole saanud seda nõukogulikku ohvitseride kasvatust, ehk ta sobiks meile paremini? Tänan!

E. Tupp

Ma olen Kaitseliidu asjadega küllalt hästi kursis, sest Võrumaal olin ma üks Kaitseliidu asutajaid. Mis puutub kogu Kaitseliidu tegevusse, siis tol ajal oli eesmärk luua struktuurid, mis ei tegeleks mitte niivõrd asja militaarse poolega, kuivõrd tagaksid korra oletatava kaose puhul. Kas või väljaspool meie piire, meie piiride lähedal jne. See oli tema eesmärk. Kui eelmisel kevadel tekkis vastuseis Kodukaitse ja Kaitseliidu vahel, siis jõudsimme koostöörühmaga niisugusele kokkuleppele, et Kodukaitse on politseiline organisatsioon Siseministeeriumi juures, Kaitseliit aga põhiliselt militaarne organisatsioon. Viimane täitis küll osaliselt ka neid funktsioone, mis olid Kodukaitsele. Ma toon jälle Võrumaa näite. Võrumaal ei olnud Kodukaitset loodud ja Kaitseliit täitis täiesti neid funktsioone, mis olid mujal Kodukaitsele. Ma olen rääkinud väga paljude meestega nii Kodukaitsest kui ka Kaitseliidust ja leian, et põhimõttelisi probleeme nende vahel ei ole. On olnud vaid subjektiivsed probleemid, mis on võimalik ületada. Ma loodan, et omavaheliste arukate läbirääkimiste tulemusena. Ma püüdsin selles otsuses leida kompromissi, aga see ei olnud võimalik. Ja kahjuks tuli minna seda teed, mille oli esitanud valitsus. See siin eeldab seda, et Kaitseliit on teatud määral olemasoleva reservi organiseerija ja võib-olla ka selle reservi tasemel hoidja, et me saaksime seda vajadusel kasutada. Teisele küsimusele mul on praegu raske vastata, ma ei ole sellele mõelnud. Kuid minu kokkupuuted hr. Toomepuuga on jätnud temast mulje kui targast inimesest ja suurest spetsialistist. Ise on ta ennast konsultandiks pakkunud. Ja ehk peab kaitseminister olema hoopiski ilma paguniteta mees, tähendab, poliitik. Veel parem, kui ta on naine, nagu on Soomes. Toomepuud kui spetsialisti oleks ehk parem kasutada meie kaitseväge loomisel. Aga kui ta ise seda soovi avaldab ja kui poliitiline areng selleni viib, siis ma ei näe mingit takistust.

Juhataja

Aitäh! Küsimusi enam ei ole. Asume nüüd sõnavõttude juurde. Palun, härra Hallaste! Härra

Põld! Palun võtke oma tellimus maha, teil on antud päevakorrapunktis kahjuks limit ammendatud! Te saate vaid kirjalikult esitada ettepanekuid ja küsimusi.

I. Hallaste

Lugupeetud proua spiiker! Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt ma tahaksin valitsust selle eest kiita, et ta on hakanud tegelema kaitseküsimustega. Kui midagi saab ette heita, siis eelkõige seda, et sellega on hakatud tegelema natukene hilja. Alustada oleks olnud vaja juba 19.–20. või hiljemalt 21. augustil, kui olukord oli terav. Oleks pidanud kuulutama välja kas või osalise mobilisatsiooni ja juba oleks me saanud endale mehi, kes on valmi minema raskes olukorras Eestit kaitsma. Valitsuse otsuse projekti teises punktis on öeldud, et Eesti kaitse üldjuhtimist teostab Eesti Vabariigi Erakorraline Kaitsenõukogu. See erakorraline kaitsenõukogu loodi erakorralise olukorra jaoks, kui Ülemnõukogu ei saa kokku tulla. Mõtleme nüüd ka rahulikult järele, kes on selles kaitsenõukogus. Sellesse kuuluvad härra Rüütel kui Ülemnõukogu esimees, kuuluvad Ülemnõukogu juhataja ja peaminister. Praegu on Ülemnõukogu esimehel väga tähtis funktsioon tegelda välispoliitikaga, võtta vastu saadikuid, välisministeeriumide esindajaid mujalt maailmast. Tal ei ole praktiliselt võimalik juhtida kaitseväge moodustamist. Ülemnõukogu juhataja on meil teatavasti kuuks ajaks lahkunud, ta tuleb tagasi 1. oktoobriks, kui kaitseministeerium juba ehk olemas on. Järelikult peaks kaitseväge juhtimine jääma proua Lauristini peale. Pean tast väga lugu, kuid Ülemnõukogus on praegu väga palju tööd, väga palju otsuseid vastu võtta. Kolmas isik, kes sellesse kuulub, on härra peaminister, kellel on majandusküsimustega väga palju tegemist. Meie arvates oleks õige erakorralist olukorda välja kuulutamata anda kaitseväge üldjuhtimine erakorralise olukorra tarvis loodud institutsiooni kätte. Praegune lahendus ei aita ka sugugi kaasa meie erinevate rahvuslike kaitsejõudude ühendamisele ja nende tegevuse koordineerimisele. Möödunud poolteise tunni jooksul on Kaitseliidust palju räägitud, talle on ette heidetud küll üht, küll teist. Mina arvan, et 19. või 20. augustist oleme me täiesti uues olukorras. Me võtsime vastu otsused Põhiseadusliku Assamblee moodustamiseks ja oleme sihiks seadnud rahvusliku liitumise ja koostöö. Ja ka tänase otsuse puhul ei tohiks seda unustada, vaid tuleks teha kõik, et rahvuslik koostöö erinevate jõudude vahel säiliks. Mis puutub Kaitseliitu, siis ta on registreeritud kõigis maakondades, kus ta olemas on. Öelda, et tegemist on ebaseadusliku organisatsiooniga, ei saa. Paljudes küsimustes-vastustes on kõlanud, et lahkkelide puhul on tegemist puhtsubjektiivsete asjaoludega, vastuoludega konkreetsete isikute vahel. Keegi on kuskil ajakirjanduses või raadios midagi öelnud või mingil koosolekul sõna võtnud ning see on põhjustanud hulga solvumisi. Kuid me peaksime praegu püüdma kõigest sellest üle saada, leida mingi tee, mis

võiks ühendada. On selge, et tulevikus hakkavad kaitsejõude juhtima kaitseministeerium ja tema poolt moodustatud operatiivstaap. Kuidas need struktuurid täpselt luuakse, see sõltub juba nendest dokumentidest, mis esitatakse meile 1. oktoobriks.

Kuid nüüd on vaja lahendada küsimus, kuidas koondada jõude ajavahemikul, mis on jäänud 1. oktoobrini. Kuidas panna kõik Eesti Vabariigi kaitsmiseks tööle nii, et meil oleks tulevikus lihtsam kogu kaitseväge kaitseministeeriumi alla allutada? Teeksin nüüd kristlik-demokraatliku saadikurühma nimel parandusettepaneku. Sellega olid nõus kõik meie saadikurühma liikmed, kes praegu saalis viibivad. Ettepanek on sõnastada 2. punkt järgmiselt: "Rahvuslike kaitsejõudude koordineerimiseks moodustada Eesti Komitee ja Ülemnõukogu poolt pariteetsel alusel rahvuslik kaitsekomitee, millele allutatakse kõik senini eksisteerivad kaitsesuunitlusega organisatsioonid (Kodukaitse, Kaitseliit, piirikaitse, tööteenistus). Erakorralises olukorras teostab kõigi kaitsejõudude üldjuhtimist Eesti Vabariigi Erakorraline Kaitsenõukogu." See tähendab, et kui Ülemnõukogu kuulutab välja erakorralise olukorra või kui Ülemnõukogu ei ole võimeline kokku tulema, siis võtab üldjuhtimise üle sama kaitsenõukogu. Senikaua, kuni olukord on normaalne, juhiks tegevust rahvuslik kaitsekomitee. Viimane võiks koosneda kõigi vastavate organisatsioonide juhtidest, Ülemnõukogu riigikaitsekomisjoni esindajatest, valitsuse esindajatest ja loomulikult ka Eesti Komitee kaitsetoimkonna esindajatest. Nii võiks ühe laua ümber kokku koguda kõik isikud, kes nende küsimustega on tegelnud. Mina loodan väga, et Ülemnõukogu saadikud on valmis sada ettepanekut toetama ja me võiksime taastada selle hea koostöövaimu, mis valitses siin saalis 20. augustil.

Juhataja

Aitäh! Ma annaksin parandused kohe ettekandjale üle, neid on juba terve pakk. Palun, härra Kass!

J. Kass

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Käesolev otsus on äärmiselt suure tähtsusega. Millistest printsiipidest me peaksime lähtuma, et jõuda soovitud tulemusteni? Esiteks printsiibist taastada Eesti Vabariigi kaitseväge, arvestades seejuures tänast päeva Eestis, Idas, Euroopas ja ka terves maailmas. Teiseks peame saavutama praegu Eestis olemasolevate kaitsestruktuuride ühtsuse. Kaitsejõud peavad olema lahutatud erakondlike jõudude mõjutustest, nad peavad olema depolitiseeritud. Isegi meie naaberriik on sellele läinud, kuid meil läheb kõik vanaviisi edasi. Kolmandaks, kaitseväge taastamine on keerukas, kulukas ja

pikaajaline. Tegelikult on see lõputu protsess, mille käigus tehtud vead lähevad väga kalliks maksma. Seega, juhtimine ja kaitseväge taastamise koordineerimine peab toimuma maksimaalselt professionaalsel tasemel. Need oleks kolm vaala, kolm tugipunkti, millest kas või ühe nõrkuse korral hakkaks kõikuma terve aluspind. Eeltoodut arvestades ma soovitan, et otsus peab sisaldama järgmist. Taastada Eesti Vabariigi kaitseväed – see on täna juba kõlanud. Kaitsejõud komplekteerida üldise kaitseteenistuskohustuse alusel. Selleks Eesti Vabariigi Valitsusel esitada 1. oktoobriks kaitseteenistuse üldkohustuse seadus. Eelnõu on tegelikult olemas, ta on välja töötatud riigikaitsekomisjoni ja ekspertide ühistööna. Kolmandaks, lähtudes depolitiseerimise põhimõttest tuleks luua rahvusliku julgeoleku regulaarreserv riigi- ja piirikaitse koosseisust pluss ühiskondlikust kaitsereservist, s.o. Kaitseliidust. Ning seda kõike vabatahtlikkuse alusel. Kui praegused võimuorganid Kaitseliitu tunnustama ei hakka, jätkub temaga manipuleerimine liidu juhtimise usurpeerinud poliitikute poolt. See tuleb kohe lõpetada, nad on ju juba ajakirjanduses Kaitseliidu nimel esinenud. Mina kujutlen Kaitseliidu liikmena seda tavalist eesti meest, kes tahab kaitsta Eesti riiki, Eesti ühiskonda. Praegu tal seda võimalust ei ole. Meie võimuorganid ja valitsus peavad talle need võimalused looma. Üldjuhtimine peab praeguses olukorras olema Eesti Vabariigi erakorralise nõukogu käes. Seda niikaua, kui ei ole põhiseadust, mis määratleb selle täpselt. Tavaliselt on kõrgeim juht president. Kuni pole moodustatud Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi, peab tegevjuhtimine olema – ma rõhutan veel kord seda nimetust – rahvusliku julgeoleku regulaarreservi staabi käes. Olemasolevatest juhtidest pole kahjuks kõik professionaalid. Neil on küll hea tahtmine, kuid sellest on vähe. Seega, lisaks olemasolevatele juhtidele peavad staapi kuuluma professionaalid, keda koolitab juba lähimal ajal moodustatav, õigemini taastatav Eesti Ohvitseride Liit. See toimus 8. septembril. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Järgmisena saab sõna härra Põldroos. Härra Põld! Ma tuletan teile veel kord meelde, et kahjuks vastavalt reglemendile ei anta ühele saadikule samas päevakorraküsimuses ühel istungil sõna üle kahe korra, kaasa arvatud küsimuste esitamine. Paluksin kõik kirjalikult! Kirjalikult võite küsida nii palju, kui on soovi. Palun, härra Põldroos!

E. Põldroos

Proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Härra Hallaste ettepanek ajendas mind natuke laiematele ja põhimõttelisematele mõttekäikudele. Me peame endale praeguses muutunud olukorra mõned põhimõttelised asjad selgeks tegema. Tahaksin rõhutada, et peale meie

viimast suurt ja tähtsat otsust iseseisvuse kohta ja maailma riikide tunnustust on poliitiline olukord Eestis põhimõtteliselt muutunud. See, et on tunnustatud Eesti riiki, tema konkreetseid võimuorganeid, praegu siin viibivat Ülemnõukogu ja tema poolt moodustatud valitsust, on muutnud oluliselt Ülemnõukogu ja Eesti Komitee poliitilist staatust. Ilmselt on Eesti Komitee ja Eesti Kongressi poliitiline staatus suures osas ammendunud. Suures osas on see oma eesmärgi kätte saanud. Praeguses olukorras me saame Eesti Kongressi ja Eesti Komiteed vaadelda kui ühte tõepoolest võib-olla kõige autoriteetsemat, aga siiski kui ühte kodanikeühendust. Ja sellega tema juriidiline staatus ei saa olla rohkemat ega vähemat kui kõikidel teistel kodanikeühendustel. Praeguses olukorras, kui meie tunnustuse aluseks on küsimus, mis määral Eesti riigivõim kontrollib Eestimaa territooriumi, on paralleelsete võimustruktuuride probleem eriti terav ja eriti ohtlik. Härja Hallaste ütles, et me peame minema poliitilise teineteisemõistmise, poliitilise ühtsuse, poliitilise leppimuse teed. See on loomulik. Kuid praegu saab see toimuda ainult legaalsel parlamentaarsel teel, tähendab, selle saali kaudu. Ja mitte mingil teisel teel. Seega põhimõte, et kaitseväge ja riigikaitseüsteemi kontrollimine, mis on puhtalt riigivõimu funktsioon, peaks käima Ülemnõukogu poolt pariteetselt mingi riigivõimuvälise süsteemiga, mida me siiski käsitame kodanikeühendusena, on minu arvates põhimõtteliselt vale. See viib just nimelt paralleelsete võimustruktuuride loomiseni. Sisuliselt on see Kambodža tee, mis on väga ohtlik ja sisaldab endas väga tõsiste konfliktide võimalust. Tegelikult võiks see tähendada meie demokraatia kukutamist. Me ei tohi sellega riskida.

Tahaksin veel paari sõnaga puudutada ka Kaitseliidu küsimust. Asi ei ole selles, kes istub valitsuse eesotsas – Jüri, Jaan või Juhan või Edgar Savisaar või keegi teine, asi on institutsioonis. On selge, et riigi relvajõud, millised nad ka ei oleks, peavad olema riigivõimule lojaalsed. Kui meil tekivad formeeringud, kes arvavad endal olevat õiguse otsustada, kellele nad alluvad, siis on see ülimalt ohtlik asi. Säärast asja meil olla ei tohi, me peame võtma seda väga tõsiselt. See oleks ju Ladina-Ameerika huntade tee. Igasugused sõjaväelised või poolsõjaväelised formeeringud peavad olema raudselt poliitikavälised. Nad ei tohi seostuda ühegi riigivõimuvälise poliitilise jõuga. Kui me läheme seda teed, et riigivõimuvälistel poliitilistel jõududel on omad relvaüksused või poolsõjaväelised rühmitused, siis hakkab neid tekkima järjest ja me võime väga hästi kujutleda, kuhu Eesti siis jõuab. See on väga tõsine küsimus, härrased, see ei ole mitte kahe või kolme inimese omavahelise konflikti küsimus. Need konfliktid tuleb ületada, see on Eestimaa saatuse küsimus. Me saame edasi minna ainult siis, kui ka meie opositsioon tegutseb rangelt parlamentaarsete meetoditega. Ja just siin saalis otsustatud protseduuride kaudu otsustatakse,

kes on võimul, kas Jaan või Jüri. Kuid kõik relvastatud formeeringud peavad olema raudselt allutatud sellele institutsioonile, mille määrab Ülemnõukogu, ja nendel formeeringutel ei ole õigust kohut mõista, kas selles institutsioonis on head või halvad inimesed. See pole nende asi, see on meie asi. Tänan!

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Siin oli juttu sellest, et nendel meile rasketel ja põnevatel päevadel oleks pidanud välja kuulutama kas või osalise mobilisatsiooni. Saatuse tahtel on mind ka sõjaväekoolist läbi tiritud ja tükk aega tagasi on mul tulnud tegelda mobilisatsiooniküsimustega päris põhjalikult. Seepärast väidan, et idee kuulutada välja osaline mobilisatsioon sellistes tingimustes, nagu meil oli, on küll täiesti võhiklik. Mobilisatsioon, kas või osaline, on üks väga keeruline asi. Selle puhul tuleb täpselt ära määrata, kui palju mehi kuhu kohta mis kellajaks peab minema ning mis neid ees ootab. Aga kujutage ette, et meil oleks mingisugune x kogum inimesi kutsutud kuhugi kohta, nad ei tea, kuhu minna, mis nad paljaste kätega tegema hakkavad, ei ole komandöre ega mitte midagi. Suuremat segadust Eestis vaevalt oleks saanud teha. Oleks 1000–2000 jahipüssiga inimest kuskile kokku kutsutud. Mis asja see oleks aidanud? Nüüd veel üldjuhtimisest. Härra Rüütli ei ole aega, härra Nugis on ära, väga hea oleks proua Lauristin, naisterahvas, aga temal on ka vähe aega. Sõna "üldjuhtimine" paneks justkui kõik asjad paika. Hiljaaegu olid sündmused Pärsia lähel. Ameerika vägede üldjuht on Ameerika president. Mitte konkreetselt härra Bush. Ka meil ei ole mõeldud, et juhivad härra Rüütel, härra Nugis ja proua Lauristin. Kõik on pandud paika ametikoha järgi, üldjuhtimine on antud Ülemnõukogu kätte, kõik kolm on ju Ülemnõukogu inimesed. Edasi, teiste maade ekspertide kasutamise võimalused. Mul tuli meelde hiljutine viibimine Ukraina ohvitseride kongressil. Sinna oli saabunud kirju, kus pakuti oma abi Ukraina rahvuslike väekoondiste taastamisel, väga erinevatest maadest. Neid olid saatnud isegi Pentagoni kõrgemad ohvitserid ja kindralidki. Ja abipakkujaid oli ka Nõukogude Liidu kindralstaabist. Nii et see moment olid kõik nõus aitama taastada Ukraina väeosasid. Ja mulle tundub, et nendel Ukrainas oli õlg-õla-tunnet palju rohkem, kui ma teinekord siin saalis tunnetan. Ja ometi, kui väike on Eesti ja kui suur on Ukraina!

Mina arvan küll, et võtame selle otsuse, mille komisjon meile välja pakub, lõpuks vastu. Me peame ükskord hakkama edasi minema. Oleme juba niigi palju meie enda süü pärast hiljaks jäänud. Ikka öeldi, et mehed, mis te mõtlete, kas enam raha ei ole kuhugi panna. Ometi sai hoiatatud, et ükskord tuleb päev, mil pakutakse, et võtke läänepiir ja võtke idapiir ning hakake valvama. Nüüd on see käes ja meil ei ole mitte midagi kuskilt võtta, ei ole kedagi piirilegi

panna. Nii et minu ettepanek on: otsustame asja ära. Küll me käigu pealt parandame, kui vaja, aga niiviisi paigal seista enam ei saa. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Mul on ettepanek praegu ekraanil olevate saadikute sõnavõttudega sõnavõttud lõpetada. Palun, kes on selle poolt, et sõnavõttud lõpetada peale hr. Alliku esinemist? Poolt on 55, vastu ei olda, erapooletuid on 1. Otsus sõnavõttude lõpetamise kohta on tehtud.

Palun, hr. Kama!

K. Kama

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kõigepealt alustan ühest hr. Põldroosi väitest, mis väitena on kahtlemata õige. See tähendab, et armee peab alluma riigivõimule ja olema raudselt poliitikaväline. See on tõesti väga õige. Aga ma tuletan teile meelde üht seika. Vähem kui aasta tagasi, kui esitati kurikuulus 8 poliitiku avaldus ja tekkis löökväljend "enamlased, kelamlased", siis võeti Viljandis Kodukaitse käest vannet ja küsiti, kas te olete nõus alluma sellele Eesti Vabariigi Valitsusele, mida juhivad enamlased ja kelamlased. Ja kodukaitsjad ütlesid Viljandis, et ei, sellisele valitsusele me nõus alluma ei ole. Teade selle kohta ilmus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja valitsuse häälekandjas "Rahva Hää!" ja seda ei lükanud ümber ega selle vastu ei protestinud ei Eesti riigivõim ega valitsus. Sellest tulenev esimene aksioom on see, et paratamatult oleme praegu olukorras, kus kogu probleem on politiseeritud. Me ei saa astuda mingisugusesse muinasjutulisse, ideaalsesse situatsiooni ja ütelda, et vaat nüüd me enam oma elu ei politiseeri. Kogu situatsioon lihtsalt juba on politiseeritud.

Teiseks tahaksin tuletada, meelde praegust olukorda Gruusias. President Gamsahhurdial on oma sõjavägi. Ta on rahvuskaardi laiali saatnud ning teinud seda Nõukogude Liidu sisevägede abiga. Praegu on kaks Gruusia armeed, mõlemad koosnevad gruusia meestest. Mõlemad on relvastatud ja võitlevad teineteise vastu, ühed siis riigivõimu ja valitsuse abiga, legaalsel, parlamentaarsel teel, teised mehed on praegu metsas ja mägedes. Jättes kõrvale küsimuse, kas selles on süüdi rahvuskaardi juhtkond või hr. Gamsahhurdia isiklikult, on täiesti kindel, et praegune vastasseis ei vasta gruusia rahva huvidele. Kui me tuletame meelde Kaitseliidu ja Kodukaitse tekkimist, siis me ei tohi unustada, et Kaitseliit oli tekkinud varem. Ent möödunud aasta 15. mail, kui meie peaminister pöördus raadios rahva poole, ei hüüdnud ta mitte "Kõik see Eesti mees Kaitseliitu!", mis oli ometi olemasolev ja järjepidev organisatsioon, vaid siis mõeldi hoobilt välja see naljakas sõna Kodukaitse, mis Eesti ajal tähendas hoopis naisterahvaste ühendust. Igatahes oleme nüüd täpselt selles olukorras, kus me oleme. Nii ühte

kui teise formuleeringusse kuuluvad eesti mehed tahavad Eesti riiki kaitsta. Need mõlemasse organisatsiooni kuuluvad mehed on maakondade tasemel vägagi valmis igasuguseks koostööks. Samuti ei aruta keegi, kas Kaitseliit on seaduslik või ebaseaduslik. On mitmeid maavalitsusi, kes on sõlminud Kaitseliiduga lepingud igasuguse valveteenistuse, patrullteenistuste ja muu taolisse kohta. Probleemi ei ole. Aga probleem tekib tippude tasemel ja just nimelt ülepolitiseerituse ning isiklike vastuolude tõttu.

Kaitseliitu kuuluvad praegu enamikus mehed, kes ei usalda neid inimesi, kes on valitsuse eesotsas. Kodukaitse on loodud vastupidi. Ainus võimalus usaldamatuse ületamiseks on allutada kogu kaitsealase tegevuse koordineerimine pariteetsetel alustel moodustatud organile, kus on nii neid mehi, keda pooldab Kaitseliit, kui ka neid mehi, keda usaldab Kodukaitse. Mitte mingit muud võimalust meil ei ole. Kui minnakse seda teed, mida pakkus hr. Põldroos, niinimetatud legaalsel parlamentaarsel teed, siis jõuame välja samasse parlamentaarsesse militarismi, mis on praegu Gruusias.

Ma teen ettepaneku praegu arutelu katkestada ja moodustada redaktsiooni- või kooskõlastustoimkond. Tänan!

Juhataja

Vabandust, hr. Kama! Kas saaks kirjalikult ettepaneku toimkonna moodustamise otsuse kohta? On laekunud ettepanek hr. Tupilt, kus on ka koosseis: hr. Vare, hr. Tupp ja hr. Tamme. Kui teil on midagi lisada, oleks vajalik kirjalik ettepanek. Palun, Anatoli Novohatski!

A. Novohatski

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Selliste väikeriikide nagu Panama, Grenada, Kuveit jt. kogemused näitavad, et ise nad aktiivset sõjategevust arendada ei suuda ja suurte vastu võideldes võivad püsima jääda vaid maailmaühenduse abil. Seega tekib küsimus, kas kõik need kulutused on õigustatud ja millised on arukad kulutused. Mulle näib, et lähemal ajal nõuavad meil kõige suuremaid kulutusi riigikaitse, sotsiaalsfäär ja nende tagajärgede likvideerimine, mida on kaasa toonud meie barbaarne suhtumine loodusesse.

Selleks, et kaitsekulutused ei annaks lõplikku hoopii majandusele, ja nende protsent, mis kaitse organiseerimise ajal on vältimatult suur, ei läheneks meie eelarves militaristlike režiimide sõjaliste kulutuste protsendile, tuleb meil nende küsimuste lahendamisel suurt paindlikkust ilmutada ja maksimaalselt kogu maailma kogemusi arvestada.

Teaksin ettepaneku leppida kokku ühelt poolt Venemaaga ja teiselt poolt Euroopa Ühenduse maadega selles suhtes, et nad tagaksid Eesti julgeoleku, ning need kokkulepped tuleks

kinnitada Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni abil. Peale selle, et me kuulutasime Eesti tuumavabaks tsooniks, on meil vaja pidada läbirääkimisi ja jõuda niikaugemale, et kõik väed viidaks Eesti territooriumilt välja. See puudutab meie riigi julgeolekut.

Mis aga riigisisisesse korda puutub, siis selle peaksime tagama politsei ja rahvuskaardi jõududega. Kui Eesti julgeolek oleks rahvusvaheliselt tagatud, siis võiksime minu arvates loobuda elanike sõjalisest ettevalmistusest. Piirikaitse- ja tolliteenistus korraldatakse üldtuntud meetmetega.

Kõigi rändeprobleemide üle tuleks hästi järele mõelda ja arvestada kokku kõik kulutused.

Mitte mingil juhul ei tohi lubada, et Eestis eksisteeriksid mingid relvastatud või lihtsalt sõjaväestatud formeeringud, mida saab soovi korral kiiresti relvastada ning mis võivad peale valitsuse korralduste täita ükskõik kelle käske. Tänan!

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma väljendan oma arvamust kahes küsimuses. Tegu on nii minu kui ka sõltumatute demokraatide saadikurühma seisukohtadega. Kõigepealt, üheks oluliseks probleemiks kujuneb paralleelstruktuuride küsimus, millest härra Põldroos rääkis. Loomulikult on härra Põldroosil õigus selles mõttes, et ühes ühtses riigis paralleelstruktuure olla ei või. Tuleks aga aru saada, et praeguses olukorras on võimalik neid kaotada ainult kokkuleppe teel. Ei maksa teha katseid üht struktuuri teisele allutada. Seejuures ei mõtle ma ainult kaitseformeeringuid, vaid ükskõik milliseid poliitilisi formeeringuid. Meil on ju kõikjal paralleelid naisliitudest pensionärideni välja. Tuleb püüda säilitada mõlema au ning mõlema oma nägu. Katsed üht teisele allutada viivad selleni, millest väga targalt rääkis härra Kama. Sellepärast soovin väga kooskõlastuskomisjonile edu taoliste formuleeringute leidmiseks, mis ei vii ühe teisele allutamiseni, vaid säilitavad mõlema väärikuse.

Nüüd teine küsimus. Palun siiski väga tõsiselt mõelda ja mitte lasta ennast kaasa haarata momendieufooriast, et me täna siin saalis otsustame ära Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi moodustamise. Ma saan aru, et läbielatud päevade mõjul on seda otsust väga lihtne teha ja väga uhke teha, kuid mina isiklikult kahtlen, kas rahulikus ja normaalses olukorras Eesti Vabariik vajab spetsiaalset riigikaitseministeeriumi. Teame ju hästi Parkinsoni seadust, et iga ametkonda, mis on loodud, on üldiselt raske likvideerida, isegi kui enamik mõtlemaid inimesi saab aru selle tarbetusest. Ma arvan, et selle küsimuse otsustamisega võiks oodata kuni valitsuse poolt lubatud tervikliku valitsusreformi läbiarutamiseni. Võib-olla saab kaitseministeeriumi millegagi ühendada, on see siis siseministeerium või midagi muud. Minu meelest tuleks ära oodata, milline tuleb kogu valitsuse uus struktuur tervikuna, ja siis

rahulikult otsustada. Siis jõuame, kui vaja, ka kaitseministeeriumi luua. Ma ei taha kategooriliselt väita, et seda üldse looma ei pea, kuid täna oleks see ennatlik samm. Hiljem seda viga parandada oleks tunduvalt raskem kui nüüd viivitada ja rahulikult asja kaaluda. Seega ma esitan ettepaneku sellest otsusest välja jätta Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi loomine ja arutada seda küsimust koos eesiseisva valitsusreformiga. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Sellega on arutus lõppenud. Palun veel kord, et kõik ettepanekud oleksid ka kirjalikult esitatud! Härra Kamalt on aga tulnud lisaettepanek kooskõlastuskomisjoni kohta. Tuletan meelde, et juba oli ette pandud härrad Vare, Tamme ja Tupp, härra Kama ettepanekus sisalduvad veel lisaks tema ise, Jaak Allik ja Jüri Rätsep. Kas veel on ettepanekuid? Härra Kois, palun!

V. Kois

Proua juhataja! Meie fraktsioon tahab natukene nõu pidada, ma arvan nimelt, et meie saadikugrupist peab ka keegi selles kooskõlastuskomisjonis olema. Mina isiklikult arvan, et see peab olema Novohatski, aga ma ei ole temaga veel rääkinud. Kas me arutame seda töö korras või annate meile 5 minutit aega?

Juhataja

Palun tehke ettepanek kirjalikult! Rääkige läbi ja tehke ettepanek kirjalikult! Ühtlasi on saabunud ka ettepanek küsimuse arutamine pärast seda katkestada, kui me oleme moodustanud töögrupi, kes töötaks ettepanekute põhjal välja uue redaktsiooni. Viimane tuleb ka tingimata paljundada, on ju tegu väga tähtsa küsimusega. Suulise ettekande alusel on siin raske otsustada. Härra Vare ütles enne äraminekut ka, et temagi on sellise lahenduse poolt, et me laseksime uue projekti korralikult paljundada ning tõlkida ja tuleksime selle küsimuse juurde tagasi teispäeval. Niisiis on veel seitsmendana pakutud härra Novohatskit. Seega oleks kooskõlastamiskomisjoni koosseis järgmine: Vare, Rätsep, Tamme, Tupp, Kama, Allik, Novohatski. Kas me võime sellises koosseisus komisjoni kinnitada? Härra Rätsep, palun!

J. Rätsep

Lugupeetud pr. juhataja ja kolleegid! Ma kardan, et olen praegu seotud liiga mitme komisjoniga ning paluksin seepärast ennast kandidaatide nimekirjast välja jätta.

Juhataja

Nii, hr. Rätsep teeb enesetaanduse. Hr. Veidemann, palun!

R. Veidemann

Pr. juhataja! Ma lisaksin sinna nimekirja fraktsiooni poolt Priidu Priksi.

Juhataja

Nii. Seega läheb praegu hääletamisele järgmine koosseis: härrad Vare, Tupp, Tamme, Kama, Allik, Priks ja Novohatski. Kas ollakse sellega nõus, et panna selline koosseis hääletusele? Palun, kes on selle poolt? Selle ettepaneku poolt on 55 häält, vastu on 1 hääl, kaks on erapooletud. Komisjon on moodustatud.

Kõik ettepanekud, mis on vahepeal saabunud, on ettekandjale edasi antud ja teispäeval siis kuuleme tulemustest. Ühtlasi panen hääletusele ettepaneku katkestada küsimuse arutelu kuni teispäevani. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Poolt on 58, vastu ei olda, 1 on erapooletu. Arutelu on katkestatud.

Vahepeal on hr. Leissonilt saabunud õiendus seoses ühe küsimusega. Loen selle ette: "Kaido Kama tekst Gruusia rahvuskaadri mitteallumisest vabariigi presidendile pole õige. Gruusia presidendi pressiesindaja ja rahvuskaardi ülemjuhataja teatel 28. augustist viibib rahvuskaart 20. augustini õppustel mägedes." Võtame teadmiseks.

Põhiseaduse Assamblee moodustamisest

Juhataja

Edasi läheksime küsimuse juurde, mille arutelu katkes eile. See on Põhiseadusliku Assamblee moodustamine. Kutsusin uuesti kõnepulti hr. Rätsepa ja teeksin ka teatavaks, et selles küsimuses kaasettekanne on hr. justiitsminister Jüri Raidlalt. Palun, hr. Rätsep!

J. Rätsep

Austatud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma paluksin teil kõigepealt pöörata tähelepanu otsuse eelnõule, mille pealkirjaks on "Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldustest". Töökomisjon on paar viimast päeva aktiivselt tööd teinud ja selle eelnõuga seoses on tal kõige rohkem probleeme tekkinud. Kõigepealt pean aga teie ees kahel põhjusel vabandama. Esiteks sellepärast, et selle eelnõu puhtalt ümberkirjutatud

teksti teie laudadel ei ole. Loodan siiski, et tekst ei ole muutunud nii oluliselt, et see otsustamist segaks. Teiseks ma palun vabandust masinakirjutaja ees, kellele ma eile suures eneseõigustuse tuhinas osutasin kui süüdlasele ühe vea puhul. Käsikirja hilisemal ülevaatamisel selgus, et see oli meie komisjoni viga. Nii et ma palun vabandust selle hea inimese ees, kes meile ja eesti rahvale väga kasulikku tööd nii täpselt teeb.

Nüüd eelnõust enesest. Preambula ja 1. punkti on jäänud samaks. Oluliselt on aga ümber sõnastatud teine punkt. Paluksin teil nüüd tähelepanelikult kuulata. Sisuliselt on need asjad siin ruumis juba läbi arutatud. Meie viga oli eile selles, et me kavatsesime kergekäeliselt justiitsministrile lisakoorma kanda anda. Tänapäevaks on see viga parandatud ja valitsuse esindajate ning hr. justiitsministri enesega on selles küsimuses kokkuleppele jõutud, lõplikult kõlaks see säte niimoodi: "Põhiseaduslik Assamblee tuleb kokku ühe nädala jooksul pärast selle moodustamist Ülemnõukogu esimehe kutsel. Assamblee tööd juhatab Eesti Vabariigi justiitsminister." Valitsuse ettepanek on kirjutada siia lisaks veel "ametikoha järgi", mina aga komisjoni esindajana arvan, et see ei anna mitte midagi juurde. Ametikoha järgi tal võib-olla niisugust kohustust ei olekski. Kui on ilma isikut nimetamata justiitsminister, siis see tähendabki seda, mida parandusettepanekus mõeldakse.

Ja edasi: "Organisatsiooniliselt tagab assamblee töö Ülemnõukogu kantselei." "Organisatsiooniliselt" on meie tehnilise personali arvates õigem ja katvam sõna kui "tehniliselt". Ta on ka mõtte poolest laiem ja minu arvates ei tohiks siin poleemikat tekkida.

Punkt 4 on uus, see on teksti lisatud valitsuse ettepanekul. Paluksin tähelepanelikult kuulata! Ütlen kohe ette, et siin erilisi pretensioone ei tohiks kellelgi olla. See kõlab niimoodi: "Põhiseadusliku Assamblee juhatajal on õigus sõlmida töövõtulepinguid teadlaste ning ekspertidega assamblee tegevuse tagamiseks vajalike tööde tegemiseks."

Ma arvan, et assamblee juhatajale sellise õiguse andmine on igati selle organi töö huvides ja välistab probleemid, mis võivad sel pinnal tekkida.

Punkt 5 on täpselt samas sõnastuses mis eelmises projektis, Põhiseadusliku Assamblee sisemised töökorralduse küsimused otsustatakse lihthäälteenamusega.

Nüüd punkt 6: "Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogule esitamise tähtaeg on 1. november 1991." Oleme selle kuupäeva üle palju vaielnud. Pikema tähtaja pooldajate põhjenduseks oli just rahvusvaheliste ekspertide kasutamine. Täna oli asjast juttu välisminister hr. Merega ja tema avaldas niisuguseid mõtteid. Eesti Vabariigi taastamise huvides tuleb rahvusvaheliste suhete probleemid võimalikult pea lahendada. Selles mõttes on põhiseaduse vastuvõtmisega kiire. Ja ega rahvusvaheliste ekspertide kasutamine ei pruugigi tingida protsessi väga pikaks venimist. Neid on ju võimalik kasutada assamblee tööga

paralleelselt. Selle tõttu on töökomisjoni seisukoht, et 1. november 1991 on optimaalne tähtaeg.

Edasi tuleb teksti väike täpsustus: "Ülemnõukogule esitatakse põhiseaduse eelnõu, mille esitamist pooldab enamik assamblee liikmetest. Ülemnõukogu otsustab eelnõu rahvahääletusele paneku." Selline oli töökomisjoni enamuse seisukoht ja niisuguse variandi komisjon siis ka esitab.

Punktil 7 on kaks varianti. Punkt 7 sätestab Põhiseadusliku Assamblee tegevuse lõppemist. Variant A: Põhiseadusliku Assamblee tegevus lõpeb rahvahääletuse väljakuulutamise päeval. Variant B: Põhiseadusliku Assamblee tegevus lõpeb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastava otsusega. Lisaksin, et töökomisjoni liikmete hääled jagunesid kahe variandi vahel võrdselt ja seega tuleb asi meie arvates saalis hääletamisele panna.

Punktis 8 on üks sisuliselt tähtis täpsustus. "Põhiseadusliku Assamblee liikmele makstakse tema osavõtu eest assamblee tööst päevaraha ja kompenseeritakse muud kulud vastavalt kehtivale korrale." Eelmises variandis ei olnud arvestatud seda, et perifeeriast pealinna saabunud assamblee liikmed vajavad näiteks öömaja. Määratlus "muud kulud" katab ka ööbimiskulud. See on käsiloleva eelnõu kohta kõik.

Juhataja

Kas hr. Valk soovib küsida? Palun!

H. Valk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud hr. Rätsep! Kuna põhiseadusega on tohutult kiire, kas ei oleks siis õigem tekstis märkida, et Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogule esitamise viimane tähtaeg on 1. november? See annaks võimaluse eelnõu ka varem esitada, kui ta kiiremini valmis saab?

J. Rätsep

Juristina ma sellist formulatsiooni ei toetaks. See eeldab, nagu tähtaegu oleks mitu ja viimane on siis see. Ma arvan, et igal juhul saab teha ka kiiremini, kui on ettenähtud tähtaeg.

E. Leisson

Lugupeetud hr. Rätsep! Kas ei peaks ka see olema sätestatud, kas assamblee on kinnine või avalik? Ja teine küsimus. Kas selle rahvusvahelise ekspertiisi ei peaks tellima mitte

Ülemnõukogu, enne kui ta otsustab, kas see suunata või mitte suunata rahvahääletusele? Aitäh!

J. Rätsep

Ma arvan, et mõlemal puhul on tegemist assamblee sisemise töökorralduse küsimusega. Ma ei toeta töörežiimi täpsemat reguleerimist. Selle täiendava punkti raamides saab assamblee juhataja korraldada ka rahvusvahelist ekspertiisi.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimused on ammendatud. Tänan, hr. Rätsep! Kaasettekandeks on sõna justiitsminister Raidlal.

J. Raidla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Vastavalt eelnevale kokkuleppele Ülemnõukogu tänase eesistujaga ei ole minu kaasettekanne suunatud otsuse projektide kommenteerimisele. Tahan teile anda informatsiooni, mis seisus põhiseaduse ettevalmistustöö on ja millal võiks loota töö lõpule jõudmist. Asi on nimelt selles, et kui Põhiseaduslik Assamblee kokku tuleb, on tal vaja mingit konkreetset materjali, mille põhjal arutelu pärast ülddiskussiooni algab. Esmase tähtsusega on ilmselt lähtematerjal, mida saab kasutada. Kõige olulisem on kahtlemata 3 dokumenti Eesti Vabariigi aegadest 1920–1940: 1920. aasta põhiseadus, 1938. aasta põhiseadus ning 1933. aasta põhiseaduse muutmise seadus. Need on üsnagi täiuslikud dokumendid. Tollane Eesti juriidiline koolkond oli kõrgelt kvalifitseeritud, poliitikud samuti, ja need on täiesti arvestatavad dokumendid, millest lähtuda meie põhiseaduse väljatöötamisel. Seejuures võib prognoosida, et optimaalne variant peitub piltlikult öeldes 1920. ja 1938. aasta põhiseaduse vahel. Seda muidugi just sisuliselt. 1938. aasta põhiseaduses on liialt palju sätteid, mis viitavad autoritaarsuse võimalustele. 1920. aasta põhiseadus on oma iseloomult väga demokraatlik, ent seal pole jälle mõningaid põhimõtteliselt vajalikke mehhanisme, mille rakendamine tagab riigivõimu- ja valitsemisorganite tegevuse efektiivsuse.

Edasi. Eesti teadlased ja praktikud on väga erinevatel eesmärkidel välja töötanud küllalt suure hulga materjale, milles sisalduvaid mõtteid saab arvesse võtta põhiseaduse eelnõu väljatöötamisel. Kõigepealt viitaksin juba 2–3 aastat tagasi koostatud professor Igor Gräzini projektile. Dotsent Kaljuvee ja Talvik on koostanud põhiseaduse eelnõu, mis avaldati "Eesti Juristis" nr. 3. On olemas riigiõiguslike aluste projekt, mis esitati mitteametlikus korras

Ülemnõukogu mõnele komisjonile. Lisaks eelnimetatutele kannab see ka Indrek Koolmeistri allkirja. Edasi, Ülemnõukogul on ametlikult menetlusse antud kaks Eesti Vabariigi kohtusüsteemi käsitlevat seaduseelnõu: kohtutest ja kohtunike staatusest. Ka neid on võimalik kasutada põhiseaduse eelnõu ettevalmistamisel. Ja lõpuks, Justiitsministeeriumi eestvedamisel moodustus ju töögrupp, kes asus välja töötama ajutise põhiseaduse eelnõu ehk, teisisõnu, riigiõiguslike aluste projekti, nii nagu nägid seda ette kevadine Ülemnõukogu otsus ja Ülemnõukogu Presiidiumi otsus 4. aprillist k.a. Dokument on toormaterjalina valmis ja töö selle kallal katkes ainult seetõttu, et olukord nii järsult muutus. Viimastel päevadel oleme seda projekti veel kohendanud, et see oleks samuti kasutatav Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu väljatöötamisel. Kõike seda arvestades on minu arvates reaalsem loota, et teadlased-eksperdid saavad algprojekti – ma rõhutan, algprojekti – valmis ca 2 nädala vältel. Siis saab tema kallal tööle asuda Põhiseaduslik Assamblee. Tõsi küll, praegu on planeeritud nii, et algmaterjali ettevalmistamine algab järgmise nädala teisel poolel. Kui assamblee formuleerimine käib selles tempos, mis praegu otsuse projektides on ette nähtud, siis võivad eksperdid tempost natuke maha jääda küll. Kuid ma loodan, et neilgi on võimalik lõppfaasis vajaduse korral kiiremini töötada, et assamblee saaks kohe pärast oma moodustamist konstruktiivset tööd tegema hakata.

Omaette väga oluline küsimus on tõepoolest rahvusvahelise ekspertiisi korraldamine. See on täiesti selgelt vajalik ja mõõdapääsmatu. Toetudes täna hommikul hr. Mere poolt avaldatud seisukohtadele, võib öelda, et seda tööd on võimalik teha kahes vormis. Esiteks võib paluda mõningaid rahvusvaheliselt tunnustatud konstitutsioonilise õiguse eksperte just nimelt eksperdina osalema Põhiseadusliku Assamblee töös. Ja kui projekt on saavutanud piisava küpsuse, saab selle esitada mitmetele rahvusvahelise õiguse ekspertidele arvamuse saamiseks. Selline oleks lühidalt minupoolne informatsioon hetkeseisust ja olemasolevast materjalist, mida on võimalik kõige lähemas tulevikus põhiseaduse ettevalmistamisel kasutada. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, hr. Raidla! Teile on küsimusi. Palun, hr. Hallaste!

I. Hallaste

Proua spiiker! Austatud minister! Kuidas hindate teie ettepanekut, mille hr. Rätsep esitas, nimelt, et assamblee tööd juhatab justiitsminister? Kas ei ole tegemist sooviga teid põhiseaduse teksti kallal töötamisest kõrvale lükata, pannes teie peale spiikri ülesanded

Põhiseaduslikus Assamblees? Ja kas ei ole tegemist poliitilise käiguga, millega Rahvarinde enamusega komisjon tahab kivi visata "Vaba Eesti" pihta, kelle asutajaliige te teatavasti olete?

J. Raidla

Mul on kohustus vastata ka hr. Hallastele ja kõigepealt kinnitan seda, et minu organisatsioonilised sidemed "Vaba Eestiga" on katkenud. Mis puutub töökoormusse, siis ma olen praegu harjunud üsna ränkade ülesannetega. Usun, et neid kahte kohustust on tõepoolest võimalik ühitada. Suurt koormust tekstide ettevalmistamisel olen ma juba nagunii saanud kanda ja arvan, et olen nüüd dokumentidega hästi kursis. Kui Ülemnõukogu on nõus, võiksin tööd nende tekstide kallal jätkata.

A. Sirendi

Lugupeetud minister! Kas te võite ütelda oma arvamuse selle kohta, kui pikaks ajaks see põhiseadus tehakse: kas igaveseks, määramatuks ajaks või lähemaks viieks aastaks?

J. Raidla

Ainsaks riikluse substantiks on kodanikud. Kodanikkonna meelevaldas – selle sõna paremas mõttes – on ka põhiseaduse muutmise kas vahetul teel või vahendatud demokraatia teel. Järelikult, ka sündiv põhiseadus ei ole mingisugune kivi, mida ei saa ühest kohast teise tõsta ja mida ei saa vajaduse korral muuta. Tõsi on küll see, et põhiseadus näeb alati ette põhiseaduse muutmiseks väga keerulise protseduuri. Seda põhjusel, et tagada põhiseadusliku korra stabiilsus. Ma usun niimoodi, et meie peaksime sihiks võtma sellise põhiseaduse eelnõu koostamise, mis me arvame Eestis toimivat ja kehtivat pikemat aega, lootuses, et teda ei ole vaja väga sageli muuta.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud hr. minister! Kas teile ei tundu, et selle kogu tööviljakus võib olla madal, kui sinna kuulub 30 pluss 30 Eesti kõige auväärsemat inimest? Kas töö ei oleks operatiivsem, kui teil tuleks juhtida ja tööle panna näiteks 15 pluss 15? Aitäh!

J. Raidla

On täiesti selge, et väiksemat inimeste hulka, eriti kui tegemist on poliitiliste, s.t. isiksustega, on oluliselt kergem juhtida kui suuremat. Ilmselt on töökorralduse seisukohalt oluline eristada kahte momenti. Ka Põhiseadusliku Assamblee tagala peab koosnema ettevalmistavast ja

teenindavast kaadrist teadlaste, ekspertide, praktikute näol. Ja kui assamblee moodustatakse suhteliselt suurena, nii nagu ta on praegu projektis ette nähtud, siis ilmselt lisaks konkreetsele tööle teksti kallal peetakse silmas seda, et saavutatakse, esiteks, vajalik poliitiline konsensus, ja teiseks ka seda, et see töö oleks nii otseselt kui ka erakondade kaudu pidevalt rahvale avalikustatud. Kui eelnõu pannakse rahvahääletusele, peab rahvas oskama otsustada, kas öelda ei või öelda jah.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Kas peate võimalikuks panna Põhiseadusliku Assamblee poolt Ülemnõukogule esitatud eelnõu rahvahääletusele ka juhul, kui NSV Liit ei ole veel Eesti Vabariiki tunnustanud? Ja teine küsimus. Kas peate vajalikuks, et enne kui dokument pannakse rahvahääletusele, oleks otsustatud ka Eesti Vabariigi kodakondsusega seotud küsimused? Ühesõnaga, et oleks täpselt teada, kes osalevad sellel rahvahääletusel. Minu meelest võiks selleks olla kodanikkond. Aitäh!

J. Raidla

Mulle tudub, et praeguses sisepoliitilises ja rahvusvahelises situatsioonis on Eesti Vabariigi põhiseadus võimalik vastu võtta isegi juhul, kui ei ole aset leidnud diplomaatiline tunnustamine Nõukogude Liidu poolt. Küll aga kujutan ette, et rahvahääletusele paneku tingimuseks on see, et meil oleksid olemas iseseisva riigi põhitunnused, sealhulgas kontroll oma territooriumi üle. Viimaste päevade sündmused rahvusvahelisel areenil näitavad seda, et tunnustuse puudumise taha ilmselt meie põhiseaduse vastuvõtmine ei jää. Vastupidi, see võib seda tunnustuse kujunemist oluliselt soodustada. Nüüd teine küsimus. Juristina pean ma tõepoolest vajalikuks, et kodanikkond oleks selleks ajaks seaduslikul teel otsustatud. Rahvahääletus peab toimuma hääleõiguslike kodanike osavõtul. Olen üsna veendunud, et põhiseaduse eelnõusse kirjutatakse sisse lause, et rahvas teostab riigivõimu hääleõiguslike kodanike kaudu. See on üldtunnustatud põhimõttena ilmselt aktsepteeritav ja oleks üsna ebaloomulik, kui põhiseadus ise võetaks vastu mõne muu printsiibi alusel.

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Sirendi, teine küsimus!

A. Sirendi

Mul tekkis üks küsimus seoses rahvahääletusega. Kui rahvahääletus selle konstitutsiooni heaks kiidab, kes siis teda pärast muuta tohib? Kas jällegi rahvahääletus? On sellel rahvahääletusel üldse mingit mõtet peale rahvaarutelu? Kas tegemist ei ole rohkem mänguga?

J. Raidla

Põhiseaduse muutmiseks ja samal ajal tema stabiilsuse tagamiseks on olemas mitmeid mehhanisme. Minul ei ole mingit volitust ennustada, milliseid mehhanisme hakkab kasutama tulevane põhiseadus. Üks variant on tõepoolest selline, et põhiseadust muuta saab ainult rahvahääletus, kuid peab ütlema, et see on seotud üsna mitme olulise komplikatsiooniga. Teine mehhanism on see, et põhiseadust saab muuta parlament, kuid teatavate kindlate kitsendustega. Kitsendused võivad olla mitut laadi, need puudutavad hääletamise korda, nõuavad kvalifitseeritud hääleteenamust või siis kasutatakse mehhanismi, mille puhul põhiseaduse muudatus saab jõustuda näiteks ainult pärast seda, kui vähemalt kaks parlamendi koosseisu on selle heaks kiitnud. Kolmas variant on see, et põhiseaduse endaga nähakse ette, milliseid sätteid sellest saab muuta ainult rahvahääletusega, milliseid teiste mehhanismidega. Tähendab, valikuvõimalus on üsna suur ja jätkugu meil mõistust valida kõige otstarbekam ja seejuures efektiivseim variant. Seega, rahvahääletus ei ole ainuke võimalus.

R. Järlik

Austatud pr. juhataja! Austatud hr. minister! Te rääkisite, et rahvahääletusele paneku puhul on oluliseks eeltingimuseks kontroll oma territooriumi üle. Kas te selle all mõtlete ka kontrolli meie territooriumil asuvate Nõukogude Liidu vägede staatuse ja liikumise üle? Aitäh!

J. Raidla

Jah. Mõtlen küll. Mis puutub vägede liikumisse, siis valitsusjuhil on saavutatud esimesed, seni küll veel mittefikseeritud lepingud, et liikumise kohta edastatakse vabariigi juhtkonnale informatsiooni. Aga ma pean silmas ka märksa olulisemat momenti, et saavutatakse kokkulepe nende vägede staatuse kohta. Millises vormis, seda on raske praegu ennustada, kuid ilmselt vähemalt valitsustevahelise kokkuleppena, veel parem kui riikidevahelise lepinguna.

A. Zöbin

Lugupeetud ettekandja! Kui me räägime põhiseaduse referendumist, siis tuleb enne seda mingil moel piiritleda nende inimeste ring, kes sellest osa võtavad. Kas seoses sellega kavatsetakse ette valmistada ja kinnitada või vastu võtta kodakondsusseadus?

J. Raidla

Jah, ma pean sellist vajadust silmas.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimused on ammendunud. Täna, hr. Raidla! Läheme üle arutelule. Sõna on soovinud Mart Laar. Palun!

M. Laar

Austatud proua spiiker! Austatud kolleegid! Täna me oleme otsustamas erakordselt olulist küsimust, nimelt Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee töökorralduse, kokkukutsumise ja valimisega seotud asju. Olles ära kuulanud töögrupi aruande, on kristlikel demokraatidel sellega seoses mõningad täiendused. Eriti puudutavad need punkti 2, mis on nüüd juba mitme arutelu käigus mõningal määral teisenenud. Ka mina olen õppinud väga hindama justiitsminister Raidla teadmisi ja oskust ühe või teise küsimuse arutamist juhtida. Seetõttu tundub tema ka mulle isiklikult igati sobiva mehena assamblee etteotsa. Kuid soovitaksin Ülemnõukogul siiski natukene järele mõtelda. Kas me ei püüa siiski liiga palju assamblee töö üksikasju ette ära määrata? Kas me ei pane sellega assamblee ja Ülemnõukogu suhetele väikest pommi alla? Hakkab ju iga kogu, keda hakatakse käskima ja juhtima kuskilt kõrgelt, sellele varem või hiljem vastu. Kirjutades täpselt ette, kes hakkab assambleed juhtima, paneme ehk aluse võimalikele konfliktidele, mida mina soovitaksin üritada vältida. Pole ju raske ette näha, et Eesti Komiteel võib selles küsimuses olla oma arvamus. Seetõttu soovitaksin jääda esialgse variandi juurde, et assamblee tööd hakkab juhtima assamblee enda poolt valitud juhataja. Mulle tundub, et see oleks lihtsalt demokraatlikum ja väldiks kõikvõimalikke konflikte.

Ning teine asi. Siin saalis on minu arvates tekkinud õige erinevaid arvamusi, mida see ikkagi tähendab, et Ülemnõukogu otsustab eelnõu rahvahääletusele paneku. Kas see tähendab seda, et Ülemnõukogu võtab eelnõu üksikute paragrahvide kaupa ette ning hääletab need kõik läbi? Kui see seda tähendab, siis on esiteks Põhiseaduslik Assamblee mõnes mõttes mõttetu. Ja teiseks ma kardan, et me laseme põhja kogu põhiseaduse vastuvõtmise. See on katastroof, kui

me laseme põhiseaduse Ülemnõukogu saalis punkthaaval arutusele panna. Praegune tõlgendus aga sellist toimingut võimaldab. Selle peale hakkab ka Eesti Kongress kõike ükshaaval läbi hääletama jne., jne. Seetõttu ma soovitaksin jääda endise teksti juurde: "Ülemnõukogu paneb eelnõu rahvahääletusele ..." Sel juhul Ülemnõukogu tõesti otsustab ainult seda, kas see pannakse rahvahääletusele või mitte. Kui keegi mulle väidab, et see "otsustab eelnõu rahvahääletusele paneku" tähendab täpselt sedasama, ma olen nõus. Aga ma tahan, et me saaksime sellest asjast ühtemoodi aru. Kui me aga saame nendest asjadest erinevalt aru, siis paluksin kindlasti selle ettepaneku hääletusele panna. Meie seisukoht on, et Ülemnõukogus enam põhiseadus arutamisele tulla ei tohi, muidu me lihtsalt ei jõua mitte kuskile välja.

Ja lõpuks veel viisakusest. Mulle tundub, et väga paljude meie kõikvõimalike konfliktide põhjuseks on vastastikused pisikesed möödalaskmised viisakuses. Eriti kui on tegemist ühisaktsioonidega, nagu seda on Põhiseadusliku Assamblee moodustamine. Seepärast teeksin ka ettepaneku, et Põhiseaduslik Assamblee tuleb kokku nii Ülemnõukogu kui ka Eesti Komitee esimehe ühiskutsel. See oleks lihtsalt viisakas. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ma usun, et ettekandja oma lõppsõnas vastab kõikidele küsimustele, mis sõnavõtjad esitavad. Palun, härra Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud pr. eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin alustada oma sõnavõttu ühe kurva sündmuse meenutamisest, mis juhtus täna 11 aastat tagasi. Nimelt osteti Ameerika Ühendriikidest Siberi jaoks ennenägematu tunneliläbindusmasin "Robins". Põhja mäeahelikus oli vaja kiiresti tunnel teha. Masin pandi kokku, see kaalub üle 200 tonni. Seejärel löödi ta kiiresti käima ja lasti mäeahelikku sisse. Ta sai töötada kaks ja pool kuud ning sattus siis maa-aluse kuumaveejärve peale. Vesi tungis tunnelisse ja 31 inimest kees ära. Selle peale kutsuti Ühendriikidest firma president mr. Robins ja teised asjatundjad kohale ning selgus, et keegi ei olnud enne selle masina käivitamist suvatsenud järele vaadata, mismoodi seda täpselt kasutada tuleb. Nimelt oli seadmel peal ka ohutusseade, mis oleks võimaldanud inimestel pääseda, nad oluks suletud hermeetilisse kambris. Tahan selle looga tõmmata paralleeli meie 20. augusti otsusele. Suures vaimustuses, et saame välja kuulutada Eesti riikliku iseseisvuse, ei pööranud me erilist tähelepanu iseseisvusotsuse 2. punktile. Tagantjärele ütleksin, et mina oleksin selle nädalase tarkuse tulemusena need otsused lahutanud, võtnud

nad vastu ühes pakettis, aga lahutanud nad. Need praegused erimeelsused on alles pisikesed idukesed, tõeline sõda alles tuleb. Kuid seda on ka võimalik tõenäoliselt vältida. Muidugi mitte sellel teel, nagu kolleeg Mart Laar välja pakub. Tema silmis on lugupeetud ja hinnatud inimesed tingimata pommipildujad. Ma ei usu, et minister Jüri Raidla eesistumisel töötav assamblee tingimata õhku lendab.

Minu meelest ei ole keegi ka tühistanud praegu kehtiva Eesti Vabariigi konstitutsiooni 6. paragrahvi, mis kõneleb kõrgeima võimu kandjast rahvast ja valijast. Seepärast tahaksin teha ettepaneku esimene punkt ümber sõnastada. Ja see kõlaks nii: "Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee on 60-liikmeline. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu valib enda liikmete hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget, Eesti Kongress valib enda liikmete hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget. Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu ühised saadikud valivad endi hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget ja kohalike omavalitsuste liidud delegeerivad enda liikmete hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget."

Ja teise punkti teine lause asendada: "Põhiseaduslikku Assambleesse võib kandideerida ühes eraldi nimekirjas."

Me näeme, et pariteedinõue – 30 ja 30 – on täidetud. Ilmselt tekivad väiksemad grupeeringud, kes esitavad oma kindlaskujunenud seisukohti. Neid ühendavaks ja konsolideerivaks jõuks oleksid siis Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi ühissaadikute hulgast valitud Põhiseadusliku Assamblee liikmed. Praegu, kus me teeme omavalitsusreformi, oleks täiesti lubamatu omavalitsused sellest tööst välja jätta. Kujutas ju Eesti Vabariigi konstitutsioon pooles osas endast riigivõimu ja omavalitsuslike võimuorganite vahekorra sätestust. Seepärast on see äärmiselt põhimõtteline küsimus. Me teeme konstitutsiooni Eesti Vabariigi kodanikkonnale ja me ei tohi sugugi mitte eirata oma lugupeetavaid omavalitsuslikke riigivalitsemisorganeid. Veel tahaksin lisada, et see õigus on meile 20. augusti otsuses ka antud, see konstateerib: "Ülemnõukogu on seadusandja ja rahvaste kongress kodanikkonna esindusorgan." Me ei ole mitte kedagi mitte milleski ilma jätnud, kui oleme Põhiseadusliku Assamblee struktuuri demokratiseerinud ja tunduvalt laiendanud tema töö võimalusi. Edukat tööd talle!

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker! Austatud kolleegid! Meile on esitatud kaks eelnõu. Üks on Põhiseadusliku Assamblee valimiste kohta ja teine assamblee ülesannete ja töökorralduse kohta. Nende projektide kvaliteet on väga erinev. Põhiseadusliku Assamblee valimiste projekt on väga hea, ta tuleks vastu võtta, otsustades enne vaid ära 4. punkti 1. ja 2. variandi valiku. Lihthäälteenamusega tuleks otsustada, kas teha valimised üksiku ülekantava hääle meetodil

või piiratud hääle meetodil, kusjuures igal valijal on 6 häält. Ma kutsun üles toetama üksiku ülekantava hääle meetodit, see annab ilmselt kõige parema tulemuse. Mis puutub hr. Leissoni viimati tehtud ettepanekusse, et garanteerida ühissaadikutele kindel osa Põhiseaduslikus Assamblees, siis tegemist on üsna ebauusa mänguga. Luua mingisugusele seltskonnale eraldi eeliseid, see ei ole aus. Tuleb nagu välja, et ühissaadikud on mingi eriline kvaliteet – toetavad nii Ülemnõukogu kui ka Eesti Komiteed ja tahaksid kangesti toredasti koostööd teha. See ei vasta päris tõele. Kõige lihtsam oleks võtta arvutimälust välja hääletustulemused, kui möödunud aastal sügisel otsustati, kas eraldada Eesti Kongressi tegevuseks raha või mitte. Siis poolt hääletajate arv ei olnud mitte 43, nagu siin saalis on Eesti Kongressi liikmeid, vaid, kui ma õigesti mäletan, hoopis 17. Järelikult, nendele saadikutele ei ole mõtet luua mingit nn ühisosa. Et hr. Leisson neile mingit eristaatust nõuab, see on põhjendatav erakondliku käitumisega. On ju teada, et suurem osa nendest ühissaadikutest kuulub Rahvarindesse. Aga ma usun, et Enn Leissoni ettepanek valimiste otsuse 1. punkti kohta kukub läbi ja me võtame vastu komisjoni poolt esitatud töövariandi. Selle alusel me saame tõepoolest järgmise nädala kolmapäeval valimised läbi viia.

Veel tahaksin rääkida teisest eelnõust – Põhiseadusliku Assamblee tööülesannete ja töökorralduse kohta. See projekt on redigeerimise käigus üha halvemaks muutunud. 20. augustil jõudsid Eesti Komitee ja Ülemnõukogu eestimeelsed jõud üksmeelele, et me moodustame ühise organi, teeme põhiseaduse valmis, anname selle rahvahääletusele ja selle alusel valitakse järgmisel aastal Eesti Vabariigi parlament. Nüüd aga, kui olukord on rahunenud, hakatakse jälle, võiks isegi halvasti öelda, jalaga panema.

Kõigepealt p. 2. Selles peegeldub usaldamatus Põhiseadusliku Assamblee vastu. Talle tuleb igal juhul juhataja ette kirjutada, pealegi määrata isik, kes ei kuulu ja ei saagi kuuluda assamblee koosseisu, kuna ta ei ole ei Eesti Kongressi ega ka Ülemnõukogu saadik. Minu meelest on see natukene oma volitustest üleastumine. Mõtleme asja puhtpoliitiliselt. Täna võtame meie sellise otsuse vastu. Samas on täiesti selge, et Eesti Kongress valmistab 7. septembriks ette dokumendi, milles ta teeb ettepaneku panna keegi teine juhatajaks. Ja muidugi, siis ei hellitata. Milleks seda tarvis on? Las see kogu tuleb kokku ja valib ise endale juhataja. Ja ma usun ka, et kõige mõistlikum oleks, kui Põhiseaduslik Assamblee töötaks siin saalis. Nendesse pultidesse, mis on praegu vabad, võiks salvestada nende Põhiseadusliku Assamblee liikmete nimed, kes ei ole Ülemnõukogu saadikud. Selle saali tööd on väga edukalt osanud juhtida hr. Nugis. Miks ei võiks näiteks tema juhatada assambleed? Hr. Raidla võiks juhtida põhikomisjone, kes tegelevad konkreetselt tekstiga. Minu ettepanek on jätta välja justiitsministri juhatajaks ettekirjutamine.

Ja veel üks asi. 20. augustil võeti vastu otsus kohustada Põhiseaduslikku Assambleed töötama välja põhiseadus ja esitama see rahvahääletusele. Ülemnõukogu siin vahendaja ei ole. Võib väita, et Ülemnõukogu peab otsustama rahvahääletuse, sest Ülemnõukogu on seadusandlik organ. Ülemnõukogu on aga juba otsustanud, et põhiseadus, mille töötab välja Põhiseaduslik Assamblee, pannakse rahvahääletusele. Seda ei pea enam meie üle vaatama hakkama. Ei maksa vähendada Põhiseadusliku Assamblee tähtsust. Meil ei ole referendumiseadust, kus oleks öeldud, kuidas referendumeid välja kuulutatakse. Oma 20. augusti otsusega oleme põhiseaduse küsimuses otsustanud teha rahvahääletuse. Ja me võime seda otsust kinnitada veel ka selles komisjoni poolt esitatud otsuses, sõnastades punkti 5 selliselt: "Põhiseaduslik Assamblee esitab 1. novembriks Eesti Vabariigi põhiseaduse rahvaarutusele. Rahvahääletus selles küsimuses toimub 15. detsembril 1991."

Rahvahääletusele esitatakse põhiseaduse eelnõu, mille esitamist pooldab enamik assamblee liikmetest. Juriidiliselt oleks selline lahendus täiesti korrektne ja see ei tooks endaga kaasa mingit lõhet. Ma ei näe praegu mingit põhjust, miks peaks Ülemnõukogu taganema nendest põhimõtetest, milles 20. augustil kokku lepidi. Ja milleks on tarvis seda, et 7. septembril hakkaks Eesti Kongress tegema oma otsust Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannete ja töökorralduse kohta? Määrates seejuures ära juhataja ning muud sellesse töösse puutuvad asjad. Las teeb seda Põhiseaduslik Assamblee ise. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Sõnavõtjatele küsimusi esitada ei saa. Palun, hr. Hallaste, kõik ettepanekud andke hr. Rätsepa kätte! Palun, Peet Kask!

P. Kask

Lugupeetud pr. juhataja! Kallid kolleegid Ülemnõukogus! Ma räägin ühest terminist ja ühest nähtusest: terminist "pariteetne" ja nähtusest "kaksikvõim Eestis". Hiljuti kuulutasime välja erakorralised valimised kolmes volikogus Eestis. Üks põhilisi süüdistusi nendele volikogudele oli see, et nad ei tunnista Eesti Vabariigi seadusi. Nüüd räägime pariteedist Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi vahel. Seda olukorras, kus Eesti Kongress ei tunnista meie seadusi. Oma 2. kongressil kuulutas ta ju välja oma seadusandliku võimu, mida Ülemnõukogu teatavasti ei ole tunnistanud. Selline olukord on minu arvates väga ohtlik. Midagi väga hullu ei ole juhtunud ainult tänu sellele, et Eesti Kongressil ei ole tegelikku võimu olnud. Aga hetkel, kui me tunnistame teda pariteetse partnerina, anname ise talle selle võimu ja seadustame kaksikvõimu Eestis. Seni ei ole üheski meie otsuses sõna "pariteet" kasutatud. Seda sõna kasutati küll

komisjoni koosolekul ja minu mälu järgi tegid seda ainult Eesti Komitee esindajad ja Mart Laar. Mingisugust lepet pariteetsuse kohta ei ole. Seega, minu arvates ei ole meil vaja pariteetsusega nõustuda, ehkki džentelmenlik see ju oleks, kui me arvestaksime ka teist poolt, keda me assamblee moodustamisest nagunii laseme osa võtta.

Teiseks, ma toetan Enn Leissoni ettepanekuid. Üks nende põhimõtte on see, et me lubame assamblee moodustamisel kaasa rääkida ka kohalikel võimudel. Ja teine mõte, mida ma olen algusest peale toetanud, on, et Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu ühised liikmed on eraldi kategooria. Kui me neid sellisena ei käsita, nagu tööühma variant pakub, siis saavad ühisliikmete huvid ühel või teisel viisil kahjustatud. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud saadikud! Me oleme kella 9 saadik töötanud ja ma oletan, et me oleme teeninud ära kohvipausi. Vaheaeg 20 minutit. Tuleme tagasi 12.30.

Vaheaeg

Juhataja

Jätkame tööd. Vaatame kohe, mida näitab kohaloleku kontroll. Kohal on 55 saadikut. Niisiis, Ülemnõukogu on endiselt arutlusvõimeline.

Ütleksin kohe ette, et me katsume täna töö lõpetada kella kaheks. Püüame praegu arutatavas küsimuses mingisugusele seisukohale jõuda. Meil on laudadele juba jagatud ka valimistega seotud asjad. Seda lähtudes meie otsusest Kirde-Eesti kohalike munitsipaalorganite eelseisvate valimiste kohta. See asi on meil tarvis täna ära otsustada, muidu peavad valimistähtjad edasi lükkuma. Me oleme seotud iseenda poolt nimetatud tähtajaga. Ignar Fjuk, palun!

I. Fjuk

Minu ettepanek on järgmine. Vaadates kella ja meid siin saalis, teen ettepaneku praegu Põhiseadusliku Assamblee arutamine katkestada ja võtta ette valimisküsimused. Kui me nüüd veel tund aega lohistame seda assambleejuttu, siis varsti on saalis ainult 40 inimest. Panen seega ette võtta käsile küsimused, mis nõuavad hääletamist, kvoorumit. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Kas see ettepanek tähendab, et me jätkame samal istungil või katkestame üldse tänaseks?

I. Fjuk

Eesti Kongress on ju laupäeval. Kui me jõuame oma otsuse kiirustamata järgmisel neljapäeval või reedel vastu võtta ja viia läbi ka endapoolsed valimised, siis me oleme täitsa graafikus. Nii et ma arvan, et me ei pea seda mitte täna tegema. Pealegi, väga paljud selle töögrupi liikmed on ju nagunii juba lahkunud. Aitäh!

Juhataja

Ma saan aru, et hr. Fjuk teeb ettepaneku katkestada antud küsimuse arutamine kuni teisipäevani, järgmise istungjärguni. Kas see tähendab ka, et neid sõnavõtte, mis praegu juba on registreeritud, me täna ära ei kuula? Ma panen hr. Fjuki ettepaneku hääletusele. Katkestada. Palun, kes on selle poolt? Selle ettepaneku poolt on 29, vastu 10, erapooletuid 2. Ettepanek on vastu võetud.

Läheme siis probleemi juurde, millest ma juba riivamisi rääkisin. Nimelt toob Ülemnõukogu Presiidium kiireloomulisena meie ette kaks eelnõu, mis puudutavad kohalikke valimisi. Ma palun, kes on selle poolt, et võtta need küsimused kiireloomulistena meie päevakorda? Poolt on 45, vastu ei olda, 2 erapooletut. Küsimus on päevakorda võetud.

Jõhvi linna rahvasaadikute nõukogu valimispäeva määramise kohta

Juhataja

Nüüd ma juhin saadikute tähelepanu järgmisele. Teil on ees kaks projekti. Üks on Jõhvi linna rahvasaadikute nõukogu valimiste päeva määramise kohta, teine puudutab muudatusi kohalike valimiste seaduses, mis on aegunud. Seaduse muudatuse puhul on meil nagu kiireloomuliste puhul ikka tegemist kahe lugemisega. Täna oleks siis esimene lugemine ja arutamine. Mis puudutab aga Jõhvi linna rahvasaadikute valimiste päeva määramisse, siis see on lihtsust ja me võiksime selle langetada siis pärast ettekannet. Ettekandeks on presiidiumi poolt sõna hr. Käbinil.

T. Käbin

Alustaksin küsimusest, mille me kohe lahendame. See on Jõhvi valimistest.

Teatavasti, Jõhvi linn ei kuulu enam Kohtla-Järve haldusesse, ta on omaette administratiivüksus. Seal tuleb läbi viia valimised ja ettepanek on määrata need 2. veebruarile 1992. Mis puutub organi nimetusse, mida valitakse, siis otsus puudutab Jõhvi linna rahvasaadikute nõukogu valimisi, mitte volikogu valimisi. Selgituseks niipalju, et vastavalt kohaliku omavalitsuse seadusele ja selle alusel 6. detsembril 1989. aastal vastu võetud Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusele omavalitsusliku haldussüsteemi loomisest on volikogud olemas kuues vabariikliku alluvusega linnas ja 15 maakonnas. Ülejäänud haldusüksustes tulevad rahvasaadikute nõukogude asemel volikogud siis, kui need üksused on saanud omavalitsusliku staatuse. Eeskätt on jutt valdadest. Neid on meil praegu 68, kes on saanud omavalitsusliku staatuse ja kel on ka volikogud. Et saada omavalitsuslik staatus, tuleb kõigepealt koostada haldusüksuse arenguperspektiivide kava, mis esitatakse sotsiaalse haldusreformi komisjonile. Seejärel langetab oma otsuse Ülemnõukogu Presiidium. Praegu aga on mul ettepanek kõnealune rahvasaadikute nõukogu valimiste otsus vastu võtta.

Juhataja

Aitäh! Kas me võiksime selle ettekande kohta kohe ka küsimusi esitada ja kohe ka otsuse vastu võtta? Siis saame päevakorrapunkti teise poole kallale asuda. Palun, härra Grigorjev!

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Määrasime valimised 22. oktoobrile. Jõhvi linna elanikud osalevad kaks korda valimistel. 22. oktoobril valivad nad Kohtla-Järve linnavolikogu ja mõne aja pärast Jõhvi linnavolikogu. Kas neid ei saaks ühendada?

T. Käbin

Jõhvi elanikud Kohtla-Järve linnavolikogu valimistel ei osale.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma saan aru teie püüdest hoida terminite osas juriidilist järjepidevust. Mõtlen nimelt seda rahvasaadikute nõukogu. Aga kas siiski ei ole natukene naljakas, kui me selle nõukogu sinna otsusesse paneme? Kas see on ikka väga teravalt seadusevastane, kui valime Jõhvis ikkagi volikogu, nagu Eesti Vabariigis kombeks on

olnud? Võib-olla seletate veel seda asja või mõtlete hoopis koos projekti autoritega minu ettepaneku üle.

T. Käbin

Tõepoolest, see on naljakas. Nähes eile presiidiumis seda otsuse projekti, oli ka minu esimene küsimus otsekohe, miks see nimetus ikka nii on. Aga seadusandjana ma arvan, et me peame oma seadustest kinni pidama. Kogu haldusreformi käigus peame neid muuseas küllaltki palju muutma. Nii et, meeldib see meile või mitte, kuid me peame siiski selle nimetuse juurde jääma.

Juhataja

Aitäh! Rohkem vist küsimusi ei ole ja ka parandusettepanekuid laekunud ei ole. Võime asuda hääletama. Kas Hallaste soovib veel küsida? Me küsimused juba tegelikult lõpetasime, aga palun, hr. Hallaste, viimane küsimus!

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Võib-olla ma ei pannud tähele, aga kas te selgitaksite, miks ei oleks võimalik teha Jõhvi rahvasaadikute nõukogu valimisi vastavalt erakorraliste valimiste tähtaegadele, s.t. 20. oktoobril, kui toimuvad valimised mujal, näiteks Kohtla-Järve linna volikogus jne.? Aitäh!

T. Käbin

Küsimus on selles, et Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel tegutsesid ju vastavate üksuste volikogud. Tegemist on nende asendamisega ja seetõttu on võimalik rakendada ka asendusvalimiste märksa lühemaid tähtaegu. Aga Jõhvi puhul on tegemist uue haldusüksuse organi valimisega. Need ei ole asendusvalimised. Ja siin peame järgima üldtähtaegu.

Juhataja

Aitäh, hr. Käbin! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 60 saadikut, Ülemnõukogu on otsustusvõimeline. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Jõhvi linna rahvasaadikute nõukogu valimiste päeva määramise kohta? Poolt on 56, vastu ei olda, 5 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Asume nüüd sama päevakorrapunkti all teise eelnõu esimesele lugemisele. Palun!

T. Käbin

Ma luban endale jätkata. Meie poolt vastuvõetud aktidega kooskõlas toimuvad valimised Kohtla-Järvel, Sillamäel ja Narvas juba 20. oktoobril. Aluseks on suhteliselt vana dokument, ENSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimiste seadus. Täielikult me seda muuta ei jõua, seda enam, et vastavalt valimiste korraldamise tähtaegadele tuleb näiteks juba 5. septembril hakata saadikukandidaate üles seadma. Siiski on selles vaja teha muudatused, ilma milleta valimisi meie praegustele nõuetele vastavalt läbi viia ei saaks. Nagu näete teile jagatud eelnõust, on ettepanek tunnistada kehtetuks § 8. § 8 käsitleb nimelt sõjaväelaste osavõttu valimistest. Ma arvan, et siin probleeme ei tohiks olla.

Järgmine muudatusettepanek on § 1 lg. 11, mis kõlas järgmiselt: "Valimisringkonnad moodustatakse ühe- või mitmemandaadilistena." Jätta võiks siit välja sõnad "ühe- või". See on kooskõlas põhimõttega, et esindatud oleksid ka väiksemad grupeeringud, väiksemad n.-ö. huvigrupid. Ja teiseks on valimisseaduses ettenähtud üksik ülekantav hääl, mis tegelikult ühemandaadilises valimisringkonnas ei tööta. § 26 2. lõige käsitleb saadikukandidaatide ülesseadmist. Muudatus selles on tingitud asjaolust, et senikehtiv redaktsioon annab pika loetelu, nii nagu ta rutiinselt varasematel aegadel käis, sisaldades ka kommunistliku partei ja leninliku kommunistliku noorsooühingu, mida praegune valimiste kord ette nägema ei peaks. Seetõttu on toodud uus loetelu. Kui te seda varasema redaktsiooniga täpselt võrdlema hakkate, siis näete, et lõpus ei ole enam korratud õigust seada kedagi üles kodaniku omaalgatuse korras. See ei tähenda, et see mõte jääks välja, siia lihtsalt koondati organisatsioonid ja liikumised. Hilisemates sellesama paragrahvi lõigetes on kirjas, millisel viisil kodanikud saavad omaalgatuse korras saadikukandidaate üles seada.

Ja viimane muudatus: "Asendada kogu seaduse tekstis sõnad "Eesti NSV kodanik" sõnadega "Eesti Vabariigi alaline elanik". Meil ei ole ju Eesti NSV kodanikkonda ja kui öelda "Eesti Vabariigi kodanik", võivad paljud küsida, kas ma olen see või ei ole. Et seda probleemi vältida, pannaksegi ette kasutada väljendit "Eesti Vabariigi alaline elanik".

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Kas muudatus ei puuduta valimiskomisjone? Praeguses olukorras ei taha keegi finantseerida valimisi, lasta inimesi tööle valimiskomisjonidesse ja anda nende käsutusse ruume. Teiseks. Kas Narva-Jõesuu elanikud võtavad osa Narva linnavolikogu valimistest pärast omavalitsuse staatuse saamist?

T. Käbin

Mis puutub valimiste korraldusse, siis muidugi tuleb need läbi viia nii, et elu Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel seisma ei jääks. Linnapeal on õigus vastu võtta vastavaid otsuseid. Kui nende linnade volikogude seisukohad on juba muutunud, kui nad leiavad, et tuleb siiski elada Eesti Vabariigi seaduste järgi, küllap siis leitakse ka teid valimiste normaalseks korraldamiseks. Omaenese volikogude valimisel on õige teha ikkagi kõik, et see protsess korralikult läbi viia. Kas Narva-Jõesuu elanikud osalevad, seda ma ei oska öelda, kuna ei tea, kas Narva-Jõesuu on Narva linna administratiivalluvuses. On? Kui nii, siis ma arvan, et osalevad. Kui nad senise volikogu valimisel osalesid ja Narva-Jõesuu ei ole saanud sellist staatust, nagu sai Jõhvi, siis on loogiline, et ta osaleb.

Juhataja

Küsimusi rohkem ei ole. Aitäh, hr. Käbin! Kiireloomuliste küsimuste 1. lugemisel on võimalik avaldada ka oma seisukohti. Palun, hr. Kask!

P. Kask

Lugupeetud pr. spiiker ja kallid kolleegid! Ma toetan mõtet, et meil on vaja valimisseaduses kiiresti mõned muudatused teha. Hakatakse seda ju lähemal ajal kasutama. Mul on lisaks enda arvates väga tähtis parandus. Ühes paragrahvis on nimelt klausel, mis nõuab, et valimistel peab osa võtma vähemalt 50% nimekirja kantutest. Vastasel juhul tunnistatakse valimised mittetoimunuks. Selle nõukoguliku klausli ohvriks on juba vähemalt ühed valimised läinud. Kui me seda § 41 lg. 3 ära ei tühistä, siis raiskame veel riigi raha asjatutele protseduuridele. Sest väljavaade, et osavõtt on üle 50%, on väga väike. Demokraatiamaades on tavaline, et kohalikest valimistest võtab osa alla 20%. Sellist klauslit, mis meil on, mujal lihtsalt ei tunda. Ma arvan, et see on üks tähtsamaid otsuseid, mis me peaksime ära tegema. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Ma tuletan meelde, et kiireloomuliste küsimuste arutamisel on peale 1. lugemist

paranduste tegemise võimalus 24 tundi, vahepeal on meil aga puhkepäevad. Seega palutakse parandused esmaspäevaks tuua tuppa 158, see on protokollituba. Kas on veel sõnasoovijaid? Tundub, et 1. lugemise väitluse saab lõpetada. 2. lugemine on järgmisel nädalal.

Kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korra kohta

Juhataja

Nüüd oleks meil võimalik tulla tagasi ühe küsimuse juurde, mis meil on eelmisest istungist pooleli. See puudutas reglemendi parandusi, täpsemalt, kiireloomuliste küsimuste läbivaatamise korda praeguses eriolukorras. Ehk hr. Allik jätkaks selle küsimuse arutamist. Kas te saite hr. Kasega ühisele seisukohale?

J. Allik

Lugupeetud pr. spiiker! Lugupeetud kolleegid! Me jõudsimme ühisele seisukohale nii hr. Kase kui hr. Menšikoviga, võttes seejuures arvesse ka rohkearvulisi parandusi, mis tehti. Ma ainult ei tea, kas täna on mõtet seda asja hääletada, kohal on ju nii vähe inimesi. Küll aga võiks ära kuulata, kas selline lähenemine praegu saalis olevatele inimestele on põhimõtteliselt vastuvõetav. Siis võiks kõik ära vormistada ja teisipäeva hommikul otsuse vastu võtta, kui rahvast rohkem on. Ma ei usu, et praegused 57 kohalolijat 100%-liselt ühel meelel on. Meie aga jõudsimme pärast mõttevahetust ja paranduste arutamist järgmise otsuse projektini. Ta on lühem ja sisaldab võrdlemisi selgeid põhimõtteid. Loeksin teksti nüüd ette. Preambula jääb samaks: "Lähtudes vajadusest jne., jne." Otsuses on 3 punkti.

Esiteks. Kehtestada ajavahemikus 30. augustist kuni 3. oktoobrini (see on praktiliselt istungijärgu lõpu tähtaeg) kord, et kiireloomulised küsimused võivad sel ajavahemikul tulla Ülemnõukogu päevakorda vaid vanematekogu nõusolekul ning Ülemnõukogu juhatuse poolt esitatuna. Ülemnõukogu juhataja kooskõlastab vanematekoguga istungite läbiviimise ajad, teatades sellest saadikutele istungijärgu algul. Anda vanematekogule õigus kooskõlastamiskomisjonide moodustamiseks ning võtta kiireloomulised küsimused täiskogule arutamiseks vaid koos Ülemnõukogu alalise komisjoni või kooskõlastuskomisjoni kaasettekandega. Kehtestada küsimuste arutamisel kõnelemise eesõigus saadikurühmade ja alaliste komisjonide ametlikele esindajatele. See on selle muudatuse sisu.

Teine punkt oleks seesama, mis meil oli: "Kohustada vanematekogu ja Ülemnõukogu juhatust koos valitsusega välja töötama läbivaatust nõudvate küsimuste prioriteetide nimekiri koos

ajagraafikuga nende arutamiseks Ülemnõukogus septembrikuu istungjärgudel ja teatada see saadikutele 4. septembriks."

Mõeldud on, et siis 3-ndal see töö toimuks. Ja nüüd sellest, mis on vanematekogu. See on siis p. 3. Nimelt on selline ettepanek. Küsimuste otsustamisel vanematekogus kasutab iga vanematekogu liige talle volitused andnud saadikute hääli. Saadikurühmadesse mitte kuuluvad Ülemnõukogu liikmed osalevad vanematekogu töös, kas delegeerides sinna vähemalt kuue Ülemnõukogu liikme volitusi omava esindaja või usaldades oma huvide kaitsmise vanematekogus mõnele selle kogu liikmetest. Vanematekogu kutsub kokku ja selle tööd juhatab Ülemnõukogu juhataja või tema asetäitja. Ja 4. punkt: "Peatada käesoleva otsusega vastuolus olevate reglemendisätete kehtivus kõnealusel perioodil." Sellises käsitluses oleks siis vanematekogu näol tegemist tõepoolest eelparlamendiga, tema täpse koopiaga, muidugi ainult nende kahe küsimuse ulatuses. Mõtlen tööaega ja nõusolekut kiireloomuliste küsimuste päevakorda võtmiseks – koos eelneva kooskõlatuskomisjoni moodustamisega või asja suunamisega Ülemnõukogu komisjoni. Töö käigus on tulnud ettepanek, et me ühes selle parandusega vähendaksime saadikurühmade kohustuslikku koosseisu. Praegu on meil 6 inimest, võiks aga olla 4. Mitu saadikurühma, mis esindavad parteisid, on praegu väiksemaks jäänud. Üks neist on muutunud viie-, teine neljaliikmeliseks. Sel juhul me säilitaksime need rühmad ja võimaldaksime ehk ka veel mõne uue moodustada. Neljal inimesel on kergem üksmeel leida kui kuuel. Sellel juhul muidugi me paneksime punktis 3 kuue asemel neli kirja. See on siis nüüd see projekt ja reglemendikomisjonis valitses selle osas täielik kooskõla. Kas saalis on kellelgi projekti vastu midagi nii põhimõttelist öelda, et selle poolt ei saaks hääletada, see selgub kohe.

A. Zõbin

Lugupeetud härra Allik! Mul on teile küsimus või õigemini palve. Asi on selles, et meie reglemendis on juba tehtud muudatusi, nüüd tulevad uued muudatused juurde ja raske on selles kõiges orienteeruda. Kas ei oleks võimalik koostada uus redigeeritud reglement ja jagada see saadikuile välja? Tänan!

J. Allik

Minu meelest viimane kord jagati see välja mai algul. Pärast seda oleme sinna parandusi tõesti teinud, ega ta täiuslik ei ole. Nii et kui on võimalik, siis võiks teie ettepaneku kohaselt tõesti talitada.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Mulle ei meeldi 3. punkt, see, et me hakkame moodustama organit, kus kõik saadikud pole võrdsed, hakkame kehtestama eesõigust. Tasakaaluks kõnelemise eesõigusele võiks siis ülejäänud saadikutel olla vaikimise eesõigus, siis oleks kõigil võrdselt õigusi ja eesõigusi. Üldiselt oleks ettepanek see välja jätta, sest me suudame seda eesõigust saadikurühmadele ja komisjonidele niikuinii anda. Nende eesotsa ongi valitud inimesed, kellel on kõnelemisanne. Minu arust on 3. punkt selles mõttes täiesti ülearune.

J. Allik

Kui me selle arvel saame näiteks Sirendi toetuse ülejäänud projektile, siis võiks ta ju ka välja jääda. See on kõige vähem põhimõtteline küsimus selles otsuses. Kas härra Põldroos ka toetab Sirendi ideed?

Juhataja

Kuulge, mingi reglement ei näe ette seda laadi läbirääkimisi, härra Allik! Siis palun reglementi teha parandus, et reglemendi täitmine sõltub kohalolevate saadikute arvust.

I. Fjuk

Lugupeetud Jaak ja lugupeetud ettekandja! Mul on teile kaks küsimust. Esimene: mis vormis on mõeldud luba- või volikirjad, millega võidakse vanematekokku tulla ja hääletada, ja ütelda, et mul on nii või nii mitu häält? Ja teine küsimus: kas selle otsusega kaob ära presiidiumi või presiidiumi esimehe võimalus esitada arutluseks kiireloomulisi küsimusi?

J. Allik

Esimesele küsimusele vastan, et registreeritud saadikurühma esindaja vanematekogus esindab kogu rühma. Ja on ju teada, kas rühmas on 4 või 7 või 15 inimest. Kui sõltumatud saadikud tahavad paluda kedagi ennast esindama, siis nad peaksid seda tegema ilmselt kirjalikul kujul, et asi oleks kontrollitav. Teise küsimuse kohta niipalju: jah, selle kuu aja jooksul ei saa ka Ülemnõukogu Presiidium või tema esimees esitada kiireloomulist küsimust arutuseks ilma selle protseduurita. See reegel oleks absoluutne. See lihtsalt hoiab meie aega kokku ja teeb töö tulemusrikkaks. See vähendab projekti arutamise aega siin saalis. Kogu see asi on mõeldud mitte demokraatiavastase üritusena, vaid selle kuu aja jooksul meie töö kiiruse suurendamiseks, et me saaksime rohkem ära teha. See on ainuke mõte, mitte mingite poliitiliste eelistuste saamine kellelegi.

Juhataja

Tundub, et küsimused on ammendatud. Kas ma saan õigesti aru, et me täna siiski ei hääleta seda?

J. Allik

Minu ettepanek on teha selgeks, palju praegu saalis rahvast on. Kes tahab vastu hääletada, võiks seda otse öelda, äkki me saame otsuse vastu võtta. Seda peaks juhataja otsustama.

Juhataja

Ma kardan, et meil ei ole protseduuri, millega saaks enne hääletamist selgeks teha, kes vastu on.

J. Allik

Siis ma selgitan ära, milleni me eile teise projekti osas jõudsime. Põhilise vastuväite tõstatas hr. Kois. Kahju, et teda ei ole kohal. Ta nimelt väitis, et see blokeerib jälle valitsuse moodustamise korra jne., jne. Ma tahaks öelda redaktsioonikomisjoni ühise arvamuse asja kohta. See projekt ei ole mõeldud mitte selleks, et seda valitsuse tööd blokeerida, see on ka selleks, et seda toetada. Kuna aga on selgelt näha, et me siin praegu 53 häält ei saa, võiksime selle küsimusega tegelda siis, kui Koisi eelnõu jälle päevakorda tuleb. Meie aga sõnastame § 10 ümber, et hr. Kois saaks aru, et siin ei ole midagi muudetud, see tähendab, et lause kõlaks nii: hääletamine on avalik. Järgmine lause lõik: välja arvatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 7 lõige 1 sätestatud juhtudel. Me säilitame nõnda *status quo* ega tee Koisile järeleandmisi, aga teeksime ühe sammu hääletuskorra demokratiseerimise teel. Võib-olla kunagi teeme ka teise. Mul oleks veel tõsine palve hr. Tarandile, kes siiski palus oma ettepanekut hääletada, seda praegu ikkagi mitte teha. Muidu ma hakkan pidama pikemat kõnet, miks ma täna selle vastu olen, ja siis läheb aruteluks. Aga see asi ei ole praegu aktuaalne. Ma ei usu, et me neid kaadriküsimusi siin üldse lähema kuu aja jooksul lahendame. Ja arutame seda teemat siis pikemalt, kui meil see Koisi projekt uuesti päevakorda tuleb. Mul oleks selline ettepanek.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Praegune aeg Eestis on tähelepanuväärne, riik tuleb üles ehitada. Ülemnõukogu koosseis on vist esimesest emotsionaalsest puhangust toibunud ja hakkab nüüd ehk arukamalt tööd tegema. Mida see tähendab? Seda esiteks, et on möödas aeg igasuguseid

rakendusotsuseta poliitilisi deklaratsioone koostada. Ja ma arvan, et juba järgmisest nädalast alates tuleb siia üha enam selliseid dokumente, mis paistavad just nagu kiireloomulised, aga tegelikult on propagandistlikud ja juba suunatud valimisvõitlusele. Selles suhtes ma tänaksin väga suure töö eest kristlikke demokraate. Ma arvan, et me peaksime ikkagi lähtuma meie praegustest struktuuridest. Meil on olemas juhatus, kes taolisi küsimusi saab eelnevalt arutada. Põhiline viga, mis meie kiireloomulistel dokumentidel on, on siiski see, et nad ei ole piisavalt küpsed. Seetõttu on kõige otsustavam roll ikkagi juhtivkomisjonil.

Juhatus võiks kiireloomulisena laekunud küsimuse paluda kõigepealt juhtivkomisjonil üle vaadata, kas kõik on ikka juriidiliselt ja tehniliselt korrektne. Üht-teist võib veel koostöös esitajaga siis ka korrigeerida. Üldiselt ma arvan, et me ei pea ette võtma hetkeolukorrast tulenevat struktuurimuudatust. Selle asemel, et riiki ehitada, tahame me hoopis oma Ülemnõukogu ümber struktureerida. Kui 104 jagada 4-ga, saame, et selles eelparlamendis on 26 saadikut. Võib-olla see ongi piisav arv ja teised võivad minna koju ja oma tööd seal teha. Nii et ma arvan, et taoline eelnõu ei ole mitte millegagi põhjendatud. Me oleme esimestest emotsioonidest üle saanud, järgmine nädal töötame korralikult ja palume, et ka juhataja, kes on küll kahjuks sõitnud Ameerikasse, ja juhatus teeksid oma tööd täie vastutustundega. Nii me saame lõpuks ka edasi minna. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Kõik pretensioonid juhataja ja juhatuse vastutustundetuse kohta palun esitada kirjalikult! Hr. Kass, palun!

J. Kass

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! See otsus on muidugi väga tähtis ja seepärast ma palun enne hääletamist uus projekt siiski laiali saata. Muudatused on ju väga suured. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ma saan aru, et hr. Kass ja hr. Allik panid ette projekt inimestele enne hääletamist kätte jagada. Sellega ma teen ettepaneku praegu katkestada, kuna sõnavõtte meil enam ei ole ja projekti meil ka ei ole. Kes on selle poolt, et veel kord selle küsimuse arutelu katkestada? Selle poolt on 37, vastu 2, erapooletuid ei ole. Arutelu katkestatakse.

Aitäh! Kuna meil pooleliolevad küsimused on kas läbi arutatud või katkestatud ja kuna meil praegu otsustusvõime puudub, panen ette täna istungi töö lõpetada. Järgmine plenaaristung on teisipäeval kell 12.